

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

На правах рукопису

БЛАЖІВСЬКИЙ ЄВГЕН МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 343.31+343.35+343.36+343.415](477)

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ
ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ**

**Спеціальність: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право**

**Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

**Науковий керівник
Грищук Віктор Климович
доктор юридичних наук, професор**

Львів 2010

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ.....	11
1.1. Система злочинів, що полягають у втручанні в діяльність за чинним КК України.....	11
1.2. Стан дослідження проблеми відповідальності за втручання в діяльність у юридичній літературі.....	22
1.3. Соціальна зумовленість встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність.....	30
Висновки до розділу 1.....	44
РОЗДІЛ 2. ПОНЯТТЯ ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ.....	47
2.1. Зміст та обсяг поняття «втручання в діяльність» за кримінальним правом України.....	47
2.2. Відмінність «втручання в діяльність» від суміжних понять.....	78
Висновки до розділу 2.....	91
РОЗДІЛ 3. ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДІВ ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА ЧИННИМ КК УКРАЇНИ.....	94
3.1. Об'єкти складів злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України.....	94
3.2. Потерпілий у складах злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України.....	106
3.3. Об'єктивна сторона складів злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України.....	125
3.4. Суб'єктивні ознаки складів злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України.....	138

Висновки до розділу 3	164
РОЗДІЛ 4. ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА ЧИННИМ КК УКРАЇНИ	168
Висновки до розділу 4	174
ВИСНОВКИ	175
ДОДАТКИ	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	214

ВСТУП

Актуальність теми. Наділяючи своїх представників певними повноваженнями, держава, з одного боку, висуває до них високі вимоги, та у необхідних випадках застосовує і сувору, у тому числі і кримінальну, відповідальність за вчинення протиправних діянь. З іншого боку – забезпечує своїх представників посиленою охороною, щоб вони могли безперешкодно, без будь-якого стороннього впливу виконувати свої функції та були незалежними при прийнятті правомірних рішень. Для цього держава встановлює кримінальну відповідальність за втручання в діяльність певних категорій осіб, які діють від її імені і в її інтересах.

У засобах масової інформації ми доволі часто натрапляємо на звинувачення осіб у вчиненні дій, які слід кваліфікувати як втручання в діяльність працівників правоохоронних органів, державних діячів, суддів, захисників тощо. Водночас, судова статистика констатує лише поодинокі випадки засудження винних такі злочини. Тобто статті, у назві яких вживається словосполучення «втручання в діяльність» не мають широкого практичного застосування. Нами не знайдено жодного вироку у кримінальних справах за ч. 4 ст. 157 Кримінального кодексу України (далі – КК), ст. 344 та ст. 397 КК. Щодо злочинів, передбачених ст. 343 та ст. 376 КК, то такі справи є, хоча їх кількість є незначною. В архівах судів України та серед матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень України знайдено 21 вирок, за яким винні особи, в період 2001-2010 р., засуджувалися за вчинення злочину, передбачено ст. 343 КК. А щодо ст. 376 КК «Втручання в діяльність судових органів», то нами знайдено лише 2 вирок, якими особи засуджувались за цією статтею. Щодо останніх років, то за даними Державної судової адміністрації, у 2008 році за ст. 343 КК було засуджено тільки 2 особи, у 2009 – 1. За інші злочини, що полягають у втручанні в діяльність, не було засуджено жодної особи.

Причинами такого становища може бути або недосконалість статей КК, які встановлюють відповідальність за такі діяння, або ж недоліки у роботі правоохоронних органів.

Безперечно, що аналіз складів злочинів, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність певних осіб, проводиться у всіх науково-практичних коментарях КК та підручниках із Особливої частини кримінального права України. Натомість у науковій літературі ця проблема, на жаль, не отримала комплексного дослідження. Лише окремі її аспекти досліджували в радянські часи Л.А. Андреева, В.А. Владіміров, В.А. Клименко, Ю.І. Ляпунов, В. Мальцев та ін.

У сучасній українській кримінально-правовій літературі питання відповідальності за втручання в діяльність працівників правоохоронних органів, державних діячів, судових органів тощо досліджувалися лише окремо. Наприклад, питання відповідальності на основі положень чинного КК України за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу досліджувалося В.І. Осадчим, І.М. Заляловою; питання втручання в діяльність судових органів розглядали у своїх працях С.А. Аскеров, О.О.Кваша; питання відповідальності за втручання в діяльність державного діяча досліджував В.І. Осадчий; питання відповідальності за втручання в діяльність захисника чи представника особи на рівні наукових статей висвітлювали С. Штогун, В. Сміх тощо. Проте системно всі норми, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність, не досліджувалися.

Ці та інші обставини обумовлюють актуальність теми цієї дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано на кафедрі кримінального права та кримінології Львівського державного університету внутрішніх справ у межах комплексної теми наукових досліджень «Проблеми реформування правової системи України» (державний реєстраційний номер 0109U007853).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є комплексне розв'язання питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність,

вироблення на цій основі пропозицій щодо вдосконалення чинного КК України в частині встановлення кримінальної відповідальності за такі злочини.

З урахуванням викладеного в роботі ставились такі завдання:

- визначити систему злочинів, які полягають у втручанні в діяльність за чинним КК України та встановити співвідношення між ними;
- дослідити соціальну зумовленість кримінальної відповідальності за втручання в діяльність;
- з'ясувати зміст поняття «втручання в діяльність» та провести його розмежування з суміжними кримінально-правовими поняттями;
- дослідити об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів злочинів, що полягають у втручанні в діяльність за чинним КК України;
- виявити недоліки, прогалини та суперечності у формулюванні ознак складів втручання в діяльність визначених осіб в чинному КК України;
- розробити пропозиції щодо удосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за втручання в діяльність.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини з приводу забезпечення кримінально-правовими засобами належних умов для здійснення своїх повноважень визначеними особами.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України.

Нормативну основу дослідження склали положення Конституції України, чинного КК України та іншого галузевого законодавства.

Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Окрім праць названих вище авторів, які безпосередньо досліджували окремі питання відповідальності за втручання в діяльність за чинним КК України, під час дослідження використано також праці П.П. Андрушка, М.І. Бажанова, Ю.В. Бауліна, П.С. Берзіна, В.К. Грищука, М.І. Мельника, С.Я. Лихової, П.С. Матишевського, В.О. Навроцького, М.І. Хавронюка, П.Л. Фріса та ін.

Емпіричну основу дослідження склали постанови Пленуму Верховного Суду та практика судів України за 2001-2010 роки у справах про злочини, що полягають у втручанні в діяльність (понад 140 рішень у справах розглянутих місцевими судами Київської, Львівської та Тернопільської областей, а також розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень).

Методологічну основу дослідження становлять положення теорії пізнання і загальної теорії кримінального права. Одним із провідних методів, який застосовано у дослідженні, є герменевтичний, який застосовувався для з'ясування змісту положень КК України, іншого галузевого законодавства, рішень судів України тощо. У дисертації використано також такі наукові методи: діалектичний метод дослідження правових явищ – у процесі дослідження елементів складу злочину, розкриття змісту понять, зазначених у диспозиціях вищеназваних статей; юридичний (догматичний) – під час обробки законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, з'ясування змісту ознак, передбачених у диспозиції названих статей; порівняльно-правовий – у порівнянні положень різних статей КК, а також положень законодавства зарубіжних держав із положеннями КК України; системно-структурний – під час дослідження ознак та елементів складу зазначених злочинів; статистичний метод – у процесі використання даних судової статистики та іншої статистичної інформації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність особи за чинним КК України. У проведеному дослідженні обґрунтовано й сформульовано положення і висновки, які є новими для науки кримінального права, або наділені істотними ознаками новизни, та виносяться на захист, а саме:

вперше:

- обґрунтовано, що використання терміна «втручання в діяльність» у чинному КК, на відміну від інших термінів, характеризується такими особливостями: цей термін використовується для позначення протиправних

посягань на нормальну діяльність осіб, які діють від імені та (чи) в інтересах держави; позначає лише активну поведінку; позначає лише умисну поведінку суб'єкта;

- обґрунтовано, що визначення поняття «втручання в діяльність» через використання терміна «вплив (незаконний вплив)», як це має місце в чинному КК України, є неприйнятним, оскільки такі поняття не збігаються за обсягом (поняття «вплив» є ширшим за обсягом від поняття «втручання в діяльність»);

- враховуючи нормативно невизначений зміст поняття «діяльність», доведено, що використання у КК словосполучення «втручання в діяльність» доцільно замінити словосполученням «втручання у здійснення повноважень», яке, своєю чергою, пропонується визначати як умисні незаконні дії, спрямовані на створення умов, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідними особами своїх повноважень;

- доведено, що між статтями КК, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність, наявні системоутворювальні зв'язки, відтак злочини, які передбачають відповідальність за такі діяння, розглянуто як систему, в результаті чого зроблено висновок про необхідність уніфікації викладу таких статей в КК;

- доведено, що санкції у статтях, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність, не відповідають вимогам системності, а відтак потребують перегляду і вдосконалення;

удосконалено:

- наукові положення щодо визначення змісту та ознак поняття «втручання в діяльність»;

- наукові положення про розмежування «втручання в діяльність» та суміжних кримінально-правових понять (опір, непокора, невиконання законних вимог, протидія, примушування та перешкоджання);

- підходи до визначення кола потенційних потерпілих, нормальна діяльність яких потребує кримінально-правової охорони від втручання;

набули подальшого розвитку:

- учення про зміст елементів та їх ознак у складах злочинів, що передбачають відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України;

- положення про розмежування злочинів, що полягають у втручанні в діяльність від суміжних складів злочинів.

З урахуванням викладених положень запропоновано внесення змін до КК з метою удосконалення нормативного регулювання кримінально-правового захисту визначених осіб від втручання в їхню діяльність.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в результаті дослідження вироблено конкретні пропозиції щодо вдосконалення чинного КК України в частині встановлення кримінально-правового захисту певних осіб від втручання в їхню діяльність (текст викладено у висновках), які скеровані до відповідного комітету Верховної Ради України і можуть бути використані для подальшого удосконалення кримінального законодавства.

Висновки та пропозиції отримані в дослідженні також можуть бути використані для подальших наукових досліджень цієї проблематики.

Результати дисертації уже використовуються при викладанні навчальної дисципліни «Кримінальне право України» у Львівському державному університеті внутрішніх справ (акт впровадження від 1.12.2009 р. № 38 (Додаток А)) та можуть бути використані при викладанні названої навчальної дисципліни іншими навчальними закладами.

Врахування одержаних у процесі дослідження результатів може бути корисним і для правозастосовної діяльності, а саме: для вироблення єдиних підходів до кваліфікації незаконного втручання в діяльність та сприятиме вдосконаленню судової практики при розгляді справ цієї категорії в цілому.

Апробація результатів дисертації. Дисертаційне дослідження обговорювалося на засіданнях кафедри кримінального права та кримінології, міжкафедральному семінарі Львівського державного університету внутрішніх справ. Теоретичні положення та висновки дисертації апробовані на:

Міжнародній конференції «Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи вдосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві» (Львів, 2008 р.); звітній науковій конференції факультету з підготовки слідчих Львівського державного університету внутрішніх справ (Львів, 2009 р.); круглому столі «Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Проблеми відповідальності службових осіб (Львів, 2010 р.) тощо.

Публікації автора. Основні положення дисертаційного дослідження відображено у п'яти наукових статтях, які опубліковані у фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України, а також у двох тезах виступів на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 234 сторінки, з них основний текст – 182 сторінки, 4 додатки на 31 сторінці, список використаних джерел (225 найменувань) на 21 сторінці.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ

1.1. Система злочинів, що полягають у втручанні в діяльність за чинним КК України

Передумовою комплексного аналізу складів злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність, є з'ясування таких моментів:

а) у яких статтях КК передбачено відповідальність за втручання в діяльність;

б) чи існують якісь закономірності закріплення в статтях КК складів злочинів, що встановлюють відповідальність за втручання в діяльність.

Тобто потрібно вирішити питання: чи утворюють такі склади злочинів систему; чи закріплення у КК відповідальності за втручання в діяльність мало системний характер, чи відбувалося безсистемно.

У їх вирішенні ми виходимо з того, що система – це порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь [14].

Від вирішення цього питання залежить подальший підхід до розгляду досліджуваної проблеми. У випадку встановлення, що закріплення в КК України статей, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність, має системний характер – їх можна та доцільно аналізувати як елементи системи.

У випадку ж встановлення, що системоутворюючих зв'язків між такими статтями не простежується, їх можна аналізувати лише окремо, самостійно.

Розпочнемо зі з'ясування, у яких статтях КК передбачено відповідальність за втручання в діяльність.

Спочатку звернемося до попередника чинного кримінального закону України – КК 1960 року [66] – і розглянемо, як це питання вирішувалось у ньому.

На момент втрати чинності Кодексом 1960 р. відповідальність за втручання в діяльність (по суті) передбачалась у двох статтях:

- Стаття 176¹ КК «Втручання у вирішення судових справ», яка передбачала відповідальність за «вплив у будь-якій формі на суддів з метою перешкодити всебічному, повному і об'єктивному розглядові конкретної справи або добитися винесення незаконного судового рішення» (Кодекс було доповнено статтею 176¹ згідно з Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 4 травня 1990 р. № 9166-11 [128]);

- Стаття 189³ КК «Втручання в діяльність працівника прокуратури, органу внутрішніх справ, безпеки», яка передбачала відповідальність за «вплив у будь-якій формі на працівника прокуратури, органу внутрішніх справ, безпеки з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття неправомірних рішень» (Кодекс доповнено статтею 189³ згідно з Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 18 січня 1991 р. № 647-12 [144]) .

Навіть первинного аналізу вищенаведених статей є достатньо для висновків:

- поява таких норм у КК стала наслідком змін і доповнень до КК 1960 р., тобто, у початковій редакції КК 1960 р. таких норм не містив. Вони з'явилися у ньому лише у 90-х роках минулого століття;

- у КК 1960 р. законодавець системно підійшов до закріплення відповідальності за втручання в діяльність, що проявляється:

а) в чіткій вказівці на спеціального потерпілого та доволі вузькому їх переліку;

б) у однакому формулюванні диспозиції відповідної статті «вплив у будь-якій формі ... з метою перешкодити... або добитися...незаконного

(неправомірного) рішення» тощо. Тобто у єдиному підході до використання термінології при викладі змісту цих статей.

Яка ж ситуація у чинному КК? На сьогодні відповідальність за втручання в діяльність особи передбачена:

1) у ст. 343 КК «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу», ч. 1 якої встановлює відповідальність за «вплив у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень»;

2) у ст. 344 КК «Втручання в діяльність державного діяча», ч. 1 якої встановлює відповідальність за «незаконний вплив у будь-якій формі на Президента України, Голову Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або його представника, Голову Рахункової палати або члена Рахункової палати, Голову або члена Центральної виборчої комісії, Голову Національного банку України, члена Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голову Антимонопольного комітету України, Голову Фонду державного майна України, Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України з метою перешкодити виконанню ними службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень»;

3) у ст. 376 КК «Втручання в діяльність судових органів», ч. 1 якої встановлює відповідальність за «втручання в будь-якій формі в діяльність судді з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення»;

4) у ст. 397 КК «Втручання в діяльність захисника чи представника особи», ч. 1 якої встановлює відповідальність за «вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги або порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці».

Окремо слід вказати на ч. 4 ст. 157 КК, яка встановлює відповідальність за «втручання службової особи з використанням службового становища у здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень, установлених законом, вчинене шляхом незаконної вимоги чи вказівки з метою вплинути на рішення виборчої комісії чи комісії з референдуму». Тобто, хоч у цій нормі і не вживається словосполучення «втручання в діяльність», а використовується зворот «втручання... у ... здійснення повноважень...», ч. 4 ст. 157 КК по суті також передбачає відповідальність за втручання в діяльність особи – члена виборчої комісії чи комісії з референдуму.

Потрібно також зазначити, що термін «втручання» використовується в КК ще в трьох статтях, якими встановлюється відповідальність за втручання, проте *не в діяльність* особи, а в *роботу* машин (баз даних), а саме: в ст. 158 КК – за *втручання в роботу* Державного реєстру виборців, в ст. 361 КК – за *втручання в роботу* електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, в ст. 361¹ КК – за створення з метою використання, розповсюдження або збуту, а також розповсюдження або збут шкідливих програмних чи технічних засобів, призначених для несанкціонованого *втручання в роботу* електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, ст. 376¹ КК – незаконне *втручання в роботу* автоматизованої системи документообігу суду.

Зрозуміло, що поняття «втручання в роботу» (машин, баз даних тощо) істотно відрізняється від поняття «втручання в діяльність» (осіб), а відтак злочини, відповідальність за вчинення яких передбачена у статтях 158, 361, 361¹, 376¹ КК, не належать до злочинів, що полягають у втручанні в діяльність особи і не будуть предметом нашого дослідження.

Аналіз складів злочинів, що встановлюють відповідальність за втручання в діяльність, був би неповним, якби ми не приділили увагу питанню про склади злочинів, які передбачають відповідальність за «перешкоджання

діяльності». Таких складів у КК десяток, а саме: ст. 157 КК «Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача», ст. 160 КК «Порушення законодавства про референдум», ст. 170 КК «Перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій», ст. 171 КК «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів», ст. 174 КК «Примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку», ст. 180 КК «Перешкоджання здійсненню релігійного обряду», ст. 340 КК «Незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій», ст. 341 КК «Захоплення державних або громадських будівель чи споруд», ст. 351 КК «Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради», ст. 386 КК «Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку.»

І хоча зміст та співвідношення між термінами «втручання в діяльність» та «перешкоджання» і розглядатиметься нижче, проте вже зараз можна відзначити низку відмінностей між такими складами. Основна з них полягає в тому, що відповідальність за «втручання в діяльність» законодавець встановлює тоді, коли йдеться про забезпечення умов для нормальної діяльності особи, наділеної державою певними повноваженнями.

Водночас, відповідальність за «перешкоджання» встановлюється у випадках, коли йдеться про забезпечення прав і свобод (а не повноважень) людини і громадянина (а не особи, яка наділена державою певними повноваженнями).

КК встановлює відповідальність за перешкоджання реалізації таких прав та свобод: виборчих, референдних, професійних прав; права на участь у професійних спілках, політичних партіях, громадських організаціях, на участь у страйку, свободу віросповідання, проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій тощо.

Разом з тим, і такий підхід не можна вважати витриманим законодавцем до кінця. До такого порядку не вписуються три статті КК, що встановлюють відповідальність за перешкоджання, а саме: ст. 341 КК «Захоплення державних або громадських будівель чи споруд», яка в ч. 1 закріплює «захоплення будівель чи споруд, що забезпечують діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, з метою незаконного користування ними або перешкоджання нормальній роботі підприємств, установ, організацій», ст. 351 КК «Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради», ч. 1 якої встановлює «невиконання службовою особою законних вимог народного депутата України, депутата місцевої ради, створення штучних перешкод у їх роботі, надання їм завідомо неправдивої інформації», та ст. 386 КК «Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку».

Отже, з урахуванням вищевикладеного робимо висновок, що склади злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність і передбачені у ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, істотно відрізняються від складів злочинів, які встановлюють відповідальність за «втручання у роботу» та від складів злочинів, які встановлюють відповідальність за «перешкоджання». Відтак саме склади злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність і передбачені у ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, і будуть предметом нашого аналізу.

Навіть первинний аналіз нормативних положень, зафіксованих у цих структурних частинах КК, дозволяє зробити висновок, що чинний КК значно розширив перелік осіб, правомірна службова діяльність яких поставлена під охорону кримінального закону він неправомірного втручання*.

Окрім цього, є підстави вважати, що між статтями, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність, простежуються певні

* Питання, наскільки обґрунтованим було таке розширення, вирішимо в наступних частинах роботи/

системоутворюючі зв'язки. Насамперед, це проявляється у використанні у цих статтях одного і того ж терміна «втручання в діяльність».

Проте такий висновок потребує додаткового обґрунтування. Йдеться про те, що текст кримінального, як і будь-якого іншого закону, складається як із звичайних слів, так і з термінів. При аналізі складів злочинів терміни і звичайні слова нерідко змішують. Причина не тільки в недбалому підході до понять, що вживаються, а насамперед у труднощах об'єктивного характеру. Відрізнити слово від терміна достатньо важке завдання. Тим часом від його вирішення залежить результат з'ясування сенсу закону.

Під «словом», як правило, розуміють «мовну одиницю, що являє собою звукове вираження поняття про предмет або явище об'єктивного світу». Під терміном – «слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо» [14].

У літературі зазначається, що термін відрізняється від звичайного слова наявністю таких ознак:

- має спеціальну сферу застосування;
- належить до конкретного термінологічного поля;
- служить для назви (найменування) поняття;
- володіє суворо фіксованим змістом;
- має мати визначення;
- характеризується тенденцією до системо утворення [121, с. 110].

Маючи такі властивості, як обмеженість і фіксація змісту, терміни, тим часом, за своєю суттю володіють системоутворюючою властивістю. Ці властивості передовсім виявляються в дефініційному зв'язку (відношенні), коли один із них визначається через інші. Якщо точніше, то системними зв'язками володіють поняття, і вже через це включаються в систему зв'язків терміни, що відображають їх. Хоча слід визнати наявність у термінів і власних системних властивостей, пов'язаних із закономірностями функціонування лексичних елементів (одиниць).

Системність терміна визначається включенням його як елемента в певне термінологічне поле, по-друге, вона детермінована зв'язками самих термінологічних полів. Причому цей зв'язок має достатньо жорсткий характер, унеможливаючи вилучення або збільшення яких-небудь нових елементів без зміни інших частин системи і перегрупування термінів [121, с. 111].

З огляду на наведене, на нашу думку, є підстави вважати, що «втручання в діяльність» є кримінально-правовим терміном, який своєю чергою, є системоутворюючим фактором закріплення в КК перерахованих вище складів злочинів.

Наступне положення, яке засвідчує системність у встановленні кримінальної відповідальності за втручання в діяльність особи за чинним КК, є те, що така відповідальність передбачена у статтях КК, які розміщені у трьох його розділах: V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина», XV «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян» та XVIII «Злочини проти правосуддя». У статтях цих розділів закріплюється відповідальність за посягання на достатньо важливі сфери забезпечення функціонування держави в цілому: належне проведення виборів та референдуму, забезпечення нормальної діяльності правоохоронних органів та суду тощо. Тобто, ці статті зорієнтовані на охорону суспільних відносин, які складаються з приводу забезпечення належних умов для нормальної діяльності осіб, які наділені державою певними повноваженнями.

Підтверджує системність у встановленні кримінальної відповідальності за втручання в діяльність особи і те, що обов'язковою ознакою у складах таких злочинів є спеціальний потерпілий – правомочна особа, якими виступають: члени виборчої комісії та члени комісії з референдуму; працівники правоохоронних органів; державні діячі; судді; захисники та представники особи. Безумовно, характеристика кожного з названих потерпілих повинна бути піддана детальному кримінально-правовому аналізу, що і буде зроблено в наступних частинах роботи, але вже зараз можна сказати, що до цього

переліку включені особи, без забезпечення умов для належної діяльності яких не можна говорити про нормальне функціонування держави в цілому.

Окрім вищенаведеного, слід відзначити і той факт, що, формулюючи поняття злочину, законодавець у більшості випадків (за винятком ст. 397 КК) закріплює як обов'язкову ознаку його складу мету – «перешкодити... або добитися...незаконного (неправомірного) рішення» тощо. Тобто зміст терміна «втручання в діяльність» визначається через використання одних і тих же слів (понять).

Подібність простежується в закріпленні кваліфікуючих ознак таких злочинів тощо.

Водночас, можна констатувати і низку порушень вимог системності при закріпленні відповідальності за втручання в діяльність у статтях чинного КК України, а саме:

– розходження у закріпленні відповідальності за втручання в діяльність починається вже з назв статей. Йдеться про те, що в ст. 344 КК злочин названо «втручання у діяльність», в інших статтях – «втручання в діяльність». Безперечно, що істотного впливу на правозастосовну практику таке розходження не має. Разом з тим, якщо сприймати як аксіому, що однією з умов якості будь-якого закону є єдність термінології, що використовується в ньому, то така умова порушена. Думається, що більш правильним є використання словосполучення «втручання в діяльність», оскільки саме воно використовується у більшості статей КК (ст.ст. 343, 376, 397 КК);

– не дивлячись на все ж таки подібність у підходах до формулювання назв статей, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність визначених осіб, поняття злочину у диспозиціях цих статей визначається також дещо по-різному. Зокрема, у ст. 343 КК йдеться про «вплив у будь-якій формі»; у ст. 344 КК йдеться про «незаконний вплив у будь-якій формі»; у ст. 376 КК вже йдеться про «втручання в будь-якій формі»; а в ст. 397 КК про «вчинення в будь-якій формі перешкод».

Навряд чи можна вважати таке вільне поводження з термінологією закону допустимим. Швидше – навпаки. В юридичній літературі обґрунтовано зазначається, що специфіка кримінального права, яке спрямоване на охорону суспільних відносин практично у всіх сферах соціального життя, полягає в особливій значущості системних властивостей його норм. Мова кримінального закону – могутній системоутворюючий чинник. Будучи системою мовних засобів і зв'язаних між собою лексичних елементів, що підкоряються нормам літературної мови, він сам є одним із детермінантів утворення системних зв'язків [121, с. 103]. Більше того, на думку М.І. Пікурова, мова кримінального закону, мабуть, найскладніший вид структурного зв'язку – використання тексту нормативних приписів, окремих слів і термінів для формування змісту кримінально-правової норми на основі єдиного лексичного поля в рамках однієї національної (державного) мови. Системні властивості мови закону, на його думку, з'являються після того, як система лексичних засобів виразу думки буде включена в загальну структуру прийомів законодавчої техніки, перетворюючись на сукупність лексичних елементів юридичної мови. Законодавець, крім того, що він зв'язаний правилами функціонування мови, повинен підкорятися закономірностям вже існуючої системи елементів юридичної лексики. Мова закону, отже, є по суті нормою усередині норми [121, с. 103].

Вчений робить висновок, що законодавець, конструюючи текст кримінально-правової норми, зобов'язаний враховувати, по-перше, системні зв'язки понять, що вживаються ним, по-друге, системні властивості і закономірності взаємозв'язку лексичного матеріалу, що відображає ці поняття, по-третє, особливості сприйняття тексту адресатом правових норм [121, с. 108].

Як бачимо, на прикладі норм, що встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України, ці вимоги системності (щодо мови кримінального закону) дотримані не повною мірою.

Отже, узагальнюючи вищевикладене, можемо зробити такі проміжні висновки:

– між злочинами, відповідальність за вчинення яких передбачена у ч. 4 ст. 157 КК, ст. 343 КК, ст. 344 КК, ст. 376 КК, простежуються певні системоутворюючі зв'язки, а саме: для всіх таких складів злочинів характерним є: використання у їх назвах, з незначними відмінностями, одного і того ж терміна «втручання в діяльність»; обов'язковою ознакою таких складів злочинів є спеціальний потерпілий; у таких складах злочинів передбачена спеціальна мета тощо;

– незважаючи на певні порушення вимог системності при конструюванні складів злочинів, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України, лише системний їх аналіз дозволить виявити позитивні та негативні моменти кримінально-правового захисту осіб, які наділені державою певними повноваженнями від втручання в їх законну діяльність, а отже, і виробити пропозиції щодо його вдосконалення;

– до числа складів злочинів, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність, належить і склад злочину, зафіксований у ст. 397 КК, який не зовсім вписується у систему таких злочинів, з огляду на те, що спеціальний потерпілий у складі такого злочину не є «представником держави» як в інших складах; істотно відмінно від інших складів сформульоване поняття цього злочину в цілому. Проте, незважаючи на це, склад такого злочину також стане предметом нашого аналізу, оскільки в ньому встановлюється відповідальність за вчинення злочину, який у назві статті позначений терміном «втручання в діяльність», а захисник та представник особи хоч і не є «представником держави», однак наділені низкою, хоч і не владних, проте повноважень.

1.2. Стан дослідження проблеми відповідальності за втручання в діяльність у юридичній літературі

Як вже частково зазначалося вище, комплексно проблема відповідальності за втручання в діяльність різних осіб за чинним КК України на монографічному рівні не аналізувалася. І взагалі, чи не єдиною спробою комплексної розвідки з цієї проблематики є наукова стаття Н. Ніколаєнко [110]. Її беззаперечний позитив – автор намагається підійти до проблеми відповідальності за втручання в діяльність комплексно. Водночас, слід відзначити, що по суті на трьох сторінках автор намагається вирішити проблеми застосування трьох статей КК: ст. 343, 344, 376 КК. Такий огляд є, на нашу думку, дещо поверховим. Проте викликають певне застереження висновки автора статті про те, що: «у п. 2 ст. 344 КК (цитуємо дослівно – Є.Б.) передбачено відповідальність за незаконний вплив, вчинений особою з використанням свого службового становища. Але немає такого пункту в нормах, що стосуються втручання в діяльність судових та правоохоронних органів (статті 343, 376 КК)», та про те, що «ст. 343 КК України доцільно доповнити ч. 3 у такій редакції: «Незаконний вплив у будь-якій формі, вчинений особою з використанням свого службового становища, – карається... » [110, с. 95].

Такі висновки є незрозумілими, адже і ч. 2 ст. 343 КК, і ч. 2 ст. 376 КК 2001 р. передбачали і передбачають відповідальність за «ті самі дії, якщо вони перешкодили запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила, або вчинені службовою особою з використанням свого службового становища».

Більше праць, в яких би комплексно розглядалися питання відповідальності за втручання в діяльність за чинним КК, нами не знайдено. Проте, це не означає, що з вказаної проблематики відсутні будь-які інші праці. Такі безперечно є. Проте в них проводиться не комплексне дослідження проблеми, а розглядаються питання кримінально-правової характеристики

окремих складів злочинів, у яких передбачено відповідальність за втручання в діяльність окремих осіб.

Аналіз таких складів злочинів проведено у всіх підручниках з Особливої частини кримінального права України [56; 57; 60; 61; 97] та науково-практичних коментарях Кримінального кодексу України [64; 102; 103; 105; 106]. Водночас, є підстави констатувати, що матеріал, викладений в них, істотно не відрізняється. Та і за обсягом розгляд кожного з таких складів злочинів у підручниках займає від однієї до декількох сторінок. У науково-практичних коментарях – ситуація аналогічна.

Незважаючи на нечисленність праць, розглядалися питання відповідальності за втручання в діяльність окремих осіб і в інших наукових роботах. Чи не найбільше уваги з-поміж таких складів злочинів присвячено розгляду питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. Як вже зазначалося, досліджувала цю проблему І.М. Залялова [36] на дисертаційному рівні, а відповідно і в наукових статтях [33; 34; 35]. У результаті дослідження автор робить низку висновків, серед яких потрібно відзначити такі:

– назва ст. 343 КК, на думку І.М. Залялової, не відповідає змісту ч. 1 ст. 343 КК. Визначення суспільно небезпечного діяння у зазначеному складі злочину як „вплив у будь-якій формі... з метою перешкодити виконанню службових обов’язків або добитися прийняття незаконних рішень” є, на її думку, ускладненим і потребує спрощення. Пропонується його змінити у диспозиції ч. 1 ст. 343 КК на „перешкоджання діяльності працівника правоохоронного органу” і так само викласти у назві ст. 343 КК;

– втручання в діяльність працівника правоохоронного органу можуть характеризувати не „будь-які” форми впливу, у зв’язку з цим автор пропонує диспозицію ч. 1 ст. 343 КК доповнити словами: „крім випадків, передбачених іншими статтями КК”;

– мета досліджуваного злочину „перешкодити виконанню службових обов’язків або добитися прийняття незаконних рішень” характеризується

складним словосполученням. За умови внесення запропонованих змін і доповнень у диспозицію ч. 1 ст. 343 КК у визначення ознак діяння цього злочину, а саме як „перешкоджання законній діяльності працівника правоохоронного органу” така вказівка на мету злочину стає зайвою;

– дисертантом запропоновано нову редакцію ст. 343 КК України, а саме:

Ст. 343 Перешкоджання законній діяльності працівника правоохоронного органу

1. Перешкоджання законній діяльності працівника правоохоронного органу, крім випадків, передбачених іншими статтями КК, –

карається штрафом від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до двох років.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені з корисливих мотивів або службовою особою, або спричинили тяжкі наслідки, –

караються позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до чотирьох років, або позбавленням волі на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [36, с. 167-170].

Серед інших українських дослідників питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу слід виділити праці В.І. Осадчого [118, с. 137-139; 119]. У них, аналізуючи склад злочину, передбачений у ст. 343 КК, автор робить висновки, що в широкому розумінні втручання в діяльність працівника правоохоронного органу може проявлятися по-різному. Насамперед, це будь-яке посягання на працівника правоохоронного органу, його близьких родичів, їх власність у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків, що передбачено в КК як окремий злочин. Крім цього, це будь-який інший вплив на працівника правоохоронного органу, що окремо як злочин не передбачено. Саме цей,

другий вплив, що як окреме посягання в КК не передбачено, і утворює зміст досліджуваних злочинів.

В.І. Осадчий звертає увагу на те, що, роз'яснюючи об'єктивну сторону передбаченого ст. 343 КК злочину, Пленум Верховного Суду України в постанові № 8 від 26.06.1992 р. [137] цілком слушно, на його думку, відзначив, що під втручанням у діяльність працівника прокуратури, органу внутрішніх справ, служби безпеки слід розуміти конкретні дії, спрямовані на перешкоду у виконанні цими працівниками обов'язків або на досягнення прийняття неправомірного рішення. Втручання може проявлятися в умовлянні, шантажуванні потерпілого, погрозі відмовити в наданні законних благ, а також у будь-якій іншій формі впливу. Причому, прохання про прийняття рішення в інтересах правопорушника складу злочину не утворює (ч. 1, 2 п.11).

Водночас, вчений не повною мірою поділяє позицію Пленуму Верховного Суду України, викладену в цій же постанові у ч. 4 п. 11 „Якщо втручання в діяльність працівника прокуратури, органу внутрішніх справ, служби безпеки поєднане з діями, передбаченими ч. 2 ст. 188-1 (ч. 2,3 ст. 342 КК України 2001 року – Є.Б.), статтями 189-4 (ч. 2, 3, 4 ст. 345, ч. 2, 3 ст. 377 КК України 2001 року – Є.Б.), 189-5 (ст. ст. 347, 348 КК України 2001 року – Є.Б.) або 190-1 КК (ст.ст. 348, 379 КК України 2001 року – Є.Б.), вчинене належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 189-3 (ст. 343 КК України 2001 року – Є.Б.) і зазначеними статтями Кримінального кодексу”. Такий підхід, на думку В.І. Осадчого, фактично позбавляє самостійного значення згаданих кримінально-правових норм [118, с. 138; 119, с. 168-169].

Не поділяє вчений і позиції Пленуму, згідно з якою вплив на працівника правоохоронного органу шляхом захоплення або тримання заручниками його близьких родичів або співробітника охоплюється ч. 5 ст. 123-1 КК (ст. 349 КК 2001 р.) і додаткової кваліфікації за ст. 189-3 КК (ст. 343 КК 2001 р.) не потребує. На думку, В.І. Осадчого навпаки, в такому разі скоєне слід кваліфікувати за обома названими статтями за умови, що шляхом захоплення

або тримання заручниками працівника правоохоронного органу, його близьких родичів відбувається втручання в правоохоронну діяльність. Адже в ст. 349 КК кримінально-правовий захист цих осіб не пов'язується з виконанням представником влади або працівником правоохоронного органу службових обов'язків [118, с. 138-139; 119, с. 169].

А у висновках до дисертації В.І. Осадчий пропонує власне бачення редакції статті, яка встановлювала б відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу:

Стаття ... Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу

1. Вплив у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень, –

карається штрафом від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців.

2. Ті самі дії, якщо вони перешкодили запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила, або вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, –

караються позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на строк до 3 років [119, с. 362].

Новизна такої пропозиції зводиться до двох моментів:

- пропонується таку статтю передбачити в окремому розділі «Розділ... Злочини проти правоохоронної діяльності»;

- у ч. 2 пропонується знизити верхню межу покарання у виді позбавлення волі з чотирьох (чинна редакція) до трьох років.

У вирішенні питання про особливості кваліфікації втручання в діяльність працівника правоохоронного органу службовою особою В.І. Осадчий обмежується одним реченням: “втручання в правоохоронну

діяльність особою з використанням свого службового становища, як слушно відзначається в згаданій постанові, має місце тоді, коли винна особа використовує права і повноваження, надані їй за посадою або в зв'язку з певною службовою діяльністю» [118, с. 139].

На рівні наукових статей питання відповідальності за втручання в діяльність працівників правоохоронного органу розглядалися, наприклад, В.А. Клименком [45].

Питання відповідальності за втручання в діяльність державного діяча, на відміну від попереднього, не отримало належного рівня розробки. Праці з цієї проблематики поодинокі. До них слід віднести наукову статтю В.І. Осадчого [120]. Можливо це є результатом того, що склад злочину, передбачений ст. 344 КК, є новелою чинного Кодексу.

Разом з тим, аналізуючи ст. 344 КК, В.І. Осадчий не акцентує увагу на розгляді питань про сутність втручання в діяльність, а робить висновок про її недосконалість з огляду на те, що термін «державний діяч» вжито у низці статей Особливої частини КК. Але зміст його відрізняється [120, с. 17].

Наступне, на що звертає увагу В.І. Осадчий, є те, що у згаданих статтях КК не обов'язково робити акцент на особі керівника державного органу, коли при цьому згадуються члени цього органу. І ще одне його зауваження щодо змісту поняття «державний діяч» полягає у тому, що, доцільно державними діячами визнавати Голів Державних комітетів [120, с. 11-18].

Питання відповідальності за втручання в діяльність судових органів сучасними українськими дослідниками С.С. Аскеровим [4, с. 365-368], О.О. Квашею [43] тощо розроблялись лише на рівні наукових статей. Водночас, у цих працях їх автори зайняли протилежні позиції.

С.С. Аскеров, наприклад, до форм впливу на суддю відносить прохання [4, с. 366], хоча, як ми вже відзначали, Пленум Верховного Суду України зазначає, що «при вирішенні питання про відповідальність за ст.189³ КК (ст. 343 КК 2001 року) слід мати на увазі, що прохання, наприклад, батьків або інших родичів правопорушника про прийняття працівником правоохоронного

органу рішення в інтересах цього правопорушника не утворює складу цього злочину [137].

С.С. Аскеров займає позицію відмінну від позиції В.І. Осадчого щодо кваліфікації «втручання в діяльність» за сукупністю з іншими статтями КК. Він не заперечує [4, с. 366] висловленої в юридичній літературі позиції про те, що «якщо формою впливу на суддю є погроза або насильство, вчинене за наявності підстав, підлягає кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених ст. 376 і ст. 377 КК» [106, с. 985].

С.С. Аскеров обійшов увагою і питання кримінально-правової оцінки втручання в діяльність судових органів, вчинене службовою особою.

Більш об'ємним та ґрунтовним є дослідження питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність судових органів, проведене О.О. Квашею. З приводу вищевикладених ситуацій вона займає відмінні від С.С. Аскерова позиції.

Зокрема, на думку О.О. Кваші, «лише прохання щодо прийняття певного рішення суддею у справі або з інших питань, що входять в коло його службових обов'язків, або загальні заклики до прояву гуманізму і справедливості не тягнуть за собою кримінальної відповідальності» [43, с. 230-231].

З приводу кваліфікації діянь за сукупністю вона пише: «Якщо втручання в діяльність судді здійснюється шляхом вчинення щодо судді чи його близьких більш тяжкого злочину проти правосуддя, який передбачений у статтях 377-379 КК України, то дії винного не підлягають кваліфікації за статтею 376 КК. Вважаємо помилковими рекомендації окремих науковців кваліфікувати за сукупністю злочинів посягання, у яких «способом впливу є погроза вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна (автор робить посилання на позицію російських вчених [207, с. 607])» [43, с. 230].

В той же час, на думку О.О. Кваші, якщо втручання в діяльність судді пов'язане з даванням хабара, то дії винного слід кваліфікувати за сукупністю

злочинів, передбачених статтями 376 та 369 КК, «адже шкода завдається не лише правосуддю, але й правомірній діяльності державного апарату [43, с. 230].

Проте, О.О. Кваша також обійшла увагою питання формули кваліфікації втручання в діяльність судових органів, вчинене службовою особою з використанням свого службового становища.

Мінімальний рівень уваги отримали в літературі і питання відповідальності за втручання в діяльність захисника чи представника особи. Йдеться про наукові статті С. Штогуна [219], В. Сміха [168] тощо.

В той же час, майже не піддавались спеціальному дослідженню питання відповідальності за втручання службової особи з використанням службового становища у здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень, установлених законом, вчинене шляхом незаконної вимоги чи вказівки з метою вплинути на рішення виборчої комісії чи комісії з референдуму (ч. 4 ст. 157 КК). Це пояснюється до певної міри тим, що ця частина знайшла закріплення в КК України лише в 2006 р. [127], а більшість наукових праць, присвячених дослідженню питань відповідальності за перешкоджання здійсненню виборчого права, побачили світ дещо раніше. Йдеться, наприклад, про дисертацію Л.П. Медіної [90], яка, до речі, і пропонувала в ч. 2 ст. 157 КК України «передбачити юридичний склад злочину «втручання з використанням посадового або службового становища в роботу виборчої комісії з метою вплинути на результати виборів» [91, с. 17].

Не приділила належної уваги питанню відповідальності за втручання службової особи з використанням службового становища у здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень С.Я. Лихова у дисертації [79] та монографії [80]. В останній, наприклад, лише згадується про наявність такої норми та вищенаведена пропозиція Л.П. Медіної [80, с. 451].

Узагальнюючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що питання відповідальності за всі види втручання в діяльність, передбачені в КК, комплексному аналізу не піддавалися. Немає єдності і в підходах до вирішення

часткових проблем. А відтак, викладене засвідчує потребу у проведенні такого аналізу.

1.3. Соціальна зумовленість встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність

Окресливши систему статей КК, у яких встановлюється відповідальність за втручання в діяльність, можемо дослідити обґрунтованість їхнього закріплення в КК, тобто дотримання підстав та принципів криміналізації.

Можливо, норми, передбачені у вищеназваних статтях КК України, всі чи окремі з них, не мають важливого значення і практичного застосування і, таким чином, немає потреби у їх існуванні? Для того, щоб зрозуміти, чи правильне таке припущення, потрібно виділити підстави криміналізації діянь та довести, що вони характерні для такого діяння, як втручання в діяльність.

Починаючи з 70-х рр. ХХ ст., проблема соціальної зумовленості кримінальної відповідальності все частіше стає предметом наукового аналізу. Окремі аспекти її досліджували: П.С. Дагель, Г.А. Злобін, С.Г. Келіна, Д.А. Керімов, А.І. Коробєєв, Н.Ф. Кузнєцова, Н.А. Лопашенко, Л.І. Спірідонов, В.Д. Філімонов, П.А. Фефелов та ін. Серед українських науковців проблему соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за окремі злочини або їх види аналізували: В.І. Борисов, Л.П. Брич, В.К. Грищук, А.А. Музика, В.О. Навроцький, В.І. Осадчий, Є.В. Фесенко та ін. На дисертаційному рівні це питання аналізувала Д.О. Балобанова.

Така доволі підвищена увага до цього питання є результатом того, що у науці виділяються різні підходи щодо класифікації підстав криміналізації діянь.

Низку підстав для криміналізації діянь ще в 40-і рр. ХХ ст. сформулював відомий англійський криміналіст К. Кені. До цих підстав він відніс такі:

- шкода від діяння, що криміналізується, має бути значніша від прямої і непрямой шкоди, яку неминуче спричиняє застосування кримінального покарання;

- криміналізоване діяння повинне піддаватися визначенню з точністю, необхідною для права;

- факт вчинення діяння має бути достовірно доказуваним;

- доказування повинне здійснюватися без шкоди для недоторканності приватного життя і відносин довіри між близькими людьми;

- діяння повинне викликати обурення в суспільстві;

- достатній захист суспільства від цього виду діянь не може бути забезпечений м'якшими заходами – адміністративними або цивільно-правовими [44].

Певний інтерес становить класифікація, запропонована О.І. Коробєєвим. Він виділяє три групи чинників (підстав), що впливають на криміналізацію:

- 1) юридико-кримінологічні підстави – ступінь суспільної небезпеки діянь, їх відносна поширеність і типовість, динаміка діянь з урахуванням причин, що породжують їх, і умов, можливість дії на них кримінально-правовими засобами за відсутності можливості боротьби іншими заходами, а також можливості системи кримінальної юстиції;

- 2) соціально-економічні підстави – заподіювана діяннями шкода, відсутність негативних наслідків кримінально-правової заборони і наявність матеріальних ресурсів для її реалізації;

- 3) соціально-психологічні підстави – рівень правосвідомості та історичні традиції [51, с. 64].

Наведені вище підходи певною мірою перегукуються з позиціями з цього питання сучасних українських дослідників. Наприклад, Д.О. Балобанова до підстав кримінально-правової заборони відносить:

1. Суспільну небезпеку. Проте, вона ж стверджує, що не можливо встановити універсальний критерій, за яким можна було б визначити достатній для криміналізації ступінь суспільної небезпеки. Під час обговорення кожної

кримінально-правової новели необхідно вирішувати питання про наявність такої в конкретному виді діянь. Суспільною небезпекою охоплюється наявність достатньо серйозної матеріальної або моральної шкоди, заподіюваної потерпілим, що впливає на пеналізацію і не є самостійною підставою криміналізації.

2. Типовість і достатню поширеність антигромадської поведінки, але з урахуванням ступеня суспільної небезпеки та страху населення перед злочинністю.

3. Динаміку суспільно небезпечних діянь із урахуванням причин і умов, що їх породжують.

4. Необхідність впливу кримінально-правовими заходами, при цьому, на її думку, було б бажаним враховувати, що кримінальна репресія – крайня форма протидії найнебезпечнішим формам девіантної поведінки.

5. Врахування можливостей системи кримінальної юстиції в протидії тим або іншим формам антигромадської поведінки, і як їхня складова – наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони.

6. Співвідношення позитивних і негативних наслідків криміналізації [6, с. 9].

Крім того, на думку Д.О. Балобанової, слід виокремлювати і групу соціально-психологічних підстав криміналізації, куди, за її твердженням, слід відносити: рівень суспільної правосвідомості й психології та історичні традиції [6, с. 9].

Більш вузько до цього питання підійшов О.М. Готін, який виділяє такі підстави криміналізації:

- існування суспільно небезпечної поведінки, яка потребує кримінально-правової заборони;
- відносна поширеність суспільно небезпечних діянь;
- ефективність застосування існуючої норми на практиці;
- виконання державою міжнародно-правових обов'язків з охорони прав людини [20].

А.В. Грошев чинники (обставини), які зумовлюють криміналізацію діянь, поділяє на дві групи: а) чинники (обставини), які зумовлюють встановлення кримінальної відповідальності за певні суспільно небезпечні посягання; б) чинники (обставини), які стосуються процесу криміналізації, тобто процесу правотворчої діяльності [22].

І.Б. Газдайка-Василишин при з'ясуванні соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за некорисливі злочини проти власності виділяє такі обставини: 1) суспільна небезпека цих злочинів; 2) їх відносна поширеність; 3) доцільність протидії цим посяганням кримінально-правовими засобами; 4) традиції вітчизняної законодавчої практики боротьби з цими посяганнями; 5) зарубіжний досвід застосування кримінально-правових засобів протидії злочинам цього виду [19, с. 249].

Зіставивши наведені позиції та позиції інших вчених, можна констатувати, що всіма вченими беззаперечними чинниками при вирішенні питання про доцільність чи недоцільність криміналізації певної поведінки визнається: 1) суспільна небезпека поведінки, яка потребує кримінально-правової заборони; 2) відносна поширеність такої поведінки в суспільстві. Думається, що ці обставини є необхідними і достатніми для того, щоб ставити питання про необхідність криміналізації певних діянь.

Безперечно, що інші вищеназвані обставини повинні враховуватися при вирішенні питання про криміналізацію певних діянь, проте вони, на нашу думку, мають другорядне значення. Наприклад, така обставина, як врахування можливостей системи кримінальної юстиції в протидії тим або іншим формам антигромадської поведінки, і як їхня складова – наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони, яку виділяє Д.О. Балобанова, беззаперечно повинна враховуватися. Проте навряд чи відсутність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони є перешкодою криміналізації певних діянь.

Більше того, наприклад, Кримінально-виконавчий кодекс України встановлює, що покарання у виді арешту виконується в арештних домах. Такі

до сих пір не створені. Проте це не перешкоджає законодавцю, при внесенні змін і доповнень до КК України, встановлювати в санкціях статей Особливої частини КК України покарання у виді арешту.

Аналогічна ситуація, на нашу думку, і з такими обставинами як: виконання державою міжнародно-правових обов'язків з охорони прав людини; традиції вітчизняної законодавчої практики боротьби з цими посяганнями; зарубіжний досвід застосування кримінально-правових засобів протидії злочинам цього виду. Це, безперечно, вагомі, проте, на нашу думку, не визначальні чинники криміналізації певної поведінки.

Визначившись з вихідними позиціями, з'ясуємо, чи є суспільно небезпечними посягання у виді втручання в діяльність особи та чи насправді настільки поширеними є такі діяння, щоб передбачати за них кримінальну відповідальність.

Щодо суспільної небезпеки, то вона традиційно розглядається як матеріальна ознака будь-якого злочинного діяння. Суспільна небезпека – шкідливість діяння, виражається в спричиненні або створенні загрози спричинення шкоди інтересам, що охороняються КК.

Ще у французькій Декларації прав людини і громадянина 1789 р. соціальні (матеріальні) властивості правопорушень розкривалися як «дії, шкідливі для суспільства». А при створенні КК Франції 1992 р. його розробники наголошували: «Тяжкість шкоди, заподіяної суспільству, – ось, що визначає юридичну суть злочинного діяння» [69, с. 33].

Першим же в історії кримінального законодавства КК, який закріпив у понятті злочину його соціальну властивість – «злоскерованість», був створений А. Фейербахом Кримінальний кодекс для королівства Баварія 1813 р. У першій книзі «Загальне законодавче визначення злочину і провини» містилося таке визначення злочину: «Всі умисні порушення закону, які через свої властивості і розмір злоскерованості знаходяться під загрозою покарання, називаються злочинами» [74].

У вітчизняній кримінально-правовій доктрині велися жваві дискусії

щодо законодавчої конструкції поняття злочину: чи повинна вона охоплювати матеріальну ознаку або обмежуватися формальними, або поєднувати те і інше.

На користь виключно формального визначення висловлювались такі аргументи: суспільна небезпека, «декларативна ознака», “положення, що політизується”, пора позбавитися від соціальної характеристики діянь, зосередивши увагу на описі юридичних ознак злочину.

Як бачимо, український законодавець не прийняв таких аргументів, і КК України містить чітку вказівку на суспільну небезпеку діяння, як на ознаку злочину. Проте, оскільки визначення цієї ознаки сам Кодекс не наводить, то науковці визначають його по-різному.

У літературі подається така класифікація поглядів на сутність суспільної небезпеки:

1. Суспільна небезпека – це об’єктивна категорія, її ступінь залежить виключно від ступеню порушення або загрози порушення об’єкта посягання. Тобто, суспільна небезпека діяння залежить лише від елементів зовнішнього середовища.

2. Суспільну небезпеку утворюють як об’єктивні, так і суб’єктивні компоненти діяння, оскільки в реальності відокремлювати їх одне від одного не можна.

3. Суспільна небезпека, в основному, визначається об’єктивними моментами, але окреме значення мають елементи, які безпосередньо пов’язані з суб’єктом злочину – мотиви, емоційна сторона поведінки, дані, що характеризують особистість.

4. Поняття суспільної небезпеки відмінне в загально-філософському та кримінально-правовому значенні. В першому випадку, в поняття суспільної небезпеки повинні включатися об’єктивні та суб’єктивні компоненти, а в другому – тільки об’єктивні, бо саме вони покладені в основу протиправності, як юридичного виразу суспільної небезпеки [47, с. 63].

М. Кудрявцев, визначаючи поняття суспільної небезпеки, пише: «Суспільна небезпека злочинних дій полягає в тій шкоді, яку вони заподіюють або можуть заподіяти державі» [71, с. 8].

Л. Шуберт у своїй роботі, присвяченій дослідженню суспільної небезпеки злочинного діяння, відзначає, що суспільно небезпечними визнаються ті діяння, які панівний клас вважає шкідливими для своїх інтересів [220, с. 20].

Б.С. Нікіфоров робить спробу розкрити суть суспільної небезпеки також через шкоду, яка заподіюється суспільним відносинам. Автор робить при цьому акцент на об'єкт злочину, який, на думку автора, визначає політичний зміст злочину і має вельми важливе значення для характеристики інших елементів складу злочину. Суспільно небезпечне діяння, вказує він, отримує найбільш виразне і концентроване вираження в тому, що це діяння заподіює шкоду або створює небезпеку спричинення такої шкоди тому, що охороняється нормою кримінального закону, суспільним відносинам, які, зважаючи на це, стають можливим об'єктом злочину. Об'єктивна шкода, безумовно, має значення, проте було б неправильно стверджувати, що суспільна небезпека того або іншого злочинного діяння зводиться лише до цього [108, с. 130].

У сучасній українській літературі існує позиція, що суспільна небезпечність як матеріальна ознака злочину полягає в тому, що діяння або заподіює шкоду відносинам, які охороняються кримінальним законом, або містить у собі реальну можливість заподіяння такої шкоди. А оцінка суспільної небезпечності діяння як ознаки злочину відбувається на двох рівнях: по-перше, на законодавчому, коли законодавець криміналізує суспільно небезпечне діяння; по-друге, на правозастосовному, коли орган дізнання, слідчий, прокурор, суддя оцінюють суспільну небезпечність вчиненого злочину. Тому суспільна небезпечність і належить до оціночних понять. Критерієм оцінки суспільної небезпечності, її ступеня виступають об'єктивні і суб'єктивні ознаки злочину: об'єкт, на який посягає діяння,

наслідки, спосіб їх вчинення, форма вини, мотив і мета тощо. Тільки оцінка всієї їх сукупності може розкрити об'єктивну, реальну небезпечність злочину – його тяжкість.

Значення суспільної небезпечності як матеріальної ознаки злочину полягає в тому, що вона, по-перше, є основним об'єктивним критерієм визнання діяння злочином, його криміналізації; по-друге, дозволяє дати класифікацію злочинів за ступенем тяжкості; по-третє, визначає межу між злочином та іншими правопорушеннями; по-четверте, є однією з загальних засад індивідуалізації кримінальної відповідальності і покарання [62].

П.Л. Фріс погоджується, що суспільна небезпечність – це властивість, притаманна злочину, яка полягає в тому, що він (злочин) спричиняє тяжку шкоду існуючому в суспільстві правопорядку або ставить правопорядок під загрозу заподіяння такої шкоди. Проте, на відміну від вищенаведеної позиції стверджує: «Фактично суспільна небезпечність не залежить від позиції законодавця. Це є об'єктивна характеристика, притаманна відповідній поведінці, скерованій на відповідні суспільні відносини. Суспільна небезпечність не є статичною характеристикою. Залежно від етапу розвитку суспільства вона може збільшуватись або, навпаки, зменшуватись і навіть взагалі зникати. У цивілізованому суспільстві закон формулюється на підставі вивчення правосвідомості суспільства, на підставі загальносуспільних цінностей. Законодавець лише формулює його. До речі, коли процес йде навпаки, закони перестають діяти, вони перестають підтримуватись суспільством, а держава з демократичної перетворюється на тоталітарну» [211, с. 104].

Далі вчений стверджує, що саме суспільна небезпечність є тим критерієм, який відрізняє злочин від інших правопорушень. На його думку, суспільну небезпечність утворює ряд факторів:

- характеристика (з точки зору важливості) об'єкта злочину;
- характер та розмір заподіяної шкоди;
- характеристика об'єктивної сторони діяння – спосіб учинення злочину,

знаряддя та засоби, з допомогою яких його вчинено, час, місце, обстановка стан його скоєння;

- форми та ступінь вини особи, яка вчинила злочин;

- мотиви злочинної діяльності та мета, досягнення якої переслідувалось винним [211, с. 104-105].

Таку ж позицію відстоює і В.К. Грищук, стверджуючи, що суспільна небезпека діяння людини – це його об’єктивна здатність заподіяти істотну шкоду об’єктові кримінально-правової охорони або створити реальну загрозу заподіяння такої шкоди [21, с. 99].

Вчений деталізує способи визнання законодавцем шкоди істотною:

- шляхом визначення діяння, яке, на думку законодавця, завдає істотної шкоди у формальних складах злочину (наприклад, ч. 1 ст. 289; ч. 1 ст. 302; ст. 339 КК України);

- шляхом чіткого визначення її через конкретні поняття в матеріальних складах злочинів (наприклад, загибель людей або тілесні ушкодження: легкі, середньої тяжкості, тяжкі (наприклад, ч. 1 ст. 286, ч. 1 ст. 287, ст. 291 КК України; значні розміри шкоди (наприклад, ч. 1 ст. 212 КК України), великі розміри шкоди (наприклад, ч. 1 ст. 210, ч. 1 ст. 211 КК України); насильство, погроми, знищення майна (наприклад, ч. 1 ст. 294; ст. 295 КК України) і т.п.;

- за допомогою оціночних понять (наприклад, ст. 380 КК, ч. 1 ст. 403 КК („тяжкі наслідки”). У таких випадках питання про наявність чи відсутність істотної шкоди вирішується в кожному конкретному випадку з врахуванням всіх обставин справи [21, с. 101].

На думку М.І. Хавронюка, порядок визнання істотною шкоди, яка заподіяна чи могла бути заподіяна тим чи іншим діянням, у різних випадках різний. Якщо істотність матеріальної (майнової чи фізичної) шкоди часто визначається безпосередньо в законі на підставі заздалегідь визначених критеріїв (кількість неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тяжкість тілесних ушкоджень тощо), то визнання чи невизнання істотною нематеріальної шкоди (політичної, моральної, організаційної, психологічної

тощо), як правило, здійснюється у межах судової дискреції без урахування вказаних критеріїв. Однак, в останньому випадку при визначенні істотності шкоди, яка заподіяна чи могла бути заподіяна, враховуються такі додаткові об'єктивні ознаки, як спосіб, місце, час, засоби, обстановка вчинення злочину, які можуть бути, а можуть і не бути включені до складу конкретного злочину як його обов'язкові ознаки.

Створення реальної загрози заподіяння істотної шкоди, на думку вченого, у випадках, коли йдеться про матеріальну шкоду, визначається за тими самими критеріями, за якими визначається сама матеріальна шкода. Що ж до створення реальної загрози заподіяння нематеріальної шкоди, то у багатьох випадках така загроза сама собою є істотною шкодою – моральною, психологічною, політичною, організаційною тощо [106, с. 50-51].

З огляду на те, робить висновок вчений, що наявність істотної шкоди є обов'язковою властивістю будь-якого злочину, застосування в окремих нормах Особливої частини КК таких формулювань, як, наприклад: «якщо це спричинило істотну шкоду здоров'ю потерпілого» (ч. 1 ст. 137), «якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності» (ст. 231), «якщо воно завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності» (ст. 232), «якщо це заподіяло істотну шкоду» (ч. 1 ст. 244, ст. 246, ч. 1 ст. 248, ч. 1 ст. 249, ч. 1 ст. 364, ч. 1 ст. 365, ч. 1 ст. 367, ч. 1 ст. 423, частини 1 і 2 ст. 424, ч. 1 ст. 425, ч. 1 ст. 426), у т. ч. для характеристики кваліфікуючих обставин, наприклад: «ті самі дії, якщо вони спричинили істотну шкоду для здоров'я, фізичного розвитку або освітнього рівня дитини» (ч. 2 ст. 150), «ті самі дії, якщо вони заподіяли істотну шкоду» (ч. 2 ст. 361, ч. 3 ст. 362, ч. 2 ст. 363, ч. 2 ст. 410, ч. 2 ст. 359, ч. 2 ст. 382), слід розглядати передусім як уточнюючі характеристики певних суспільно небезпечних наслідків, а також спосіб акцентування того факту, що суспільно небезпечним наслідком відповідних діянь є реальне заподіяння істотної шкоди, а не створення загрози її заподіяння [106, с. 51].

Інші вчені вказують, що суспільна небезпечність як ознака злочину означає об'єктивну його особливу шкідливість, яка розкривається у ч. 2 ст. 11 КК через:

1) узагальнене формулювання об'єктів кримінально-правової охорони, якими визнаються: а) особа (фізична чи юридична); б) суспільство; в) держава, а з урахуванням змісту ст. 1 КК – також і г) людство;

2) два різновиди наслідків посягання: а) реальне заподіяння істотної шкоди; б) створення реальної загрози заподіяння істотної шкоди.

А відтак не повинно визнаватися злочином діяння, яке: а) посягає на об'єкти, що не охороняються КК (особисті відносини між подружжям, благочинність тощо); б) із необхідністю не заподіює істотної шкоди об'єктам кримінально-правової охорони або принаймні не створює реальної загрози її заподіяння; в) заподіює шкоду об'єктам кримінально-правової охорони або створює реальну загрозу заподіяння їм шкоди, але ця шкода не є істотною [58].

Узагальнюючи викладене, можемо зробити висновок, що оскільки суспільна небезпека діяння є обов'язковою ознакою злочину, і стає нею тільки після такої оцінки її в КК, то саме суспільна небезпека діянь служить найпершою підставою їх криміналізації.

А відтак повинно визнаватися злочином діяння, яке: а) посягає на об'єкти, що охороняються КК; б) із необхідністю заподіює шкоду об'єктам кримінально-правової охорони або принаймні створює реальну загрозу її заподіяння; в) така шкода (загроза шкоди) є істотною.

У чому ж суспільна небезпека діянь, що полягають у втручанні в діяльність визначених у КК осіб?

По-перше, всі ці діяння посягають на об'єкти, що охороняються кримінальним законом*.

По-друге, втручання в діяльність таких осіб безперечно заподіює шкоду об'єктам кримінально-правової охорони або принаймні створює реальну загрозу її заподіяння, і така шкода є істотною.

* Зміст об'єктів складів досліджуваних злочинів буде встановлено у наступних частинах роботи.

Наприклад, втручання у здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень, установлених законом завжди має або може мати наслідком: порушення конституційних прав громадян, визнання виборів на певній ділянці чи в певному окрузі недійсними, а це, своєю чергою, даремно витрачені державні кошти тощо.

Беззаперечно, істотну шкоду заподіює і втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, адже у системі органів державної влади правоохоронним органам відведено особливу роль. На них покладено обов'язок з охорони конституційного порядку, національної безпеки, правового порядку, з охорони прав людини і громадянина, надаючи їм відповідно великі владні повноваження. Зрозуміло, що створення перешкод для реалізації цих функцій спричиняє шкоду як для державних інтересів, так і для інтересів пересічних громадян, яких правоохоронні органи покликані захищати.

Суспільна небезпека злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена у ст. 344, полягає в тому, що невиконання державним діячем службових обов'язків, внаслідок незаконного втручання злочинців у його діяльність, може призвести до порушення прав людей, втрати демократичних цінностей держави. Крім того, такими діями вчинюється посягання на престиж державного діяча, а відтак на авторитет держави в цілому, як на внутрішньому рівні, так і на міжнародній арені.

Стосовно втручання в діяльність судових органів, то правильно зазначає С.С. Аскеров, що втручання в діяльність суддів достатньо небезпечно тим, що особа, яка винна у цьому, намагається досягти прийняття судом не того рішення, яке повинно бути прийнято відповідно до закону, а того, яке з тих або інших причин необхідне, зокрема, йому. Вказані дії посягають на незалежність і недоторканність суддів та підкорення їх лише закону [4]. Тобто, здійснюється посягання на об'єктивність судді у прийнятті рішення у справі. Наслідком такого втручання нерідко є правова незахищеність громадян, порушення їх

прав та свобод. Результатом є недовіра до суду як органу державної влади, низький авторитет суду [4, с. 367].

Як влучно відзначив Г.Ф. Поленов, незалежність суддів і їх підкорення лише закону має важливе політичне та юридичне значення. Суворе втілення принципу незалежності повинно розглядатися як гарантія безпристрасності суду, об'єктивності вироку чи рішення. Лише за цієї умови сама судова діяльність, вирок суду, його рішення чи визначення будуть мати виховне значення, сприятимуть укріпленню авторитету суду [122].

На сучасному етапі розвитку української держави надійні гарантії незалежності суддів є ще більш необхідними. За словами О.О. Кваші, у країні зберігається високий рівень злочинності і тенденція якісного погіршення її структури. Помітно зростає необхідність у зміцненні кримінально-правових гарантій незалежності осіб, що здійснюють правосуддя, у захисті цих осіб від посягань, що вчинюються з метою перешкоджання їх законній діяльності [42].

Щодо втручання в діяльність захисника чи представника особи, то слід вказати, що Конституцією України гарантується захист прав і свобод людини і громадянина, презюмується право на отримання кваліфікованої юридичної допомоги. Необхідність надання кваліфікованої юридичної допомоги викликане потребами суспільства в цілому і інтересами окремої людини зокрема. З розвитком ринкових умов, культури, життєвих стосунків стають все різноманітнішими, заплутаними і складнішими юридичні норми. Знання правовідносин і їх практичне застосування складне для більшості громадян. Не володіючи спеціальними знаннями в області права, вони не в змозі самі вести свої справи. Необхідна допомога фахівця, добре ознайомленого з нормами матеріального права і формами судового і досудового процесів; з'являється потреба в особливій категорії людей, які спеціально займаються вивченням законів і можуть надавати кваліфіковану юридичну допомогу тим, хто цього потребує. При цьому, незалежність осіб, які її надають, від осіб і органів, у провадженні яких знаходиться справа, що проводиться ним, а також від інших владних структур і посадових осіб – основна умова кваліфікованої юридичної

допомоги. У випадку ж порушення такої незалежності одночасно порушується конституційна норма та має місце посягання на інтереси особи, якій така правова допомога надається.

Розкриваючи питання поширеності досліджуваних злочинів, потрібно наголосити на таких моментах. Насамперед, йдеться про високий рівень латентності таких злочинів. Наприклад, втручання в діяльність судових органів. Тут вважаємо доцільним процитувати положення постанови Пленуму Верховного Суду України «Про незалежність судової влади» від 13 червня 2007 р.: «Останнім часом факти тиску на суддів і втручання в діяльність судів набули системного та відвертого характеру, зокрема при розгляді судами справ, формуванні суддівського корпусу, призначенні суддів на адміністративні посади, вирішенні питань про відповідальність суддів... Вказані негативні явища набули значного поширення і становлять загрозу утвердженню в державі принципу верховенства права, здійсненню правосуддя на засадах, визначених Конституцією та законами України» [141].

Справді, можемо спостерігати у засобах масової інформації, Інтернеті періодичні повідомлення про втручання в діяльність судових органів. Наприклад: «МВС виявило факти втручання в діяльність суддів Київського апеляційного адміністративного суду» [88]; «МВС: Люди Ющенка втручаються у діяльність судів» [89]; «Суди не захотіли слухатися через втручання політиків у правосуддя» [165] та ін.

Попри це, випадків притягнення до відповідальності, зокрема кримінальної, за втручання в діяльність судді, яке покликане вплинути на результат розгляду справи, мізерна кількість.

Більше того, К. Смирнов включив ст. 376 КК України до рейтингу непрацюючих законів і зазначив: «Добре, коли норми поганого закону так і не знаходять застосування на практиці, і дуже погано, коли хороші норми не можуть бути виконані» [167].

Аналогічна ситуація і з іншими досліджуваними положеннями КК, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність. Преса, телебачення

рясніють повідомленнями про факти втручання в діяльність правоохоронних органів тощо. Під час проведення соціологічного опитування понад 90 % працівників міліції, які були опитані, стверджують, що в їхній діяльності хоча б один раз мало місце втручання.

Під час та після проведення кожних виборів в Україні практично кожна політична сила звинувачує своїх опонентів у використанні «адмінресурсу».

Узагальнюючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що позиція законодавця щодо криміналізації діянь, котрі полягають у втручанні в діяльність потерпілих, визначених у ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, з огляду принаймні на суспільну небезпеку та поширеність таких діянь у суспільстві, є абсолютно виправданою.

Підтверджується обґрунтованість встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність і іншими обставинами. При встановленні кримінальної відповідальності за такі діяння дотримані традиції вітчизняної законодавчої практики боротьби з цими посяганнями. Як вже зазначалося, ці норми не є новелами КК України [164].

Підтверджується обґрунтованість встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність і зарубіжним досвідом застосування кримінально-правових засобів протидії злочинам цього виду. Подібні норми місяться в законодавстві багатьох держав світу [214, с. 826-842].

Висновки до розділу 1

1. Склади злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність і передбачені у ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, істотно відрізняються від складів злочинів, які встановлюють відповідальність за «втручання у роботу» та від складів злочинів, які встановлюють відповідальність за «перешкоджання». Відповідальність за «втручання в діяльність» законодавець встановлює, коли йдеться про забезпечення умов для

нормальної діяльності – осіб, на яких державою покладено певні повноваження. Відповідальність за «перешкоджання» встановлюється у випадках, коли йдеться про забезпечення прав і свобод людини і громадянина: виборчих, референдних, професійних прав; права на участь у професійних спілках, політичних партіях, громадських організаціях, на участь у страйку, свободу віросповідання, проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій тощо.

2. Між складами злочинів, передбаченими у ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, простежуються ознаки системи. Такими ознаками є: а) використання у них одного кримінально-правового терміна «втручання в діяльність»; б) їх місце в КК – розміщення у розділах, статті яких передбачають відповідальність за посягання на достатньо важливі сфери забезпечення функціонування держави в цілому та зорієнтовані на охорону суспільних відносин, які складаються з приводу забезпечення належних умов для нормальної діяльності осіб, які уповноважені державою на прийняття певних рішень; в) спеціальний потерпілий – як обов'язкова ознака у складах таких злочинів; г) спеціальна мета – у більшості випадків як обов'язкову ознаку його складу передбачено мету – «перешкодити... або добитися...незаконного (неправомірного) рішення»; д) подібність у закріпленні кваліфікуючих ознак таких злочинів тощо.

3. Є підстави констатувати низку порушень вимог системності при закріпленні відповідальності за втручання в діяльність у статтях чинного КК України, а саме: а) розходження у закріпленні назв статей (ст. 344 КК названо «втручання у діяльність..», в інших статтях – «втручання в діяльність»); б) у диспозиціях цих статей ознаки складу злочину визначаються дещо по-різному (наприклад, у ст. 343 КК йдеться про «вплив у будь-якій формі»; у ст. 344 КК йдеться про «незаконний вплив у будь-якій формі»; у ст. 376 КК вже йдеться про «втручання в будь-якій формі»; а в ст. 397 КК про «вчинення в будь-якій формі перешкод»). Тобто такі порушення є порушенням вимоги про необхідність дотримання єдності термінології в кримінальному законі.

4. З огляду на суспільну небезпеку, поширеність таких діянь у суспільстві, історичні передумови та зарубіжний досвід позиція законодавця щодо криміналізації діянь, що полягають у втручанні в діяльність, визначених у ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, видається абсолютно виправданою.

5. Питання відповідальності за всі види втручання в діяльність, передбачені в КК, комплексному аналізу в українській юридичній літературі не піддавались. Немає єдності і в підходах до вирішення часткових проблем. А відтак, викладене засвідчує потребу у проведенні такого комплексного аналізу.

РОЗДІЛ 2

ПОНЯТТЯ ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

2.1. Зміст та обсяг поняття «втручання в діяльність» за кримінальним правом України

Перш ніж перейти до з'ясування змісту поняття «втручання в діяльність» слід вказати, що зміст поняття становлять ознаки, які відтворюють якість предмета і відрізняють його від інших схожих предметів. У логіці за змістом розрізняють поняття конкретні та абстрактні, позитивні та негативні.

Аналізоване нами поняття «втручання в діяльність» є абстрактним, оскільки відображає не предмет, а відношення, взяте як самостійний об'єкт думки – позитивним, оскільки відображає наявність у явища певних ознак.

Очевидно, що з'ясування змісту поняття «втручання в діяльність» може відбуватися в різних аспектах, з яких найбільш істотне значення для нашого дослідження має семантичний та юридичний.

Стосовно першого аспекту, то для з'ясування змісту поняття «втручання в діяльність» необхідним є встановлення змісту двох слів «втручання» та «діяльність».

В українській мові слово «втручання» означає «дія за значенням втручатися». А слово «втручатися» має декілька значень: 1. Входити, проникати куди-небудь, у що-небудь. 2. Самочинно займатися чиймись справами, встрявати в чий-небудь стосунки тощо. 3. Брати активну участь у чомусь для припинення чого-небудь. 4. Протидіяти чому-небудь і т. ін. [14].

Зрозуміло, що коли йдеться про чийсь діяльність, то втручання в неї слід розуміти як дію, спрямовану на протидію чому-небудь. Своєю чергою, «протидіяти» тлумачиться як спрямовувати дію проти кого-, чого-небудь, діяти всупереч комусь, чомусь [14]. Тобто втручання – це дія, спрямована проти кого-, чого-небудь, дія всупереч комусь, чомусь.

Проте, навряд чи можна вважати наведене тлумачення таким, яке дає вичерпну відповідь на питання про зміст втручання в цілому, а тим більше про юридичний зміст цього поняття.

Очевидно, що втручання в діяльність як явище, в буквальному розумінні, може бути як правомірним (уповноважена особа дає законну вказівку підлеглому тощо) та неправомірним – суспільно небезпечним діянням. Саме в другому розумінні нас і цікавить зміст поняття «втручання в діяльність».

Проте і в цьому випадку поняття «втручання в діяльність» може використовуватись у двох аспектах. Перший – для позначення назви злочинів (складів злочинів), передбачених у КК України. «Втручанням в діяльність» називають ті злочини (склади злочинів), які передбачені у статтях Особливої частини КК, у назвах яких використовується словосполучення «втручання в діяльність». Проте, як ми вже зазначали, не дивлячись на подібність у підходах до формулювання назв статей, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність певних осіб, диспозиції цих статей формулюються дещо по-різному. Зокрема, у ст. 343 КК йдеться про «вплив у будь-якій формі»; у ст. 344 КК йдеться про «незаконний вплив у будь-якій формі»; у ст. 376 КК вже йдеться про «втручання в будь-якій формі»; а в ст. 397 КК про «вчинення в будь-якій формі перешкод».

Друге розуміння «втручання в діяльність» як суспільно небезпечного діяння (принаймні в складі злочину, передбаченому ст. 376 КК). Як видається, з'ясування змісту поняття «втручання в діяльність» саме у цьому аспекті становить наукову цінність і є завданням нашого дослідження.

Проте, перш ніж перейти до безпосереднього встановлення змісту аналізованого поняття слід визначити, що ми розуміємо під «суспільно небезпечним діянням». Проблема в тому, що хоча термінологічний зворот «суспільно небезпечне діяння» вживається у кримінальному праві України неодноразово питання про його розуміння в науці залишається дискусійним. Так, у КК України у ч. 1 ст. 11 з його використанням визначається поняття

злочину; у ч. 2 ст. 19 КК при визначенні поняття неосудності вказується, що такою визнається особа «яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого цим Кодексом»... та ін. Водночас, зворот «суспільно небезпечне діяння» у науці кримінального права використовується для позначення однієї з ознак об'єктивної сторони складу злочину. Відтак питання, яке виникає у зв'язку з цим: чи однаково слід розуміти термінологічний зворот «суспільно-небезпечне діяння», який вживається у КК України та «суспільно небезпечне діяння», який використовується для позначення ознаки об'єктивної сторони складу злочину. Від вирішення цього питання залежить відповідь на інше питання: про що ми повинні говорити, з'ясовуючи зміст поняття «втручання в діяльність»: про суспільно небезпечне діяння – як про ознаку відповідних злочинів, їх складів чи як про одну з ознак їх об'єктивної сторони.

Слід погодитися з думкою М.І. Хавронюка про те, що «поняття злочинного діяння є центральним поняттям для кримінального законодавства» [212, с. 112]. Це поняття є основоположним для існування інших інститутів кримінального права, тому його визначення і законодавче закріплення має надзвичайно важливе значення.

Виходячи з правила, що одні і ті ж терміни в одному нормативному акті повинні позначати одне і те ж поняття (мати однакове значення), для з'ясування, як слід розуміти словосполучення «суспільно небезпечне діяння» у КК, проаналізуємо його зміст у ч. 1 ст. 11 КК, в якій дається нормативне визначення поняття злочину.

В українській юридичній літературі традиційно виділяється чотири обов'язкові ознаки злочину: суспільна небезпечність, винність, протиправність і караність [62, с. 74].

На нашу думку, такий підхід є не зовсім точним. Більш правильним є виділення як самостійної ознаки злочину – «діяння», а вже воно, діяння, повинно бути: кримінально-протиправним, суспільно небезпечним, винним і караним (вчиненим суб'єктом злочину).

В українській кримінально-правовій літературі таку позицію займає В.К. Гришук [21, с. 97]. Такої ж позиції дотримуються і окремі російські науковці [74].

На наш погляд, така позиція видається абсолютно обґрунтованою, адже в процесі кримінально-правової кваліфікації ми повинні з'ясувати спочатку, чи є поведінка особи, яка підлягає кримінально-правовій оцінці, діянням, а вже потім, чи є таке діяння суспільно небезпечним.

На думку В.К. Грищука, визнання ознакою злочину – «діяння людини» має наслідком такі юридично-значимі положення:

1. діяння юридичних осіб не є злочином;
2. поведінка представників тваринного та рослинного світу не є злочином;
3. дія (вплив) механізмів, машин, природних явищ (вогонь, вода, атмосферні електричні розряди, землетрус, зсув і т.п.), фізичних явищ (тепло, холод, електричний струм, радіація і т.п.), хімічних речовин (кислота, луг, отрута і т.п.) не є злочином;
4. думки, почуття, погляди, психічні настрої, ідеї, переконання, бажання особи не є злочином, якщо їх зовнішній прояв (вираження) не утворює передбаченого чинним КК складу злочину (наприклад, ст.ст. 109 (ч.2), 129 КК України) [21, с. 97].

Якщо з наведеними вище положеннями ми погоджуємось, то деякі зауваження викликає запропоноване В.К. Грищуком поняття діяння, на думку якого, це винна (усвідомлена, вольова) дія або бездіяльність суб'єкта злочину, яка заподіює істотну шкоду або створює загрозу заподіяння такої шкоди об'єктові кримінально-правової охорони [21, с. 97].

Слід погодитись з В.К. Грищуком, що «діяння» як ознака злочину – це лише усвідомлена і вольова поведінка особи. Проте, не погоджуємося з тим, що у дефініції поняття «діяння» вказується, що така поведінка є: а) винною; б) що це поведінка суб'єкта злочину; в) що така поведінка заподіює істотну

шкоду або створює загрозу заподіяння такої шкоди об'єктові кримінально-правової охорони.

При такому трактуванні поняття «діяння» відпадає потреба у виділенні інших ознак злочину, а саме, що для визнання діяння злочином, воно повинно бути: а) винним; б) караним (вчиненим суб'єктом злочину); в) суспільно небезпечним.

З цих же міркувань не зовсім прийнятними є і позиції інших вчених. Зокрема, позиція П.С. Матишевського, що злочинна дія – «це активна *небезпечна* поведінка людини, яка заборонена законом, а злочинна бездіяльність – це пасивна форма *небезпечної* поведінки людини, яка виявляється в утриманні від вчинення дії (дій), яку (які) людина могла і зобов'язана була вчинити на вимогу закону» [87, с. 76]. Дискусійною є і позиція П.Л. Фріса, який стверджує, що «говорити про нього (діяння – Є.Б.), як про ознаку (злочину – Є.Б.), є неправильним. Фактично в дефініцію цього поняття воно введено для розуміння механізму його вчинення, а не змісту. Злочин не можна вчинити, не вчиняючи діяння – дії або бездіяльності. Але і всі інші порушення правових приписів, закріплених у нормах інших галузей права, можуть бути реалізовані тільки шляхом здійснення відповідного діяння (дії або бездіяльності)» [211].

З такими аргументами погодитися складно. Ознака – це риса, властивість, особливість кого-, чого-небудь [14]. Іншими словами, це те, що дозволяє відмежувати щось від чогось. Сам П.Л. Фріс зазначає, що «злочин не можна вчинити, не вчиняючи діяння – дії або бездіяльності». А як вже зазначалось вище, те, що злочином визнаються лише діяння, тягне за собою низку висновків, і насамперед, що думки, почуття, погляди, психічні настрої, ідеї, переконання, бажання особи не є злочином, якщо їх зовнішній прояв (вираження) не утворює передбаченого чинним КК складу злочину (наприклад, ст.ст. 109 (ч.2), 129 КК України) [21, с. 97].

Тобто, визнання «діяння» ознакою злочину, на нашу думку, дає можливість відмежувати злочин від інших проявів діяльності людини навіть

висловлених на зовні. Окрім цього, враховуючи, що діянням слід вважати лише свідому та вольову поведінку, саме за ознакою діяння злочин відмежовується від незлочинної поведінки, яка не є свідомою чи вольовою (конвульсивні та рефлекторні рухи, тощо).

На користь правильності позиції, визнання діяння самостійною ознакою складу злочину можна навести і такі аргументи:

1) ч. 2 ст. 11 чітко розмежовує самостійність для визначення поняття злочину, ознак «діяння» та його суспільної небезпеки. В ній зокрема зазначається, що «не є злочином дія або бездіяльність (діяння – Є.Б.), яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі». Тобто, при малозначності: діяння є, але воно не є суспільно небезпечним і тому не є злочином;

2) у багатьох випадках у КК вживається термін «діяння» без вказівки, що воно має бути «суспільно небезпечне», а саме:

- відповідно до ч. 3 ст. 4 КК «часом вчинення злочину визнається час вчинення особою передбаченої законом про кримінальну відповідальність дії або бездіяльності (діяння – Є.Б.)»;

- у ч. 1 ст. 15 КК вказується, що «замахом на злочин є вчинення особою з прямим умислом *діяння* (дії або бездіяльності)...»;

- у ч. 2 ст. 25 КК вказується, що «необережність є злочинною самовпевненістю, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків *свого діяння* (дії або бездіяльності)...»;

- у ч. 6 ст. 27 зазначається: «не є співучастю не обіцяне заздалегідь переховування злочинця, знарядь і засобів вчинення злочину, слідів злочину чи предметів, здобутих злочинним шляхом, або придбання чи збут таких предметів. Особи, які вчинили *ці діяння*, підлягають кримінальній відповідальності лише у випадках, передбачених статтями 198 та 396 цього Кодексу» та ін.

- у ч. 1 ст. 40 КК чітко зазначається: «не є злочином дія або бездіяльність особи (тобто діяння – Є.Б.), яка заподіяла шкоду правоохоронюваним інтересам (тобто – суспільно небезпечні – Є.Б.), вчинена під безпосереднім впливом фізичного примусу, внаслідок якого особа не могла керувати своїми вчинками».

Ще більш радикальним стосовно значення «діяння» при визначенні поняття злочину є С.Б. Гавриш. Він взагалі пропонує відмовитися від поняття діяння, натомість замінити його дефініцією «злочинна поведінка». На його думку, останній термін більш повно відображає характер і вольову природу вчинку людини: поняття «діяння» законодавець вживає як об'єктивно-суб'єктивну форму позначення кримінально значимого акту людської поведінки, а поняття «поведінка» становить собою загальну сукупність таких вчинків, які є кримінально караними як складові елементи [70, с. 54].

Вказана позиція знайшла підтримку і серед інших науковців. Зокрема, А.І. Марцев вважає, що доцільніше використовувати не поняття «діяння», а поняття «посягання» [86, с. 86]. В.Л. Чубарев частково погоджується з думкою останнього за умови, що «такого роду пропозиція не повинна вичерпуватись лише визначенням злочину. Її слід провести через весь кримінальний закон» [216, с. 22]. Цей автор також пропонує пов'язати поняття «діяння» та «злочин» так: «в дефініції злочину термін «діяння» слід, по-перше, прив'язати до родового визначення (посягання) і, по-друге, обмежити єдиною ознакою – передбаченість в КК» [216, с. 22].

Ми вважаємо, що позиція про відмову від визначення злочину через дефініцію «діяння» є необґрунтованою, оскільки «суто поведінковий термін «діяння» не відповідає вимогам змістовної визначеності кримінально-правових фахових термінів». Як вже зазначалося, прийнятним виходом з цієї ситуації бачимо виділення діяння як самостійної ознаки злочину. Саме за цією ознакою ми відмежовуємо злочин від інших проявів людської поведінки –настроїв, думок, поглядів тощо.

А для визначення поняття цієї ознаки, на нашу думку, потрібно врахувати такі моменти:

- це поведінка лише людини;
- така поведінка має бути вольовою і усвідомленою;
- така поведінка може виражатись у активних рухах тіла (частіше – у їх системі), психофізіологічній словесній активності або гальмуванні активності, тобто утриманні від активних дій.

З врахуванням наведеного під діянням, як ознакою злочину, пропонуємо розуміти свідому вольову поведінку людини, яка виражається в рухах тіла (частіше – в їх системі), психофізіологічній словесній активності або гальмуванні активності, тобто утриманні від активних дій.

Щодо суспільної небезпеки діяння, як ознаки злочину, то з огляду на те, що це питання частково розглядалось у попередньому розділі роботи та доволі належними чином досліджено в роботах українських вчених [3; 8; 218; 223], ми не будемо заглиблюватись в дискусію стосовно цієї проблематики, а виходитимемо з того, що поняття суспільної небезпеки обґрунтовано розуміти як об'єктивну здатність діяння заподіяти істотну шкоду об'єктові кримінально-правової охорони або створити реальну загрозу заподіяння такої шкоди [21, с. 99]. Таке визначення узгоджується з нормативним положенням, зафіксованим у ч. 2 ст. 11 КК, що не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність *не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.*

Отже, роблячи проміжний висновок, можна констатувати, що словосполучення «суспільно небезпечне діяння», яке вживається в ч. 1 ст. 11 КК та інших статтях КК, об'єднує два самостійні поняття:

- а) діяння – свідому вольову поведінку людини, яка виражається в рухах тіла (частіше – в їх системі), психофізіологічній словесній активності або гальмуванні активності, тобто утриманні від активних дій;

б) суспільну небезпеку – об'єктивну здатність діяння заподіяти істотну шкоду об'єктові кримінально-правової охорони або створити реальну загрозу заподіяння такої шкоди.

Такий підхід пояснює, чому в багатьох випадках КК використовує термін «діяння» без вказівки, що воно має бути «суспільно небезпечне».

Визначившись з тлумаченням словосполучення «суспільно небезпечне діяння» у статтях КК, ми перейдемо до з'ясування змісту цього словосполучення у випадках, коли воно використовується для позначення ознаки об'єктивної сторони складу злочину.

У цьому аспекті потрібно насамперед вказати, що таку ознаку об'єктивної сторони виділяють майже всі дослідники. Проте, незважаючи на достатньо тривалий час використання поняття суспільно небезпечного діяння в кримінальному праві, досі не вироблено єдиного підходу до розуміння сутності і змісту цього поняття. В.К. Грищук у своїй праці наводить такі основні підходи до визначення цього поняття в юридичній літературі: П.С. Матишевський розглядає дане поняття як вчинки людини: активні вольові дії (злочинна дія) або пасивне вольове поведіння, утримання від вчинення дій (злочинна бездіяльність), які особа зобов'язана була вчинити; В.Б. Харченко тлумачить вказану дефініцію як сукупність конкретних ознак: суспільна небезпека; протиправність; конкретний характер; усвідомлений акт поведінки людини і вольовий акт поведінки; А.О. Пінаєв вважає, що суспільно небезпечному діянню властиві такі ознаки: суспільна небезпека; протиправність; винність; караність; М.І. Панов вважає суспільно небезпечне діяння суспільно небезпечним, протиправним, конкретним, свідомим і вольовим актом поведінки людини [21, с. 222]. А на думку В.К. Грищука, суспільно небезпечне діяння – це обов'язкова ознака кожного складу злочину, що являє собою суспільно небезпечну, кримінально-протиправну, винну (усвідомлену, вольову) дію або бездіяльність суб'єкта злочину, яка безпосередньо чи опосередковано заподіює істотну шкоду або створює загрозу

заподіяння істотної шкоди об'єктові кримінально-правової охорони [21, с. 223].

В.Д. Філімонов суспільно небезпечне (злочинне) діяння розглядає як динамічне явище, тобто процес перетворення зовнішнього середовища. У такому діянні протиставляються інтереси інших осіб, суспільства і держави. Ступінь такого протиставлення зумовлюється обставинами, від яких залежить, за рахунок чого чи кого суб'єкт злочину задовольняє свої інтереси [210, с. 84].

За визначенням Популярної юридичної енциклопедії, суспільно небезпечне діяння – це дія або бездіяльність, що заподіює шкоду відносинам, які охороняються кримінальним законом, або містить у собі реальну загрозу заподіяння такої шкоди [124, с. 472].

Тлумачний словник юридичних термінів зазначає, що «суспільно небезпечне діяння певного виду зумовлює соціальну потребу у його забороні правом під загрозою відповідних санкцій. Суспільно небезпечне діяння у конкретних умовах розглядається законодавцем як злочин, адміністративне правопорушення, цивільно-правове, трудове тощо» [224, с. 267].

Встановлюючи зміст словосполучення «суспільно небезпечне діяння», яке використовується для позначення ознаки складу злочину, на нашу думку, потрібно насамперед визначитись із самим поняттям складу злочину та його призначенням. Слід погодитись із І.В. Красницьким, що, визначаючи поняття складу злочину, можна говорити про:

- 1) загальне вчення про склад злочину як теоретичну конструкцію;
- 2) склад конкретного злочину як юридичну конструкцію, зафіксовану в КК України (далі – склад конкретного злочину);
- 3) склад злочину як інструмент у кримінально-правовій кваліфікації [53].

Загальне поняття складу злочину не існує як таке у законі, воно є результатом узагальнення всіх злочинних діянь і утворює певну модель складу злочину, яка наділена всіма можливими ознаками і інколи називається «максимальною конструкцією» [222, с. 26-32].

Склад конкретного злочину становить собою сукупність передбачених кримінальним законом необхідних і достатніх об'єктивних і суб'єктивних ознак визначеного змісту, притаманних саме цьому злочину. Ознаки складу конкретного злочину є необхідними в тому значенні, що без їх наявності в сукупності немає складу цього злочину, немає підстав застосування до особи кримінальної відповідальності саме за цей злочин. За відсутності хоча б однієї з таких ознак діяння або ж визнається іншим злочином, або ж не є злочинним. Ознаки складу конкретного злочину є достатніми тому, що немає необхідності встановлювати які-небудь додаткові ознаки, щоб мати підставу для висновку про наявність складу цього злочину, щоб мати підстави застосування кримінальної відповідальності до цієї особи саме за цей злочин. Визначений зміст ознак складу конкретного злочину означає, що якщо загальний склад злочину – це лише перелік ознак, які його утворюють, то у складі конкретного злочину вони наповнюються визначеним змістом. Наприклад, ознакою об'єктивної сторони загального складу злочину є суспільно небезпечне діяння (будь-яке), ознакою ж об'єктивної сторони, наприклад, вбивства є конкретне суспільно небезпечне діяння – посягання на життя іншої людини, а не будь-яке інше [53].

Якщо з приводу поняття складу злочину і мають місце розходження в позиціях вчених, то як аксіома сприймається те, що його утворюють чотири групи ознак, що називаються у теорії кримінального права елементами складу злочину: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона складу злочину. Саме за змістом ознак, що утворюють ці елементи, один злочин відрізнятиметься від іншого.

З врахуванням вищевикладеного нам необхідно з'ясувати зміст такої ознаки, як суспільно небезпечне діяння у складі конкретного злочину.

Перше, на що необхідно звернути увагу, це те що у Особливій частині КК немає статті, в якій передбачалась би відповідальність за певний злочин, але не вказувалось би, яка саме поведінка є кримінально-каранною, іншими словами – не фіксувалось би суспільно небезпечне діяння як ознака складу

такого злочину. Інші ознаки, на відміну від суспільно небезпечного діяння, можуть в таких статтях не вказуватись, або, як правило, не вказуються. Тобто суспільно небезпечне діяння є необхідною ознакою складу будь-якого конкретного злочину.

Друге – необхідно вирішити, чи обґрунтовано позначена ознака об'єктивної сторони словосполученням «суспільно небезпечне діяння».

Очевидно, що під діянням, як і стосовно поняття злочину, нами пропонується розуміти свідому вольову поведінку людини, яка виражається в рухах тіла (частіше – в їх системі), психофізіологічній словесній активності або гальмуванні активності, тобто утриманні від активних дій.

Щодо наведеного розуміння змісту поняття діяння, то у науковій літературі трапляється позиція, що можливість забезпечувати свідомо-вольовий контроль за своєю поведінкою повинна пов'язуватися не з діянням, а з суб'єктивними ознаками складу злочину. Адже діяння як об'єктивований вираз поведінки особи залишається діянням незалежно від того, чи задіяні були воля та свідомість особи [222, с. 252-253, 256]. Такий підхід до розуміння діяння як однієї із ознак об'єктивної сторони складу злочину є цілком обґрунтованим, на думку В.М. Бурдіна. На користь цієї позиції він наводить такі аргументи:

– по-перше, розуміння діяння лише як свідомо-вольової поведінки особи створює непотрібне дублювання одних і тих самих ознак у межах різних елементів складу злочину. Адже про можливість особи забезпечувати свідомо-вольовий контроль за своєю поведінкою свідчить така ознака складу злочину, як осудність;

– по-друге, за такого розуміння діяння фактично відбувається змішування суб'єктивних та об'єктивних ознак складу злочину, чим ламається сама система згрупування ознак у різні елементи складу злочину;

– по-третє, вказівка на свідомо-вольовий характер діяння ставить під сумнів необхідність існування таких кримінально-правових понять, як неосудність та вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Адже

і у випадку недосягнення особою віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, і випадку неможливості особи забезпечувати свідомо-вольовий контроль за своєю поведінкою внаслідок психічного розладу, потрібно було б ставити питання про відсутність діяння;

– по-четверте, сам законодавець у чинному КК України розмежує суб'єктивні та об'єктивні ознаки поняття злочину та складу злочину. Зокрема, в ч. 1 ст. 11 КК України серед ознак поняття злочину окремо вказано на діяння, як його об'єктивну ознаку, а також на винність і суб'єкта злочину, як на суб'єктивні ознаки цього поняття. Із змісту ч. 2 ст. 19, ст. 23 КК України також зрозуміло, що законодавець чітко розмежує суб'єктивні та об'єктивні ознаки складу злочину [13].

З огляду на викладене В.М. Бурдін робить висновок, що потрібно погодитися з тими вченими, які пропонують вирішувати питання про вплив різного роду чинників на інтелектуально-вольову діяльність особи в межах суб'єктивних ознак складу злочину [104, с. 149; 222, с. 256].

На нашу думку, така позиція є не зовсім точною. Наприклад, очевидно, що зміст ст. 23 КК України, на яку посилається В.М. Бурдін, деталізується у ст. 24 і 25 КК. А в цих статтях вказується на дещо своєрідний зміст інтелектуально-вольової діяльності особи. Говорячи, що діянням слід визнавати лише свідому вольову поведінку особи, наголос робиться на тому, що: а) особа повинна усвідомлювати *факт* діяння – повинна розуміти, що вона вчиняє – стріляє, наносить удар, пише, біжить тощо; б) така поведінка керується волею – особа не втрачає здатності припинити її чи продовжити і т.д. А коли йдеться про зміст вини, то, виходячи зі змісту ст.ст. 24-25 КК, особа повинна усвідомлювати не сам *факт* діяння, а *суспільно небезпечний характер* свого діяння (дії або бездіяльності); передбачати *суспільно небезпечні* наслідки або можливість їх настання; бажати або свідомо припускати їх настання та ін.

Щодо положення про те, що вказівка на свідомо-вольовий характер діяння ставить під сумнів необхідність існування таких кримінально-правових

понять, як неосудність та вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, то і з цим ми погоджуємось не повною мірою. Очевидно, що більшість діянь, які вчиняються особами до досягнення такого віку, фактично усвідомлюються ними, та є вольовими вчинками. Йдеться про те, що, наприклад, у практиці правоохоронної діяльності часто трапляються випадки, коли до злочинних груп, які займаються незаконними заволодіннями транспортними засобами, залучаються малолітні особи у віці 12-13 років, які безпосередньо і заволодівають такими транспортними засобами. Очевидно, що малолітній у віці 12-13 років, який сідає за кермо чужого автомобіля, усвідомлює і що він вчиняє, і навіть суспільно небезпечний характер свого діяння, і бажає вчинити такі діяння. Тобто, суспільно небезпечне діяння в такому випадку має місце, але особа не підлягає кримінальній відповідальності через відсутність такого елемента складу злочину як суб'єкт, оскільки особа, яка вчинила таке діяння, не досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Щодо неосудності, то виділення з-поміж інших ситуацій випадків, коли поведінка особи не є діянням в кримінально-правовому розумінні, оскільки не є свідомою або вольовою внаслідок визначених медичних критеріїв, на нашу думку, обумовлюється необхідністю забезпечення можливості застосування до такої особи інших кримінально-правових засобів впливу – примусових заходів медичного характеру. Адже безспірно, що в інших випадках, коли поведінка особи не є діянням в кримінально-правовому розумінні, наприклад, внаслідок дії непереборної сили (рефлекторні рухи тощо), питання про застосування до особи будь-яких заходів кримінально-правового характеру навіть не виникає.

Наступне, ми не можемо погодитися з В.М. Бурдіним, що розуміння діяння як свідомо-вольової поведінки особи створює непотрібне дублювання одних і тих самих ознак у межах різних елементів складу злочину, і що за такого розуміння діяння фактично відбувається змішування суб'єктивних та об'єктивних ознак складу злочину, чим ламається сама система згрупування ознак у різні елементи складу злочину. Швидше – навпаки. По-перше, вся

конструкція складу злочину є теоретичною. По-друге, поділ складу злочину на елементи та ознаки є доволі умовним. Наприклад, більшість вчених сходяться в позиції, що емоційний стан особи є ознакою складу злочину, проте, який елемент він характеризує, так досі однозначно і не вирішено: суб'єктивну сторону чи суб'єкт складу злочину. По-третє, очевидним є те, що ознаки складу злочину пов'язані між собою. По-четверте, кримінально-правове значення ознак складу злочину все-таки різне. Відсутність діяння має наслідком виключення будь-яких кримінально-правових заходів до особи, відсутність ознак суб'єкта не виключає таких заходів – примусових заходів медичного характеру, примусових заходів виховного характеру тощо.

Узагальнюючи вищевикладене, можемо констатувати, що для позначення ознаки об'єктивної сторони складу злочину використовувати словосполучення «суспільно небезпечне діяння» доцільно та обґрунтовано. А поняття цієї ознаки можна визначити як передбачену законом свідому волюву поведінку людини, яка виражається в рухах тіла (частіше – в їх системі), психофізіологічній словесній активності або гальмуванні активності, тобто утриманні від активних дій, яка заподіює істотну шкоду об'єктові кримінально-правової охорони або створює реальну загрозу заподіяння такої шкоди.

Отже, роблячи проміжний висновок, можемо констатувати, що поняття «втручання в діяльність» позначає насамперед суспільно небезпечне діяння як ознаку об'єктивної сторони складів відповідних злочинів.

Підтверджує такий висновок і те, що хоча диспозиції статей КК формулюються по-різному (у ст. 343 КК йдеться про «вплив у будь-якій формі»; у ст. 344 КК йдеться про «незаконний вплив у будь-якій формі»; у ст. 376 КК вже йдеться про «втручання в будь-якій формі»; а в ст. 397 КК про «вчинення в будь-якій формі перешкод»), ні у КК, ні у постановах Пленуму Верховного Суду України поняття впливу не роз'яснюється.

Чи не єдиним офіційним джерелом, в якому роз'яснено зміст втручання в діяльність, є постанова Пленуму Верховного Суду України № 8 від 26 червня

1992 року «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів». У п. 11 цієї постанови вказується, що «під втручанням у діяльність працівника прокуратури, органу внутрішніх справ, служби безпеки слід розуміти *конкретні дії, спрямовані на перешкоду у виконанні цим працівником службових обов'язків або на досягнення прийняття неправомірного рішення*» [137].

Якщо сприймати це положення буквально, то з нього можна зробити важливий висновок: як втручання не може розглядатися бездіяльність особи.

Водночас, наприклад, І.М. Залялова, досліджуючи проблему втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, зробила висновок, що «вплив у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень можливий як шляхом активної дії, так і шляхом бездіяльності» [36, с. 75].

Проте перед тим автор наводить доволі цікаві аргументи. І.М. Залялова зазначає, що, наприклад, якщо особа повинна здійснити які-небудь дії в інтересах правоохоронних органів, але не робить цього (секретар свідомо не надає важливу для діяльності працівника правоохоронного органу кореспонденцію), чи перешкоджає це його діяльності? Безсумнівно, на її думку, втручанням це не можна назвати, тому що «втручання» є дією. Це не що інше як перешкоджання, робить висновок дослідник, і підсумовує, що «для того, щоб зазначені суспільно небезпечні діяння були кримінально караними, назву ст. 343 КК разом з її диспозицією необхідно змінити» [36, с. 75].

Ми займаємо протилежну позицію. Як відомо, однією з обставин, яка визначає ступінь суспільної небезпеки діяння, є форма діяння (дія або бездіяльність). У зв'язку з цим, на нашу думку, позиція законодавця встановлювати відповідальність за втручання в діяльність лише як за активну дію видається виправданою.

В інших офіційних джерелах швидше роз'яснюється не зміст поняття «втручання в діяльність», а намагаються визначити його обсяг. Так, у постанові Пленуму Верховного Суду України № 8 від 26 червня 1992 року «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів» наводиться перелік дій, в яких може виявлятися втручання: в умовлянні, шантажуванні потерпілого, погрозі відмовити у наданні законних благ, а також у будь-якій іншій формі впливу [136].

У постанові Пленуму Верховного Суду України № 13 від 25 травня 1998 р. «Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією», роз'яснюючи зміст неправомірного втручання посадової особи у діяльність іншої посадової особи чи державного органу з метою перешкодити виконанню ними своїх повноважень, Пленум пропонує під втручанням розуміти умовляння, шантажування, залякування, погрози, заяви про розголошення відомостей, що компрометують особу, тощо [146].

У постанові Пленуму Верховного Суду України від 12 квітня 1996р. №4 із змінами від 3 грудня 1997р «Про застосування законодавства, що забезпечує незалежність суддів», яка хоч і втратила чинність, вказувалось, що «під втручанням у діяльність по здійсненню правосуддя слід розуміти будь-який вплив на суддю (прохання, вказівку, вимогу, критику судді в засобах масової інформації до вирішення справи тощо) з боку будь-якої особи з метою схилити їх до вчинення чи невчинення певних процесуальних дій або ухвалення бажаного судового рішення. При цьому не має значення, за допомогою яких засобів (обіцяння різних вигод, погрози тощо), в якій стадії процесу і в діяльності суду якої інстанції здійснюється втручання» [135].

З'ясовуючи зміст поняття «втручання в діяльність», не можна обійти увагою низку положень, що містяться у постанові Пленуму Верховного Суду України № 8 від 26 червня 1992 року «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя,

здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів», а саме:

– при вирішенні питання про відповідальність за ст. 189³ Кримінального кодексу (ст. 343 КК 2001 року) слід мати на увазі, що прохання, наприклад, батьків або інших родичів правопорушника, про прийняття працівником правоохоронного органу рішення в інтересах цього правопорушника не утворює складу цього злочину;

– вплив на працівника правоохоронного органу шляхом захвату чи утримання заложниками його близького родича або співробітника охоплюється ч. 5 ст. 123¹ (Стаття 349 КК України 2001р. «Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника») Кримінального кодексу і додаткової кваліфікації за ст. 189³ цього Кодексу не потребує;

– якщо втручання в діяльність працівника прокуратури, органу внутрішніх справ, служби безпеки поєднане з діями, передбаченими ч. 2 ст. 188¹ (Частини 2 і 3 статті 342 КК України 2001р. – опір), статтями 189⁴ (Частини 2, 3, 4 ст. 345 , ч. 2, 3 ст. 377 (погроза або насильство) КК України 2001р.), 189⁵ (Статті 347 і 378 КК України 2001р. (умисне знищення або пошкодження майна)) або 190¹ КК (Статті 348 і 379 КК України 2001р. (посягання на життя)), вчинене належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 189³ і зазначеними статтями Кримінального кодексу [137].

Отже, те, що Пленум Верховного Суду України перераховує можливі форми втручання в діяльність, є позитивним моментом, проте використовуючи слово «тощо», тим самим залишає такий перелік відкритим, а обсяг поняття «втручання в діяльність» невизначеним.

Стосовно самого переліку слід наголосити, що в літературі наводяться статистичні дані, що, на думку 62 % опитаних суддів, доцільно в кримінальному законодавстві передбачити відповідальність за втручання тільки при використанні найбільш небезпечних способів дії, наприклад,

насилства, шантажу, погрози, підкупу, позбавлення волі і так далі. При інших же способах втручання (умовляння, прохання і так далі) передбачити не кримінальну, а іншу, наприклад, адміністративну відповідальність [72].

Зрозуміло, що дати вичерпний перелік дій, які охоплювалися б поняттям «втручання», мабуть, неможливо. Тому, потрібні чіткі критерії, які могли б бути використані при з'ясуванні змісту поняття «втручання в діяння» і відмежуванні злочинної поведінки людини від незлочинної. До таких критеріїв слід відносити:

по-перше, винний повинен вчиняти **незаконні дії**, які, на його думку, можуть перешкодити здійсненню правосуддя або всесторонньому, повному і об'єктивному розслідуванню у кримінальній справі тощо. Тому діяльність, дозволена законом, навіть якщо вона пов'язана з висловлювання своєї думки у справі, що розслідується (розглядається), не може вважатися втручанням [72].

У зв'язку з цим Ю.І. Кулешов не погоджується з точкою зору про те, що до втручання можуть бути віднесені: виступи в засобах масової інформації з метою вплинути, наприклад, на рішення суду або органів розслідування; зосередження біля будівлі суду або органу попереднього розслідування груп людей, що вимагають певного рішення у справі; організація голодування; давання поради; проведення мітингу або демонстрації. Не заборонене законом право впливати на рішення, що приймається органами розслідування або судом з боку осіб, зацікавлених у результаті справи, або висловлювання громадянами своєї думки з цього питання, на його думку, не може розглядатися як втручання в діяльність цих органів. Не слід визнавати втручанням написання різних скарг, звернень, у тому числі і в засоби масової інформації; пікетування; організацію законних мітингів, ходів, демонстрацій тощо [72].

Проте, у судовій практиці спостерігається пріоритет протилежної позиції. У цьому аспекті цікавим є вирок Суворовського районного суду м. Херсона від 03 жовтня 2007 року, яким винний засуджений за ч. 1 ст. 376 КК за те, що «в період з 10 січня 2005 року по 19 жовтня 2006 року під час

розгляду в Новокаховському міському суді Херсонської області цивільних справ, в яких він виступав позивачем, представником позивача, відповідачем, шляхом надання прямих вказівок, вимог, рекомендацій не процесуального характеру та критики в засобах масової інформації умисно здійснював втручання в діяльність голови Новокаховського міського суду Херсонської області та суддів цього ж суду – Бойко М.Є., Ведяшкіної Ю.В., Матвєєвої Н.В., Сапронової Л.В. з метою перешкоджання виконання ними своїх службових обов'язків, а також добитись винесення неправосудних рішень*« [162].

Як втручання в діяльність суд визнав таку поведінку:

- «винний у своїй заяві від 10.01.2005 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в судову діяльність, з метою винесення неправосудного рішення суддею Бойко М. Є., здійснив на неї вплив у формі критики професійної діяльності останньої, до розгляду справи по суті: „... відмовляють безпідставно судді Бойко в застосуванні ТЗ, порушують присягу судді, грубо порушують норми процесуального права, протоколи судових засідань настільки перекручують, „підганяють» під незаконні рішення, що слів немає, щоб висловити обурення. Останнім часом стали зникати документи з справи..., не долучаються подані в судовому засіданні документи... Хто і як карає суддів за правове безмежжя?»;

- «у скарзі від 17.03.2005 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду винний маючи умисел на втручання в судову діяльність, з метою добитись винесення неправосудного рішення суддею Сапроною Д.В., здійснив на неї вплив у формі критики її професійної діяльності та виклав наступне: „... вона порушила ст. 10 гл. 1 закону „Про статус суддів», тобто присягу судді. Отже суддя йшла на свідомий обман і здійснила сл. підлог, а це ст. 366 ККУ. ... порушила об'єктивність, неупередженість, виступила зацікавленою особою.... З огляду на те, що суддя здійснила дисциплінарний проступок, прошу Вас на підставі ч. 1 ст. 34 цього ж закону зробити подання

* Тут і надалі, процесуальні акти судів України цитуються у точній відповідності з оригіналом.

на адресу голови ап. суду п. Іванищука для порушення проти неї дисциплінарного провадження»;

- «у скарзі від 21.03.2005 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду винний маючи умисел на втручання в діяльність судді Ведяшкіної Ю.В., з метою добитись винесення неправосудного рішення в цивільній справі виклав наступне: „... суддя Ведяшкіна Ю.В. вимагає від мене незаконної доплати в сумі 89 гривень.... В черговий раз суддя здійснює дисциплінарний проступок.», чим здійснив вплив на суддю у формі критики її професійної діяльності до розгляду справи по суті».

Цей вирок, своєю чергою, базується на позиції, яку займає Верховний Суд України. Так, у постанові Пленуму Верховного Суду України від 12 квітня 1996р. № 4 із змінами від 3 грудня 1997 р. «Про застосування законодавства, що забезпечує незалежність суддів» чітко вказано, що «під втручанням у діяльність по здійсненню правосуддя слід розуміти будь-який вплив на суддю (прохання, вказівку, вимогу, критику судді в засобах масової інформації до вирішення справи тощо) з боку будь-якої особи з метою схилити їх до вчинення чи невчинення певних процесуальних дій або ухвалення бажаного судового рішення. При цьому не має значення, за допомогою яких засобів (обіцяння різних вигод, погрози тощо), в якій стадії процесу і в діяльності суду якої інстанції здійснюється втручання».

Проте, думається, що більш правильним все ж таки є протилежний підхід – критика, скарги та інші діяння, вчинення яких прямо не заборонено законом, не можуть визнаватись втручанням. Більше того, світова практика знає подібного роду висловлювання громадської думки з приводу ухвалюваного судом рішення і не забороняє його під страхом кримінального переслідування [72].

Наступною ознакою, за якою можна відмежувати втручання в діяльність від правомірних дій, є те, що втручання в діяльність повинно бути спрямоване проти встановленого порядку виконання визначеними суб'єктами своїх повноважень. Видається необґрунтовано обмежувальним тлумаченням

висловлена в юридичній літературі думка про те, що втручання винного повинно бути спрямовано лише на ухвалення незаконного рішення по справі [206, с. 682].

Суспільна небезпека цього діяння полягає в тому, що порушуються основоположні принципи побудови державної влади. Це, своєю чергою, підриває довіру громадян до тих, що приймаються, рішень. При цьому не має принципового значення, чи добивається особа незаконними методами незаконного або об'єктивно законного рішення. Шкода інтересам правосуддя завдається і в першому, і в другому випадках.

Узагальнюючи вищевикладене та виходячи з логічних міркувань, можна зробити такі висновки щодо змісту поняття втручання:

1) за своєю суттю втручання – це протидія кому- ,чому-небудь;

2) втручання може мати місце лише стосовно законної діяльності.

Протидія незаконній діяльності не може визнаватися втручанням;

3) втручання може виражатися лише у протиправній поведінці (вчинення діянь, які не дозволені законом). Вчинення законних діянь (поради, вказівки, контроль тощо) не можна розглядати як втручання;

4) втручання може проявлятися лише в формі дії. Складно уявити, наприклад, втручання в діяльність суду, прокурора, слідчого або особи, що проводить дізнання, у формі бездіяльності, оскільки в цьому випадку бездіяльність, по суті, є відмовою від втручання, а саме – невтручанням. Проте, в деяких випадках особа, що володіє спеціальними процесуальними ознаками, здатна заподіяти шкоду інтересам правосуддя, створити реальні перешкоди або ускладнення для діяльності суду також у разі бездіяльності, наприклад, відмовою від дачі свідчень, тобто шляхом невиконання спеціальних вимог процесуального законодавства. Таку поведінку особи слід кваліфікувати за іншими статтями КК;

5) як втручання можна розглядати лише умисні діяння. Вчинення діянь які перешкоджають діяльності когось з необережності, не можна вважати втручанням;

б) як втручання, виходячи з позиції Верховного Суду України, за наявності інших ознак, слід завжди розглядати вчинення таких дій: умовляння, шантажування, залякування, погрози, заяви про розголошення відомостей, що компрометують особу, опір, насильство, умисне знищення або пошкодження майна, посягання на життя. Проте перелік таких дій не є вичерпним.

Встановлюючи зміст поняття втручання в діяльність, слід звернути увагу ще на одну проблему. В українській мові «діяльність» тлумачиться як: 1) застосування своєї праці до чого-небудь; 2) праця, дії людей у якій-небудь галузі; 3) функціонування, діяння органів живого організму; 4) робота, функціонування якоїсь організації, установи, машини і т. ін.; 5) виявлення сили, енергії чого-небудь [14].

Очевидно, що в нашому випадку, коли йдеться про втручання в діяльність визначених кримінальним законом осіб, найбільш підходить друге розуміння – праця, дії людей у якій-небудь галузі.

У філософії діяльність трактують як специфічну форму активного ставлення людини до навколишнього світу [27, с. 38] і як засіб існування людини, забезпечення умов її життєдіяльності [12, с. 57; 41, с. 64].

У широкому розумінні слово “діяльність” означає різнобічний процес створення суспільним суб’єктом умов для свого існування та розвитку, процес перетворення соціальної реальності відповідно до суспільних потреб, мети і завдань. Як слушно зазначає Л.П. Буєва, діяльність виступає як сила, що відтворює та змінює систему об’єктивних і суб’єктивних умов; суспільних відносин і соціальних інститутів, а, разом з тим, і систему відповідних їм уявлень, весь спосіб життя та думок людей. На її погляд, “діяльність можна визначити як спосіб існування та розвитку суспільства й людини, всебічний процес перетворення нею оточуючої природної та соціальної реальності...” [12, с. 58].

Найбільш характерними елементами людської діяльності є трудові, пізнавальні та комунікативні процеси. Обсяг і поєднання останніх визначають зміст і специфіку конкретних видів діяльності. Проте, скільки б ми не поділяли

діяльність як спосіб людського буття на різноманітні її “структурні” одиниці за предметом, способом діяльності та конкретним суб’єктом-виконавцем, такий поділ у суспільно-історичній перспективі може бути безкінечним, але в результаті завжди виявиться, що будь-яка одиниця буде за своєю природою діяльністю, оскільки вона є виявленням людського буття [41, с. 66]. “Навіть паразитичний спосіб життя, – зазначає Л.П. Буєва, – правду кажучи, не є бездіяльністю, оскільки як біологічно, так і соціально людина не бездіє” [12, с. 65].

Проте, очевидно, що ні етимологічне, ні філософське тлумачення діяльності не може нас задовольнити, оскільки потребує уточнення з юридичних позицій. В юриспруденції ж поняття «діяльність» для позначення правомірної поведінки особи у якійсь сфері майже не використовується. Натомість вважається, що будь-яка особа, в тому числі і та, яка здійснює певну діяльність, наділена правовим статусом, повноваженнями, компетенцією.

Правовий статус традиційно розглядається як сукупність прав та обов’язків.

Значення терміна “повноваження” визначається як сукупність прав і обов’язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [11, с. 14]. В цьому аспекті слід відзначити, що термін “функція” (від лат. *functio* – здійснення, виконання) введено в науку німецьким вченим Г. Лейбніцем. У теорії держави і права виокремлюють функції держави як напрями її діяльності, в яких проявляються її сутність, завдання і цілі, а саме: чи відповідають вони основному призначенню держави, чи мають соціальне призначення всередині країни та за її межами [31, с. 71], а також функції права, під якими розуміють соціальне призначення права та напрями правового впливу на суспільні відносини [170, с. 103-104].

Деякі автори вважають, що термін “функція” має подвійне смислове навантаження: спрямованість на певну діяльність, з одного боку, і сама

діяльність або напрями одного й того ж виду діяльності, які мають специфічні особливості, – з другого [163, с. 69]. На думку С.Н. Приступи, термін “функція” сприймається у значенні соціального призначення права або відповідного напрямку правового впливу на суспільні відносини або водночас одне й друге [125, с. 155-156].

На думку Б.А. Венгерова, функція означає напрям, предмет діяльності того чи іншого політико-правового інституту, зміст цієї діяльності, засоби та способи забезпечення [15, с. 167].

Виходячи з викладеного, можна стверджувати, що функції держави та функції державних органів (або навіть осіб, які діють від імені та (чи) в інтересах держави) співвідносяться як ціле і частина. Державні органи створюються державою з урахуванням їх необхідності для здійснення нею своїх функцій. Тому державний орган створюється для забезпечення певної функції держави. Для здійснення функцій держави державні органи наділяються компетенцією (повноваженнями), перед ними ставиться певна мета. Тобто державний орган являє собою інструмент, за допомогою якого держава виконує свої функції. В об’єктивному розумінні він складається із трьох елементів: а) колективу осіб, що знаходяться на службі; б) певного кола державних завдань або функцій (коло повноважень); в) необхідних матеріальних засобів, наданих державою в його розпорядження [123, с. 157].

Щодо компетенції, то це поняття (*лат. competentio* від *competo* — взаємно прагну, відповідаю, підходжу) в літературі визначають як сукупність юридично встановлених повноважень, прав і обов’язків конкретного державного органу (органу місцевого самоврядування) чи посадової особи, що визначають його місце в системі державних органів (органів місцевого самоврядування) [75, с. 26]. За своєю суттю, компетенція є правовим засобом (формою) суспільного поділу праці з управління державою і суспільством, своєрідним інструментом для вдосконалення системи правових відносин представницьких органів влади в системі державного механізму [76, с. 177].

В.Л. Зьолка у дисертаційному дослідженні зробив висновок про таке співвідношення вищеназваних понять: під “функціями” органу виконавчої влади слід розуміти напрямки, сфери діяльності державного органу, під “повноваженнями” – його основні права й обов'язки, за допомогою яких реалізуються функції, а “компетенцію” розглядати як сукупність функцій і конкретних повноважень щодо певних предметів відання [40].

Підсумовуючи наведене, стає очевидним, що з позицій юриспруденції більш правильно говорити не про діяльність, а про виконання повноважень визначеними суб'єктами. По-перше, такі повноваження чітко окреслені (починаючи від Конституції України і закінчуючи функціональними (посадовими) обов'язками працівника), на відміну від діяльності, межі якої чітко не визначені. По-друге, повноваження – це насамперед юридичний термін, на відміну від діяльності.

У попередньому розділі роботи нами обґрунтовано, що одним із системоутворюючих факторів складів злочинів, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність, є спеціальний потерпілий. Не вдаючись до їх детального переліку, можна окреслити, що таким потерпілим виступають: а) члени виборчої комісії; б) члени комісії з референдуму; в) працівники правоохоронних органів; г) державні діячі; г) судді; д) захисники та представники особи.

Стисло розглянемо правовий статус (повноваження) вищеназваних суб'єктів.

У Законах України «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори Президента України», «Про центральну виборчу комісію» регламентується організація роботи виборчих комісій (Центральної виборчої комісії, окружних виборчих комісій, дільничних виборчих комісій), у Законі України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» – комісії з референдуму. В цих законах чітко вказується не на права та обов'язки відповідної виборчої комісії чи комісії з референдуму, а на їх повноваження. Більше того, наприклад, розділ 4 Закону України «Про центральну виборчу

комісію» має назву «Правовий статус членів комісії», а в назві самих статей вживається слово «повноваження...». Такий підхід знайшов відображення і у редакції ч. 4 ст. 157 КК, яка встановлює відповідальність за «втручання ... у здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень».

Отже, є підстави вважати, що висловлена нами вище теза, про те, що більш правильно говорити не про діяльність, а про «повноваження», є обґрунтованою. Коли йдеться про діяльність виборчих комісій чи комісій з референдуму, то вона зводиться до виконання ними встановлених державою повноважень для здійснення покладених на них функцій.

Щодо працівників правоохоронних органів, то, зважаючи на чітко не визначене їх коло, з'ясуємо питання про сутність їх діяльності на прикладі міліції. Очевидно, що основний нормативний документ, який регламентує діяльність такого правоохоронного органу, є Закон України «Про міліцію». В цьому законі чітко виписані принципи діяльності міліції, права та обов'язки працівників міліції тощо. Водночас, звертають на себе увагу певні формулювання цього закону. Зокрема, в статті 10 цього Закону «Основні обов'язки міліції» зазначається, що «міліція відповідно до своїх завдань зобов'язана:...», а в ст. 11 Закону «Права міліції» зазначається, що «міліції для виконання покладених на неї обов'язків надається право:...». З викладеного можна зробити висновок, що сутність діяльності міліції також зводиться до виконання покладених на неї обов'язків – виконання повноважень. Тому і не дивно, що у відомчих нормативних актах, як правило, йдеться про «належне виконання працівниками міліції службових обов'язків».

Очевидно, що така ситуація стосується і інших правоохоронних органів, адже за науковим визначенням правоохоронні органи України – це державні органи, які своєю діяльністю покликані забезпечувати законність і правопорядок, захист прав та інтересів громадян, трудових колективів, суспільства і держави, попереджувати, прискіпати правопорушення та злочини, застосовувати державний примус або заходи громадського впливу до осіб, які порушили закон та правопорядок.

Щодо державних діячів, то правовий статус більшості з них чітко визначений у нормативних документах, і насамперед у Конституції України, окремих законах тощо.

Щодо суддів, то основні їх повноваження зафіксовані в Законі України «Про статус суддів» та інших нормативних актах (кодексах, законах тощо). Разом з тим, повноваження суддів виписані не так чітко, як повноваження вищеперерахованих суб'єктів. Наприклад, ст. 2 Закону України «Про статус суддів» має назву «Повноваження суддів» і закріплює, що «судді мають необхідні для здійснення правосуддя повноваження, передбачені законами України», і все. А ст. 6 «Обов'язки суддів» передбачає, що судді зобов'язані:

- при здійсненні правосуддя дотримувати Конституції та законів України, забезпечувати повний, всебічний та об'єктивний розгляд судових справ з дотриманням встановлених законом строків;

- додержувати вимог, передбачених статтею 5 цього Закону, службової дисципліни та розпорядку роботи суду;

- не розголошувати відомості, що становлять державну, військову, службову, комерційну та банківську таємницю, таємницю нарадчої кімнати, відомості про особисте життя громадян та інші відомості, про які вони дізналися під час розгляду справи в судовому засіданні, для забезпечення нерозголошення яких було прийнято рішення про закрите судове засідання;

- не допускати вчинків та будь-яких дій, що порочать звання судді і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності.

Правовий статус захисників і представників особи, як і інших перелічених суб'єктів, визначається законами та іншими нормативними документами України (Кримінально-процесуальний кодекс України, закон України «Про адвокатуру» тощо).

Узагальнюючи викладене, можемо зробити висновок, що діяльність вищеназваних суб'єктів зводиться до виконання ними визначених нормативними актами повноважень.

При визначенні поняття діяльності не можна також упускати, що особи, які її здійснюють, мають права та обов'язки, які не впливають з їх правового статусу «по посаді», а якими наділені як громадяни України відповідно до Конституції та законів України. Наприклад: право на повагу до гідності, свободу та особисту недоторканність, недоторканість житла, трудові права (на відпустку, на оплату праці тощо) тощо. Відтак, постає питання, чи слід реалізацію цих прав вищеназваними суб'єктами розглядати як їх діяльність. Виходячи з філософського та буквального тлумачення поняття діяльності, очевидно, що так. Коли ж йдеться про захист діяльності визначених кримінальним законом осіб засобами кримінального права – думається, що ні. Для захисту цих прав у КК наявні інші відповідні норми.

Наступне питання, яке слід з'ясувати: для визнання певної поведінки діяльністю достатньо одного факту здійснення такою особою своїх повноважень, чи таких фактів має бути декілька, адже слово «діяльність» позначає множину. Йдеться про те, чи розглядати як втручання в діяльність перешкоджання особі у виконанні одного обов'язку.

Думається, що в цьому випадку слід виходити не з того, скільком обов'язкам перешкоджає винний, а з повноважень особи, якій перешкоджають. Якщо особа має право здійснювати декілька повноважень або одне повноваження декілька разів – слід говорити про діяльність. Якщо особа наділена правом на вчинення певного діяння один раз – діяльності немає, а відтак втручання у здійснення такої дії не може розглядатись як втручання в діяльність.

І наостанок, як вже зазначалось, формулюючи поняття злочину «втручання в діяльність», законодавець у більшості випадків (за винятком ст. 397 КК) закріплює як обов'язкову ознаку його складу мету у ч. 4 ст. 157 «вплинути на рішення», у ст. 343, 344, 376 КК – «перешкодити виконанню службових обов'язків або добитися...незаконного (неправомірного) рішення».

Стосовно цих положень хотіли б вказати на такі моменти:

1. Нам імponує позиція М.І. Хавронюка, який зазначає, що використання

у КК такої ознаки суб'єктивної сторони, як мета, в якості обов'язкової ознаки складу злочину часто є недостатньо обґрунтованим і створює суттєві складнощі як для коментування кримінального закону, так і для його застосування. Встановлення мети і спрямованості діяння вимагає надзвичайного професіоналізму від органів дізнання, слідчих, прокурорів і суддів, оскільки за допомогою показань свідків, висновків експертів, речових доказів тощо переважно встановлюються лише певні об'єктивні фактичні дані, показання потерпілих є не у кожній справі, а показання підозрюваних, обвинувачених, підсудних часто є суперечливими і неправдивими. Відтак, на його думку, і ми з цим погоджуємося, не слід застосовувати ознаки мети у тих складах злочинів, де явної потреби у цьому немає. Виправданою слід визнати вказівку на мету у тих складах, де вона відіграє роль ознаки, за якою цей злочин відмежовується від іншого, менш тяжкого [213]. Зрозуміло, що в цьому випадку така ситуація відсутня.

2. Очевидно, що зазначення в аналізованих статтях як альтернативної мети «перешкодити виконанню службових обов'язків або добитися...незаконного (неправомірного) рішення» до певної міри позбавлене логіки. Навряд чи можна вважати прагнення «добитися...незаконного (неправомірного) рішення» неперешкоджанням виконанню службових обов'язків. Принаймні нам серед службових обов'язків досліджуваних категорій осіб такі як неприйняття рішень, коли у цьому є потреба, чи прийняття незаконних рішень не зустрічались.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що «втручанням у діяльність», в буквальному розумінні, слід вважати умисне вчинення незаконних дій, спрямованих на перешкоду праці людей у якій-небудь галузі.

Як кримінально-правове поняття втручання в діяльність слід тлумачити, на нашу думку, з врахуванням таких моментів:

- 1) втручання в діяльність може виявлятися лише у активних діях;

2) діяльність будь-якої особи слід поділяти на пов'язану з займаною посадою (професійну, службову) та не пов'язану з займаною посадою (непрофесійну). Професійну діяльність слід розглядати як виконання визначених нормативними актами повноважень. Непрофесійну – як реалізацію прав та виконання обов'язків, які не обумовлені займаною посадою. Очевидно, що кримінально-правовому захисту в аналізованих нами статтях КК піддається саме професійна (службова) діяльність – виконання повноважень;

3) втручання може мати місце лише стосовно законної діяльності. Протидія незаконній діяльності не може визнаватися втручанням;

4) втручання може виражатися лише у протиправній поведінці (вчинення діянь, які не дозволені законом). Вчинення законних діянь (поради, вказівки, контроль тощо) не можна розглядати як втручання;

5) як втручання можна розглядати лише умисні діяння. Вчинення діянь, які перешкоджають діяльності когось, якщо особа не усвідомлювала їх суспільно небезпечного характеру, не можна вважати втручанням;

6) як втручання, виходячи з позиції Верховного Суду України, за наявності інших ознак, слід завжди розглядати вчинення таких дій: умовляння, шантажування, залякування, погрози, заяви про розголошення відомостей, що компрометують особу, опір, насильство, умисне знищення або пошкодження майна, посягання на життя. Проте перелік таких дій не є вичерпним;

7) як втручання слід розглядати лише ситуації, коли особа може здійснювати декілька повноважень або одне повноваження декілька разів. Виконання одноразового діяння діяльності не утворює, а відтак перешкоджання в такому випадку не слід розглядати як втручання.

Отже, з врахуванням вищевикладеного можемо зробити висновок, що вживання поняття «втручання в діяльність» в кримінальному праві є не зовсім обґрунтованим. Більш точно і правильно було б говорити про «втручання у здійснення повноважень». А це поняття, своєю чергою, слід визначати як умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідною особою своїх повноважень.

2.2. Відмінність «втручання в діяльність» від суміжних понять

У попередній частині роботи ми обґрунтували висновок, що втручанням в діяльність, в буквальному розумінні, слід вважати умисне вчинення незаконних дій, спрямованих на перешкоду праці людей у якій-небудь галузі. В кримінальному праві ж використання поняття «втручання в діяльність», на нашу думку, є не зовсім обґрунтованим. Більш точно і правильно було б говорити про «втручання у здійснення повноважень». А це поняття, своєю чергою, слід визначати як умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідною особою своїх повноважень.

Щоб відмежувати поняття «втручання в діяльність» від суміжних кримінально-правових понять, спочатку слід визначитись з їх переліком.

В українській мові слово «втручатися» має такі синоніми: вторгáтися, вв'язуватися, встрявáти, вплóтуватися, лїзти, мішáтися, замїшуватися, вмїшуватися тощо. З вказаних слів чинний КК України послуговується лише поняттям «вторгнення». Йдеться про ч. 5 ст. 36 КК, яка закріплює, що не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького *вторгнення* у житло чи інше приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає. Проте це поняття ні в опрацьованих нами нормативних актах, ні у відповідній постанові Пленуму Верховного Суду України [150] не розтлумачується. В наукових джерелах воно розуміється як спроба проникнути у приміщення проти волі осіб, що його займають, із застосуванням фізичного, психічного впливу на цих осіб або будь-яких інших засобів [59, с. 44].

Як суміжні, до втручання в діяльність (використовуючи його нормативне визначення «вплив у будь-якій формі»), І.М. Залялова, аналізуючи проблеми відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного

органу, розглядає поняття: опір, непокору, невиконання законних вимог, протидії, примушування та перешкоджання. В результаті робить такі висновки:

- «вплив у будь-якій формі» – поняття значно ширше, ніж «опір», а отже, не відображає повною мірою змісту злочину, передбаченого ст. 343 КК;

- поняття «непокора» і «вплив у будь-якій формі» не відповідають один одному, відмова підкорятися не є впливом, до того ж поняття «вплив у будь-якій формі» значно ширше, ніж «непокора»;

- поняття «вплив у будь-якій формі з метою перешкодити чомусь» значно ширше, змістовніше, ніж поняття «невиконання законних вимог», до того ж втручатися шляхом бездіяльності неможливо;

- «примушування» підпадає під значення «впливу на працівника правоохоронного органу у будь-якій формі», але не є рівним за значенням, тому що «вплив» – це не лише примушування, а будь-яка інша дія, тиск на працівника правоохоронного органу. Тиснути ж можна, не лише примушуючи когось, а й іншими способами. Отже, термін «примушення» значно вужчий за змістом, ніж «вплив у будь-якій формі»;

- зміст термінів «перешкоджання» і «вплив у будь-якій формі з метою перешкодити» тотожний. Термінологічний зворот «вплив у будь-якій формі з метою перешкодити виконанню службових обов'язків працівнику правоохоронного органу або добитися прийняття незаконних рішень» означає не що інше як створення перешкод до здійснення службових обов'язків працівникові правоохоронного органу, тобто перешкоджання його діяльності [36, с. 69-75].

В цілому, сприймаючи викладену вище позицію, маємо щодо неї певні зауваження та уточнення:

- 1) щодо співвідношення понять «опір» (не торкаючись ст. 404 КК) та «втручання в діяльність», то слід виходити з таких моментів:

- а) КК встановлює відповідальність за вчинення опору більш широкому колу осіб, аніж за втручання в діяльність, а саме: окрім представників влади, та

працівників правоохоронного органу, також за опір члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві. І навпаки, за втручання в діяльність захисника чи представника особи відповідальність передбачена, а за опір – ні;

б) обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу опору є час – під час виконання службових обов'язків чи обов'язків з охорони громадського порядку.

З врахуванням цього є підстави констатувати, що можливі три випадки:

– коли має місце склад «опору» і питання про те, чи містить таке діяння ознаки складу «втручання», не виникає;

– зворотній випадок, коли має місце склад «втручання в діяльність», а питання про те, чи містять такі діяння склад «опору», також навіть не виникає;

– коли вчинене діяння містить і ознаки складу «опору», і ознаки складу «втручання».

Третю ситуацію в кримінальному праві прийнято іменувати або конкуренцією кримінально-правових норм* (якщо в результаті застосування підлягає одна норма), або ідеальною сукупністю злочинів. Адже конкуренція кримінально-правих норм – це зумовлена наявністю у кримінальному законодавстві принаймні двох кримінально-правових норм, спрямованих на врегулювання одного питання, нетипова ситуація в правозастосуванні, коли при кримінально-правовій оцінці одного суспільно небезпечного діяння на застосування претендують дві (або більше) функціонально пов'язані чинні кримінально-правові норми [85, с. 209]. А ідеальна сукупність – вчинення одного діяння, яке містить склади декількох злочинів.

Не вдаючись до аналізу, наскільки такий підхід є правильним, слід наголосити, що Верховний Суд України запропонував вихід з цієї ситуації. З цього питання він зайняв таку позицію:

* З огляду на те, що це питання не входить у предмет нашого дослідження, ми не акцентуємо увагу на проблемі, між чим має місце конкуренція: нормами; статтями, частинами; складами злочинів тощо.

– опір, не поєднаний з насильством чи погрозою його застосування, якщо він перешкодив працівникові міліції запобігти злочину чи затримати особу, яка його вчинила, утворює окремий склад злочину, передбачений ч. 2 ст. 189³ (ст. 343 КК 2001 р) КК;

– якщо втручання в діяльність працівника прокуратури, органу внутрішніх справ, служби безпеки поєднане з діями, передбаченими ч. 2 ст. 188¹ (ч. 2 і 3 ст. 342), (Частини 2 і 3 статті 342 КК України 2001р. – опір), статтями 189⁴ (Частини 2, 3, 4 ст. 345 , ч. 2, 3 ст. 377 (погроза або насильство) КК України 2001р.), 189⁵ (Статті 347 і 378 КК України 2001р. (умисне знищення або пошкодження майна)) або 190¹ КК (Статті 348 і 379 КК України 2001р. (посягання на життя)), вчинене належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 189³ і зазначеними статтями Кримінального кодексу;

– якщо при опорі працівникові міліції чи військовослужбовцю, який одночасно є працівником правоохоронного органу, було нанесено удари, побої чи заподіяно легке, середньої тяжкості чи тяжке тілесне ушкодження, вчинене необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 188¹ та ч.1 чи 2 ст. 189⁴ цього Кодексу (КК 1960 р.) [137].

Щодо відмінності «втручання в діяльність» від таких понять, як «непокора» та «невиконання законних вимог», то і стосовно цих питань маємо власну позицію. На наш погляд, не зовсім коректно вважати, що «втручання в діяльність» є ширшим за змістом від понять «непокора» та «невиконання законних вимог». Вважаємо, що ці поняття не пересікаються, оскільки під втручанням у діяльність слід розуміти лише умисні дії, а непокора (ст. 391 КК) та невиконання законних вимог (ст. 351 КК) – можуть вчинятися лише шляхом бездіяльності. Водночас, аналізуючи ст. 351 КК та ст. 391 КК, не можна обійти увагою те, що в них передбачено декілька альтернативних форм вчинення цього злочину. Що стосується злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена у ст. 351 КК, то його об’єктивна сторона характеризується такими альтернативними суспільно небезпечними діяннями:

1) невиконання законних вимог народного депутата України, депутата місцевої ради, комітету Верховної Ради України або тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України;

2) створення штучних перешкод у їх роботі;

3) надання завідомо неправдивої інформації народному депутатові України, депутату місцевої ради;

4) надання недостовірної інформації комітету Верховної Ради України чи тимчасовій слідчій комісії Верховної Ради України.

З цього переліку, в аспекті нашого дослідження, впливають декілька висновків:

1) законодавець у одній статті передбачив як альтернативні суспільно небезпечні діяння, які можуть вчинятися: а) лише в формі бездіяльності (невиконання законних вимог) та б) лише у формі дії (створення штучних перешкод та надання неправдивої (недостовірної) інформації);

2) створення штучних перешкод у роботі названих суб'єктів є, по суті, втручанням у їх діяльність, адже саме так викладено поняття втручання в діяльність захисника чи представника особи у ст. 397 КК – «вчинення в будь-якій формі перешкод».

З врахуванням наведеного виклад статті 351 КК видається таким, що порушує системні вимоги до побудови кримінального закону. А відтак, на нашу думку, з ч. 1 та ч. 2 ст. 351 КК слова «створення штучних перешкод у їх роботі» слід виключити і передбачити відповідальність за такі діяння в окремій статті. При цьому слід врахувати, що відповідальність за втручання в діяльність народного депутата передбачена у статті 344 КК. Відтак, з урахуванням наведеного ця стаття могла б мати таку редакцію:

«Стаття 351¹. Втручання у здійснення повноважень депутатом місцевої ради, комітетом Верховної Ради України або тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України

Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання своїх повноважень депутатом місцевої ради, комітетом

Верховної Ради України або тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України, –

карається ...».

Наступним поняттям, яке є суміжним до поняття «втручання», є поняття «протидія».

Таке поняття вживається в статті 206 КК та ст. 391 КК. У ст. 206 КК закон чітко визначає зміст протидії: протиправна вимога припинити займатися господарською діяльністю чи обмежити її, укласти угоду або не виконувати укладену угоду, виконання (невиконання) якої може заподіяти матеріальної шкоди або обмежити законні права чи інтереси того, хто займається господарською діяльністю, поєднана з погрозою насильства над потерпілим або близькими йому особами, пошкодження чи знищення їхнього майна за відсутності ознак вимагання. Використання цього терміна у ст. 206 КК видається виправданим з таких міркувань:

– по-перше, протидія тлумачиться як дія, спрямована проти іншої дії [14];

– по-друге, ст. 206 КК встановлює відповідальність за таку конкретну дію – протиправну вимогу не вчиняти конкретних дій, поєднану з погрозою.

З врахуванням наведеного співвідношення між втручанням та протидією можна визначити як ширше і вужче за обсягом поняття. Тобто протидія є проявом втручання, проте далеко не всяке втручання є протидією у буквальному розумінні. Наприклад, навряд чи можна вважати умовляння працівника правоохоронного органу провести позапланову перевірку у конкурента (за відсутності для цього підстав) протидією працівнику правоохоронного органу. В той же час, ознаки втручання, на нашу думку, наявні.

Щодо наступного суміжного до втручання поняття «примушування», то слід насамперед відзначити, що з приводу сутності цього поняття існують декілька протилежних позицій: одна – розгляд примушування як спеціального

виду опору [29, с. 49-50], інша – що це різні поняття [32, с. 24; 118, с. 135]. Ми підтримуємо другу позицію.

Пленум Верховного Суду України трактує поняття «примушування» (в контексті ст. 300 КК) так: «під примушуванням неповнолітнього до участі у створенні творів, що пропагують культ насильства і жорстокості (ч. 3 ст. 300 КК), а також творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру (ч. 3 ст. 301) розуміються будь-які умисні дії, поєднані із застосуванням фізичного (побої, тілесні ушкодження, катування тощо) чи психічного впливу (погрози застосувати насильство, знищити майно, розголосити певні відомості тощо) і спрямовані на те, щоб особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку, виступила автором (співавтором) відповідного твору або взяла участь у його створенні як актор, режисер, оператор тощо» [136]. З цього визначення можна вивести загальне поняття примушування – будь-які умисні дії, поєднані із застосуванням фізичного (побої, тілесні ушкодження, катування тощо) чи психічного впливу (погрози застосувати насильство, знищити майно, розголосити певні відомості тощо) і спрямовані на те, щоб спонукати потерпілого до потрібної винному поведінки.

З цього визначення випливає, що примушування та втручання дещо відрізняються і насамперед тим, що для примушування обов'язковим є застосування фізичного чи психічного насильства, а для втручання такий спосіб не є обов'язковим.

Наступне поняття, яке чи не найбільш тісно пов'язане з втручанням, є перешкоджання. У КК статей, які передбачають відповідальність за перешкоджання, близько десятка.

Як вже зазначалося, І.М. Залялова, досліджуючи склад злочину, передбачений ст. 343 КК, робить такі висновки:

– назву статті 343 КК України «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу» необхідно замінити на «Перешкоджання законній діяльності працівника правоохоронного органу»;

– «вплив у будь-якій формі з метою перешкодити виконанню службових обов'язків працівнику правоохоронного органу або добитися прийняття незаконних рішень» означає не що інше як створення перешкод до здійснення службових обов'язків працівникові правоохоронного органу, тобто перешкоджання його діяльності;

– диспозицію ч. 1 ст. 343 КК необхідно замінити і викласти як «перешкоджання у будь-якій формі законній діяльності працівника правоохоронного органу». Отже, на думку дослідника, уніфікується назва статті з її диспозицією. Адже, чим чіткіше описано діяння в законі, тим більше гарантій правильного застосування кримінального закону [36, с. 74].

Ми не погоджуємося з наведеними пропозиціями з таких міркувань:

1) якщо уважно проаналізувати КК, то можна виявити тенденції застосування понять втручання та перешкоджання:

а) термін «втручання» законодавець використовує для позначення суспільно небезпечного діяння, коли йдеться про створення перешкод для виконання визначеними суб'єктами своїх службових (професійних) повноважень (виконання обов'язків), натомість термін «перешкоджання» – для позначення суспільно небезпечного діяння, коли йдеться про створення перешкод для реалізації як професійних (наприклад, ст. 171 «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів»), так і «загальних» (наприклад, ст. 180 «Перешкоджання здійсненню релігійного обряду») як обов'язків, так і прав;

б) не викликає заперечень позиція І.М. Залялової (цитуюмо дослівно), що «наприклад, якщо особа повинна здійснити які-небудь дії в інтересах правоохоронних органів, але не робить цього (секретар свідомо не надає важливу для діяльності працівника правоохоронного органу кореспонденцію), чи перешкоджає це його діяльності? Безсумнівно, що втручанням це не можна назвати, тому що «втручання» є дією. Як уже зазначалося, ст. 351 КК встановлює кримінальну відповідальність за невиконання службовою особою законних вимог депутата. А якщо не виконуються законні вимоги працівника

правоохоронного органу? Чи перешкоджає це його діяльності? Так, але втручанням таке діяння назвати не можна. Це не що інше як перешкоджання» [36, с. 75]. Далі робиться висновок: «таким чином, для того, щоб зазначені суспільно небезпечні діяння були кримінально караними, назву ст. 343 КК разом з її диспозицією необхідно змінити» [36, с. 75]. А можливо навпаки? Правоохоронні органи, суд, державні діячі тощо, чия нормальна діяльність поставлена під охорону кримінального закону від неправомірного втручання, покликані виконувати свої функції за будь-яких умов. Вони володіють цілою низкою правових засобів впливу на суб'єктів, які створюють умови, що утруднюють їх діяльність. Ці органи, по суті, самі можуть впливати на таких осіб без застосування кримінально-правових засобів. Відтак, видається правильним, що криміналізованим є лише втручання, яке полягає у вчиненні умисних дій, а не перешкоджання, яке може виявлятися як у формі дій, так і бездіяльності.

Стосовно ж законодавчого визначення, то у трьох статтях КК (ст.ст. 343, 344, 376 КК) зміст втручання визначається через використання поняття «вплив».

Вплив тлумачиться як дія, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета [14].

Проте слід враховувати, що поняття «вплив» є насамперед соціально-психологічним поняттям. Коли йдеться про соціально-психологічні механізми впливу, мається на увазі, що один суб'єкт психічної активності своїми діями може викликати потрібну йому психічну (душевно-духовну) активність іншого суб'єкта психіки, а саме: певні відчуття, уявлення, спогади, думки, почуття, ставлення, вольові дії тощо. Найбільш відомими в соціальній психології є такі механізми впливу, як переконування, навіювання, примушування, приклад, санкціонування, наслідування, маніпулювання, психічне зараження тощо [169]. Очевидно, що соціальна психологія розробляє їх в аспекті позитивного впливу на особу, яка потребує корекції поведінки. Проте очевидно і те, що вищеперераховані механізми впливу можуть бути використані і в зворотному

напрямку – для досягнення протиправної мети, в нашому випадку – перешкодити належному виконанню обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень.

Проведемо огляд змісту окремих із названих способів впливу, які виділяються у психології. Щодо переконання, то в науці, практиці й побуті цей термін використовується у двох значеннях, а саме як: а) система поглядів, уявлень, яких я дотримуюся, з якими я погоджуюсь, які я ототожнюю із собою, оскільки вважаю їх продуктом власної діяльності, які мають певну аргументацію і можуть бути логічно доведені; б) певний спосіб впливу, який передбачає аргументоване і логічно витримане доведення істинності того чи іншого положення, думки, оцінки [14]. Коли йдеться про переконання (переконування), то в соціальній психології це означає, що суб'єкт впливу пропонує об'єктові впливу "...аргументи, факти, докази і висновки, покликані показати позитивні наслідки рекомендованого спрямування дій", – стверджують Ф. Зімбардо і М. Ляйппе [39, с. 145]. Соціально-психологічний механізм переконування передбачає, з одного боку, цілеспрямований, усвідомлюваний характер впливу, застосування аргументів і фактів, дотримання логіки доведення і обґрунтування, апелювання до істинності і значущості, а з іншого – свідоме, уважно-критичне ставлення реципієнта до змісту інформації, що йому пропонується, і до способу її подання. Основне призначення цього механізму – змінити (перетворити чи зміцнити) переконання особи, на яку впливають, викликати у неї відчуття і розуміння правильності діяти за іншими змістовими сценаріями. Очевидно, що така форма впливу може застосовуватись і до осіб з метою перешкодити належному виконанню обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень, а відтак, може розцінюватися як втручання в діяльність такої особи.

На відміну від переконування, механізм навіювання не потребує аргументації на користь істинності і значущості для об'єкта впливу того, що йому пропонується, не передбачає критичного ставлення до інформації, яка пропонується. Саме про навіювання йдеться, коли суб'єкт впливу апелює до

таких соціальних стереотипів, як, наприклад: “твердженням визнаного спеціаліста можна довіряти”, “думка, з якою погоджується більшість, правильна” тощо. Такі та подібні твердження знімають необхідність детального аналізу повідомлення, закладеного у впливі. Відповідальність за цей аналіз об’єкт впливу перекладає на його джерело, звичайно, у випадку, якщо це джерело є авторитетним і викликає довіру. Чим вищий рівень довіри до джерела впливу, тим легше і ефективніше діє навіювання. Нерідко цим механізмом досить ефективно користуються для маніпулювання тими, до кого вдалося “втертися в довіру”. “Зникнення свідомої особистості, перевага особистості несвідомої, однакове спрямування почуттів і ідей, викликане навіюванням, і прагнення перетворити негайно в дію навіяні ідеї – ось головні риси, що характеризують індивіда у натовпі”, – зазначав Г. Лебон [78, с. 170].

Відтак постає питання, чи можна вважати втручанням у діяльність судді, наприклад, випадок, якщо його колега-суддя декілька разів у день (спеціально, але нібито між іншим) повторює, що «у аналогічній справі головою суду було прийнято відповідне рішення»? Очевидно, що вплив у такому випадку має місце, але чи є це втручанням?

Трапляється так, що переконувати нічим або ніколи, для навіювання не вистачає авторитетності. Крім того, об’єкт впливу вже не раз постраждав через свою довірливість. У таких випадках психологи радять спробувати звернутися до соціально-психологічного механізму впливу через «приклад». Психологічна особливість цього різновиду впливу полягає у здатності і природному прагненні людського індивіда переймати чужий досвід шляхом наслідування позитивних зразків діяльності і поведінки. Оскільки ж переконуванню і навіюванню завжди бракує свідчень практики, живий приклад може виступати вагомим аргументом і авторитетним фактом, якими суттєво підсилюється вплив цих соціально-психологічних механізмів. Проте, проблематично вважати, що приклад “переконує” чи “навіює”. Психологічним ефектом застосування прикладу є не що інше, як наслідування. Проектуючи такий ефект, суб’єкт впливу не претендує на те, щоб його об’єкт обов’язково володів

якоюсь інформацією, погоджувався з якимись аргументами чи виявляв довіру до нього як джерела інформації. У такому разі його може цілком влаштувати, щоб людина, на яку спрямовується такий вплив, перейнялася запропонованим зразком поведінки чи прикладом учинку, засвоїла його і за власним бажанням і з максимальною точністю відтворювала у відповідних ситуаціях.

Кажуть: «поганий приклад – заразливий». Річ у тім, що кожній людині притаманні потяги, прагнення, думки, сам факт існування яких вона приховує від інших. Коли ж індивід стає свідком того, що хтось безкарно порушує табу, він, тим самим, наче отримує зовнішній дозвіл на ризик і наважується попри всі заборони й забобони дати волю своїм прихованим бажанням.

З врахуванням викладеного постає питання: якщо приклад – це спосіб (форма) впливу, то чи можна вважати такий вплив втручанням у діяльність? З позицій психології – напевно так, з позицій юриспруденції – навряд чи.

Щодо санкціонування як наступної форми впливу, то у психологічній літературі зазначається, що у житті виникає чимало ситуацій, коли справу потрібно зробити, проте ані переконування, ані навіювання, ані приклад, ані вмовляння не дають належного ефекту. Людина, яка ще вчора обіцяла дотримуватися домовленостей, у найвідповідальніший момент раптом відмовляється співпрацювати і не може навести серйозних пояснень своєї поведінки. Як правило, така ситуація вимагає застосування санкцій – адміністративних, дисциплінарних, юридичних, політичних або ж морально-психологічних. Це можуть бути різні форми притягнення до відповідальності: офіційні попередження, штрафи, звільнення з посади тощо. А може бути висловлене чи продемонстроване негативне ставлення, розрив дружніх стосунків, бойкотування [169]. У силових структурах (збройні сили, органи внутрішніх справ та ін.) існує більший, ніж у інших сферах, обсяг застосування механізму санкціонуючого впливу. Не випадково в армії прижилися висловлювання типу: “Накази не обговорюються, а виконуються!”. У соціальній психології санкції розглядаються не лише в контексті покарання,

але й заохочення. Зокрема, Т. Шибутані пропонує розрізняти санкції негативні і позитивні [217]. Так, трапляється, що переконування, навіювання і навіть залякування не дозволяють зрушити справу з місця. Виявляється, що для людини було важливим, аби її помітили, визнали, відзначили, нагородили чи підвищили у статусі, тобто застосували до неї позитивні, заохочувальні (як неформальні, так і формальні) санкції.

Знову постає питання: чи застосування заохочень (позитивних санкцій) як форма впливу узгоджується з поняттям втручання? Навряд чи.

З механізмом санкціонування психологи пов'язують такий спосіб впливу, як маніпуляцію – негативний інформаційно-психологічний вплив на особистість, її уявлення, емоційно-вольову сферу, на групову і масову свідомість, як інструмент психологічного тиску з метою явного чи прихованого спонукання індивідуальних і соціальних суб'єктів до дій в інтересах окремих осіб, груп чи організацій, що здійснюють цей вплив [84, с. 140-141]. Під маніпулятивними слід розуміти різноманітні оманливі способи впливу (наприклад, тактика запускання чуток, компромату, підтасовування фактів, блефування, спекулювання тощо), які спонукають людину діяти і висловлюватися на шкоду своїм інтересам. Кінцева психологічна мета, яку переслідує маніпулятор, полягає в тому, щоб підпорядкувати іншу особу своїй волі, а, отже, мати можливість керувати нею як слухняною машиною, виключно через команди. Для цього застосовується традиційний спосіб поєднання “пряника і батога”.

Отже, залежно від того, на який ефект розраховує суб'єкт впливу, він може використовувати різні соціально-психологічні механізми, проте далеко не завжди їх використання можна розцінювати як втручання в діяльність.

Викладене дозволяє зробити висновок, що поняття «втручання», яке використовується у назвах аналізованих нами статей, та поняття «вплив» істотно відрізняються за обсягом. Відтак, визначення поняття «втручання» через використання поняття «вплив» є неприйнятним.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи викладене в цьому розділі роботи, можна зробити такі основні висновки:

1. Зміст словосполучення «суспільно небезпечне діяння», яке використовується у кримінальному праві України при характеристиці ознак злочину та для позначення ознаки об'єктивної сторони є відмінним.

2. У визначенні злочину в українській юридичній літературі традиційно виділяється чотири обов'язкові ознаки злочину: суспільна небезпечність, винність, протиправність і караність. На нашу думку, такий підхід є не зовсім точним. Більш правильним є виділення як самостійної ознаки злочину «діяння», а вже воно, діяння, повинно бути: кримінально-протиправним, суспільно небезпечним, винним і караним (вчиненим суб'єктом злочину). Тобто, у понятті злочину словосполучення «суспільно небезпечне діяння» позначає дві самостійні ознаки злочину: а) «діяння»; б) «суспільну небезпеку».

3. Під діянням, як ознакою злочину, пропонуємо розуміти свідому вольову поведінку людини, яка виражається в рухах тіла (частіше – в їх системі), психофізіологічній словесній активності або гальмуванні активності, тобто утриманні від активних дій.

4. Підтримуємо розуміння суспільної небезпеки як ознаки злочину, як об'єктивної здатності діяння заподіяти істотну шкоду об'єктові кримінально-правової охорони або створити реальну загрозу заподіяння такої шкоди.

5. Для позначення ознаки об'єктивної сторони складу злочину обґрунтовується доцільність використання словосполучення «суспільно небезпечне діяння» в цілому, без його поділу. При цьому ми виходимо з того, що невикористання для позначення як ознаки об'єктивної сторони складу злочину слів «суспільно небезпечне» призвело б до того, що ми упустили б відображення в конструкції складу злочину ознаки злочину. А, як відомо,

співвідношення між поняттями злочину та складу злочину в літературі класично розглядається як співвідношення форми і змісту. Тому і ознака суспільної небезпеки діяння мусить бути відображена в конструкції складу злочину. В роботі обґрунтовується, що інші ознаки злочину знаходять таке відображення, зокрема: кримінальна-протиправність діяння – ми виходимо з того, що передбаченість у кримінальному законі поширюється на всі ознаки складу злочину. Те, що такі ознаки повинні бути передбачені кримінальним законом, сприймається нами як аксіома, і на це, на нашу думку, повинно вказуватись при визначенні змісту ознак складу злочину, але така вказівка у їх назві (передбачені законом форма і вид вини, передбачений законом вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, і т.д.) є зайвою. Ознака злочину винність знаходить відображення в суб'єктивній стороні складу злочину, ознака вчинення діяння суб'єктом злочину – в однойменному елементі складу злочину.

6. Як не зовсім прийнятна розглядається позиція називати аналізовану ознаку об'єктивної сторони складу злочину – злочинне діяння. В такому випадку матиме місце ситуація дублювання одних і тих самих ознак у межах різних елементів складу злочину, змішування суб'єктивних та об'єктивних ознак складу злочину, чим ламається сама система згрупування ознак у різні елементи складу злочину.

7. Поняття суспільно небезпечного діяння як ознаки об'єктивної сторони пропонується розуміти як передбачену законом свідому вольову поведінку людини, яка виражається в рухах тіла (частіше – в їх системі), психофізіологічній словесній активності або гальмуванні активності, тобто утриманні від активних дій, яка заподіює істотну шкоду об'єктові кримінально-правової охорони або створює реальну загрозу заподіяння такої шкоди.

8. У роботі обґрунтовується, що втручанням в діяльність, в буквальному розумінні, слід вважати умисне вчинення незаконних дій, спрямованих на перешкоду праці людей у якій-небудь галузі. Натомість

втручання в діяльність як суспільно небезпечне діяння характеризується такими моментами: 1) втручання в діяльність може виявлятися лише у активних діях; 2) втручання можливе лише у службову (професійну) діяльність – виконання повноважень; 3) втручання може мати місце лише стосовно законної діяльності; 4) втручання може виражатись лише у протиправній поведінці (вчинення діянь, які не дозволені законом); 5) як втручання можна розглядати лише умисні діяння; 6) перелік способів втручання не є вичерпним.

9. Вживання в кримінальному праві поняття «втручання в діяльність» видається не зовсім обґрунтованим. Більш точно і правильно було б говорити про «втручання у здійснення повноважень». А це поняття, своєю чергою, слід визначати як умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідною особою своїх службових (професійних) повноважень.

10. Суміжними до поняття «втручання в діяльність» є поняття: опір; непокоря, невиконання законних вимог, протидія, примушування та перешкоджання, вплив. Водночас, зміст жодного з понять не збігається зі змістом поняття «втручання в діяльність».

Обґрунтовується, що виклад статті 351 КК є таким, що порушує системні вимоги до побудови кримінального закону. А відтак, на нашу думку, з ч. 1 та ч. 2 ст. 351 КК слова «створення штучних перешкод у їх роботі» слід виключити і передбачити відповідальність за такі діяння в окремій статті. Ця стаття могла б мати таку редакцію:

«Стаття 351¹. Втручання у здійснення повноважень депутатом місцевої ради, комітетом Верховної Ради України або тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України

Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання своїх повноважень депутатом місцевої ради, комітетом Верховної Ради України або тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України, –

карається ...».

РОЗДІЛ 3

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДІВ ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА ЧИННИМ КК УКРАЇНИ

3.1. Об'єкти складів злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України

Перше місце в переліку елементів складу злочину традиційно посідає об'єкт складу злочину. І це не дивно, тому що його значення важко переоцінити: він лежить в основі криміналізації і декриміналізації суспільно-небезпечних діянь, відмежування їх від інших правопорушень; визначає суспільно небезпечну сутність злочину, його наслідки; значною мірою впливає на зміст об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину; встановлює межі дії кримінально-правової норми.

Об'єкт складу злочину, як його необхідний елемент, має важливе значення під час встановлення підстав кримінальної відповідальності. При відсутності об'єкта складу злочину кримінальна справа не може бути порушена, а порушена – підлягає закриттю відповідно до п. 2 ст. 6 КПК України.

Правильне встановлення об'єкта складу злочину має велике значення і для правозастосовної практики, оскільки помилка в ньому унеможливило здійснення правильної кримінально-правової кваліфікації суспільно небезпечного діяння [98, с. 26].

В юридичній літературі об'єкт складу злочину у найбільш загальній його формі визначається як те, чому злочин спричинює шкоду або створює загрозу спричинення такої шкоди. При спробі конкретизувати об'єкт злочину на рівні відповідних соціальних феноменів як такі соціальні явища називають: суспільні відносини (домінуюча позиція в межах радянської теорії кримінального права) [7, с. 86-105; 9, с. 70]; правові блага (інтереси) [18, с. 62];

соціальні цінності – найбільш загальний підхід, який характерний для окремих робіт пострадянського періоду [111, с. 135].

У теорії кримінального права об'єктом складу злочину визнаються охоронювані кримінально-правовими нормами суспільні відносини та соціальні блага, на які посягає злочин [100, с. 12].

Як вважає І.М. Залялова, правильне визначення об'єкта злочину має надзвичайно важливе як теоретичне, так і практичне значення, тому що саме об'єкт дозволяє розкрити соціальну сутність злочину, з'ясувати його суспільно небезпечні наслідки, сприяє правильній кваліфікації діяння, а також відмежуванню його від суміжних суспільно небезпечних посягань. Об'єкт складу злочину відіграє істотну роль і для визначення самого поняття злочину, значною мірою впливаючи на зміст об'єктивних і суб'єктивних його ознак, є вихідним у кваліфікації злочинів [36, с. 12]. Крім цього, зазначений елемент складу злочину дозволяє, зокрема, усвідомити соціально-політичну і правову сутність злочину; саме об'єкт злочину є критерієм побудови Особливої частини кримінального закону та забезпечує розмежування злочинів; він має вагомое значення для кримінально-правової кваліфікації діянь особи. Визначення поняття об'єкта злочину в КК України відсутнє, проте ознаки, що його характеризують (суспільні відносини, у сфері яких завдається шкода або створюється загроза її заподіяння; предмет злочину; потерпілий від злочину), відображені в окремих нормах Особливої частини КК [77, с. 197].

Є.В. Лашук вказує, що об'єкт злочину доцільно розглядати одночасно у двох площинах – у вузькому розумінні, що відображає його зміст, і в широкому, що розкриває, окрім того, форму (структуру) цього поняття. У вузькому розумінні об'єктом злочину є суспільні відносини, які охороняються кримінальним законом та у сфері яких завдається шкода чи створюється загроза її заподіяння. У широкому розумінні об'єкт злочину – це елемент складу злочину, що утворений суспільними відносинами, які охороняються кримінальним законом та у сфері яких завдається шкода чи створюється загроза її заподіяння (обов'язкова ознака), а також включає в себе предмет

злочину і потерпілого від злочину (факультативні ознаки) [77, с. 202-203]. Також учений наділяє суспільні відносини в структурі об'єкта злочину такими ознаками: 1) вони (суспільні відносини) перебувають під кримінально-правовою охороною; 2) у сфері цих суспільних відносин злочином завдається істотна шкода (чи створюється загроза її заподіяння) [77, с. 204].

Ми теж поділяємо найбільш поширену думку провідних учених-криміналістів щодо визначення об'єкта складу злочину як суспільних відносин і саме з цієї позиції розглядатимемо об'єкти складів злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність.

У попередніх частинах дисертаційного дослідження вказувалося, що предметом нашого аналізу є склади злочинів, передбачені ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК України. Розглянемо зміст об'єктів складів таких злочинів.

Під загальним об'єктом складу злочину в теорії кримінального права розуміється вся сукупність особливо цінних, охоронюваних законом України про кримінальну відповідальність суспільних відносин, на які посягає (посягнув) суб'єкт (суб'єкти) злочину і яким при цьому завжди заподіюється, заподіяна або може бути заподіяна істотна шкода [21, с. 194]. Відтак загальний об'єкт складу злочину не виступає в якості розмежувальної ознаки, а тому ми не акцентуватимемо увагу на його характеристиці.

Загальноприйнятою є думка, що система Особливої частини КК України побудована за принципом родового об'єкта посягання. Перш ніж перейти до аналізу об'єктів складів вказаних злочинів, слід зазначити, що злочин, передбачений ч. 4 ст. 157, який має назву «Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача», знаходиться у розділі V Особливої частини «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина». Злочини, передбачені ст. ст. 343, 344 КК України «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу», «Втручання у діяльність державного діяча»,

розміщені у розділі XVI Особливої частини «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян», а злочини, передбачені ст. 376 КК України «Втручання в діяльність судових органів» та ст. 397 КК України «Втручання в діяльність захисника чи представника особи» – у розділі XVIII Особливої частини «Злочини проти правосуддя».

Під родовим об'єктом складу злочину в кримінальному праві, як правило, розуміють об'єкт, яким охоплюється певне коло тотожних чи однорідних за своєю соціальною та економічною сутністю суспільних відносин, які через це повинні охоронятися єдиним комплексом взаємозалежних кримінально-правових норм [62, с. 98].

Родовий об'єкт злочину, як пише М.Й. Коржанський, у правозастосовній діяльності не застосовується і практичного значення не має. У правозастосовній діяльності, навпаки, основне значення має безпосередній об'єкт, оскільки працівникам органів правосуддя доводиться мати справу з конкретним порушенням суспільних можливостей або станів (становищ) конкретних суб'єктів [50, с. 74].

Ми не зовсім погоджуємося з таким твердженням. Родовий об'єкт складів злочинів найчастіше вказується в назвах розділів, і лише іноді родовий об'єкт описано в самій нормі кримінального закону.

Саме родовий об'єкт складу злочину, на нашу думку, у багатьох випадках дозволяє зробити висновок, чи є певне діяння злочинним. Наприклад, втручання в діяльність судових органів повинно вважатися злочином лише у випадку, якщо діяння посягає в кінцевому результаті на суспільні відносини з приводу забезпечення належного порядку здійснення правосуддя.

Виходячи з викладеного, проаналізуємо родовий об'єкт складів злочинів, які є предметом нашого дослідження.

Родовим об'єктом складу злочину, передбаченого ч. 4 ст.157 КК України, який встановлює відповідальність за «втручання службової особи з

використанням службового становища у здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень, установлених законом, вчинене шляхом незаконної вимоги чи вказівки з метою вплинути на рішення виборчої комісії чи комісії з референдуму», в літературі окремо не визначається. Виходячи з назви розділу, в якому розміщена стаття, можна зробити висновок, що ним визнаються суспільні відносини з приводу забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, і насамперед виборчих прав громадян.

Стосовно складів злочинів «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу» та «Втручання в діяльність державного діяча», то родовий об'єкт цих злочинів у літературі, як правило, визначається як відносини між органами управління – з одного боку, і громадянами – з іншого, які виникають у зв'язку зі здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій в межах взаємних прав та обов'язків і забезпечують нормальну діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян при реалізації державного будівництва [61, с. 435].

Проте, на сьогодні питання визначення родового об'єкта злочинів, передбачених у XV розділі Особливої частини КК України, є суперечливим і позбавлене одностайності, адже свою назву «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян» цей розділ отримав у КК України 2001 р., а у КК України 1960 р., по суті аналогічний розділ мав назву «Злочини проти порядку управління», і, відповідно, родовим об'єктом вважали «порядок управління», і це положення вважалось безсумнівним.

І.М. Залялова вважає, що для визначення родового об'єкта аналізованих складів необхідно з'ясувати зміст таких понять, як «порядок управління» і «авторитет органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян», щоб встановити, яке поняття розкриває зміст родового об'єкта цього розділу, і робить висновок, що зміст поняття «авторитет влади» є ширшим ніж зміст поняття «порядок управління» [36, с. 28].

Іншу думку з приводу визначення родового об'єкта для злочинів цього розділу відстоює В.І. Осадчий. У своїй монографії вчений пише: «Зважаючи на те, що злочини, вміщені в Розділі XV Особливої частини КК України, вчинюються в сфері державного управління і, таким чином, спрямовані проти порядку управління, родовим об'єктом цих злочинів належить визнавати саме порядок управління. Структурним же елементом управлінських відносин є авторитет, який може виступати при вчиненні окремих злочинів їх безпосереднім об'єктом» [118, с. 47]. Свої висновки В.І. Осадчий аргументує тим, що суб'єкт, який вчиняє злочини, що відносяться до цього розділу, насамперед, прагне вплинути на виконання службових чи громадських обов'язків певними особами або порушити інший встановлений в державі порядок функціонування державних органів чи громадських організацій.

Автори деяких підручників також схиляються до визнання родового об'єкта складів злочинів досліджуваного розділу як певної групи суспільних відносин, що виникають між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян і фізичними особами, у зв'язку із здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій з метою захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [60, с. 447; 200, с. 504].

Проаналізувавши роботи вищевказаних авторів, нам видається більш правильною позиція В.І. Осадчого, що родовим об'єктом злочинів, передбачених ст. 343 та ст. 344 КК України, є не «авторитет органів державної влади та об'єднань громадян», а «сфера державного управління». Це також пояснюється тим, що у досліджуваній ситуації суб'єкт злочину хоче вплинути саме на регламентований державою порядок виконання правоохоронними органами та державним діячем покладених на них повноважень, службових обов'язків.

Водночас ми підтримуємо висунуту В.І. Осадчим пропозицію, що, зважаючи на особливості родового об'єкта аналізованих складів злочинів, назва Розділу «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян» потребує уточнення для

вирішення суперечностей щодо розуміння родового об'єкта цього розділу та його «розширення» [118, с. 288].

Враховуючи викладене, пропонуємо під родовим об'єктом «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу» (ст. 343 КК України) та «Втручання у діяльність державного діяча» (ст. 344 КК України) розуміти суспільні відносини з приводу забезпечення нормального функціонування органів державного управління.

Наступні злочини, які є предметом нашого аналізу, розміщені у розділі XVIII Особливої частини «Злочини проти правосуддя». Ці злочини, передбачені ст. 376 КК України «Втручання в діяльність судових органів» та ст. 397 КК України «Втручання в діяльність захисника чи представника особи», мають спільний родовий об'єкт складу злочину. Родовий об'єкт вказаних злочинів у літературі визначається як відносини, які пов'язані з регламентованим законодавством здійсненням правосуддя судами, забезпечення цієї діяльності органами дізнання, досудового слідства, прокуратури, захисниками і представниками особи, а також установами, які виконують судові рішення [61, с. 515].

О.О. Кваша родовим об'єктом втручання в діяльність судових органів визначає суспільні відносини, що забезпечують нормальний порядок здійснення правосуддя відповідно до принципу незалежності суддів [43, с. 228].

Під нормальним порядком здійснення правосуддя розуміється, що суди здійснюють правосуддя самостійно. Судді при здійсненні правосуддя незалежні від будь-якого впливу, нікому не підзвітні і підкоряються лише закону. Органи та посадові особи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, громадяни та їх об'єднання, а також юридичні особи зобов'язані поважати незалежність суддів і не посягати на неї. Саме такі положення закріплені у Законі України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року [152]. Окрім того, нормальний порядок здійснення

правосуддя, це коли судді неупереджено вирішують судові справи відповідно до їх внутрішнього переконання, що ґрунтується на вимогах закону.

Подібне визначення об'єкта злочину втручання в діяльність судових органів містить Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка, де вказано, що об'єктом злочину є правосуддя в частині реалізації конституційного принципу незалежності суддів при здійсненні судочинства [107, с. 867].

Що стосується родового об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 397 КК України, то він окремому дослідженню вченими не піддавався. Тому, виходячи з того, що стаття 397 розміщена в одному розділі зі ст. 376 КК, родовий об'єкт є для обох складів злочинів спільним, і виходячи з назви розділу, його можна визначити як суспільні відносини з приводу забезпеченням належного порядку здійснення правосуддя.

Викладені вище положення щодо родового об'єкта досліджуваних злочинів підтверджують висловлену у попередніх частинах роботи тезу, що статті КК України, у яких встановлюється відповідальність за втручання в діяльність, розміщені у розділах Особливої частини, положення яких зорієнтовані на охорону суспільних відносин, які складаються з приводу забезпечення належних умов забезпечення нормального функціонування держави, а саме з приводу забезпечення нормальної діяльності осіб, які уповноважені державою на прийняття певних рішень від імені держави (за винятком ст. 397 КК України).

Однак, як вже зазначалося, найбільше значення як для правотворчої, так і для правозастосовної діяльності має безпосередній об'єкт складу злочину.

У теорії кримінального права під безпосереднім об'єктом, як правило, розуміють конкретні суспільні відносини, поставлені законодавцем під охорону певної статті Особливої частини КК і яким завдається шкоди діянням, що підпадає під ознаки конкретного складу злочину [62, с. 99].

На думку І.М. Залялової, встановлення безпосереднього об'єкта злочину має важливе значення для з'ясування характеру і ступеня суспільної

небезпечності вчиненого злочину, правильної його кваліфікації, дає можливість чітко розмежувати суміжні злочини. Природу злочину найбільш повно відбивають ті конкретні суспільні відносини, які виступають безпосереднім об'єктом [36, с. 33].

Досліджуючи безпосередній об'єкт складів злочинів, не слід упускати і так звану «додаткову класифікацію» безпосереднього об'єкта злочинів, їх поділ на основний безпосередній об'єкт (суспільні відносини, пошкодження яких складає суспільну сутність даного злочину і з метою охорони яких видана кримінально-правова норма, що передбачає відповідальність за його вчинення) та додатковий безпосередній об'єкт (суспільні відносини, посягання на які не є сутністю даного злочину, але які цим злочином порушуються або ставляться в небезпеку порушення разом з основним об'єктом [50, с. 70]).

Щодо безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 157 КК, то його визначення в юридичній літературі майже відсутнє. Як ми вже зазначали, спеціальному дослідженню питання відповідальності за втручання службової особи з використанням службового становища у здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень, установлених законом, вчинене шляхом незаконної вимоги чи вказівки з метою вплинути на рішення виборчої комісії чи комісії з референдуму (ч. 4 ст. 157 КК), не піддавалися. Це пояснюється, до певної міри тим, що, як вже зазначалося, ця частина знайшла закріплення в КК України лише в 2006 р., [127] а більшість наукових праць, присвячених дослідженню питань відповідальності за перешкоджання здійсненню виборчого права, побачили світ дещо раніше. Йдеться, наприклад, про праці Л.П. Медіної [90], С.Я. Лихової [79; 80].

Лише у одному виданні нам вдалося віднайти визначення безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 157 КК, як нормальної діяльності виборчої комісії чи комісії з референдуму [106, с. 370].

Щодо безпосереднього об'єкта складів злочинів, передбачених ст.ст. 343, 344 КК України, то в юридичній літературі він визначається так:

безпосереднім об'єктом «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу» (ст. 343 КК України) є нормальна діяльність правоохоронних органів, а «Втручання у діяльність державного діяча» (ст. 344 КК України) є нормальна діяльність названих у диспозиції ч. 1 ст. 344 службових осіб, а також авторитет органів державної влади, в яких вони працюють [106, с. 909-910]. Стосовно останнього складу злочину, то до безпосереднього об'єкта відносять ще суспільні відносини, що забезпечують реалізацію на практиці права на службову недоторканність усіх зазначених у ст. 344 КК України осіб, як необхідні умови належного здійснення ними своїх службових обов'язків і функцій [215, с. 280].

Питання об'єкта складу злочину «Втручання в діяльність судових органів» (ст. 376 КК України) також не знайшло належного відображення у наукових джерелах. Зокрема, про нього нічого не йдеться у підручнику з кримінального права України за редакцією М.І. Бажанова, В.В. Сташиса та В.Я. Тація [60, с. 560], у праці М.Й. Коржанського [55] та низці інших авторів. Проте, визначення основного безпосереднього об'єкта складу злочину можна знайти у праці М.І. Мельника та В.А. Клименка, які вказують, що основним безпосереднім об'єктом злочину є діяльність судді з вирішення кримінальних, цивільних, господарських і адміністративних справ, що перебувають у його провадженні, а також інші аспекти його службової діяльності [61, с. 589].

У своїх працях О.О. Кваша зазначає, що у результаті неправосудного судового акта можуть бути порушені права і законні інтереси громадян або організацій чи законні інтереси суспільства або держави, тобто інші, крім інтересів правосуддя, суспільні відносини, що виступають як додаткові об'єкти цього злочину [43].

За наявності кваліфікуючих ознак злочину, передбачених ч. 2 ст. 376 КК України, додатковим безпосереднім об'єктом складу злочину слід визнавати суспільні відносини у сфері службової діяльності чи правосуддя.

На підставі дослідження структурних елементів аналізованих суспільних відносин, що охороняються ст. 376 КК України, визначається механізм

заподіяння шкоди основному безпосередньому об'єкту. Він полягає у протиправному впливі на суб'єкта суспільного відношення, яким є суддя.

Також необхідно відзначити, що характерною ознакою для злочину, який передбачає відповідальність за втручання в діяльність судових органів, є бажання винного перешкодити правосуддю, а, отже, безпосереднім об'єктом даного злочину має бути встановлений порядок здійснення правосуддя та інтереси правосуддя [43].

Стосовно ж злочину, передбаченого ст.397 КК України «Втручання в діяльність захисника чи представника особи», то безпосередній об'єкт цього складу злочину визначають наступним чином. Одні вчені під основним безпосереднім об'єктом складу злочину розуміють інтереси правосуддя, додатковим – інтереси осіб, які виступають як захисник чи представник особи, і тих, кого вони представляють [61, с. 539; 102, с. 766]. Інші під основним безпосереднім об'єктом розуміють встановлений законом порядок здійснення правосуддя в частині забезпечення права особи на її захист чи представлення її інтересів під час розгляду справи у суді, а також нормальна діяльність захисника чи представника особи. Його додатковим факультативним об'єктом може бути встановлений порядок виконання службовими особами своїх повноважень [106, с. 1012].

На нашу думку, при визначенні безпосередніх об'єктів будь-яких складів злочинів і аналізованих в тому числі слід виходити з того, що аксіоматичною є позиція, про те, що певний вплив на визначення змісту безпосереднього об'єкту складу відповідного злочину має виклад у кримінальному законі його об'єктивної сторони. І хоча питання змісту об'єктивної сторони складів аналізованих злочинів буде проаналізовано нижче, в попередніх частинах роботи ми зробили висновок, що в кримінальному праві вживання поняття «втручання в діяльність» є не зовсім обґрунтованим. Більш точно і правильно було б говорити про «втручання у здійснення повноважень». А це поняття, своєю чергою, нами визначається як умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідною особою

своїх службових (професійних) повноважень. З врахуванням цього та з огляду на системність закріплення відповідальності (нехай з певними упуцненнями) за втручання в діяльність у чинному КК безпосередній об'єкт аналізованих складів злочинів, на нашу думку, доцільно визначати через використання конструкції «суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення відповідними особами своїх повноважень». А тому безпосередній об'єкт у аналізованих складах пропонуємо визначати так:

– безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 157 КК України, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення членом виборчої комісії чи комісії з референдуму своїх повноважень;

– безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 343 КК України, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення працівником правоохоронного органу своїх повноважень;

– безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 344 КК України, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення державними діячами своїх повноважень;

– об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 376 КК України, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення суддею своїх повноважень.

Виклад безпосереднього об'єкта аналізованих складів злочинів саме у вищенаведеній інтерпретації, на нашу думку, є більш вдалим, ніж пропонується у літературі підхід, що об'єктом є «нормальна діяльність», принаймні з тих міркувань, що на порядок «нормальної діяльності» може посягати не лише стороння особа, але і сама особа, яка здійснює таку діяльність.

Водночас, запропонований вище підхід до визначення безпосереднього об'єкта складів злочинів, що полягають у втручанні в діяльність, не може повною мірою поширюватися на склад злочину, передбачений ст. 397 КК України, оскільки його об'єктивна сторона виражається не лише у втручанні

(незважаючи на назву статті, що буде обґрунтовано нижче), а відтак об'єкт складу цього злочину можна визначити як суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для нормальної діяльності захисника чи представника особи.

3.2. Потерпілий у складах злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України

Дослідження положень теорії кримінального права та практики застосування кримінального законодавства дозволяють стверджувати, що з'ясування суті того чи іншого виду потерпілого має значення для: встановлення соціальної природи відповідного злочину; з'ясування його характеру та ступеня суспільної небезпечності; вирішення питань про криміналізацію чи декриміналізацію діяння, диференціацію кримінальної відповідальності; розмежування злочинів, їх кваліфікації; призначення покарання; а також для вирішення питань чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі та звільнення від кримінальної відповідальності.

Разом з тим, вивчення окремих потерпілих неможливе без встановлення загального поняття потерпілого від злочину, виявлення загальних закономірностей, необхідних для конструювання закону про кримінальну відповідальність.

Законодавство про кримінальну відповідальність не розкриває поняття потерпілого від злочину. На думку багатьох дослідників, його визначення містить кримінально-процесуальний закон.

Згідно з ч. 1 ст. 49 КПК України потерпілим визнається особа, якій злочином заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду.

Нерідко в наукових дослідженнях потерпілий розглядається як носій охоронюваного кримінальним законом суб'єктивного права, на яке посягнув злочин [201, с. 71]. Законодавством про кримінальну відповідальність

захищається низка суб'єктивних прав, серед яких: виборчі, трудові та інші особисті права і свободи людини і громадянина, право власності та ін. З'ясування того, яке охоронюване суб'єктивне право було порушено злочином, дозволяє встановити потерпілого від злочину.

У наукових дослідженнях потерпілого від злочину визначають як фізичну особу, яка є суб'єктом охоронюваних законом про кримінальну відповідальність суспільних відносин і якій злочином заподіяно моральну, майнову або фізичну шкоду [21, с. 181].

Злочини завжди заподіюють шкоду охоронюваним законом благам, правам чи інтересам певних соціальних суб'єктів. Потерпілий виникає у разі вчинення будь-якого злочину. Проте ознакою складу злочину він стає лише у тих випадках, коли на нього безпосередньо вказано у законодавчому формулюванні певного злочину.

Більшість потерпілих, які зазначені безпосередньо в законі, відображають певний рівень їх суспільної небезпечності.

Також необхідно вказати на те, що значення правильного встановлення потерпілого в кримінальному праві полягає в тому, що це необхідно для визначення меж кримінальної відповідальності, для її диференціації та індивідуалізації, правильного визначення об'єкта складу злочину, відмежування суміжних складів злочинів тощо.

Дослідженням проблеми потерпілого займалося чимало вчених, серед яких: Ю. Афіногенов, М. Гошовський, І. Резніченко, В. Тертишник, Т. Присяжнюк, М. Сенаторов, С. Ященко та ін. Таке дослідження проводилося в основному в межах кримінально-процесуального права чи в рамках кримінологічної науки, і надто рідко потерпілий ставав об'єктом дослідження в кримінальному праві, хоча стверджувати, що такі дослідження відсутні, взагалі немає підстав.

Так, у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому потерпілому від злочину, М. Сенаторов виділяє такі групи потерпілих:

Потерпілі, статус яких обумовлюється суспільними відносинами, що забезпечують діяльність вищих органів державної влади, а також політичних партій: Президент України (статті 112, 344, 346 КК), Голова Верховної Ради України (статті 112, 344, 346 КК), народний депутат України (статті 112, 344, 346, 351 КК), Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (статті 112, 344, 346 КК), представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (ст. 344 КК); Прем'єр-міністр України (статті 112, 344, 346 КК), член Кабінету Міністрів України (статті 112, 344, 346 КК), Голова Конституційного Суду України (статті 112, 344, 346 КК), суддя Конституційного Суду України (статті 112, 344, 346 КК), Голова Верховного Суду України (статті 112, 344, 346 КК), член Верховного Суду України (статті 112, 344, 346 КК), Голова вищого спеціалізованого суду (статті 112, 344, 346 КК), суддя вищого спеціалізованого суду (статті 112, 344, 346 КК), керівник політичної партії (статті 112, 346 КК).

Потерпілі, статус яких обумовлюється відносинами щодо реалізації виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина: громадянин, що здійснює право обирати чи бути обраним Президентом України, народним депутатом України, депутатом Автономної Республіки Крим, депутатом місцевої ради або сільським, селищним, міським головою, вести передвиборну агітацію (ст. 157 КК).

Потерпілі, статус яких обумовлюється відносинами, що забезпечують нормальну діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян: Генеральний прокурор України (статті 112, 346 КК); Голова Рахункової палати (статті 112, 344, 346 КК); член Рахункової палати (ст. 344 КК); Голова Національного банку України (статті 112, 344, 346 КК); особа, яка виконує службовий або громадський обов'язок (службова особа чи громадянин, який виконує громадський обов'язок) (п. 8 ч. 2 ст. 115, статті 350, 352 КК); близький родич особи, яка виконує службовий або громадський обов'язок (службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок) (п. 8 ч. 2 ст. 115, ст. 352 КК); представник влади

(ст. 294, ч. 3 ст. 296, ч. 1 ст. 342 КК); працівник правоохоронного органу (статті 342, 345, 347, 348 КК); член громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону (представник громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку) (частина 3 статті 296, частина 2 статті 342 КК); Голова Центральної виборчої комісії (ст. 344 КК), член Центральної виборчої комісії (ст. 344 КК), член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (ст. 344 КК), Голова Антимонопольного комітету України (ст. 344 КК); Голова Фонду державного майна (ст. 344 КК), Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України (ст. 344 КК); близький родич працівника правоохоронного органу (статті 345, 347, 348, 349 КК); близький родич державного чи громадського діяча (ст. 346); близька службовій особі людина (ст. 350 КК), близька громадянину, який виконує громадський обов'язок, людина (ч. 2 ст. 350 КК); депутат місцевої ради (ст. 351 КК).

Потерпілі, статус яких обумовлюється відносинами, пов'язаними зі здійсненням правосуддя: невинний у вчиненні злочину (ст. 372, ч. 2 ст. 374 КК); особа, яка може бути допитана з кримінальної справи під час дізнання чи досудового слідства (ст. 373 КК); підозрюваний, обвинувачений, підсудний, які мають право на захист (ст. 374 КК); суддя (статті 376, 377, 378, 379 КК); народний засідатель (статті 377, 378, 379 КК); присяжний (статті 377, 378, 379 КК); близький родич судді, народного засідателя чи присяжного (статті 377, 378, 379 КК); працівник суду, правоохоронного органу або особа, яка бере участь у кримінальному судочинстві, члени їхньої сім'ї та їхні близькі родичі (особа, взята під захист) (статті 380, 381 КК); свідок, потерпілий, експерт (ст. 386 КК); близький родич свідка, потерпілого чи експерта (ст. 386 КК); захисник чи представник особи (статті 397, 398, 399, 400 КК); близький родич захисника чи представника особи (статті 398, 399, 400 КК).

Подана нами раніше система злочинів, що полягають у втручанні в діяльність службових осіб за чинним КК України, передбачає обов'язкову ознаку складу злочину – потерпілого.

У цьому підрозділі нашого дослідження ми спробуємо дослідити потерпілого у складах злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність.

Потерпілими у цих злочинах виступають: члени виборчої комісії; члени комісії з референдуму; працівники правоохоронних органів; державні діячі; судді; захисники та представники особи. Проте, чому встановлений порядок діяльності саме таких осіб забезпечується кримінально правовою охороною, і наскільки це виправдано, в літературі комплексно не досліджувалось. Відтак, характеристика кожного з названих потерпілих повинна бути піддана якнайдетальнішому кримінально-правовому аналізу.

Щодо злочину, передбаченого ч. 4 ст. 157 КК України, де законодавцем встановлена кримінальна відповідальність за втручання службової особи з використанням службового становища у здійсненні виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень, установлених законом, вчинене шляхом незаконної вимоги чи вказівки з метою вплинути на рішення виборчої комісії чи комісії з референдуму, належна увага потерпілим від цього злочину у юридичній літературі не приділялась.

У науково-практичному коментарі до КК України вказується, що потерпілим від злочинів, передбачених ст. 157, можуть бути: громадяни, які мають право обирати чи бути обраними (виборці та кандидати на виборні посади в органи державної влади та органи місцевого самоврядування); громадяни, які мають право брати участь у референдумі; особи, діяльність яких відповідно до законодавства спрямована на забезпечення реалізації суб'єктивного права громадянина бути обраним до вказаних органів або на забезпечення участі у виборчому процесі, таких його суб'єктів як партії чи блоки партій (довірені особи кандидатів, офіційні представники партій (блоків), уповноважені особи (партій (блоків)); члени виборчих комісій (ЦВК, окружних (територіальних) та дільничних виборчих комісій); члени ініціативних груп з референдуму; члени комісій з референдуму; офіційні

спостерігачі (від партій (блоків), кандидатів, громадських організацій, іноземних держав та міжнародних організацій) [106, с. 370].

Аналізуючи таке формулювання потерпілого від злочину, варто сказати, що воно є широким, поширюється на всю ст. 157 КК, а предметом нашого дослідження є лише потерпілий від втручання службової особи з використанням службового становища у здійсненні виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень, установлених законом, вчинене шляхом незаконної вимоги чи вказівки з метою вплинути на рішення виборчої комісії чи комісії з референдуму (ч. 4 ст. 157 КК). Зі змісту цього положення КК випливає, що потерпілим від втручання в діяльність може бути не будь-яка особа, а лише член відповідної виборчої комісії (ЦВК, окружної чи дільничної) чи комісії з референдуму, що утворені відповідно до законодавства та на якого в установленому законом порядку покладені відповідні повноваження.

Окрім цього, слід враховувати, що у законодавстві чітко визначено порядок утворення, момент початку та закінчення повноважень відповідних комісій та і самі повноваження. Наприклад, стосовно дільничної виборчої комісії, то моментом початку повноважень є факт складання присяги двома третинами складу комісії. За таких умов, за наявності відповідного рішення про утворення комісії, з моменту складання присяги двома третинами комісії членом комісії, а відтак потерпілим від втручання у здійснення повноважень, повинна вважатися: безумовно – особа, яка склала відповідну присягу; особа, яка її не склала, якщо втручання спрямоване на створення умов, які унеможливають або утруднюють складання присяги.

Очевидно, що потерпілим від втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК України) є працівник правоохоронного органу.

Як вказує І.М. Залялова потерпілий індивід є об'єктом злочинного посягання у випадках, коли злочином створюється загроза або спричиняється шкода невід'ємним індивідуальним благам людини. Потерпілий є об'єктом

посягання як учасник суспільних відносин у тих випадках, коли внаслідок вчинення злочину відбувається порушення певних суспільних зв'язків.

За умови втручання в діяльність працівника правоохоронного органу останній виступає потерпілим саме як учасник суспільних відносин [36, с. 45].

Говорячи про потерпілого у складі втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, необхідно з'ясувати, хто саме є працівником правоохоронного органу і якими повноваженнями він наділений.

У кримінальному законодавстві України термін «працівник правоохоронного органу» було введено Указом Президії Верховної Ради УРСР від 18 січня 1991 року «Про посилення правового захисту працівників правоохоронних органів». Згідно з цим Указом КК України 1960 р. було доповнено низкою статей, в яких встановлювалася кримінальна відповідальність за посягання на здоров'я, гідність, безпеку, волю, майно працівника правоохоронного органу, його близьких родичів у зв'язку з його діяльністю. Однак, чіткого законодавчого визначення поняття «працівник правоохоронного органу» не було й немає.

За Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» до працівників правоохоронних органів слід відносити: працівників органів прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митних органів, органів охорони державного кордону, органів державної податкової служби, органів і установ виконання покарань, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони тощо. Також до працівників правоохоронних органів прирівнюються співробітники кадрового складу розвідувального органу Міністерства оборони України, працівники Антимонопольного комітету України та уповноважені особи Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції, а саме беруть участь у:

- а) розгляді судових справ у всіх інстанціях;

- б) провадженні й розслідуванні кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення;
- в) оперативно-розшуковій діяльності;
- г) охороні громадського порядку і громадської безпеки;
- г) виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і попереднього слідства та прокурорів;
- д) контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон України;
- е) нагляді й контролі за виконанням законів [129].

В.І. Осадчий на підставі зазначеного вище закону, а також аналізу інших нормативних актів та теоретичних праць, під працівником правоохоронного органу пропонує розуміти громадянина України, який працює в створюваних державою утвореннях (органах, службах, установах, підрозділах тощо), виконання яким службових обов'язків пов'язано з реалізацією хоча б однієї з таких функцій: 1) досудового розслідування в кримінальних справах чи адміністративне провадження; 2) виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів розслідування і прокурорів працівниками: установ виконання покарань, кримінально-виконавчої інспекції, Державної виконавчої служби, військової частини, гауптвахти і дисциплінарного батальйону чи працівниками органів внутрішніх справ; 3) оперативно-розшукова; 4) адміністративна, профілактична, охоронна функція міліції; 5) припинення правопорушень при переміщенні людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон; 6) припинення правопорушень при незаконному використанні лісу, незаконному полюванні, незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом; 7) нагляду і контролю за виконанням законів [118, с. 104-105].

В.П. Коваленко під працівником правоохоронного органу розуміє осудного громадянина України, який досяг повноліття і перебуває на державній службі в одному з правоохоронних органів України, у зв'язку з чим наділений

повноваженнями представника влади у сфері правоохоронної діяльності [48, с. 9-10].

Виходячи із положень Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» та теоретичних визначень, необхідно визначити поняття працівників правоохоронних органів, перелік яких наведено вище.

Працівники прокуратури – це слідчі та прокурори, перелік яких наведений, відповідно, в Законі України «Про прокуратуру», а саме:

– Генеральний прокурор України та його заступники, підпорядковані прокурори та їх заступники, старші помічники і помічники прокурора, начальники управлінь і відділів, їх заступники, старші прокурори і прокурори управлінь і відділів, які діють в межах своєї компетенції;

– старші слідчі й слідчі в особливо важливих справах Генеральної прокуратури України та прокуратури Автономної Республіки Крим, слідчі в особливо важливих справах і старші слідчі прокуратур областей, міст та інших прирівняних до них прокуратур, старші слідчі й слідчі у районних, міжрайонних міських прокуратурах [147].

Згідно із Законом України «Про міліцію» (ст.ст. 9, 16) працівники органів внутрішніх справ – це:

– працівники міліції – особи, які відповідно до ст. 16 Закону України «Про міліцію» перебувають на державній службі у підрозділах міліції і яким присвоєно спеціальні звання міліції (від «рядовий міліції» до «генерал-лейтенант міліції») (Положення про проходження служби особовим складом ОВС). Підрозділами міліції є кримінальна міліція, міліція громадської безпеки, транспортна міліція, державна автомобільна інспекція, міліція охорони, судова міліція, спеціальна міліція;

– курсанти, слухачі, ад'юнкти, інші атестовані працівники, в тому числі й викладацького складу навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України [139; 140].

Працівники Служби безпеки, названі в ст. 19 Закону України «Про Службу безпеки України», – це співробітники-військовослужбовці, працівники, які уклали трудовий договір зі Службою безпеки України, а також військовослужбовці строкової служби [149].

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України комплектується офіцерським складом, прапорщиками, сержантами та рядовими відповідно до Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу», а також працівниками Збройних Сил України [126].

Працівники митних органів – це громадяни України, що перебувають на службі в Державному митному комітеті України, територіальних митних управліннях, митницях, інших митних установах України [93].

Працівники органів охорони державного кордону – це особовий склад Державної прикордонної служби України, який складається з військовослужбовців та працівників Державної прикордонної служби України. Комплектування Державної прикордонної служби України військовослужбовцями і проходження ними військової служби здійснюється на підставі Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» [134].

Працівники органів державної податкової служби – це посадові особи державної податкової служби [133].

Працівники органів і установ виконання покарань – це особи, які проходять службу в органах і установах виконання покарань Держдепартаменту з питань виконання покарань і яким присвоєні спеціальні звання військовослужбовців внутрішньої служби (від «рядовий внутрішньої служби» до «генерал-полковник внутрішньої служби») [143].

Працівники державної контрольно-ревізійної служби – це посадові особи державної контрольно-ревізійної служби [131].

Працівники органів рибоохорони – це посадові особи органів відтворення, охорони водних живих ресурсів і регулювання рибальства

(органи рибоохорони) Державного комітету рибного господарства України [138].

Працівники державної лісової охорони – це службові особи державної лісової охорони [81].

Працівники інших органів, що здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції – це особи, які незалежно від органу, в якому вони працюють, наділені правозастосовними або правоохоронними функціями. До таких належать, зокрема, співробітники кадрового складу розвідувального органу Міністерства оборони України та працівники Антимонопольного комітету України, які беруть безпосередню участь, відповідно, у:

- а) розгляді судових справ у всіх інстанціях;
- б) провадженні та розслідуванні кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення;
- в) оперативно-розшуковій діяльності;
- г) охороні громадського порядку та громадської безпеки;
- г) виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і досудового слідства та прокурорів;
- д) контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон України;
- е) нагляді та контролі за виконанням законів [129].

Більше того, в літературі зустрічається позиція, що суд також пропонується визнавати правоохоронним органом. Наприклад, В.І. Осадчий з цього приводу вказує, що якщо суд здійснює охорону прав, а це так, відповідно до Закону України «Про судоустрій України», то, без сумніву, суд є правоохоронним органом. Належність же його до самостійної «гілки» влади – зовсім інше питання [118, с. 102].

Проте, очевидно, що законодавець вважає інакше, адже кримінальна відповідальність за втручання в діяльність судді встановлена окремою кримінально-правовою нормою (ст. 376 КК «Втручання в діяльність судових

органів»), а отже, суддя не визнається потерпілим від злочину, передбаченого ст. 343 КК України.

На нашу думку, ситуація з невизначеним і занадто розширеним колом потерпілих у складі злочину, передбаченому ст. 343 КК, є необґрунтованою. Історично, як вже зазначалося, у КК 1960 року ст. 189³ передбачала відповідальність за «Втручання в діяльність працівника прокуратури, органу внутрішніх справ, безпеки». Тобто коло потерпілих було істотно звужене і чітко визначене. Думаємо, що так слід зробити і стосовно ст. 343 КК. У зв'язку з цим нам імпонує пропозиція В.П. Коваленка, який, досліджуючи проблему відповідальності за зловживання владою та службовим становищем вчиненого працівником правоохоронного органу, запропонував на законодавчому рівні закріпити в КК вичерпний перелік правоохоронних органів, і включити до нього: 1) прокуратуру; 2) органи внутрішніх справ; 3) Службу безпеки України; 4) Державну прикордонну службу України; 5) Державну митну службу України; 6) Державну податкову адміністрацію України; 7) Державний департамент України з питань виконання покарань; 8) Управління державної охорони; 9) Державну виконавчу службу України; 10) Департамент державного пожежного нагляду МНС; 11) Військову службу правопорядку у Збройних Силах України; 12) розвідувальний орган Міністерства оборони України [48, с. 6].

Видається, що таке обмеження переліку правоохоронних органів є обґрунтованим, оскільки до нього включені органи, які здійснюють найбільший обсяг найістотніших правозастосовних або правоохоронних функцій.

Відтак ст. 343 КК доцільно було б доповнити приміткою, яку викласти у такій редакції:

«Примітка. Під працівниками правоохоронних органів у цій статті слід розуміти осіб, які наділені повноваженнями представника влади у сфері правоохоронної діяльності та перебувають на службі в одному з таких правоохоронних органів України: 1) прокуратурі; 2) органах внутрішніх

справ; 3) Службі безпеки України; 4) Державній прикордонній службі України; 5) Державній митній службі України; 6) Державній податковій адміністрації України; 7) Державному департаменті України з питань виконання покарань; 8) Управлінні державної охорони; 9) Державній виконавчій службі України; 10) Департаменті державного пожежного нагляду МНС; 11) Військовій службі правопорядку у Збройних Силах України; 12) розвідувальному органі Міністерства оборони України».

Наступний склад злочину, передбачений ст. 344 КК України, встановлює кримінальну відповідальність за втручання в діяльність державного діяча. Перелік потерпілих від цього злочину наведений у статті, якими можуть бути: Президент України, Голова Верховної Ради України, народний депутат України, Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини або його представник, Голова Рахункової палати або член Рахункової палати, Голова або член Центральної виборчої комісії, Голова Національного банку України, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голова Антимонопольного комітету України, Голова Фонду державного майна України, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України. Тобто, закон дає вичерпний перелік державних діячів, діяльність яких поставлена під кримінально-правову охорону.

Всі вищеназвані особи є державними службовцями і виконують службові обов'язки (повноваження) відповідно до Конституції України чи відповідних законів України. Незаконне втручання в їх діяльність є недопустиме і гарантується Конституцією України та відповідними законами України.

Водночас, у літературі зазначається про принаймні три неточності у викладі цієї статті.

Перше, В.І. Осадчий, на нашу думку, обґрунтовано зазначає, що у ст. 112 КК «Посягання на життя державного чи громадського діяча», ст. 346 КК «Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча»

державним діячем України визнано Президента України, Голову Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Голову та суддів Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів України, Генерального прокурора України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голову Рахункової палати, Голову Національного банку України. Проте у диспозиції ч. 1 ст. 344 КК «Втручання у діяльність державного діяча» відсутня вказівка як на державного діяча на: Голову та суддів Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів України, Генерального прокурора України. А у ст. 344 КК державним діячем натомість визнані (крім зазначених у ст. ст. 112, 346 КК): представник Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, член Рахункової палати, Голова та члени Центральної виборчої комісії, члени Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голова антимонопольного комітету, Голова Фонду державного майна України, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України. На основі цього В.І. Осадчий висловлює припущення, що звичайно, можна послатися на те, що за втручання в діяльність Голів або суддів Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів України, Генерального прокурора України відповідальність передбачено в окремих статтях: ст. 376 та ст. 343 КК. Але в такому разі простежується певна непослідовність щодо захисту діяльності цих осіб. Так, за одних умов зазначені особи визнаються державними діячами, за інших – ні. Вплив у будь-якій формі на діяльність Голів Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів України, Генерального прокурора України (ст. ст. 376, 343 КК) не розцінюється як втручання в діяльність державного діяча, але ж погроза або насильство щодо них (ст. 346 КК) – це вже вплив на державного діяча.

Друге, у згаданих статтях КК як державні діячі визнані: Голова Верховної Ради України та народні депутати України, Прем'єр-міністр

України та члени Кабінету Міністрів України, Голова Рахункової палати та члени Рахункової палати, Голова Центральної виборчої комісії та члени Центральної виборчої комісії, Голови та судді Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів України. Але ж Голова Верховної Ради України є народним депутатом України, Прем'єр-міністр України – є членом Кабінету Міністрів України, Голова Рахункової палати є і членом Рахункової палати, Голова Центральної виборчої комісії – членом Центральної виборчої комісії. Тому, В.І. Осадчий вважає, що у статтях КК, якими передбачено відповідальність за посягання на діяльність державного діяча України, не обов'язково робити акцент на особі керівника державного органу, коли при цьому згадуються члени цього органу [120].

І останнє, серед державних діячів названо членів Кабінету Міністрів України. Відповідно до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» до його складу входять: Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри та міністри України. Як бачимо, до складу Кабінету Міністрів не належать, наприклад, Голова Служби безпеки України, Голова Антимонопольного комітету України, інші керівники Державних комітетів тощо.

З урахуванням наведеного потерпілими у злочині, відповідальність за вчинення якого передбачена у ст. 344 КК, нами пропонується визнавати: Президента України, народного депутата України, членів Кабінету Міністрів України, суддів Конституційного Суду України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або його представника, членів Рахункової палати, членів Центральної виборчої комісії, Голову Національного банку України, членів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голову Антимонопольного комітету України, Голову Фонду державного майна України, Голів Державних комітетів України і закріпити такий перелік на законодавчому рівні.

Зважаючи на те, що перелік потерпілих у законі є вичерпним, втручання в діяльність державних діячів, які очолюють правоохоронні органи і не

увійшли до наведеного переліку (наприклад, Генеральний прокурор України), слід кваліфікувати за ст. 343 КК України, а втручання в діяльність суддів Верховного, Вищого господарського судів тощо – за ст. 376 КК України.

Щодо злочину, передбаченого ст. 376 КК України, то, не дивлячись на його назву «Втручання в діяльність судових органів», слід вказати, що у диспозиції чітко вказано на втручання в діяльність судді.

Проте, який зміст має поняття «суддя», яке використовується в диспозиції ст. 376 КК України, нам необхідно з'ясувати. При тлумаченні цього поняття виникає запитання, чи охоплюється цим поняттям народний засідатель, присяжний, суддя Конституційного Суду України, суддя третейського суду, суддя Європейського суду з прав людини та інших міжнародних судових органів?

Статтями 124, 127 Конституції України та Законом України «Про статус суддів» передбачено, що носіями судової влади є професійні судді й залучені у визначених законом випадках до здійснення правосуддя народні засідателі та присяжні. У статті 72 Закону «Про судоустрій України» щодо прав народних засідателів і присяжних зазначено, що при вирішенні всіх питань, пов'язаних із розглядом справи та постановленням судового рішення, народні засідателі мають такі самі *права* (але не повноваження – Є.Б.), як і професійний суддя. Відповідно до такого положення О.О. Кваша робить висновок, що потерпілим від розглядуваного злочину може бути також народний засідатель або присяжний, якщо вони виконують функції зі здійснення правосуддя [43].

Проте, на нашу думку, більш обґрунтованим є підхід, що оскільки законодавцем в ст. 376 КК України не передбачено відповідальності за втручання в діяльність народного засідателя чи присяжного, позаяк це зроблено, наприклад, у ст. ст. 377, 379 КК України, де прямо вказано, що посягання, передбачені цими статтями, стосуються судді, народного засідателя і присяжного, то потерпілим у цьому злочині може бути лише власне суддя.

Що стосується судді Конституційного Суду України, то для того, щоб з'ясувати, чи може він бути потерпілим від злочину, передбаченого ст. 376 КК

України, необхідно звернутися до питання, що є родовим об'єктом злочинів, передбачених розділом XVIII КК України. Як вже зазначалося, родовим об'єктом злочинів проти правосуддя, як правило, визнаються відносини, які пов'язані з регламентованим законодавством здійсненням правосуддя судами, забезпечення цієї діяльності органами дізнання, досудового слідства, прокуратури, захисниками і представниками особи, а також установами, які виконують судові рішення. Під відправленням правосуддя в науці розуміють вид державної діяльності, що полягає в розгляді та вирішенні різних соціальних конфліктів, пов'язаних із дійсним або удаваним порушенням норм права, та здійснюється, по-перше, спеціальними державними органами – судами від імені держави; по-друге, методом розгляду в судових засіданнях цивільних, кримінальних та інших справ; по-третє, в установленій законом формі; по-четверте, завершується винесенням загальнообов'язкових рішень. Якщо ми проаналізуємо повноваження Конституційного Суду України, передбачені ст. 13 Закону України «Про Конституційний Суд України», то ми побачимо, що правосуддя останній не здійснює. Тому, можна зробити висновок, що судді Конституційного Суду України не можуть бути потерпілими від злочину, передбаченого ст. 376 КК України.

Відповідаючи на питання, чи можуть бути потерпілими від злочину судді третейських судів, слід звернутися до ст. 2 Закону України «Про третейські суди», де третейський суд – це недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому цим Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин [153]. Як бачимо, третейський суд не є державним судовим органом, а створюється за угодою заінтересованих осіб. Крім того, відповідно до ч. 5 ст. 124 Конституції України судові рішення є обов'язковими для виконання на всій території України. А рішення третейського суду є обов'язковими лише для сторін, які передали на його вирішення свій спір. Отже, видається, що поняття «суддя», передбачене ст. 376 КК України, не включає в себе судів третейських судів.

Стосовно судді Європейського суду з прав людини та міжнародних судових органів, то, відповідно до ч. 3 ст. 55 Конституції України, кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Отже, міжнародні судові установи, учасником яких є Україна, не входячи до національної судової системи, здійснюють правосуддя і їх рішення, що стосуються України і її громадян, є обов'язковими для виконання на території нашої держави. Крім того, КК України в розділі «Злочини проти правосуддя» передбачає досить сувору відповідальність за умисне невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини (ч. 3 ст. 382 КК України). Таким чином, видається, що особа, яка втручається у діяльність судді Європейського суду з прав людини та інших міжнародних судових установ у справі, стороною в якій є Україна, може бути притягнута до відповідальності за ст. 376 КК України (принаймні теоретично – Є.Б.). Враховуючи викладене, суддя міжнародної судової установи, учасником якої є Україна, може бути потерпілим від злочину, передбаченого ст. 376 КК України.

Отже, робимо висновок, що під поняттям «суддя», яке застосовується в ст. 376 КК України, слід розуміти суддю суду загальної юрисдикції (в тому числі спеціалізованого), а також суддю Європейського суду з прав людини та інших міжнародних судових установ, учасником яких є Україна, який бере участь у розгляді справ, що стосуються України та її громадян.

Потерпілим від злочину, передбаченого ст. 397 КК України «Втручання в діяльність захисника чи представника особи», є захисник та представник особи.

Захисником є особа, яка в порядку, встановленому законом, уповноважена здійснювати захист прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого та надання їм необхідної юридичної допомоги при провадженні у кримінальній справі. Як

захисники допускаються особи, які мають свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю в Україні, та інші фахівці у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи [106, с. 983].

Представником особи (представник за законом) – це особа, яка відповідно до закону представляє в суді інтереси сторони чи третьої сторони у цивільній, господарській, кримінальній чи адміністративній справі. Коло осіб, які можуть бути представниками особи у суді, підстави і порядок їх участі у справі та їх повноваження передбачаються відповідним процесуальним законом і визначаються категорією судової справи. Представниками сторін і третіх осіб, крім представників за законом, можуть бути також адвокати [106, с. 1012].

Виходячи з вищевикладеного, потерпілим від втручання в діяльність захисника чи представника особи має бути лише той захисник чи представник особи, який має свідоцтво або посвідчення про право на зайняття діяльністю з надання правової допомоги і наділений державою певними повноваженнями.

Однак, враховуючи, що захисник чи представник особи не уповноважений на виконання функцій держави – не діє від імені держави, є підстави зробити висновок, що статус потерпілого у цьому злочині не узгоджується з потерпілими в інших аналізованих нами злочинах, що встановлюють відповідальність за втручання в діяльність. Як вказувалось у нашому дослідженні раніше, що спеціальний потерпілий у складі такого злочину не є «представником держави», як в інших складах, що істотно відрізняє аналізований склад від інших складів втручання в діяльність, а отже засвідчує доцільність викладу назви ст. 397 КК у такій редакції: «Перешкоджання законній діяльності захисника чи представника особи».

3.3. Об'єктивна сторона складів злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України

Об'єктивна сторона конкретного складу злочину – це сукупність зовнішніх, об'єктивних, соціально значущих ознак, що виражають суспільну небезпечність та її ступінь, істотних, типових для певного виду злочинів, передбачених кримінальним законом, які характеризують злочин як закінчений.

Об'єктивна сторона складу злочину – це сукупність юридично значущих ознак, які характеризують зовнішнє вираження злочинного діяння. Специфіка кожного складу злочину, як правильно зауважив А.Н. Трайнін, полягає в основному в об'єктивній стороні, яка включає: зовнішню сторону суспільно небезпечного діяння (дії чи бездіяльності), суспільно небезпечний наслідок, причинний зв'язок між діянням і суспільно небезпечним наслідком, місце, час, спосіб, а також обстановку вчинення злочину [204, с. 183]. Водночас, ознаки об'єктивної сторони складу злочину, як правило, складають диспозицію кримінально-правової норми. За слушним твердженням М.І. Бажанова, структура диспозиції має величезне значення в правозастосовній діяльності, оскільки диспозиція визначає ознаки конкретного злочину, відмежовує його від суміжних деліктів і правопорушень [5, с. 32].

Значення об'єктивної сторони складу злочину полягає в тому, що вона є елементом складу злочину і входить до підстави кримінальної відповідальності; ознаки об'єктивної сторони багато в чому визначають суспільну небезпечність злочину; об'єктивна сторона має важливе значення для правильної кваліфікації злочину; крім того, об'єктивна сторона має важливе значення для розмежування злочинів, а також відмежування злочинних діянь від незлочинних; урахування ознак об'єктивної сторони дозволяє суду в кожному конкретному випадку правильно визначити ступінь тяжкості вчиненого злочину й відповідно до цього призначити покарання [62, с. 104].

Усі ознаки об'єктивної сторони складу злочину з погляду їх описування (закріплення) у диспозиціях статей Особливої частини КК розподілені на дві групи: обов'язкові (необхідні) й факультативні.

До обов'язкових ознак належить діяння у формі дії або бездіяльності. Без діяння, інакше кажучи, без конкретного акту суспільно небезпечної поведінки людини не може бути вчинений жоден злочин.

Діяння або безпосередньо вказується в диспозиції статті Особливої частини КК, або однозначно випливає з її змісту і, отже, виступає обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину. Тому встановлення ознак такого діяння є обов'язковим.

Предметом нашого аналізу у цьому підрозділі буде об'єктивна сторона складів злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України.

Відповідно до ч. 4 ст. 157 КК України втручання службової особи у здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень з об'єктивної сторони характеризується такими ознаками:

- 1) суспільно небезпечне діяння – втручання ;
- 2) час – період здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму своїх повноважень;
- 3) спосіб – незаконна вимога чи вказівка.

Очевидно, що такий склад аналізованого злочину має місце лише тоді, коли втручання має незаконний характер, а саме: коли ним перешкоджається здійсненню передбачених законом повноважень виборчої комісії чи комісії з референдуму і способом його вчинення є незаконна вимога чи вказівка. Відповідно, для з'ясування характеру втручання необхідно у кожному конкретному випадку з'ясувати два моменти: а) чи була законною здійснювана виборчою комісією чи комісією з референдуму діяльність, втручання в яку мало місце з боку службової особи. Це передбачає звернення до відповідного виборчого закону чи закону про референдум, який визначає статус відповідної комісії; б) чи вийшла службова особа, яка втрутилася у здійснення

повноважень виборчою комісією чи комісією з референдуму, за межі своїх повноважень, і чи має пред'явлена нею вимога або дана нею вказівка незаконний характер.

Під вимогою у цьому складі злочину слід розуміти висловлене службовою особою до виборчої комісії чи комісії з референдуму прохання (побажання) щодо прийняття нею відповідного рішення, яке не припускає заперечень і підлягає виконанню комісією. Вказівка як спосіб незаконного втручання у здійснення повноважень виборчою комісією або комісією з референдуму полягає у дачі службовою особою такій комісії керівної настанови, яка передбачає неухильне слідування їй комісією при прийнятті нею відповідного рішення. Незаконною визнається вимога чи вказівка, яку службова особа не могла пред'являти (давати) комісії, виходячи зі своїх повноважень [106, с. 373-374].

Відповідно до ч.1 ст. 343 КК України «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу» з об'єктивної сторони характеризується однією обов'язковою ознакою – суспільно небезпечним діянням, а саме впливом у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу.

В юридичній літературі з цього приводу зазначається, що вплив може проявлятися в умовлянні, шантажуванні потерпілого, погрозі відмовити у наданні законних благ, а також у будь-якій іншій формі. Він може здійснюватися усно, письмово (у тому числі й анонімно), за допомогою засобів масової інформації (публікацій у газетах, виступах по радіо, телебаченню тощо), як особисто, так і шляхом використання інших осіб [60, с. 455]. Не заперечуючи вищенаведеного, слід звернути увагу на той момент, що виходячи з назви ст. 343 КК України, впливає, що втручання в діяльність працівника правоохоронного органу можливе лише шляхом вчинення конкретних активних дій. І більшість вчених також визначають, що діяння, передбачене аналізованою нами статтею, означає активну поведінку, спрямовану на перешкоджання виконанню службових обов'язків або на те, щоб добитися незаконних рішень.

Такої позиції дотримуються Л.В. Дорош, Г.В. Андрусів, В.А. Клименко, В.О. Навроцький [59, с. 182; 64, с. 899; 97, с. 547-548; 209, с. 705-706].

Класичним у цьому аспекті може бути приклад із судової практики про обвинувачення А. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 343 КК України. Так, «підсудний А. 16.04.2007 року близько 23 години в м. Ржищів у подвір'ї будинку №11 по вул. Леніна, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння з метою перешкодити виконанню дільничним інспектором Кагарлицького РВ ГУ МВС України в Київській області капітаном міліції Незенком І.В., старшим інспектором патрульної служби Кагарлицького РВ ГУ МВС України в Київській області старшим лейтенантом міліції Прокопенком С.А. та інспектором патрульної служби Кагарлицького РВ ГУ МВС України в Київській області сержантом міліції Потапенком М.В. своїх службових обов'язків щодо патрулювання та охорони громадського порядку в м. Ржищів відповідно до служби нарядів на 16.04.07 по Ржищівському МВМ Кагарлицького РВ ГУ МВС України в Київській області, які намагалися припинити вчинення їм опору Б., який є рідним братом А., здійснив втручання в їх діяльність шляхом застосування активного фізичного впливу та нанесення Незенку І.В. і Прокопенку С.А. умисних тілесних ушкоджень. При цьому він, вийшовши з під'їзду будинку №11 по вул.Леніна, де винаймає житло, з метою впливу на працівників міліції для перешкоджання виконанню ними своїх службових обов'язків та з метою нанесення умисних тілесних ушкоджень працівникам міліції у зв'язку з виконанням ними своїх службових обов'язків наніс удар рукою в обличчя Незенку І.В., достовірно знаючи, що той є працівником міліції, оскільки перебував у форменому одязі та поруч зі службовим автомобілем, схопив його за комір форменого одягу, спочатку за бушлат, а потім за кітель, після чого умисно наніс близько семи ударів кулаком в обличчя, відтягуючи до дитячого майданчику, що знаходиться в цьому ж подвір'ї» [183].

З проаналізованих нами кримінальних справ, порушених за ст. 343 КК, у 85% особи були засуджені за втручання в діяльність працівників міліції, і втручання полягало в заподіянні тілесних ушкоджень таким працівникам.

Випадки, коли втручання виражалось в іншій формі, – поодинокі, але також трапляються. Наприклад, Бердянським міськрайонним судом Запорізької області вироком від 23 червня 2008 р. винний був засуджений за ч. 1 ст. 249, ч. 1 ст. 343 КК за те, що «відразу ж після затримання його інспекторами рибоохорони при виході на берег після незаконного заняття рибним промислом з незаконно здобутою рибою, спричинив вплив на працівника правоохоронного органу, державного інспектора Бердянського територіального відділу Азовдержрибоохорони, шляхом домовленостей, з метою добитися ухвалення незаконного рішення, а саме не складання протоколу про адміністративне правопорушення або не вилучення незаконно виловленої риби» [186].

Наступним питанням, яке необхідно з'ясувати для встановлення змісту об'єктивної сторони аналізованого складу, – що саме слід розуміти під поняттям «діяльність працівника правоохоронного органу»? Як вказувалось у попередньому підрозділі, до розряду працівників правоохоронних органів Закон відносить: працівників органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митних органів, органів охорони державного кордону, органів державної податкової служби, органів і установ виконання покарань, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони тощо. Також до працівників правоохоронних органів прирівнюються співробітники кадрового складу розвідувального органу Міністерства оборони України, працівники Антимонопольного комітету України та уповноважені особи Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції, а саме: беруть участь у розгляді судових справ у всіх інстанціях; провадженні і розслідуванні кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення; оперативно-розшуковій

діяльності; охороні громадського порядку і громадської безпеки; виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і попереднього слідства та прокурорів; контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон України; нагляд і контролі за виконанням законів.

Розглянемо детальніше зміст діяльності окремих працівників правоохоронних органів.

Відповідно до Закону України «Про прокуратуру» функції прокурора полягають у:

- 1) підтриманні державного обвинувачення в суді;
- 2) представництві інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;
- 3) нагляді за додержанням законів органами, які провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 4) нагляді за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Слідчі прокуратури провадять попереднє слідство у справах про діяння, що містять ознаки злочину, віднесені законом до їх підслідності, а також у інших справах, переданих їм прокурором.

Проте у Законі України «Про прокуратуру» визначається не зміст діяльності прокуратури, а повноваження працівників прокуратури (наприклад, ст. ст. 20, 35 вказаного Закону) [147].

Щодо міліції, то відповідно до Закону України «Про міліцію» основними завданнями міліції є:

- забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів;
- запобігання правопорушенням та їх припинення;
- охорона і забезпечення громадського порядку;
- виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили;

- забезпечення безпеки дорожнього руху;
- захист власності від злочинних посягань;
- виконання кримінальних покарань і адміністративних стягнень;
- участь у наданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння у межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків.

А відповідно до ч. 1 ст. 25 названого Закону працівник міліції у *межах повноважень, наданих цим Законом (виділено мною – Є.Б.)* та іншими законодавчими актами, самостійно приймає рішення і несе за свої протиправні дії або бездіяльність дисциплінарну чи кримінальну відповідальність [140].

Щодо Служби безпеки України, то відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України» на службу покладається, в межах визначеної законодавством компетенції, захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб. До завдань Служби безпеки України також входить: попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України. А Розділ IV відповідного закону має назву «Повноваження Служби безпеки України» [149].

Вже з наведеного можна зробити висновки, що:

а) законодавством України регламентується організація діяльності всіх правоохоронних органів, за втручання в діяльність яких, на нашу думку, слід передбачити відповідальність у ст. 343 КК, а саме: прокуратури [147], органів внутрішніх справ [140], Служби безпеки України [149], Державної митної служби [93], Державної прикордонної служби [134], Державної податкової служби [133], Державного департаменту України з питань виконання покарань

[67; 132], Державної виконавчої служби України [130]; органів державного пожежного нагляду МНС [142]; Військової служби правопорядку у Збройних Силах України [126], розвідувального органу Міністерства оборони України [148];

б) у нормативних документах, які регламентують діяльність правоохоронних органів, як правило, чітко визначаються їх повноваження (інколи права і обов'язки);

в) службова діяльність правоохоронних органів зводиться до виконання покладених на них повноважень.

Викладене підтверджує правильність висловленої нами позиції про доцільність використання при описі об'єктивної сторони складів «втручання» не поняття «вплив», а юридичного поняття «вчинення дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання повноважень».

Якщо у ч. 1 ст. 343 закріплено відповідальність за злочин з формальним складом, то у ч. 2 як альтернативну кваліфікуючу ознаку передбачено суспільно небезпечний наслідок втручання в діяльність працівника правоохоронного органу – незапобігання (невідвернення) злочину чи незатримання (уникнення затримання) особи, яка його вчинила (ч. 2 ст. 343 КК України).

Для з'ясування змісту суспільно небезпечних наслідків такого злочину розглянемо, що означають такі поняття, як «запобігання злочину» і «затримання особи, яка вчинила злочин». Термін «запобігання злочину» – кримінологічний, тому цілком доцільно звернутися до визначення цього терміна саме цією наукою. В кримінології паралельно із терміном «запобігання» використовується також декілька інших спеціальних термінів: «попередження», «профілактика», «запобігання», «припинення». Одноставне і чітке розмежування цих понять у кримінологічній літературі відсутнє. А.Ф. Зелінський зазначає, що «профілактика» не має на увазі конкретний злочин, а забезпечується через попередження криміногенних ситуацій, їх усунення, послаблення дії криміногенних факторів, захисту об'єктів від

посягань тощо. Водночас, запобігання злочинам спрямоване на перешкоджання здійсненню злочинного наміру конкретної особи до початку посягання на стадіях виявлення наміру або готування до злочину. Припинення спрямоване на злочинну діяльність, що вже розпочалася, та має за мету забезпечити ненастання її шкідливих наслідків [38, с. 141-142]. Інші автори вважають розрізнення цих понять надуманим, таким, що суперечить буквальному змісту вказаних слів, аргументуючи тим, що всі ці лексеми є взаємозамінними синонімами і кожна з них означає одне й те саме: щось упередити, не допустити [68, с. 141-142]. В.І. Осадчий вказує, що термін «запобігання злочину» означає недопущення, усунення можливості здійснення злочину [68, с. 110].

На нашу думку, слід враховувати, що вчинення готування до злочину чи замаху на злочин – це вже злочин, оскільки за таке передбачена відповідальність у КК. Відтак у буквальному значенні під поняттям «перешкодило запобігання злочину» як суспільно небезпечним наслідком у ч. 2 ст. 343 КК слід розуміти вчинення третьою особою суспільно небезпечного діяння, яке містить не лише ознаки складу закінченого злочину, але і готування до злочину чи замаху на злочин.

Під затриманням особи, яка вчинила злочин, слід розуміти фізичне затримання, позбавлення такої особи можливості вільного пересування.

З цього приводу доцільно навести приклад із судової практики. Так, гр. В. був засуджений за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 343 КК України. «Гр. В. з метою перешкодити виконанню обов'язків працівником правоохоронного органу, а саме затримання І., що перебував у розшуку, втрутився в діяльність працівника Городоцького РВ УМВСУ у Львівській області К., який перебував у форменному одязі виконуючи постанову місцевого суду Городоцького району про затримання І. та перешкодив затриманню останнього, в результаті чого І. утік від працівників міліції та уник затримання» [173].

Визначившись зі змістом передбачених ч. 2 ст. 343 КК суспільно небезпечних наслідків, не можна не зауважити, що якщо йдеться про суспільно небезпечні наслідки як обов'язкову ознаку складу відповідного злочину, то такого ж статусу набуває і інша ознака об'єктивної сторони – причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням та суспільно небезпечним наслідком. З огляду на це можна зробити висновок, що застосування ч. 2 ст. 343 КК значно ускладнене, адже доволі важко доказати, що в такому випадку мав місце «необхідний» причинний зв'язок, тобто, що діяння (втручання) породило наслідок (вчинення злочину третьою особою, уникнення затримання) з внутрішньо властивою йому необхідністю – коли наслідок в цій конкретній обстановці був реально можливим, наступив від здійснення саме цих дій закономірно [225, с. 365].

Разом з тим, ми підтримуємо позицію І.М. Залялової про доцільність передбачення як кваліфікуючої ознаки складу втручання – настання тяжких наслідків, з такими аргументами: це поняття досить широко застосовується у кримінальному законі; питання визначення тяжких наслідків є оціночним і повинно встановлюватися за кожною окремою справою тощо [36, с. 120-121].

Говорячи про об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 343 КК, не можна обійти увагою і відмінність втручання в діяльність від припинення незаконних дій працівника правоохоронного органу, адже в ст. 343 КК йдеться про «вплив», а не про «незаконні дії». З цього приводу слід відокремлювати поняття «втручання в діяльність працівника правоохоронного органу» від «припинення незаконних дій працівників правоохоронних органів». Якщо особа припиняє незаконну діяльність конкретного працівника, її дії не утворюють складу злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена у ст. 343 КК України. Такі дії слід вважати не суспільно небезпечними, а навпаки, суспільно корисними, тому що спрямовані на захист законних інтересів громадян, не посягають на нормальну діяльність працівника правоохоронного органу та не перешкоджають їй. Проте при цьому особа сама повинна діяти, суворо дотримуючись закону.

Наступним складом злочину, що підлягає нашому аналізу, є злочин, передбачений ст. 344 КК України, який встановлює кримінальну відповідальність за втручання в діяльність державного діяча. Поняття цього злочину визначено як незаконний вплив у будь-якій формі на Президента України, Голову Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або його представника, Голову Рахункової палати або члена Рахункової палати, Голову або члена Центральної виборчої комісії, Голову Національного банку України, члена Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голову Антимонопольного комітету України, Голову Фонду державного майна України, Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України з метою перешкодити виконанню ними службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень. Отже, законодавець і в цій статті втручання розуміє як «вплив», додаючи, що він має бути незаконним.

Це дає підстави стверджувати, що за ознаками об'єктивної сторони склад злочину, передбачений у ст. 344 КК, істотно не відрізняється від складу злочину, передбаченого ст. 343 КК. Виклад ст. 344 КК, на відміну від ст. 343 КК, знімає лише одне питання – чи може вважатися втручанням законний вплив. В іншому ситуація та ж сама – назва статті (втручання лише як дія) не збігається з її змістом (вплив – дія або бездіяльність).

Щодо ст. 376 КК України «Втручання в діяльність судових органів», то поняття цього злочину викладено відмінно від злочинів, передбачених ст. ст. 343, 344 КК, а відтак об'єктивна сторона характеризується вчиненням суспільно небезпечного діяння – втручання в діяльність судді.

Під таким втручанням Пленум Верховного Суду України, як ми вже зазначали, пропонує розуміти *вплив* (виділено нами – Є.Б.) у будь-якій формі на суддю з метою перешкодити виконанню ним своїх службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення. До конкретних форм впливу можна віднести: вказівку, погрозу, підкуп, критику судді в засобах масової

інформації до вирішення конкретної справи у зв'язку з її розглядом, проведення пікетів тощо. Вплив на суддю може здійснюватися і через третіх осіб – близьких родичів, колег по роботі тощо [106, с. 985].

Інші вчені піддають критиці термін «втручання» саме через те, що у більшості джерел втручання розкривається, насамперед, як персоніфікований вплив на суддів [65, с. 1031; 101, с. 813]. С.Ф. Мілюков зазначає, що у цьому складі йдеться про «ненасильницький вплив» [92].

На нашу думку, виклад ч. 1 ст. 376 КК України через використання поняття «втручання» має невизначений характер, не сприяє ефективному застосуванню аналізованої норми. Невизначеність змісту такої ознаки об'єктивної сторони означає, що встановлення обсягу цього поняття віддається на відкуп теорії. А з огляду на однозначність тлумачення терміна «втручання» в науці така ситуація є неприпустимою.

Отже, об'єктивну сторону втручання в діяльність судді, на нашу думку, правильно визначити як вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання суддею своїх службових повноважень.

Стосовно злочину, передбаченого ст. 397 КК України «Втручання в діяльність захисника чи представника особи», то в юридичній літературі вказується, що з об'єктивної сторони склад злочину полягає у вчиненні дій, які виявляються у втручанні в будь-якій формі в правомірну (законну) діяльність захисника чи представника особи і здійснюються шляхом: а) створення перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника або представника особи; б) порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці [60, с. 529].

Слід зазначити, що КК України встановлює кримінальну відповідальність за втручання в діяльність захисника чи представника особи і при цьому розкриває термін «втручання» як «вчинення у будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності...». Таким чином, у цьому випадку зміст терміна «втручання» роз'яснюється відмінно, порівняно з іншими аналізованими нами статтями. Під втручанням у ст. 397 КК України

розуміється не вплив у будь-якій формі з метою перешкодити, а створення будь-яких перешкод до здійснення правомірної діяльності.

Аналізуючи об'єктивну сторону складів злочинів, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність, не можна обійти увагою і питання кваліфікації випадків, якщо спосіб втручання містить ознаки іншого самостійного злочину. На нашу думку, правильною і обґрунтованою є позиція з цього питання, яку зайняв Верховний Суд України: якщо втручання в діяльність працівника прокуратури, органу внутрішніх справ, служби безпеки поєднане з діями, передбаченими ч.2 ст.188¹ (Частини 2 і 3 статті 342 КК України 2001р. – опір) , статтями 189⁴ (Частини 2, 3, 4 ст. 345 , ч. 2, 3 ст. 377 (погроза або насильство) КК України 2001р.), 189⁵ (Статті 347 і 378 КК України 2001р. (умисне знищення або пошкодження майна)) або 190¹ КК (Статті 348 і 379 КК України 2001р. (посягання на життя)), вчинене належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст.189³ і зазначеними статтями Кримінального кодексу [137]. Це правило, на нашу думку, має поширюватися на всі види втручання.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити такі висновки:

1) всі злочини, які полягають у втручанні в діяльність, є злочинами з формальним складом, тобто відповідальність настає за вчинення суспільно небезпечного діяння, яким, як видається, мало б визнаватися «втручання»;

2) у назві відповідних статей використовується термін «діяльність» зміст якого у самих статтях не роз'яснюється;

3) у диспозиціях статей, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність, відсутній уніфікований підхід до викладу змісту поняття «втручання», що унеможлиблює застосування системного підходу для встановлення його змісту;

4) використання для позначення як ознаки об'єктивної сторони у складах злочинів, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність, терміна вплив (ст.ст. 343, 344 КК) є необґрунтованим, оскільки його обсяг

ширший за обсяг поняття втручання, а відтак у таких статтях має місце невідповідність назви і змісту статті;

5) не можна вважати прийнятним використання при закріпленні складів аналізованих злочинів терміна «втручання» без роз'яснення його змісту (як це зроблено у ст. 376 КК);

б) передбачення як ознаки об'єктивної сторони альтернативних діянь – вчинення перешкод та порушення встановлених законом гарантій діяльності та професійної таємниці (ст. 397 КК) – більш точно охоплюється поняттям «перешкоджання», а не «втручання».

Вказане підтверджує обґрунтоване в попередніх частинах роботи положення про доцільність системного викладу диспозицій відповідних статей КК через використання конструкції «вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідною особою своїх службових повноважень».

3.4. Суб'єктивні ознаки складів злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України

Суб'єктом злочину за кримінальним правом України є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Визначення суб'єкта злочину на законодавчому рівні закріплене в ч.1 ст. 18 КК України.

У науці кримінального права виділяють два види суб'єктів злочинів: загальний і спеціальний. Як загальний, так і спеціальний суб'єкти злочинів як елементи складу злочину характеризуються трьома обов'язковими ознаками: це особа фізична, осудна, яка досягла певного віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Для загального суб'єкта наявність таких ознак є достатньою, спеціальний же суб'єкт, крім зазначених, повинен мати й інші ознаки, передбачені кримінальним законом.

У складах злочинів, передбачених ст. ст. 343, 344, 376, 397 КК, особливих вказівок щодо суб'єкта складу злочину не міститься, а відтак є підстави вважати, що у цих складах злочинів суб'єкт загальний.

Найперше, говорячи про суб'єкта складів аналізованих злочинів, слід вказати, що ним за українським законодавством може визнаватися лише фізична особа – людина. Незважаючи на тривалу дискусію, позиція визнання суб'єктом злочину також юридичних осіб досі не отримала законодавчого закріплення.

Другою необхідною ознакою суб'єкта складу злочину є осудність. Згідно з ч. 1 ст. 19 КК України осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Якщо ж особа перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки, то відповідно до ч. 2 ст. 19 КК України така особа не підлягає кримінальній відповідальності.

Під осудністю в науці кримінального права розуміють здатність особи під час вчинення злочину усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними [62, с. 130]. Осудність характеризується двома критеріями: юридичним (психологічним) і медичним (біологічним). Юридичний критерій означає здатність особи усвідомлювати фактичні обставини вчинюваного діяння (зовнішню сторону вчинюваної дії або бездіяльності і причинний зв'язок між нею і результатом) і його соціальну значущість, тобто суспільно небезпечний характер скоєного, а також здатність особи керувати своїми вчинками. Медичний критерій осудності визначає стан психіки суб'єкта під час вчинення злочину: відсутність певних психічних захворювань і недоліків розумового розвитку, певний рівень соціалізації особистості (освіта, життєвий або професійний досвід і т. ін.). Лише наявність цих двох критеріїв дозволяє констатувати осудність суб'єкта.

У роботах, присвячених проблемам відповідальності за злочини, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність, питання осудності й неосудності спеціально не аналізувалися. Пояснюється це тим, що особливості заподіяння шкоди об'єкту, характеру та способів вчинення досліджуваних злочинів зводять до мінімуму можливість вчинення такого суспільно небезпечного діяння неосудною особою. Необхідною умовою вчинення цих злочинів є певний рівень розумового розвитку особи, що, як правило, виключає наявність у неї хворобливого стану психіки.

Отже, питання осудності й неосудності осіб, які вчиняють втручання в діяльність, на нашу думку, не потребує спеціального дослідження.

З вищевикладеного можна стверджувати, що осудність як необхідна ознака суб'єкта втручання в діяльність не має характерних особливостей порівняно із загальною осудністю, передбаченою ст. 19 КК України.

Важливою та невід'ємною ознакою суб'єкта складу злочину є вік особи, з якого може наступати кримінальна відповідальність.

Щоб бути суб'єктом будь-яких суспільних відносин, людина повинна досягти певного рівня психофізичного та соціального розвитку, який надасть їй можливість усвідомлювати свої діяння та керувати своєю поведінкою, а відтак нести відповідальність за неї. Загальновизнано, що людина не народжується одразу особистістю. Для цього потрібний тривалий процес фізичного, розумового та морального становлення. Тому до досягнення певного віку людина не лише правовою, але й соціологічною науками не визнається повноцінним суб'єктом суспільних відносин [205, с. 41].

Дослідники висловлюють неоднозначні судження про вік особи і здатність її нести кримінальну відповідальність у зв'язку з вчиненням злочином. Поняття віку як таке трактується по-різному. Так, Г.І. Щукіна вважає, що віком прийнято вважати період розвитку людини, який характеризується якісними змінами фізичних та психічних процесів, підкорений особливим закономірностям їх протікання [221, с. 3]. Цікаву позицію в цьому питанні займає М.М. Коченов, який відмічає, що поняття віку

можна вживати в законі найчастіше в одному розумінні – як вказівку на кількість часу, який прожила людина, а підставами кримінальної відповідальності є фізичний вік і здатність у момент вчинення злочину регулювати свою поведінку [52, с. 34]. Найбільш змістовно сформульовано поняття віку Р.І. Михеєвим, який визначає його як у широкому, так і вузькому значенні. В першому випадку мається на увазі календарний період часу, що минув від народження до якогось хронологічного моменту в житті людини, в другому – вказаний період психофізичного стану в житті тої чи іншої особи, з яким пов'язані медико-біологічні, соціально-психологічні і правові зміни [94, с. 17].

Отже, визначаючи межі та критерії кримінальної відповідальності, слід враховувати нарівні з біологічними і психологічними особливостями злочинців їх інтелектуальний, а також освітній рівень на різних етапах життєвого шляху.

Відповідно до ст. 22 КК України кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років. За окремі види злочинів законодавець встановлює знижений вік кримінальної відповідальності – з чотирнадцяти років (ч. 2 ст. 22 КК України). Таке рішення було прийнято законодавцем з урахуванням даних медицини, психології, педагогіки та інших наук, а також на підставі розвитку і формування людського організму на різних стадіях життєвого шляху.

Відповідно до ст. 22 КК відповідальність за вчинення злочинів, передбачених ст. ст. 343, 344, 376, 397 КК, може наставати при досягненні особою, яка їх вчинила, 16-річного віку.

Водночас, слід враховувати положення, яке міститься в постанові Пленуму Верховного Суду України № 2 від 15 травня 2006 р. «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру»: якщо є підстави вважати, що неповнолітній за своїм інтелектуальним розвитком не досяг віку (14, 16 або 18 років), який відповідає даним свідоцтва про народження чи іншого документа, необхідно призначити

психолого-психіатрично-педагогічну експертизу, за допомогою якої це можна підтвердити або спростувати. У разі підтвердження висновком експертизи наявності у неповнолітнього розумової чи психічної відсталості (не пов'язаної із психічним розладом) такого ступеня, за якого він за розвитком не відповідає віку, про який свідчать документи про народження, суд має поставити на розгляд питання щодо визнання неповнолітнього таким, що не досяг віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність та можливе застосування примусових заходів виховного характеру [145].

Поряд із загальним поняттям суб'єкта злочину у кримінальному праві існує поняття спеціального суб'єкта злочину.

Поняття спеціального суб'єкта злочину регламентоване кримінальним законом, а саме ч. 2 ст. 18 КК України, яка визначає, що спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

Отже, спеціальний суб'єкт злочину – це особа, яка, крім обов'язкових загальних ознак, має додаткові спеціальні ознаки, передбачені статтею Особливої частини КК України.

Стосовно складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 157 КК України, то слід вказати, що суб'єктом цього складу злочину закон чітко називає службову особу, тобто суб'єкт складу такого злочину спеціальний. Вчинення службовою особою діянь, передбачених у ст. ст. 343, 344, 376, 397 КК, є обставиною, що обтяжує відповідальність.

При визначенні поняття службової особи наука кримінального права (до 1.01.2010 р.) послуговувалася лише тлумаченням цього терміна, наведеного у примітці до ст. 364 КК України, де закріплено законодавче визначення службової особи.

Однак, у зв'язку із прийняттям Законів України «Про засади запобігання та протидії корупції» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 червня

2009 року таке поняття мало наводитися у ч. 3 ст. 18 КК України, відповідно до якого службовими є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Разом з тим, введення в дію цих змін вже двічі відкладалося: спочатку до 1 квітня 2010 року, згодом – до 1 січня 2011 р. Відтак, ми аналізуватимемо насамперед положення чинного КК в цій частині.

Як зазначає Пленум Верховного Суду України, представниками влади слід визнавати представників державних органів та їх апарату, наділених правом у межах своєї компетенції висувати вимоги, а також приймати рішення [151]. Це так звані публічні службові особи. У межах своїх повноважень вони мають право видавати обов'язкові для виконання іншими особами (як фізичними, так і юридичними) накази, розпорядження, вказівки, приймати рішення не лише в межах відомства, представником якого вони є, а й поза ним, тобто з приводу поведінки, вчинків, діянь громадян, не підлеглих їм за службою чи роботою. До представників влади належать: народні депутати; працівники судових і адміністративних органів (судді, судові виконавці, слідчі та оперативні працівники органів МВС і СБУ, прокурори, їхні помічники, а також слідчі прокуратури, співробітники міліції, пожежні інспектори, інспектори лісоохорони, рибного нагляду, мисливські і податкові інспектори тощо).

Наукове тлумачення поняття представника влади пропонує В.П. Коваленко. Ним, на його думку, є громадяни України, які здійснюють функції публічної влади та наділені повноваженнями у межах своєї компетенції пред'являти вимоги, приймати рішення чи застосовувати примусові заходи щодо громадян і юридичних осіб незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості [48, с. 13].

Отже, обов'язкова ознака представника влади – наявність організаційно-розпорядчих функцій, обумовленого його службовим становищем права відповідно до Закону видавати загальнообов'язкові для виконання накази і розпорядження не лише в межах довіреного йому апарату чи відомства, але і поза ним.

Наступною категорією службових осіб є особи, які обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності, посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих обов'язків – це обов'язки зі здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності [151]. Отже, службовими особами виступатимуть особи, що виконують організаційно-розпорядчі обов'язки, тобто на підставі покладених на них службових обов'язків керують роботою інших або на підставі тих же обов'язків і повноважень організують інших підлеглих їм за службою чи роботою працівників.

Також службовими визнаються особи, які обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських обов'язків, тобто обов'язків з управління або розпорядження державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо) [151].

Службовими є також особи, які виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Тимчасове виконання зазначених функціональних обов'язків може бути наявним за необхідності тимчасової підміни осіб, які перебувають на лікарняному, у відпустці або звільнених до заповнення цієї посади за відповідним наказом, розпорядженням.

Водночас, як ми вже зазначали, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 червня 2009 року п. 1 примітки до ст. 364 КК має бути викладено у новій редакції: «1. Службовими особами у статтях 364, 365, 368, 368-1, 369 цього Кодексу є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, місцевого самоврядування, на державних чи комунальних унітарних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані із виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом».

Думається, що саме вищенаведені категорії службових осіб (так звані публічні службові особи) повинні підлягати посиленій кримінальній відповідальності за втручання в діяльність. Адже навряд чи істотною є відмінність у суспільній небезпеці, коли у діяльність, наприклад, працівника

правоохоронного органу втручається директор приватного підприємства і працівник цього ж підприємства. Проте, очевидно, що суспільна небезпека більша, якщо такі діяння вчиняє представник влади чи місцевого самоврядування.

Відтак, на нашу думку, у п. 1 примітки до ст. 364, у разі введення в дію Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 червня 2009 року, слова та цифри «у статтях 364, 365, 368, 368-1, 369 цього Кодексу» доцільно замінити на «у ч. 4 ст. 157, статтях 343, 344, 364, 365, 368, 368-1, 369, 376, 397 цього Кодексу».

Стосовно віку, з якого може наступати кримінальна відповідальність, то відповідно до положень ст. 22 КК України за втручання службової особи з використанням службового становища у здійсненні виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень, установлених законом, вчинене шляхом незаконної вимоги чи вказівки з метою вплинути на рішення виборчої комісії чи комісії з референдуму, то кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення цього діяння виповнилося шістнадцять років.

У ролі суб'єктів вчинення всіх аналізованих злочинів, як правило, виступають сторонні зацікавлені особи. Однак, як свідчить практика, вплив на особу може бути не тільки з боку сторонніх осіб, а й колег по роботі чи вищих начальників, від яких потерпілий деякою мірою залежить. Особливо це стосується так званих «вказівок» з боку начальства щодо того, як треба вирішити ту чи іншу справу, як «краще» кваліфікувати злочин тощо [110, с. 93].

Щодо вчинення втручання в діяльність службовою особою, як кваліфікуючої ознаки злочинів, передбачених ст. ст. 343, 344, 376 КК, то в юридичній літературі пропонується декілька класифікацій суб'єктів, які можуть вчинити цей злочин. Наприклад, запропоновану В. Мальцевим класифікацію щодо втручання в діяльність працівників правоохоронних органів можна поширити на всіх потерпілих за чинним КК України:

1. Це службові особи, наділені істотними владними повноваженнями у державі, регіоні, місті або районі (особи, що обіймають державні посади, а саме: голови місцевих адміністрацій, їх заступники, начальники відділів, депутати і т. ін.).

2. Службові особи, яким особи, у діяльність яких втручаються, підпорядковані за службою (прокурори та їх заступники, начальники органів внутрішніх справ, начальники митних органів, начальники слідчих управлінь, відділів їх заступники та ін.).

3. Особи, що завдяки службовому становищу мають можливість обмежувати законні інтереси особи, у діяльність яких втручаються (начальник БТІ, керівник навчального закладу тощо).

4. Особи, що за службою можуть збирати інформацію чи мають доступ до інформації, розголошення якої для особи, у діяльність якої втручаються, небажане (наприклад, працівники РАГСу, що знають про факт всиновлення, тощо) [82].

Доцільність поширення наведеної вище класифікації не лише на працівників правоохоронних органів, а також і на інших осіб, можна продемонструвати на прикладі діяльності судової системи. Наприклад, Л.М. Москвич вчинення впливу на рішення судді з боку вищої інстанції, з боку голови суду, з боку колег відносить до внутрішнього (або корпоративного) впливу [95, с. 38]. Згідно з судоустрійним законодавством на вищій суд покладається обов'язок здійснювати вивчення та узагальнення судової практики нижчих судів, за результатами яких можливо оцінити професіоналізм конкретного судді. Крім того, як зазначає Л.М. Москвич, хоча це не закріплено в законодавстві, на практиці в апеляційних та прирівняних до них судах існує порядок, за яким за групою суддів місцевого суду закріплюється «куратор» – член апеляційного суду, який здійснює непроцесуальний контроль за діяльністю суддів цього суду: статистичними даними про кількість та якість розглянутих справ, скасування та змін судових рішень, строками розгляду справ [95, с. 39]. До нього ж надсилаються для

перегляду справи, розглянуті у першій інстанції судьями місцевих судів, яких він опікає. Зміна або скасування судового рішення, винесення нового вироку або закриття справи самі собою не мають правових наслідків для судді, але можуть у сукупності стати підставою для висновку про професійну невідповідність судді займаній посаді. Це може призвести до припинення повноважень судді, або до відмови в рекомендації для безстрокового обрання, або до певних несприятливих ситуацій при кваліфікаційній атестації судді. Все це породжує намагання судді прислуховуватися до «прохання» судді вищої інстанції, щоб винесене ним рішення в майбутньому не було змінене або скасоване [166].

Недосконалість законодавства створює умови для можливості втручання в процес прийняття рішень суддею з боку голови суду. Як справедливо відзначає Н.В. Сібільова, що від розсуду голови суду залежить розподіл справ між судьями, порушення питання про преміювання, підвищення в кваліфікаційному класі та нарахування супровідних йому надбавок, та інші питання кар'єрного та матеріально-побутового характеру. Позитивне або сприятливе для судді їх вирішення змушує суддю йти на компроміси, задовольняти очікування керівника суду [166]. Ось чому законодавством та практикою повинні бути вироблені об'єктивні критерії, які б зводили до мінімуму можливість посягання на суддівську незалежність зі сторони голови суду. Зокрема, щодо розподілу справ між судьями, то Л.М. Москвич у своїй монографії наводить приклад, що законодавством Греції передбачена система визначення за жеребом складу суду з кримінальних справ, що значно усталює функціональну незалежність суддів у цій державі [110].

Вплив колег на процес прийняття суддею рішення в основному має місце з боку більш досвідчених суддів. Суддя, який тільки розпочав службу кар'єру, зіштовхується з певними труднощами, які, як правило, пов'язані з браком професійного досвіду та спеціальних навичок. Тому він звертається за допомогою до авторитетного колеги за умов одноособового розгляду справи або прислухається до його думки під час колегіального судового розгляду.

Л.М. Москвич виділяє такі види впливу на суддю з боку більш досвідченішого колеги. По-перше, інформування – впливає в основному на його уявлення про найбільш вірогідний розвиток подій, наслідки прийнятого рішення. По-друге, інструктування – судді рекомендується найбільш сприятливе, доцільніше (на думку судді-авторитета) рішення. По-третє, стимулювання – найбільш складний вид впливу, оскільки він знаходиться у сфері ідеології, формування мотивів судді прийняти певне рішення. Зміст цього впливу полягає у роз'ясненні судді сутності його статусу, усвідомлення ним мотивів і наслідків очікуваних від нього дій. Це найбільш індивідуалізований вид впливу, оскільки він розрахований на пристосування до мотиваційної сфери конкретного носія судової влади [110].

Стосовно втручання в діяльність працівників правоохоронного органу пропонується і інша класифікація, хоча вона також може поширюватися на всіх осіб, які є потенційними потерпілими від втручання, а саме:

1) службові особи, для яких потерпілий є підлеглим;

2) службові особи, які не мають владних повноважень щодо потерпілого, але які можуть використовувати авторитет займаної посади або службове становище для здійснення впливу на нього, обмежуючи права та інтереси останнього;

3) особи, здатні за видом своєї діяльності вплинути на потерпілого [155].

Говорячи про вчинення втручання в діяльність службовою особою, не можна оминати увагою і питання співвідношення складів «втручання» зі складами злочинів у сфері службової діяльності.

З цього приводу в літературі пропонуються такі підходи. І.М. Залялова у своєму дисертаційному дослідженні вказує, що втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, вчинене службовою особою, є спеціальним видом таких злочинів у сфері службової діяльності, як зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК) та перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК) [37, с. 11]. На думку О.О. Кваші, втручання в діяльність судових органів, вчинене службовою

особою, можна вважати спеціальним видом таких злочинів у сфері службової діяльності, як зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК) та перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК) [43, с. 236]. Таку позицію підтримуємо і ми.

Наступним елементом складу втручання в діяльність, який підлягає аналізу, є суб'єктивна сторона. Суб'єктивна сторона є обов'язковим, необхідним елементом кожного складу злочину.

Поняття «суб'єктивна сторона злочину» кримінальним законом не визначається, а питання про його зміст у науці кримінального права вже впродовж багатьох років залишається дискусійним. Так, на думку одних правознавців, воно тотожне поняттю вини. Така позиція зумовлена тією обставиною, що реальні умисел або необережність особи виникають на підставі певного мотиву і полягають у діянні, спрямованому на певну мету. Тобто мотив, мета й емоції – необхідні компоненти психічного ставлення, які складають вину. З цього витікає – якщо суб'єктивною стороною злочину виступає вина, то ознаками складу злочину, які її характеризують, можуть бути поряд з умислом і необережністю мотив, мета, афект та ін. [17, с. 9-10; 25, с. 38-42]. На думку інших вчених – це внутрішня сторона злочину, тобто психічна діяльність особи, що відбиває ставлення її свідомості й волі до суспільно небезпечного діяння, котре нею вчиняється, і до його наслідків [62, с. 132]. Інша позиція, що суб'єктивна сторона злочину – це елемент складу злочину, що являє собою сукупність певних ознак, які характеризують внутрішню сторону злочину, тобто психічну діяльність особи, безпосередньо зв'язану з вчиненням злочину [26, с. 274]. Так чи інакше, всі вчені сходяться в тому, що ознаками суб'єктивної сторони складу злочину однозначно є вина, мотив і мета*. Вина – це обов'язкова ознака будь-якого злочину, відсутність якої виключає кримінальну відповідальність. На відміну від вини, мотив і мета становлять факультативні ознаки складу злочину, які у передбачених законом

* Ми свідомо оминаємо питання про те, чи є емоційний стан особи на момент вчинення злочину ознакою суб'єктивної сторони, оскільки така ознака, як буде продемонстровано нижче, не впливає на кваліфікацію втручання в діяльність осіб визначених КК.

випадках можуть виступати ознаками основного або кваліфікованого складів, а також впливати на кримінальну відповідальність як обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання [156, с. 86].

Аксіомою є і те, що відсутність суб'єктивної сторони виключає наявність складу злочину, а точне її встановлення забезпечує правильну кваліфікацію конкретного діяння і, як наслідок, законну і обґрунтовану відповідальність винної особи, а також дозволяє розмежовувати суміжні склади злочинів. Також важливе значення має суб'єктивна сторона злочину для диференціації покарання.

Отже, основною і обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого злочину є вина особи. Кримінальній відповідальності підлягає лише особа, винна у вчиненні злочину.

Відповідно до ст. 23 КК України виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Таке законодавче визначення поняття вини вперше було закріплено в кримінальному законі України в 2001 році.

Водночас, слід також зазначити, що при вчиненні конкретних злочинів можливі різні варіанти поєднання інтелектуальних і вольових моментів вини, а їхнє поєднання лежить в основі поділу умислу на прямий і непрямий, необережності – на злочинну самовпевненість та злочинну недбалість.

Згідно зі ст. 24 КК України умисел поділяється на прямий і непрямий. Прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання. Непрямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання.

Із законодавчого визначення видів умислу випливає, що законодавча конструкція фактично розрахована на злочини із матеріальним складом, які

визнаються закінченими за умови настання певних суспільно небезпечних наслідків. Відтак є підстави прийняти за основу поширену в літературі позицію, що злочини з формальним складом можуть вчинятися лише умисно. Більше того, П.С. Дагель, як на нашу думку, обгрунтовано зазначає, що у зв'язку з тим, що види умислу (прямий і непрямий) відрізняються за характером психічного ставлення особи до суспільно небезпечних наслідків, розподіл умислу у формальних складах на прямий і непрямий не має сенсу. У формальних складах доцільніше говорити лише про прямий умисел [24, с. 74].

Відтак змістом прямого умислу у злочинах з формальним складом є усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру свого діяння (дії або бездіяльності) (інтелектуальний момент) і бажання це діяння вчинити (вольовий момент). Як правильно зазначає Б.С. Нікіфоров, «якщо хто-небудь вчиняє дію, усвідомлюючи її характер, це означає, що він бажає вчинити цю дію» [109, с. 117].

Виходячи із наведених вище позицій, нами й буде проаналізовано суб'єктивну сторону складів злочинів, що передбачають відповідальність за втручання в діяльність.

Аналізуючи зміст диспозиції ч. 4 ст. 157 КК, в якій передбачено відповідальність за втручання службової особи з використанням службового становища у здійсненні виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень, установлених законом, вчинене шляхом незаконної вимоги чи вказівки з метою вплинути на рішення виборчої комісії чи комісії з референдуму, можна зробити висновок, що суб'єктивна сторона складу цього злочину характеризується двома ознаками: а) виною у формі умислу, б) метою – вплинути на рішення виборчої комісії чи комісії з референдуму. З'ясуємо зміст цих ознак.

Перше питання, яке слід з'ясувати: який вид умислу може мати місце при вчиненні аналізованого злочину – лише прямий чи як прямий, так і не прямий.

По-перше, склад злочину є формальним, а відтак, виходячи з вище наведених позицій, лише прямий умисел.

По-друге, нам видається обґрунтованою позиція В.К. Грищука, який вказує, що коли мета є обов'язковою ознакою складу злочину, то такі злочини можуть бути вчинені лише із прямим умислом [21, с. 295]. Хоча проблема визначення вини в складах злочинів, у яких наявна спеціальна вказівка на мотив і мету, однозначно і не вирішується. Так, наприклад, К.Ф. Тихонов стверджує, що мотив і мета, як правило, не мають ніякого впливу на вину [203, с. 7-8]. П.С. Дагель вважає, що навряд чи можна беззастережно погодитися з тим, що наявність у складі мети завжди свідчить про прямий умисел. Переслідуючи названу в законі мету, винний може, однак, не бажати, а лише свідомо допускати настання вказаного в складі наслідку [23, с. 92]. Проте такий підхід піддає критиці О.І. Рарог, який підкреслює, що вказівка в законі на спеціальну мету злочину виключає можливість вчинення цього злочину з непрямым умислом [157, с. 33]. Саме така позиція, на нашу думку, і є правильною.

Щодо змісту умислу, то, як ми вже вказували, в теорії кримінального права традиційно виділяють дві ознаки умислу – інтелектуальну і вольову. Встановлення сутності цих ознак означає з'ясування змісту вини. Інтелектуальний момент умислу при втручанні службової особи з використанням службового становища у здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень, на нашу думку, має полягати у тому, що вказана особа повинна усвідомлювати такі моменти: а) що вчиняє втручання, тобто дії, які унеможливають або істотно утруднюють виконання потерпілим своїх повноважень; б) що потерпілим від такого діяння є член виборчої комісії чи комісії з референдуму; в) що потерпілі уповноважені (мають право) на виконання цих повноважень. Вольовий момент вини при вчиненні аналізованого злочину повинен полягати у тому, що особа бажає вчинити такі діяння, тобто перешкодити виконанню членами виборчої комісії чи комісії з референдуму їх повноважень. Як вже зазначалося: «якщо хто-

небудь вчиняє дію, усвідомлюючи її характер, це означає, що він бажає вчинити цю дію» [109, с. 117].

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 157 КК, є, як вже зазначалося, і мета – вплинути на рішення виборчої комісії чи комісії з референдуму.

У юридичній літературі під метою злочину розуміють той уявний і бажаний суб'єктом кінцевий результат, якого вона прагне досягнути, вчиняючи суспільно небезпечне діяння [21, с. 294]. Метою втручання службової особи з використанням службового становища у здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень, установлених законом, є вплинути на рішення виборчої комісії чи комісії з референдуму, тобто вчинити дії, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідними особами своїх службових повноважень.

Стосовно втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, то, виходячи зі змісту диспозиції ч. 1 ст. 343 КК, обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони складу цього злочину є також дві ознаки: а) вина у формі умислу, б) мета – перешкодити виконанню службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень.

Стосовно форми та виду вини, то в юридичній літературі зазначається, що суб'єктивна сторона втручання в діяльність працівника правоохоронного органу характеризується лише прямим умислом [63, с. 688]. Ми погоджуємося з тим, що вид умислу при вчиненні цього злочину лише прямий з таких міркувань. По-перше, оскільки цей склад злочину є формальним, адже законодавець у ст. 343 КК України не називає серед обов'язкових ознак суспільно небезпечних наслідків, то цей злочин може вчинятися, як і злочин передбачений, у ч. 4 ст. 157 КК, лише з прямим умислом. Підтверджує такий висновок і те, що обов'язковою ознакою складу цього злочину є мета, а це означає, що злочин може вчинятися лише з прямим умислом [21, с. 295].

Щодо змісту умислу при вчиненні цього злочину, то він зводиться до наступного. Інтелектуальний момент умислу втручання в діяльність

працівника правоохоронного органу має полягати у тому, що суб'єкт повинен усвідомлювати, що вчиняє втручання в діяльність саме працівника правоохоронного органу. Це, передовсім, стосується розуміння особою незаконності вчинюваних дій та їх протиправної спрямованості, тобто розуміння того, що вчинені дії призведуть до неправомірного втручання в діяльність працівника правоохоронного органу і не мають іншої спрямованості. Необхідною передумовою усвідомлення незаконності дій, спрямованих на втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, є, на наш погляд, знання законних форм впливу на працівника правоохоронного органу. До таких форм можна віднести скарги, заяви. Так, згідно зі ст. 248-1 ЦПК кожен громадянин має право звернутися до суду зі скаргою, якщо вважає, що рішенням, дією або бездіяльністю органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадової та службової особи порушено його права, свободи чи законні інтереси.

Поряд із усвідомленням фактичних ознак діяння необхідним складником інтелектуального моменту умислу виступає усвідомлення особою соціального характеру свого діяння, тобто усвідомлення його небезпечності для суспільства, шкідливості для суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом. У випадку втручання в діяльність працівника правоохоронного органу особа розуміє, що таким діянням вона заподіює шкоду суспільним відносинам у сфері правоохоронної діяльності, зокрема авторитету правоохоронних органів, законній діяльності працівника правоохоронного органу.

Вольовий момент умислу втручання в діяльність працівника правоохоронного органу має полягати у тому, що особа бажає вчинити такі діяння, тобто перешкодити виконанню працівником правоохоронного органу своїх повноважень.

Для характеристики суб'єктивної сторони втручання в діяльність працівника правоохоронного органу важливим є також розгляд питання про мету і мотив злочину. Як нами вказувалося раніше, незважаючи на те, що ці

ознаки є факультативними в суб'єктивній стороні складу злочину, проте вони справляють суттєвий вплив на розв'язання питань кримінальної відповідальності.

Щодо мети, то, як вже зазначалося в ч. 1 ст. 343 КК, вона визначена як «перешкодити виконанню службових обов'язків, або добитися прийняття незаконних рішень», тобто виступає обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу аналізованого злочину.

Під виконанням службових обов'язків слід розуміти реалізацію працівником правоохоронного органу наданих йому прав та виконання обов'язків, передбачених відповідними нормативно-правовими актами, що регулюють його діяльність [107, с. 799].

Добитися прийняття незаконних рішень, як правило, означає прийняття таких рішень, що не входять до повноважень працівника правоохоронного органу, або рішень, які суперечать чинному законодавству.

З такого викладення мети І.М. Залялова робить висновок, що у разі, коли особа впливає на працівника правоохоронного органу з метою добитися прийняття законного рішення, її дії не охоплюються злочином, передбаченим ст. 343 КК України. Отже, вона може його шантажувати, обманювати, погрожувати у ненаданні законних благ та впливати на нього іншими способами з метою добитися прийняття законного рішення. Натомість, ми переконані, що втручатися в діяльність працівника правоохоронного органу, незважаючи на те, законна його діяльність чи ні, можна лише законними способами. Як уже зазначалося, кожен громадянин має право звернутися до суду з заявою або скаргою, якщо вважає, що рішенням, дією або бездіяльністю органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадової чи службової особи порушено його права, свободи або законні інтереси.

Крім того, особа може помилятися у правомірності тих чи інших дій працівника правоохоронного органу. Хто ж саме має вирішувати, чи законні рішення приймає працівник правоохоронного органу? Не завжди можна чітко визначити законність рішень. Іноді необхідно провести службове

розслідування, вивчити низку нормативних документів, щоб це з'ясувати. Своєю чергою, як суб'єкт може усвідомлювати, чи законного рішення він домагався? На його думку, це може бути законне рішення, попри те, що прийняття такого рішення не входить до компетенції працівника правоохоронного органу, на якого вчиняється вплив. Як у такому випадку кваліфікувати дії цієї особи? Вважаємо формулювання мети «добитися прийняття незаконних рішень» досить розпливчастим [36, с. 160-163].

До речі, у ч. 3 ст. 342 КК «Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві» встановлює кримінальну відповідальність за опір зазначеним у назві статті особам, поєднаний з примушенням потерпілих шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій. Тобто законодавець у цій кримінально-правовій нормі використовує термін „явно незаконні дії”, а в ст. 343 КК – „незаконні рішення”. Як ці терміни співвіднесені між собою? Під „явно незаконними діями” розуміють будь-які дії, що суперечать інтересам служби, призводять до невиконання або неналежного виконання службових обов'язків [64, с. 898].

Незаконне рішення – це дія, що суперечить інтересам служби, призводить до невиконання або неналежного виконання службових обов'язків. Отже, незаконне рішення – це одна із незаконних дій, які можуть вчинятися. Термін «явно незаконні дії» більш вдалий, ніж термін «незаконні рішення», тому що слово «явно» вказує на те, що кожна особа, навіть не знаючи якогось закону, нормативно-правового акта, усвідомлює, що дія є неправомірною, тоді як усвідомлювати, що рішення є незаконним, можна не завжди. Термін «явно незаконні дії» є вужчим за змістом ніж «незаконні рішення».

Окрім цього, на нашу думку, таке формулювання мети, як вже частково зазначалось, є абсолютно невдалим, тому, що перше положення «перешкодити виконанню службових обов'язків» охоплює друге – «добитися прийняття

незаконних рішень», адже до кола службових обов'язків якраз і входить прийняття законних рішень.

Окрім цього, стосовно аналізованого складу злочину нам імпонує позиція М.І. Хавронюка, який зазначає, що використання у КК такої ознаки суб'єктивної сторони, як мета, в якості обов'язкової ознаки складу злочину, часто є недостатньо обґрунтованим і створює суттєві складнощі як для коментування кримінального закону, так і для його застосування. Встановлення мети і спрямованості діяння вимагає надзвичайного професіоналізму від органів дізнання, слідчих, прокурорів і суддів, оскільки за допомогою показань свідків, висновків експертів, речових доказів тощо переважно встановлюються лише певні об'єктивні фактичні дані, показання потерпілих є не у кожній справі, а показання підозрюваних, обвинувачених, підсудних часто є суперечливими і неправдивими. Відтак, на думку вченого, і ми з цим погоджуємося, що не слід застосовувати ознаки мети у тих складах злочинів, де явної потреби у цьому немає. Виправданою слід визнати вказівку на мету у тих складах, де вона грає роль ознаки, за якою цей злочин відмежовується від іншого, менш тяжкого [213]. Зрозуміло, що в цьому випадку така ситуація відсутня.

Більше того, виходячи з запропонованого нами викладу диспозицій статей КК через використання конструкції «умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання (відповідною особою) своїх службових повноважень», вказівка на мету в такому формулюванні не потрібна.

Щодо кримінально-правового значення мотиву у аналізованому складі злочину, то слід погодитись з позицією, що мотиви і цілі завжди мають кримінально-правове значення, оскільки впливають на індивідуалізацію покарання як обставини, що безпосередньо впливають на ступінь суспільної небезпечності злочину і певною мірою характеризують особу винного [25, с. 192-194].

Кримінальний закон не передбачає мотив як обов'язкову ознаку втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, а тому кримінально-правове значення цієї ознаки суб'єктивної сторони визначається суто її впливом на розв'язання питання про індивідуалізацію покарання в межах санкції статті КК.

В.І. Осадчий називає основним мотивом втручання в діяльність працівника правоохоронного органу невдоволення його діяльністю. При цьому дослідник зазначає, що злочин може вчинятися й з інших мотивів, наприклад, через неприязнь, яка виникає, коли, наприклад, у службової особи, від якої працівник правоохоронного органу залежить за службою, на підставі особистих стосунків виникає неприязнь. Бажаючи заподіяти працівникові правоохоронного органу неприємності службового характеру, посадова особа використовує свої права і повноваження, надані їй за посадою або у зв'язку з певною діяльністю, щоб перешкодити виконанню працівником правоохоронного органу його обов'язків [118, с. 162-163].

На нашу думку, невдоволення – це один із небагатьох мотивів вчинення суспільно небезпечного діяння, але далеко не основний. Особа може бути цілком задоволена діяльністю працівника правоохоронного органу, розуміти, що той сумлінно виконує свої службові обов'язки, але при цьому бажати уникнути відповідальності (найпоширеніший мотив), до якої винний може бути притягнутий. Крім того, мотивами вчинення досліджуваного злочину можуть бути: користь, незрозуміння правомірності дій службової особи правоохоронного органу (бажання „відновити справедливість”), бажання догодити керівництву, покращення показників роботи тощо.

Наступним злочином, який підлягає нашому аналізу, є злочин, передбачений ст. 344 КК України «Втручання у діяльність державного діяча».

В юридичній літературі суб'єктивна сторона цього складу злочину майже не підлягала дослідженню, а якщо й підлягала, то лише поверхнево.

Знову ж виходячи із змісту диспозиції статті та вказівки на мету вчинення злочину, суб'єктивна сторона втручання в діяльність державного діяча характеризується умисною формою вини.

Інтелектуальний момент умислу втручання в діяльність державного діяча має полягати у тому, що суб'єкт злочину повинен усвідомлювати, що вчиняє втручання в здійснення саме державним діячем його повноважень, установлених законом. Вольовий момент вказаного діяння полягає у тому, що особа бажає вчинити такі діяння, тобто перешкодити виконанню державним діячем його повноважень.

Обов'язковою ознакою основного складу цього злочину є мета – перешкодити виконанню потерпілим службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень.

Тобто істотної відмінності в змісті ознак суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 343 КК та ст. 344 КК, немає.

Як і стосовно злочину, передбаченого ч. 1 ст. 343 КК, ми підтримуємо позицію, що не слід застосовувати ознаки мети у тих складах злочинів, де явної потреби у цьому немає [213]. Окрім цього, як і стосовно злочину, передбаченого ст. 343 КК, виходячи з запропонованого нами викладу диспозицій статей КК через використання конструкції «умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання (відповідними особами) своїх службових повноважень», вказівка на мету в такому формулюванні не потрібна.

Злочин, передбачений ст. 376 КК України, встановлює відповідальність за втручання в діяльність судових органів. Виходячи зі змісту диспозиції ч. 1 ст. 376 КК, обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони складу цього злочину є також дві ознаки: а) вина у формі умислу, б) мета – перешкодити виконанню службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення.

Очевидно, що істотної відмінності в змісті ознак суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 376 КК, від ознак суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених та 343 КК та ст. 344 КК, немає.

У літературі щодо суб'єктивної сторони цього злочину вказується, що він може бути вчинений лише з прямим умислом [61, с. 533]. Його інтелектуальний момент характеризується усвідомленням суспільної небезпеки втручання в діяльність судових органів, а вольовий – бажанням вчинити це діяння. Спеціальною метою цього злочину законодавцем визнано перешкоджання виконанню суддею службових обов'язків чи винесення ним неправосудного рішення. Така мета закріплена у диспозиції ч. 1 ст. 376 КК України і є обов'язковим елементом суб'єктивної сторони складу злочину.

У аналізованій нормі КК України, на думку О.О. Кваші, мета перешкоджання виконанню суддею службових обов'язків або примушування його до винесення неправосудного рішення виконує двояку роль. По-перше, вона показує негативний (протиправний) характер втручання в діяльність суду, спрямованість дій винного на те, щоб перешкодити здійсненню правосуддя або всебічному, повному й об'єктивному розслідуванню справи, створити перешкоди для належного застосування закону до конкретного випадку. По-друге, вона свідчить про те, що цей склад злочину сформульований як формальний, в якому результат діяння лежить за межами складу злочину. Однак це не означає, що реалізація зазначеної мети не впливає на оцінку соціальної небезпеки вчиненого і не повинна враховуватися при призначенні покарання особі, винній у протиправному втручанні в законну діяльність осіб, які здійснюють правосуддя [43, с. 233].

Стосовно цього злочину цікавим є звернення до аналогічного положення кримінального законодавства Російської Федерації. Так, у КК РФ диспозиція аналогічної норми (ч. 1 ст. 294) викладена так: «втручання у будь-якій формі в діяльність суду з метою перешкоджання здійсненню правосуддя». Інакше кажучи, у цій статті КК законодавець визнає одну мету – «перешкоджання здійсненню правосуддя», що є більш вдало в порівнянні з КК

України. Проте і стосовно злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена у ст. 376 КК, ми вважаємо, що більш обґрунтованою є зміна викладу диспозицій статей КК через використання конструкції «умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання (відповідними особами) своїх службових повноважень», а відтак вказівка на мету в такому формулюванні не потрібна.

Щодо мотивів, якими керується особа під час втручання в діяльність судових органів, то вони можуть бути різними: особиста зацікавленість у долі родича, що притягається до кримінальної відповідальності, неправильно зрозумілі інтереси довірителя при представництві у цивільній справі тощо [154]. Проте, мотиви на кваліфікацію діяння не впливають, не є предметом нашого аналізу, але можуть бути враховані при призначенні покарання.

Безумовно, мотив винного має значення при оцінці суспільно небезпечного діяння і враховуються при призначенні покарання. Однак, цікавим буде те, що прийняття суддею рішення у справі за своєю природою є вольовим актом, який також характеризується постановкою та мотивуванням цілі, свідомим обранням порядку та засобів її досягнення. Сам процес прийняття суддею певного рішення залежить від: 1) обсягу інформації у справі; 2) повноти правового врегулювання процедури прийняття рішень; 3) рівня професійного досвіду, кваліфікації, правосвідомості судді; 4) характеру судді, рівня його психофізіологічної витривалості [95, с. 23]. Перші дві умови є об'єктивними і характеризують правила, процес прийняття рішення в статичному аспекті. Наступні дві умови є суб'єктивними, що впливають на процес прийняття рішення в динамічному аспекті. Саме вони, на погляд Л.М. Москвич, визначають ступінь залежності, впливу на процес прийняття рішення суддею з боку інших суб'єктів. Підтверджують це припущення і дані анкетування суддів, за якими найбільш піддані впливу судді, чий вік не перевищує 30 років [95, с. 37]. Вважаємо, що наведені дані свідчать про необхідність більш уважного вивчення рівня психологічної й емоційної стійкості, правосвідомості, професійної зрілості і якостей індивідуального

досвіду при підборі кандидатів на посаду професійного судді. Отже, реалізація права судді самостійно приймати рішення в межах своїх повноважень забезпечується не тільки нормативно встановленими гарантіями, а й внутрішніми якостями судді: його професіоналізмом, правосвідомістю, моральною позицією, психофізіологічною витривалістю та мужністю. Самостійність та незалежність судді об'єктивуються в громадянську позицію носія судової влади та проявляються в прийнятих ним рішеннях у справі, в основі яких лежать закон та внутрішнє переконання, але знову ж таки, у межах закону [166, с. 226].

Щодо злочину, передбаченого ст. 397 КК України «Втручання в діяльність захисника чи представника особи», необхідно вказати, що суб'єктивна сторона складу цього злочину характеризується лише умисною формою вини.

Інтелектуальний момент умислу втручання в діяльність захисника або представника особи має полягати у тому, що суб'єкт злочину повинен усвідомлювати, що вчиняє втручання у здійснення захисником або представником особи їх повноважень, установлених законом. Вольовий момент вказаного діяння полягає у тому, що особа бажає вчинити такі діяння, тобто перешкодити виконанню захисником або представником особи їх повноважень.

Мета у складі аналізованого злочину не передбачена в якості обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони, що ще раз підтверджує, що склад злочину, передбачений ст. 397 КК, не вписується у систему злочинів, що передбачають відповідальність за втручання в діяльність, а отже, потребує зміни назви та викладу її у такій редакції: «Перешкоджання законній діяльності захисника чи представника особи».

Висновки до розділу 3

Узагальнюючи викладене в цій частині роботи, можна зробити такі основні висновки:

1. Родові об'єкти у аналізованих складах злочинів, що полягають у втручанні в діяльність, є подібними тим, що ними є суспільні відносини з приводу забезпечення важливих сфер функціонування держави, що підтверджує тезу про те, що такі злочини утворюють систему.

2. Враховуючи, що певний вплив на визначення змісту безпосереднього об'єкта складу відповідного злочину має виклад у кримінальному законі його об'єктивної сторони, а також те, що злочини, що полягають у втручанні в діяльність, утворюють систему, безпосередній об'єкт у аналізованих складах злочинів пропонуємо визначати так: безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 157 КК України, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення членом виборчої комісії чи комісії з референдуму своїх повноважень; безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 343 КК України, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення працівником правоохоронного органу своїх повноважень; безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 344 КК України, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення державними діячами своїх повноважень; об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 376 КК України, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення суддею своїх повноважень. Водночас, запропонований вище підхід до визначення безпосереднього об'єкта складів злочинів, що полягають у втручанні в діяльність, не може повною мірою поширюватися на склад злочину, передбачений ст. 397 КК України, оскільки його об'єктивна сторона виражається не лише у втручанні, а відтак об'єкт складу цього злочину можна визначити як суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для нормальної діяльності захисника чи представника особи.

3. Коло потерпілих, забезпечення належних умов для здійснення повноважень якими є об'єктом кримінально-правової охорони, пропонується уточнити шляхом внесення відповідних змін до ст. ст. 343, 344 КК.

4. Доцільним є уніфікований виклад статей КК, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність шляхом використання таких конструкцій: у назвах – «Втручання у здійснення відповідними особами своїх повноважень»; у диспозиціях – «Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідними особами своїх службових повноважень».

5. Доцільним видається визнання обставиною, що обтяжує відповідальність вчинення втручання не будь-якою службовою особою, а особою, поняття якої наведено у п. 1 примітки до ст. 364 КК (публічною службовою особою).

6. Видається, що вказівка на мету як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони у складах втручання є зайвою. При запропонованому викладі диспозицій відповідних статей потреба у ній зникає.

7. Якщо втручання в діяльність особи поєднане з діями, які утворюють самостійний злочин (опір, погроза або насильство, умисне знищення або пошкодження майна, посягання на життя тощо), вчинене належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, що передбачають відповідальність за втручання в діяльність і за відповідними статтями Кримінального кодексу, які передбачають відповідальність за такі діяння.

8. Втручання в діяльність, вчинене службовою особою, є спеціальним видом таких злочинів, як зловживання владою або службовим становищем та перевищення влади або службових повноважень, а відтак сукупності такі злочини не утворюють.

9. Для підвищення ефективності кримінально-правового регулювання у сфері забезпечення належних умов для здійснення повноважень визначеними особами пропонується внести такі зміни до чинного КК:

– викласти ст. 343 КК у новій редакції, залишивши без змін санкції ч. 1 і ч. 2:

«Стаття 343. Втручання у здійснення працівником правоохоронного органу своїх повноважень

1. Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання працівником правоохоронного органу своїх службових повноважень, –

карається

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, –

карається ...

«Примітка. Під працівниками правоохоронних органів у цій статті слід розуміти осіб, які наділені повноваженнями представника влади у сфері правоохоронної діяльності та перебувають на службі в одному з таких правоохоронних органів України: 1) прокуратурі; 2) органах внутрішніх справ; 3) Службі безпеки України; 4) Державній прикордонній службі України; 5) Державній митній службі України; 6) Державній податковій адміністрації України; 7) Державному департаменті України з питань виконання покарань; 8) Управлінні державної охорони; 9) Державній виконавчій службі України; 10) Департаменті державного пожежного нагляду МНС; 11) Військовій службі правопорядку у Збройних Силах України; 12) розвідувальному органі Міністерства оборони України»;

– викласти ст. 344 КК у новій редакції залишивши без змін санкції ч. 1 і ч. 2 ст. 344 КК:

«Стаття 344. Втручання у здійснення державним діячем своїх повноважень

1. Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання Президентом України, народним депутатом України, членом Кабінету Міністрів України, суддею Конституційного Суду України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини або його

представником, членом Рахункової палати, членом Центральної виборчої комісії, Головою Національного банку України, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Головою Антимонопольного комітету України, Головою Фонду державного майна України, Головою Державного комітету України своїх службових повноважень, –

карається

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, -

карається ...»;

– викласти п. 1 примітки до ст. 364 КК у такій редакції:

«1. Службовими особами у ч. 4 ст. 157, статтях 343, 344, 364, 365, 368, 368-1, 369, 376, 397 цього Кодексу», а далі за текстом;

– викласти ст. 376 КК у новій редакції, залишивши без змін санкції ч. 1 і ч. 2:

«Стаття 376. Втручання у здійснення суддею своїх повноважень

1. Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання суддею своїх службових повноважень, –

карається

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, –

карається ...»;

– викласти назву ст. 397 КК у такій редакції:

«Стаття 397. Перешкоджання законній діяльності захисника чи представника особи».

РОЗДІЛ 4

ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА ЧИННИМ КК УКРАЇНИ

Питання призначення покарання за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу на дисертаційному рівні, а відповідно і в наукових статтях, досліджувалися І.М. Заляловою, В.І. Осадчим, В.А. Клименком. Однак, незважаючи на це, проблеми кримінальної відповідальності за ці злочини не знайшли належного відображення в юридичній літературі. Йдеться про те, що праць, в яких би комплексно розглядалися питання караності втручання в діяльність за чинним КК, нами не знайдено. А залишення цього питання без розгляду означає незавершеність дослідження питань кримінальної відповідальності за такі діяння.

Аналізуючи застосування покарання за злочини, що полягають у втручанні в діяльність, слід, на нашу думку, зупинитися на двох моментах: а) санкціях частин аналізованих статей; б) призначенні покарання за такі злочини у судовій практиці України.

Щодо першого питання. Спочатку проаналізуємо санкції перших частин статей 343, 344, 376 та 397 КК (караність основних складів злочинів). Вони виглядають так:

– у статті 343 КК: «карається штрафом від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців»;

– у статті 344 КК: «карається штрафом від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк»;

- у статті 376 КК: «карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців»;

- у статті 397 КК: «карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років».

З викладеного можна зробити такі висновки:

– найсуворішою є санкція ч. 1 ст. 344 КК – це єдина санкція, що передбачає покарання у виді позбавлення волі. Можливо, з такою позицією законодавця і слід погодитися, адже йдеться про кримінально-правовий захист державних діячів;

– покарання у виді обмеження волі передбачено у санкціях ч. 1 ст. 344 КК (мабуть обґрунтовано) та у ч. 1 ст. 397 КК. З огляду на це можна припустити, що законодавець вважає втручання в діяльність захисника чи представника особи більш суспільно небезпечним, ніж втручання в діяльність судді чи працівника правоохоронного органу. Такий підхід, на нашу думку, є доволі спірним;

– всі санкції передбачають можливість застосування покарання у виді арешту на максимальний строк (до шести місяців);

– лише санкція ч. 1 ст. 344 не передбачає покарання у виді випраних робіт;

– за вчинення всіх названих злочинів як одне з альтернативних покарань передбачено покарання у виді штрафу. Проте, у визначенні розмірів штрафу відшукати якусь логіку складно. Не зрозуміло, чому за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 376 КК, зафіксовано можливість призначення штрафу розміром, що у чотири рази менший ніж за злочини, передбачені ч. 1 ст. 343, ч. 1 ст. 397 КК. Більше того, максимальний розмір штрафу за ч. 1 ст. 376 КК дорівнює мінімальному у ч. 1 ст. 343 КК та є вдвічі меншим, ніж мінімальний у ч. 1 ст. 397 КК.

Санкції ч. 2 аналізованих статей КК (караність кваліфікованих складів) мають такий вигляд:

– у статті 343 КК: «караються позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до чотирьох років»;

– у статті 344 КК: «караються штрафом від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого»;

– у статті 376 КК: «караються позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років»;

– у статті 397 КК: «караються штрафом від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

Поряд з цими санкціями слід розглядати і санкцію ч. 4 ст. 157 КК, адже кваліфікуючою ознакою злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачена у вищеназваних статтях, є їх вчинення службовою особою, а у ч. 4 ст. 157 КК службова особа є спеціальним суб'єктом. Санкція ч. 4 ст. 157 КК передбачає можливість застосування «штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років».

Аналіз цих санкцій дозволяє констатувати, що ступінь збільшення караності в різних злочинах істотно відрізняється: якщо, наприклад, у санкції ч. 2 ст. 376 КК передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років (за ч. 1 максимальне покарання арешт), натомість у ч. 2 ст. 343 КК – обмеження волі на строк до чотирьох років (за ч. 1 максимальне покарання, як і у ч. 1 ст. 376 КК – арешт), а у ч. 2 ст. 397 КК максимальне покарання посилено лише обов'язковим додатковим покаранням, а максимальне основне

покарання не змінилося.

Узагальнюючи викладене, можемо констатувати, що санкції у статтях, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність, потребують перегляду і вдосконалення. Запропонувати як варіант ідентичні санкції видається також не прийнятним, адже нехай незначна, але відмінність у суспільній небезпеці різних видів втручання в діяльність, принаймні з огляду на потерпілого, все ж таки, на нашу думку, існує. Переконані, що це питання потребує окремого ґрунтовного системного дослідження.

Щодо рішень судів за результатами розгляду справ про відповідальність за втручання в діяльність, то слід ще раз вказати, що таких справ обмаль. Нами не знайдено жодного вироку у кримінальних справах за ч. 4 ст. 157 КК, ст. 344 та ст. 397 КК. Судова статистика засвідчує, що за останні роки особи за такими статтями не засуджувалися. Тому робити висновки про тенденції щодо розгляду справ цих категорій немає підстав.

Щодо злочинів, передбачених ст. 343 КК, то такі справи є, хоча їх кількість також є незначною. В архівах судів Львівської, Тернопільської, Київської областей та серед матеріалів Єдиного реєстру судових рішень України знайдено 21 вирок, за яким особи засуджувалися за вчинення злочину, передбачено ст. 343 КК. Вважаємо, що узагальнення цих матеріалів дозволить зробити обґрунтовані висновки щодо основних тенденцій вирішення судами України кримінальних справ цієї категорії, які матимуть високий ступінь достовірності.

Стосовно застосування кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 343 КК, то ми виходимо з того, що кримінальна відповідальність, як одна з форм реалізації охоронюваних кримінально-правових відносин, може мати чотири форми: 1) осуду з призначенням та виконанням (відбуванням) покарання; 2) осуду з умовним невиконанням (звільненням від відбування) покарання; 3) осуду з безумовним невиконанням (звільненням від відбування) покарання; 4) осуду без призначення покарання [54, с. 5].

Застосування цих форм кримінальної відповідальності на основі узагальнення вивчених кримінальних справ дозволяє зробити такі висновки.

Кримінальна відповідальність у формі осуду без призначення покарання за вчинення такого злочину не застосовується судами взагалі (принаймні нами не знайдено жодного такого вироку), або ж застосовується вкрай рідко. Аналогічна ситуація і з застосуванням кримінальної відповідальності у формі осуду з безумовним невиконанням (звільненням від відбування) покарання.

Осуд з умовним невиконанням (звільненням від відбування) покарання, як форма застосування кримінальної відповідальності за злочини, відповідальність за вчинення яких передбачена ст. 343 КК, застосовувався судами України приблизно у 47,6 % випадків (10 справ). Таке звільнення відбувалося на підставі ст. 75 КК.

Відповідно, у 52,4 % випадків застосовувалася кримінальна відповідальність у формі осуду з призначенням та виконанням (відбуванням) (10 справ).

Викладене дозволяє зробити висновок, що суди України за злочини, що передбачають втручання в діяльність за чинним КК, застосовують кримінальну відповідальність у формі осуду з умовним невиконанням (звільненням від відбування) покарання та осуду з призначенням та виконанням (відбуванням) покарання.

Враховуючи, що призначення покарання є обов'язковим елементом двох вищезазначених форм кримінальної відповідальності і саме ці форми кримінальної відповідальності здебільшого застосовуються судами України при розгляді справ про злочини, відповідальність за вчинення яких передбачена ст. 343 КК, можна констатувати, що за вчинення таких злочинів судами, як правило, покарання призначається. Проте важливим є з'ясування питання, яке ж покарання призначається таким особам, який його вид та строк.

Із проаналізованих нами вироків у 100 % випадків застосовували покарання, визначені санкцією. При чому приблизно у 47,6 % випадків (10 справ) застосовувалося покарання у виді арешту, у 33,3 % – штраф (7 вироків),

у 14,2 % – виправні роботи (3 справи) і, відповідно, лише у 4,8 % (1 справа) – у виді обмеження волі.

За строками покарання у виді арешту (з 10 засуджених) спостерігається така картина: до максимального покарання (6 місяців) засуджено 3 особи; до мінімального також 3 особи; інші 4 особи – до покарання у виді арешту на 5 місяців. З них звільнені від відбування покарання на підставі ст. 75 КК – 5 осіб (50 %).

Застосування покарання у виді штрафу характеризується такими показниками: з 7 засуджених штраф максимального розміру (3400 грн.) не застосовувався до жодного, мінімального (850 грн.) – 2 випадки, у розмірі 1700 грн. – 2 випадки, 1105 та 1020 грн. – по 1 випадку. В одному випадку [199] суд застосував покарання у виді штрафу у розмірі 700 грн., тобто нижче нижчої межі без застосування ст. 69 КК та у розмірі, який не утворює цілої кількості неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2 особи засуджені до штрафу, з огляду, що втручання в діяльність працівника правоохоронного органу було лише одним зі злочинів, що утворюють сукупність, були звільнені від відбування остаточного покарання із застосуванням ст. 75 КК.

Застосування покарання у виді виправних робіт характеризується такими показниками: з 3 засуджених 2 були засуджені до цього покарання тривалістю 1 рік, 1 – тривалістю 1 рік і 3 місяці.

Застосування покарання у виді обмеження волі мало місце в одному випадку і було застосовано на строк 2 років і ця ж особа була звільнена від відбування остаточного покарання із застосуванням ст. 75 КК.

Стосовно складу злочину, передбаченого ст. 376 КК «Втручання в діяльність судових органів», то нами знайдено лише 2 вироки, якими особи засуджувались за цією статтею. В одному випадку [171] особа була засуджена до арешту строком на 3 місяці та звільнена від відбування остаточного покарання з застосуванням ст. 75 КК, в другому [191] – також до 3 місяців арешту, але звільнена від покарання у зв'язку з закінченням строків давності

(злочин було вчинено у 2002 р.).

Оцінюючи застосування положень кримінального закону при розгляді судами кримінальних справ про злочини, відповідальність за вчинення яких передбачена ст. ст. 343, 376 КК, слід відзначити, що до Єдиного реєстру судових рішень України внесено кілька десятків ухвал, в яких апеляційні суди України та Верховний Суд України мотивовано відмовляють у задоволенні клопотань у кримінальних справах досліджуваної категорії.

Узагальнення досліджених кримінальних справ дозволяє зробити висновок: як того вимагає кримінальний закон, обираючи винному вид та строк покарання за вчинення злочинів, передбачених ст.ст. 343, 376 КК, суди враховують ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання. Покарання призначається в межах санкцій.

Висновки до розділу 4

Узагальнюючи вищевикладене в цьому розділі дисертації, можна зробити такі висновки:

1) санкції у статтях, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність, потребують перегляду і вдосконалення, і це питання потребує окремого ґрунтовного, системного дослідження;

2) при розгляді справ про втручання в діяльність суди приблизно в половині випадків застосовують звільнення від покарання з випробуванням, в іншій половині – реальне відбування покарання, що перебуває в межах тенденцій, які існують у судовій практиці України в цілому.

ВИСНОВКИ

1. У дисертації проведено теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми забезпечення кримінально-правовими засобами належних умов для здійснення повноважень визначеними КК особами.

2. У ході дисертаційного дослідження актуальність обраної теми повністю підтвердилася. Проблема ефективного кримінально-правового захисту нормальної діяльності від неправомірного втручання, незважаючи на певний рівень уваги з боку науковців та наявність певних роз'яснень з цього приводу у постановках Пленуму Верховного Суду України, не отримала комплексного вирішення. Немає єдності і в підходах до вирішення часткових проблем. А відтак, дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням проблем відповідальності за втручання в діяльність за чинним КК України.

3. Для досягнення мети дисертації та вирішення поставлених у ній завдань досліджено відповідні склади злочинів, передбачені у статтях КК, у назві чи диспозиції яких використовується словосполучення «втручання в діяльність». У роботі використано комплекс загальнонаукових та спеціально-наукових методів, застосування яких дало можливість отримати низку теоретичних та практичних результатів, які спрямовані на розвиток теорії кримінального права, відкривають шляхи для подальших досліджень, мають практично-прикладне значення для юридичної освіти та подальшого вдосконалення законодавства. Достовірність отриманих результатів обґрунтовується постановкою проблем, різнобічними, традиційними для науки кримінального права підходами до їх вирішення, використанням чинних нормативних актів, які регулюють питання кримінальної відповідальності, широтою використання наукових джерел, використанням емпіричного матеріалу, використанням традиційних методів наукового пошуку.

4. Для розвитку теорії кримінального права, подальших наукових досліджень та для юридичної освіти, зокрема при викладанні (вивченні)

кримінального права України та спецкурсів з проблем кваліфікації злочинів, значення мають такі отримані в роботі результати:

4.1. У роботі обґрунтовано, що зміст словосполучення «суспільно небезпечне діяння», яке використовується у кримінальному праві України при характеристиці ознак злочину та для позначення ознаки об'єктивної сторони, є відмінним. У визначенні злочину словосполучення «суспільно небезпечне діяння» позначає дві самостійні ознаки злочину: а) «діяння»; б) «суспільну небезпеку». Для позначення ознаки об'єктивної сторони складу злочину обґрунтовується доцільність використання словосполучення «суспільно небезпечне діяння» в цілому, без його поділу.

4.2. У роботі доводиться, що втручанням в діяльність, в буквальному розумінні, слід вважати умисне вчинення незаконних дій, спрямованих на перешкоду праці людей у якій-небудь галузі. Натомість кримінально-правове розуміння поняття «втручання в діяльність» передбачає врахування таких моментів: 1) втручання в діяльність може виявлятися лише у активних діях; 2) втручання можливе лише у службову (професійну) діяльність – виконання повноважень; 3) втручання може мати місце лише стосовно законної діяльності; 4) втручання може виражатися лише у протиправній поведінці (вчинення діянь, які не дозволені законом); 5) як втручання можна розглядати лише умисні діяння; 6) перелік способів втручання не є вичерпним. З врахуванням вищевикладеного ми зробили висновок, що в кримінальному праві вживання поняття «втручання в діяльність» є не зовсім обґрунтованим. Більш точно і правильно було б говорити про «втручання у здійснення повноважень». А це поняття, своєю чергою, слід визначати як умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідною особою своїх службових повноважень.

4.3. Між складами злочинів, передбаченими у ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, простежуються ознаки системи: такими ознаками є: а) використання у них одного кримінально-правового терміна «втручання в діяльність»; б) їх місце в КК – розміщення у розділах, статті яких

передбачають відповідальність за посягання на достатньо важливі сфери забезпечення функціонування держави в цілому та зорієнтовані на охорону суспільних відносин, які складаються з приводу забезпечення належних умов для нормальної діяльності осіб, які уповноважені державою на прийняття певних рішень; в) спеціальний потерпілий – відповідна особа – як обов'язкова ознака у складах таких злочинів; г) спеціальна мета – у більшості випадків як обов'язкову ознаку його складу передбачено мету – «перешкодити... або добитися...незаконного (неправомірного) рішення»; г) подібність у закріпленні кваліфікуючих ознак таких злочинів тощо. Водночас можна констатувати і низку порушень вимог системності при закріпленні відповідальності за втручання в діяльність у статтях чинного КК України, а саме: а) розходження у закріпленні назв статей (ст. 344 КК названо «втручання у діяльність..», в інших статтях – «втручання в діяльність»); б) у диспозиціях цих статей ознаки складу злочину визначаються дещо по-різному (наприклад, у ст. 343 КК йдеться про «вплив у будь-якій формі»; у ст. 344 КК йдеться про «незаконний вплив у будь-якій формі»; у ст. 376 КК вже йдеться про «втручання в будь-якій формі»; а в ст. 397 КК – про «вчинення в будь-якій формі перешкод»). Тобто такі порушення є порушенням вимоги про необхідність дотримання єдності термінології в кримінальному законі.

4.4. З огляду, принаймні, на суспільну небезпеку та поширеність таких діянь у суспільстві позиція законодавця щодо криміналізації діянь, що полягають у втручанні в діяльність, визначених у ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, видається абсолютно виправданою.

4.5. Склади злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність і передбачені у ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, істотно відрізняються від складів злочинів, які встановлюють відповідальність за «втручання у роботу» та від складів злочинів, які встановлюють відповідальність за «перешкоджання». Відповідальність за «втручання в діяльність» законодавець встановлює, коли йдеться про забезпечення умов для нормальної діяльності осіб, які діють від імені та (чи) в інтересах держави –

уповноважені на прийняття певних рішень (за винятком, захисника чи представника особи при наданні правової допомоги). Відповідальність за «перешкоджання» встановлюється у випадках, коли йдеться про забезпечення прав і свобод пересічної людини і громадянина: виборчих, референдних, професійних прав; права на участь у професійних спілках, політичних партіях, громадських організаціях, на участь у страйку, свободу віросповідання, проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій тощо.

4.6. На основі аналізу складів злочинів зроблено висновки, що:

– родові об'єкти у аналізованих складах злочинів є подібними тим, що ними є суспільні відносини з приводу забезпечення важливих сфер функціонування держави, що підтверджує тезу про те, що такі злочини утворюють систему;

– безпосередній об'єкт у аналізованих складах злочинів пропонуємо визначати так: безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 157 КК України, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення членом виборчої комісії чи комісії з референдуму своїх повноважень; безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 343 КК України, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення працівником правоохоронного органу своїх повноважень; безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 344 КК України, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення державними діячами своїх повноважень; об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 376 КК України, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення суддею своїх повноважень. Разом з цим, запропонований вище підхід до визначення безпосереднього об'єкта складів злочинів, що полягають у втручанні в діяльність, не може повною мірою поширюватися на склад злочину, передбачений ст. 397 КК України, оскільки його об'єктивна сторона виражається не лише у втручанні, а відтак об'єкт складу цього злочину можна визначити як суспільні відносини з

приводу забезпечення належних умов для нормальної діяльності захисника чи представника особи;

– коло потенційних потерпілих – визначених осіб, забезпечення належних умов для здійснення повноважень якими є об'єктом кримінально-правової охорони, є доволі чітко визначеним, проте пропонується його уточнити шляхом внесення відповідних змін до ст. ст. 343, 344 КК;

– пропонується уніфікувати виклад статей КК, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність шляхом використання таких конструкцій: у назвах - «Втручання у здійснення відповідними особами своїх повноважень»; у диспозиціях – «Умисне вчинення незаконних дій які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідними особами своїх службових повноважень»;

– обґрунтовується, що вказівка на мету як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони у складах втручання є зайвою. При запропонованому вище викладі диспозицій відповідних статей потреба у ній зникає.

4.7. Якщо втручання в діяльність особи поєднане з діями, які утворюють самостійний злочин (опір, погроза або насильство, умисне знищення або пошкодження майна, посягання на життя тощо), вчинене належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, що передбачають відповідальність за втручання в діяльність і за відповідними статтями Кримінального кодексу, які передбачають відповідальність за такі діяння.

4.8. Втручання в діяльність, вчинене службовою особою, є спеціальним видом таких злочинів, як зловживання владою або службовим становищем та перевищення влади або службових повноважень, а відтак сукупності такі злочини не утворюють.

5. Для підвищення ефективності кримінально-правового регулювання у сфері забезпечення належних умов для здійснення повноважень, визначеними КК особами, пропонується внести такі зміни до чинного КК:

– викласти ст. 343 КК у новій редакції, залишивши без змін санкції ч. 1 і ч. 2:

«Стаття 343. Втручання у здійснення працівником правоохоронного органу своїх повноважень

1. Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання працівником правоохоронного органу своїх службових повноважень, –

карається

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, –

карається ...

«Примітка. Під працівниками правоохоронних органів у цій статті слід розуміти осіб, які наділені повноваженнями представника влади у сфері правоохоронної діяльності та перебувають на службі в одному з таких правоохоронних органів України: 1) прокуратурі; 2) органах внутрішніх справ; 3) Службі безпеки України; 4) Державній прикордонній службі України; 5) Державній митній службі України; 6) Державній податковій адміністрації України; 7) Державному департаменті України з питань виконання покарань; 8) Управлінні державної охорони; 9) Державній виконавчій службі України; 10) Департаменті державного пожежного нагляду МНС; 11) Військовій службі правопорядку у Збройних Силах України; 12) розвідувальному органі Міністерства оборони України»;

– викласти ст. 344 КК у новій редакції, залишивши без змін санкції ч. 1 і ч. 2:

«Стаття 344. Втручання у здійснення державним діячем своїх повноважень

1. Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання Президентом України, народним депутатом України, членом Кабінету Міністрів України, суддею Конституційного Суду України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини або його представником, членом Рахункової палати, членом Центральної виборчої комісії, Головою Національного банку України, членом Національної ради

України з питань телебачення і радіомовлення, Головою Антимонопольного комітету України, Головою Фонду державного майна України, Головою Державного комітету України своїх службових повноважень, –

карається

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, –

карається ...»;

– виключити з ч. 1 та ч. 2 ст. 351 КК слова «створення штучних перешкод у їх роботі»;

– доповнити КК ст. 351¹ у такій редакції:

«Стаття 351¹. Втручання у здійснення повноважень депутатом місцевої ради, комітетом Верховної Ради України або тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України

Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання своїх повноважень депутатом місцевої ради, комітетом Верховної Ради України або тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України, –

карається ...»;

– у разі введення в дію Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 червня 2009 року викласти п. 1 примітки до ст. 364 КК у такій редакції:

«1. Службовими особами у ч. 4 ст. 157, статтях 343, 344, 364, 365, 368, 368-1, 369, 376, 397 цього Кодексу», а далі – за текстом;

– викласти ст. 376 КК у новій редакції, залишивши без змін санкції ч. 1 і ч. 2:

«Стаття 376. Втручання у здійснення суддею своїх повноважень

1. Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання суддею своїх службових повноважень, –

карається

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, – карається ...»;

- викласти назву ст. 397 КК у такій редакції:

«Стаття 397. Перешкодження законній діяльності захисника чи представника особи».

Узагальнюючи вищенаведене, слід відзначити, що проведене дослідження дало можливість запропонувати шляхи підвищення ефективності викладу кримінально-правових норм про відповідальність за втручання в діяльність, а отже, і правозастосовної практики в цьому напрямку. Отримані в дослідженні висновки та результати можуть стати підґрунтям для подальшої розробки проблем ефективного кримінально-правового захисту нормальної діяльності осіб, які уповноважені на виконання функцій держави від злочинних посягань.

ДОДАТКИ

Додаток А

ДОДАТКИ

183
Додаток А

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор Львівського державного
університету внутрішніх справ
генерал-лейтенант міліції
В. А. Ортинський

2009 р.

АКТ

м. Львів

«01» 12 2009р.

№ 38

Про впровадження
результатів дисертаційного дослідження
Блажівського Є.М. у навчальний процес

ПІДСТАВА: наказ ректора Львівського державного університету
внутрішніх справ № 290 від 27.10.2009 р.

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження
позитивного досвіду роботи у складі:

голови: першого проректора з навчальної і методичної роботи
доктора юридичних наук, професора Грищука В.К.;

секретаря: підполковника міліції, начальника відділу організації наукової
роботи, кандидата юридичних наук Авраменка О.В.;

членів комісії: підполковника міліції, проректора з наукової роботи,
кандидата юридичних наук, доцента Маріна О.К.;

підполковника міліції, начальника навчально-методичного
центру Строцького Р.Є.

У присутності: здобувача кафедри кримінального права та кримінології
Львівського державного університету внутрішніх справ
Блажівського Євгена Миколайовича

Комісія відповідно до наказу по університету № 290 від 27.10.2009 р.
розглянула й узагальнила результати дисертаційного дослідження Блажівського
Євгена Миколайовича на тему «Втручання у діяльність як суспільно
небезпечне діяння за кримінальним правом України» на здобуття наукового

ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані на розгляд матеріали заслуговують на схвалення та запровадження для використання у навчальному процесі, зокрема при викладанні навчального курсу «Кримінальне право України», а також для здійснення подальших наукових досліджень із зазначеної проблематики.

Голова комісії

секретар комісії

члени комісії:

В. К. Гришук

О. В. Авраменко

О. К. Марін

Р. Є. Строцький

**Витяги з
рішень судів України
у найбільш типових справах про вчинення злочину
передбаченого ст. 343 КК України**

Номер справи, найменування суду, дата постановлення рішення	Фабула злочину	Рішення суду
<p>№ 1-8/2010 р.</p> <p>Семенівський районний суд Чернігівської області</p> <p>31 березня 2010 року</p>	<p>19 липня 2009 року з 20 години 00 хвилин по 01 годину 00 хвилин 20 липня 2009 року згідно графіку несення патрульно-постової служби в добовому наряді, затвердженого т. в. о. начальника Семенівського РВ УМВС України в Чернігівській області, група у складі двох працівників даного районного відділу міліції, до якої входили оперуповноважений СКР Семенівського РВ УМВС України в Чернігівській області ОСОБА_3 та оперуповноважений ДСБЕЗ Семенівського РВ УМВС України в Чернігівській області ОСОБА_1, здійснювали патрулювання по місту Семенівка Чернігівської області, тобто виконували свої службові обов'язки з охорони громадського порядку.</p> <p>19 липня 2009 року близько 23 години 50 хвилин, перебуваючи в міському парку міста Семенівка Чернігівської області біля танцювального майданчика, зазначена група працівників міліції помітила порушення громадського порядку, зокрема те як ОСОБА_4 разом із своїм братом ОСОБА_2 вчинили бійку, в ході якої наносили удари головою та руками по обличчю та тілу ОСОБА_5.</p> <p>Працівниками міліції було припинено бійку та запропоновано братам ОСОБА_2 пройти до Семенівського РВ УМВС України в Чернігівській області. ОСОБА_4 на такі законні вимоги працівників міліції не зреагував, натомість почав чинити злісну непокору працівникам міліції, яка полягала у невиконанні їх вимог у зухвалій формі, тобто відмовлявся йти, вів себе неадекватно, стрибав на місці та висловлювався брутальною лайкою.</p> <p>Працівники міліції, з метою доставлення ОСОБА_4 до приміщення Семенівського РВ УМВС України в Чернігівській області взяли його під обидві руки і почали рух в напрямку районного відділу міліції. Побачивши, що працівники міліції повели брата під руки, ОСОБА_2 підбіг позаду до працівника міліції ОСОБА_1 та з метою звільнення свого брата та перешкоджання виконанню працівникам правоохоронного органу своїх службових обов'язків, умисно наніс два удари кулаком по</p>	<p>ОСОБА_2 визнати винним у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 343, ч. 2 ст. 345 Кримінального кодексу України, та призначити йому покарання:</p> <p>за ч. 1 ст. 343 Кримінального кодексу України у виді арешту на строк 5 (п'ять) місяців);</p> <p>за ч. 2 ст. 345 Кримінального кодексу України у виді позбавлення волі на строк 3 (три) роки.</p> <p>На підставі ч. 1 ст. 70 Кримінального кодексу України, шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим, призначити ОСОБА_2 за сукупністю злочинів за даним вироком покарання у виді позбавлення волі на строк 3 (три) роки.</p> <p>На підставі ч. 1 ст. 71 Кримінального кодексу України до покарання, призначеного за даним вироком, частково приєднати невідбуту частину покарання за попереднім вироком Шосткинського міськрайонного суду Сумської області від 21 серпня 2006 року у виді 3 (трьох) місяців позбавлення волі і за сукупністю вироків призначити остаточне покарання ОСОБА_2 у виді позбавлення волі на строк 3 (три) роки 3 (три) місяці.</p> <p>Початок строку відбування призначеного остаточного покарання у виді позбавлення волі ОСОБА_2 рахувати з 31 березня 2010 року.</p> <p>Зарахувати ОСОБА_2 у строк відбування призначеного остаточного покарання у виді позбавлення волі строк його тримання під вартою за період з 15 листопада 2009 року по 31 березня 2010 року день за день.</p>

	<p>обличчю працівника міліції ОСОБА_1. Скориставшись нападом ОСОБА_2, його брат ОСОБА_4 звільнився від захвату, і брати намагалися втекти, однак у подальшому обидва були затримані. Внаслідок вказаних дій ОСОБА_4 ОСОБА_6 ОСОБА_7 отримав тілесні ушкодження у вигляді садна в ділянці лоба, забою м'яких тканин правої щоки, які відносяться до легких тілесних ушкоджень.</p>	
<p>№1-144/08</p> <p>Богуславський районний суд Київської області</p> <p>01 грудня 2008 року.</p>	<p>02.10.2008 року молодший інспектор-кінолог Миронівського МВДСО УДСО при ГУ МВС України у Київській області ОСОБА_1. разом з міліціонером-водієм ГЗ Миронівського МВДСО УДСО при ГУ МВС України у Київській області ОСОБА_3. заступили в добуве чергування.</p> <p>03.10.2008 року близько 4 год. 50 хв. вони отримали повідомлення від оператора пульту спеціального спостереження Миронівського МВДСО УДСО при ГУ МВС України про те, що в кафе «Аннушка», що розташоване по вул. Миколаївська, 123 в м. Богуслав спрацювала «тривожна» кнопка сигналізації.</p> <p>Прибувши на місце події та зайшовши в середину приміщення до кафе «Аннушка» працівники Миронівського МВДСО УДСО при ГУ МВС України ОСОБА_1. та ОСОБА_3, які були одягнені у форменний одяг, встановили, що ОСОБА_2., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, вчиняє в приміщенні кафе „Аннушка" дрібне хуліганство, ображає працівників закладу нецензурними словами та наніс тілесні ушкодження охороннику цивільної охорони підрозділу «Варта» Миронівського МВДСО УДСО при ГУ МВС України ОСОБА_4., при цьому відірвавши йому з форменного одягу погон.</p> <p>На пропозицію молодшого інспектора-кінолога Миронівського МВДСО УДСО при ГУ МВС України у Київській області ОСОБА_1. припинити протиправні дії, ОСОБА_2. на законну вимогу працівника міліції не відреагував.</p> <p>З метою припинення протиправних дій ОСОБА_2., доставлення його до Богуславського РВ ГУ МВС України в Київській області для встановлення його особи, та вирішення питання про його адміністративне затримання і притягнення до відповідальності за вчинене адміністративне правопорушення, молодший інспектор-кінолог Миронівського МВДСО УДСО при ГУ МВС України у Київській області ОСОБА_1., взявши ОСОБА_2. за руку, вивів його на вулицю та повів до службового автомобіля.</p> <p>Підійшовши до автомобіля міліціонер-водій ОСОБА_3 відчинив задні двері автомобіля, а</p>	<p>- за ч. 1 ст. 343 КК України до виправних робіт по місцю роботи строком на один рік з відрахуванням 15% заробітку на користь держави;</p> <p>- за ч. 2 ст. 345 КК України до обмеження волі строком на один рік.</p> <p>У відповідності до ст. 70 КК України остаточно призначити покарання ОСОБА_2 за сукупністю вчинених злочинів шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим у виді обмеження волі строком на один рік.</p> <p>Відповідно до ст. 75 КК України звільнити ОСОБА_2 від відбування призначеного покарання з випробуванням, якщо він протягом однорічного іспитового строку не вчинить нового злочину та виконає покладені на нього обов'язки.</p>

	<p>ОСОБА_1 запропонував ОСОБА_2 сісти в автомобіль.</p> <p>У відповідь на це ОСОБА_2 попросив ОСОБА_1 дати йому можливість одягнути куртку, яка була в нього в руках, у зв'язку з чим ОСОБА_1 відпустив руку ОСОБА_2.</p> <p>Одягнувши куртку ОСОБА_2., діючи умисно з метою перешкодити молодшому інспектору-кінологу Миронівського МВДСО УДСО при ГУ МВС України у Київській області ОСОБА_1 виконати свої службові обов'язки щодо доставлення його до Богуславського РВ ГУ МВС України у Київській області для встановлення особи та вирішення питання про його адміністративне затримання і притягнення до відповідальності, розвернувшись до ОСОБА_1 наніс йому декілька ударів кулаком в обличчя.</p>	
<p>№ 1-27/10</p> <p>Любешівський районний суд Волинської області</p> <p>15 березня 2010 року</p>	<p>27.11.09, для забезпечення безпеки дорожнього руху на маршрут патрулювання №8 (а/д Р-14 Луцьк – Маневичі - КПП Дольськ) з 20 год. 27.11.09 по 8 год. 28.11.09 заступив наряд в складі інспекторів ДПС взводу №1 ДПС ДАІ старшого сержанта міліції ОСОБА_3, інспектора ДПС взводу №1 ДПС ДАІ прапорщика міліції ОСОБА_2 та старшого інспектора ДПС Маневицького ВДАІ та АТІ УДАІ старшого лейтенанта міліції ОСОБА_4 на службовому автомобілі «Фольксваген Гольф» д/н 030208.</p> <p>Близько 2 год. 28.11.09, поблизу магазину «Магніт» в смт.Любешів, вищевказаними працівниками ДАІ було помічено автомобіль НОМЕР_1 сірого кольору, який від'їжджав від кафе-бару «Мрія» в смт.Любешів. Водій вказаного автомобіля - ОСОБА_5 їхав різко змінюючи напрямок руху зліва на право і навпаки. Працівники ДАІ вирішили зупинити даний автомобіль та перевірити водія на предмет вживання алкоголю та здатність керувати транспортним засобом. На законну вимогу інспектора ДАІ ОСОБА_3 ОСОБА_5 свій автомобіль не зупинив, а навпаки збільшив швидкість та продовжив рухатись по вул.Маяковського та вул.Червоноармійській в смт.Любешів. Проїхавши близько двох кілометрів, ОСОБА_5 зупинив свій автомобіль поблизу магазину «Оптика», що по вул.Червоноармійській, після чого інспектор ДПС взводу №1 ДПС ДАІ старший сержант міліції ОСОБА_3 підійшов зі сторони водія до автомобіля НОМЕР_2. За кермом вищевказаного автомобіля перебував ОСОБА_5 Інспектор Косько О.В. представився ОСОБА_5 та пред'явив йому законну вимогу пройти до службового автомобіля для складання адміністративного протоколу за вчинене правопорушення. На це ОСОБА_5 відповів</p>	<p>ОСОБА_1 визнати винним у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 343, ч.2 ст. 345 КК України, призначивши покарання:</p> <p>за ч. 1 ст. 343 КК України у виді арешту строком на 5 (п'ять) місяців;</p> <p>за ч.2 ст. 345 КК України у виді позбавлення волі строком 4 (чотири) роки.</p> <p>На підставі ст. 70 КК України за сукупністю злочинів, шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим визначити ОСОБА_1 остаточне покарання у виді 4 (чотирьох) років позбавлення волі, перевівши відповідно до ч.1 ст.72 КК України покарання у виді п'яти місяців арешту в більш суворий вид покарання – 5 місяців позбавлення волі, з розрахунку, що одному дню позбавлення волі відповідає один день арешту.</p> <p>На підставі ст. 75 КК України ОСОБА_1 від відбування покарання звільнити з випробуванням з іспитовим строком три роки та з покладенням відповідно до ст. 76 КК України обов'язку не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу органів кримінально-виконавчої системи та періодично з'являтися в ці органи для реєстрації.</p>

	<p>відмовою та почав кликати на допомогу, намагався відштовхнути інспектора Коська О.В., котрий тримав ОСОБА_5 за руку. В цей час до них підійшов інспектор Марчук А.І. і разом з інспектором Коськом О.В., діючи правомірно, взяли під руки ОСОБА_5 та повели до службового автомобіля. При цьому ОСОБА_5 намагався втекти від інспекторів Коська О.В. та Марчука А.І., тобто вчинив злісну непокору.</p> <p>В цей час, з магазину «Оптика» вийшли ОСОБА_1, ОСОБА_6, ОСОБА_7 та ОСОБА_8.</p> <p>ОСОБА_1, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, достовірно знаючи та усвідомлюючи, що інспектор Марчук А.І. є працівником правоохоронного органу і перебуває при виконанні службових обов'язків, умисно втрутився в діяльність вказаного працівника міліції, з метою перешкодити йому у виконанні своїх службових обов'язків по затриманню ОСОБА_5, а саме наніс удар рукою в обличчя інспектору Марчуку А.І., чим спричинив останньому, згідно висновку судово-медичної експертизи легкі тілесні ушкодження, а саме струс головного мозку і забійно-розсічену рану лівої надбрівної дуги.</p>	
<p>№ 1-301/2008 рік</p> <p>Шевченківський районний суд м. Чернівці</p> <p>12 серпня 2008 року</p>	<p>20 квітня 2008 року близько 20 години ОСОБА_2 перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, знаходячись в приміщенні залу ігрових автоматів «Екстрема-Сервіс» по вул. Головній, 218 в м. Чернівці вчинив бійку з відвідувачем цього закладу, а саме з нестановленою особою на ім'я ОСОБА_3, під час якої висловлювався брутальною лайкою на зауваження з боку працівників залу гральних автоматів не реагував і продовжував вести себе неадекватно та агресивно, чим зірвав роботу вказаного закладу протягом 10 хвилин.</p> <p>Під час вчинення хуліганських дій з боку ОСОБА_2 працівниками залу ігрових автоматів було викликано працівників міліції по приїзду яких ОСОБА_2 з місця скоєння злочину зник.</p> <p>Наряд батальйону патрульної служби міліції в складі трьох чоловік, який вихав на місце події, записавши зовнішні прикмети ОСОБА_2 почав його розшук в районі скоєння злочину. Після від'їзду працівників міліції ОСОБА_2, переслідуючи хуліганські мотиви, повернувся назад до вказаного приміщення залу ігрових автоматів вже разом із своїм братом ОСОБА_3, де знаходячись в приміщення продовжував вести себе неадекватно та агресивно.</p> <p>З метою припинення подальших хуліганських дій працівники гральних автоматів знову викликали працівників патрульної служби міліції по приїзду яких ОСОБА_2 категорично відмовився виконати законну вимогу працівника</p>	<p>ОСОБА_2 визнати винним в скоєнні злочинів передбачених ст.ст. 296 ч.1, 342 ч.2, 345 ч.2 КК України і призначити йому покарання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - за ст. 296 ч.1 КК України у вигляді 2 місяців арешту; - за ст. 342 ч.2 КК України у вигляді 1 місяця арешту; - за ст. 345 ч.2 КК України із застосуванням ст. 69 КК України у вигляді 5 місяців арешту. <p>На підставі ст. 70 КК України шляхом часткового складання призначених покарань остаточну міру покарання ОСОБА_2 визначити у вигляді 6 місяців арешту.</p> <p>ОСОБА_3 визнати винним в скоєнні злочинів передбачених ст. 343 ч.2, 341 ч.1 КК України і призначити йому покарання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - за ст. 342 ч.2 КК України у вигляді штрафу в сумі 1000 грн.; - за ст. 343 ч.1 КК України у вигляді штрафу в сумі 1500 грн.; <p>На підставі ст. 70 КК України шляхом повного складання призначених покарань остаточну міру покарання ОСОБА_3 визначити у вигляді штрафу в сумі 2500 грн.</p>

	<p>міліції ОСОБА_4 та заспокоїтися, вийти з приміщення залу та пройти до службового автомобіля. У відповідь на це ОСОБА_4, взявши останнього попід руку повів ОСОБА_2 в сторону виходу, де їх зустрів ОСОБА_3, який почав в грубій формі чинити активний вплив на працівника правоохоронного органу з метою перешкоджання виконанню ним своїх службових обов'язків, а саме ОСОБА_3 схопив ОСОБА_4 за формений одяг і потягнув його в середину залу. Тим часом інший працівник міліції ОСОБА_5 відтягнув ОСОБА_2 в сторону від свого напарника. Після чого ОСОБА_2 та ОСОБА_3 працівники міліції попід руки вивели на вулицю.</p> <p>На вулиці ОСОБА_2 та ОСОБА_3 продовжували вести себе ще більш агресивно, та усвідомлюючи законність вимог працівників міліції створюючи перешкоди у виконання працівниками міліції своїх службових обов'язків по охороні громадського порядку, підриваючи їх авторитет, почали ображати працівників міліції нецензурними словами та погрожувати їм службовими неприємностями і вчинили їм опір, який знайшов свої вираження в активній фізичній протидії здійсненню названими працівниками міліції покладених на них службових обов'язків з охорони громадського порядку. Під час вчинення опору вказаним працівникам міліції ОСОБА_2 наніс удар кулаком правої руки в обличчя працівника міліції ОСОБА_4, від чого останній впав на землю, внаслідок чого отримав тілесні ушкодження у вигляді синця коліна.</p>	
<p>№ 1-46</p> <p>Баришівський районний суд Київської області</p> <p>12 лютого 2010 року</p>	<p>11.07.2009 року близько 18 години 30 хвилин ОСОБА_3 перебуваючи за кермом автомобіля НОМЕР_1 з причепом без д.н.з. в стані алкогольного сп'яніння, без будь-яких відповідних документів на право керування вказаним автомобілем, під час здійснення обгону допустив контакт заднім правим колесом свого причепа з автомобілем «Фольцваген – пасат», д.н.з. НОМЕР_2, під керуванням водія ОСОБА_5</p> <p>Під час фіксації дорожньо-транспортної пригоди працівниками ВДАІ з обслуговування Бориспільського району старшим дізнавачем ОСОБА_6 та старшим інспектором Сондеєм В.І., підсудній ОСОБА_3 усвідомлюючи, що перед ним знаходяться працівники міліції які виконують покладені на них службові обов'язки, з метою перешкоджання виконання ними службових обов'язків, посилаючись на те, що він займає посаду заступника начальника ВПМ ОСОБА_4 ОДПІ, вчинив вплив на працівників правоохоронного органу шляхом висловлювання на їхню адресу нецензурної лайки, погроз</p>	<p>Підсудного ОСОБА_3 визнати винуватим у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 ст.342, ч.2 ст.343 КК України.</p> <p>Призначити ОСОБА_3 покарання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - за частиною 2 статті 342 КК України - 4 (чотири) місяці арешту; - за частиною 2 статті 343 КК України – 3 (три) місяці арешту. <p>Відповідно до ст.70 КК України остаточною мірою покарання за їх сукупністю шляхом часткового складення призначених покарань визначити покарання у виді арешту строком на 4 (чотири) місяці 18 днів.</p>

звільненням їх із займаних посад що супроводжувалося незаконними вимогами ОСОБА_3 до співробітників правоохоронного органу залишити місце ДТП та не вживати заходів щодо його фіксації та документального оформлення.

Незважаючи на втручання в діяльність правоохоронного органу, старший дізнавач ОСОБА_6 та старший інспектор Сондей В.І. відмовилися виконати незаконні вимоги ОСОБА_3 та продовжували здійснювати належне оформлення дорожньо-транспортної пригоди шляхом здійснення фотографування транспортних засобів, їх огляду, відібрання пояснень від учасників та очевидців дорожньо-транспортної пригоди та складання відповідних схем. При цьому ОСОБА_3, всупереч вимогам п. 2.10 Правил дорожнього руху, не зважаючи на неодноразові законні вимоги співробітників міліції не вчиняти дії з предметами, що мають на собі сліди дорожньо-транспортної пригоди, продовжуючи втручатися в діяльність працівників правоохоронного органу, почав за допомогою ключів відкручувати праве колесо причепа яке деформувалося внаслідок зіткнення з автомобілем «Фольцваген – пасат», порушуючи тим самим обстановку дорожньо-транспортної пригоди та унеможливаючи правильне фіксування ДТП.

Побачивши протиправні дії ОСОБА_3, старший дізнавач ВДАІ з обслуговування Бориспільського району ОСОБА_6 підійшов до нього та зауважив, що оформлення дорожньо-транспортної пригоди не закінчено, а тому порушувати дорожню обстановку не можливо. Не реагуючи на зауваження, ОСОБА_3 продовжував здійснювати свої протиправні дії, а тому, ОСОБА_6 вимушений був узяти останнього за праву руку, в якій останній тримав ключ, щоб перешкодити його незаконним діям.

ОСОБА_3 усвідомлюючи, що ОСОБА_6 є працівником правоохоронного органу, знову почав висловлюватись на його адресу нецензурною лайкою та правою рукою, відмахуючись від ОСОБА_6 вдарив його декілька раз ключем, якого тримав в правій руці по передній частині тулубу та руках.

Продовжуючи свої протизаконні дії, ОСОБА_3 побачивши, що ОСОБА_7 здійснює дії по оформленню дорожньо-транспортної пригоди та намагається провести опитування іншого учасника, не припиняючи з використанням свого службового становища втручатися в службову діяльність працівника правоохоронного органу, підійшов до службового автомобіля ВДАІ з обслуговування Бориспільського району ВА3 2107 д.н.з. 0367, та

	<p>з метою перешкоджання виконання ним своїх службових обов'язків, схопив за лівий погон форменої сорочки ОСОБА_7 та відірвавши його кинув в останнього.</p> <p>В подальшому, ігноруючи законні вимоги працівників ВДАІ не порушувати обстановку ДТП, ОСОБА_3 замінив праве пошкоджене колесо причепа та сівши за кермо автомобіля НОМЕР_1 закрився з середини на замок. Після прибуття на місце ДТП начальника ВДАІ з обслуговування Бориспільського району ОСОБА_8, який намагався вступним в діалог з ОСОБА_3, завів транспортний засіб та розпочав рух вперед, створюючи своїми діями реальну загрозу життю та здоров'ю працівників міліції та пошкодженню державного майна, а саме службових автомобілів, які за вказівкою ОСОБА_8 блокували рух автомобіля «Мітсубісі Л-200». Оскільки працівники міліції перебували попереду його автомобіля та чинили активний супротив діям ОСОБА_3, останній зупинив автомобіль, включив задню передачу та вивернувши автомобіль з'їхав в кювет та по полю втік з місця пригоди.</p>	
<p>№ 1-221/08</p> <p>Київський райсуд м. Полтави</p> <p>23.12 2008 р.</p>	<p>15.02.2006 року близько 18 години ОСОБА_1, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння без дозволу господарки, через двері, умисно, незаконно проник до помешкання ОСОБА_5, яке знаходиться за адресою : АДРЕСА_2.</p> <p>Продовжуючи свою злочинну діяльність ОСОБА_1, діючи умисно, усвідомлюючи, що ОСОБА_6 є працівником правоохоронного органу та перебуває при виконанні своїх службових обов'язків щодо припинення незаконних дій, які він вчиняв по відношенню до свої дружини ОСОБА_7 та її матері ОСОБА_8, вчинив опір, який виразився в активній фізичній протидії здійсненню працівником міліції ОСОБА_9 своїх службових обов'язків та вплив на працівника правоохоронного органу ОСОБА_9, який виразився в конкретних діях, спрямованих на перешкоду виконання ним своїх службових обов'язків, при цьому порвав йому нижню ліву кишеню міліцейського бушлату та відірвав гудзика його кітелю.</p> <p>При вказаних діях підсудного та разом з потерпілим ОСОБА_10 знаходився заступник голови селищного комітету ОСОБА_11, який також намагався зупинити протиправні дії підсудного.</p> <p>ОСОБА_1 достеменно знаючи, що ОСОБА_11 є заступник голови селищного комітету с. Рибці м. Полтави та являється представником громадськості і з метою припинення виконання його громадських</p>	<p>ОСОБА_1 визнати винним у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 162, ч. 2 ст. 342, ч. 1 ст. 343, ч. 2 ст. 350 КК України та призначити йому покарання :</p> <ul style="list-style-type: none"> - за ч. 1 ст. 162 КК України у виді обмеження волі строком на 1(один)рік - за ч. 2 ст. 342 КК України у виді обмеження волі строком на 2 (два) роки - за ч. 1 ст. 343 КК України у виді арешту строком 6(шість) місяців - за ч. 2 ст. 350 КК України у виді обмеження волі строком на 3(три) роки <p>На підставі ст. 70 КК України за сукупністю злочинів, шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим, призначити ОСОБА_1 остаточне покарання у виді обмеження волі строком 3(три) роки.</p>

	<p>обов'язків щодо припинення незаконних дій підсудного, які він вчиняв по відношенню до своєї дружини ОСОБА_7 та її матері ОСОБА_8, завдав потерпілому два удари кулаком в обличчя, внаслідок чого заподіяв останньому тілесні ушкодження у вигляді крововиливу та саден шкіри, які згідно висновку судово-медичного експерта №1465 від 31.05.2006 р., відносяться до ушкоджень легкого ступеню тяжкості.</p>	
<p>№ 4-2413/08 Печерський районний суд міста Києва 22.10.2008</p>	<p>Щодо депутата Київської міської ради ОСОБА_4. про втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, яке перешкодило затриманню особи, яка вчинила злочин та привласнення офіційних особливо важливих документів, що спричинило порушення роботи установи, тобто за ознаками злочинів, передбачених ч. 2 ст. 343 та ч. 2 ст. 357 КК України. Перебуваючи в залі судового засідання Подільського районного суду м. Києва № 4 за вищевказаною адресою, виконуючи вимоги ст.ст. 98-2, 106, 115 КПК України розпочав оголошувати ОСОБА_1. постанову про порушення щодо нього кримінальної справи за ознаками злочинів, передбачених ч. 2 ст. 364, ч. 2 ст. 366 КК України, а також протокол затримання останнього в порядку, передбаченому ст. 115 КПК України, за підозрою в вчиненні вказаних злочинів.</p> <p>Водночас присутній в залі суду депутат Київської міської ради ОСОБА_4., діючи умисно, в інтересах ОСОБА_1., за попередньою змовою з невідомими слідством особами, з метою перешкоджання затриманню слідчим в особливо важливих справах Генеральної прокуратури України Хребтаком О.Б. ОСОБА_1. в порядку, передбаченому ст. 115 КПК України, вирвав у слідчого з рук постанову про порушення кримінальної справи, протокол затримання ОСОБА_1. в порядку ст. 115 КПК України та протокол роз'яснення ОСОБА_1. прав як підозрюваному, які є особливо важливими офіційними документами, й тим самим незаконно привласнив їх.</p> <p>Під час цього, користуючись відсутністю у слідчого документів, які підтверджували факт порушення кримінальної справи щодо ОСОБА_1. та його затримання в порядку, передбаченому ст. 115 КПК України, невідомі слідством особи за участю працівників швидкої медичної допомоги «БОРИС», в оточенні ОСОБА_5. та ОСОБА_4., винесли ОСОБА_1. на медичних ношах із залу судового засідання, помістили його до автомобіля швидкої медичної допомоги, після чого він зник у невідомому напрямку.</p>	<p>Подання задовольнити. Дозволити проведення обшуку житла, у тому числі господарських будівель, гаражів, сараїв, приватних автомобілів ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1 року народження, за аАДРЕСА_1, з метою відшукування матеріалів кримінальної справи, речей й цінностей, здобутих злочинним шляхом, інших предметів і документів, які мають значення для встановлення істини у справі Постанова оскарженню не підлягає.</p>

	<p>У подальшому ОСОБА_1. доставлено до приміщення лікарні «БОРИС» за адресою: м. Київ, проспект М.Бажана, будинок 12-А, де останній від госпіталізації відмовився та залишив лікарню. Вжитими заходами встановити місце знаходження ОСОБА_1. не виявилось можливим, у зв'язку з чим 17.10.08 оголошено його розшук.</p>	
<p>№1-80/07 Комсомольський міський суд Полтавської області 07 лютого 2007 року</p>	<p>18 квітня 2004 р. ОСОБА_1 разом зі своїми знайомими ОСОБА_6, ОСОБА_7 та ОСОБА_8 відпочивали на березі ріки Дніпро в районі затоки „Барбара" поруч із містом Комсомольськ Полтавської області. При цьому ОСОБА_6 та ОСОБА_8 із застосуванням риболовної сітки та гумового човна здійснювали вилов риби у вказаній затоці.</p> <p>Того ж дня, близько 17 години при здійсненні заходів, передбачених операцією УМВС «Нерест-2004», працівниками Комсомольського МВ УМВС України в Полтавській області ОСОБА_3, ОСОБА_5 та ОСОБА_4 був викритий факт вчинення ОСОБА_6 та ОСОБА_8 порушення правил рибальства.</p> <p>Побачивши, що працівниками Комсомольського МВ УМВС проводиться вилучення знарядь незаконного вилову риби та затримання ОСОБА_6 та ОСОБА_8, ОСОБА_1, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, діючи умисно, з метою перешкодити виконанню працівниками міліції їх службових обов'язків, пов'язаних з виявленням та припиненням правопорушень, супроводжуючи свої дії нецензурною лайкою та образами, підсудний став на гумовий човен, який використовувався при вчиненні зазначеного правопорушення, і заявив, що не віддасть його працівникам міліції. Коли дільничний інспектор міліції ОСОБА_5 підійшов до човна, щоб його забрати з місця вчинення правопорушення, ОСОБА_1, діючи умисно, з вищевказаною метою, став руками відштовхувати його від човна.</p> <p>Оскільки на чисельні зауваження працівників міліції ОСОБА_1 не реагував і продовжував чинити протиправні дії, працівники міліції ОСОБА_3 та ОСОБА_5, з метою їх припинення і доставлення ОСОБА_1 до Комсомольського МВ, запропонували йому сісти до чергового автомобіля Комсомольського МВ. Після того, як ОСОБА_1 відмовився, ОСОБА_3 та ОСОБА_5, застосовуючи в рамках службових повноважень фізичну силу, намагались помістити ОСОБА_1 до вказаного автомобіля. Під час цього ОСОБА_1, діючи умисно, з метою вчинення опору вказаним працівникам міліції, активно фізично протидівав їм, руками відштовхував від себе, відбивав їх</p>	<p>ОСОБА_1 визнати винним в скоєні злочинів, передбачених ч.2 ст. 342, ч. 1 ст. 343 та ч. 2 ст. 345 КК України і призначити йому покарання у вигляді:</p> <p>за ч. 2 ст. 342 КК України - 6 місяців арешту; за ч. 1 ст. 343 КК України - 6 місяців арешту; за ч. 2 ст. 345 КК України - 2 роки позбавлення волі. На підставі ч.1 ст. 70 КК України остаточну міру покарання призначити шляхом часткового складання призначених покарань у вигляді 2 років 6 місяців позбавлення волі.</p> <p>На підставі ст.ст.75,76 КК України звільнити ОСОБА_1 від призначеного покарання, якщо він протягом трьохрічного іспитового строку не вчинить нового злочину і виконає покладені на нього такі обов'язки:</p> <p>не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої системи;</p> <p>повідомляти орган кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання, роботи або навчання,;</p> <p>періодично з'являтися для реєстрації в орган кримінально-виконавчої системи.</p>

	<p>руки, намагався вирватися.</p> <p>Коли, не зважаючи на вчинений ОСОБА_1 опір, він був поміщений до чергового автомобіля, підсудний, діючи умисно, з метою завдання тілесних ушкоджень працівникам міліції, вдарив ногою по дверях автомобіля, якими дільничного інспектора міліції ОСОБА_5 вдарило по голові, завдавши йому фізичного болю.</p> <p>Продовжуючи свій злочинний намір, діючи умисно, з метою нанесення працівникам міліції тілесних ушкоджень, ОСОБА_1 знову вдарив ногою по дверях автомобіля, якими защемило руку інспектору по охороні громадського порядку ОСОБА_4, спричинивши йому легкі тілесні ушкодження у вигляді рани та крововиливу на правій кисті, що потягли за собою короткочасний розлад здоров'я.</p> <p>Перебуваючи поряд, дільничний інспектор міліції ОСОБА_3 намагався припинити протиправні дії ОСОБА_1, але останній, діючи умисно, з метою нанесення тілесних ушкоджень, наніс йому удар ногою в ліву частину грудної клітини, завдавши останньому фізичного болю.</p>	
<p>№1-895 2007 г.</p> <p>Берлинский горрайонный суд Запорожской области</p> <p>19 ноября 2007 года</p>	<p>5 сентября 2007 года, около 6 часов, ОСОБА_1. совместно с ОСОБА_2., с целью незаконного занятия рыбным добывающим промыслом, не имея выданного в установленном порядке разрешения на изъятие водных живых ресурсов, на катере «Амур-Д», вышли в Бердянский залив Азовского моря в районе балки «Петровая», расположенная на территории Дмитровского сельского совета Бердянского района Запорожской области. На расстоянии около 3000 м от берега ОСОБА_1. и ОСОБА_2., используя запрещенные орудия лова - 4 капроновые сети, занялись рыбным промыслом, поймал 276 экземпляров сельди и 53 экземпляра бычка, которые выбрали из сетей в свою лодку, однако 05.09.07 г. примерно в 07 часов утра были задержаны при выходе на берег работниками Бердянского территориального отдела «Азовгосрыбохраны» Матеевым М.И., Ковалем В.И., Коломойцем А.В., зафиксировавшими факт нарушения путем составления протокола об административном правонарушении.</p> <p>В результате незаконного занятия рыбным добывающим промыслом ОСОБА_1. и ОСОБА_2. причинили рыбным запасам Украины, согласно Таксам, утвержденным Постановлением Кабинета Министров Украины № 32 от 19.01.1998г., существенный ущерб на сумму 7038 грн.</p> <p>Кроме того, ОСОБА_1. 5 сентября 2007 года, примерно в 07 часов 30 минут, на побережье Азовского моря, в районе балки «Петровая» Бердянского района Запорожской</p>	<p>ОСОБА_1 признать виновным в совершении преступлений, предусмотренных ст.ст. 249 ч.1,343 ч.1 УК Украины и назначить ему наказание по:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ст. 249 ч. 1 УК Украины два года ограничения свободы, без конфискации имущества, • ст. 343 ч.1 УК Украины штраф в размере 700 грн. <p>На основании ст. 70 УК Украины путем поглощения менее строгого наказания более строгим окончательно определить ОСОБА_2. наказание в виде двух лет ограничения свободы, без конфискации имущества.</p> <p>ОСОБА_2 признать виновным в совершении преступления, предусмотренного ст. 249 ч.1 УК Украины и назначить ему наказание в виде одного года ограничения свободы, без конфискации имущества.</p> <p>На основании ст. 75 УК Украины освободить ОСОБА_2. и ОСОБА_1. от отбытия назначенного наказания, если ОСОБА_1. в течении двух лет, а ОСОБА_2, в течении одного года испытательного срока не совершат новое преступление и выполнят возложенные на них на основании ст.</p>

	<p>области, сразу же после задержания его инспекторами рыбоохраны при выходе на берег после незаконного занятия рыбным промыслом с незаконно добытой рыбой, оказал воздействие на работника правоохранительного органа, государственного инспектора Бердянского территориального отдела Азовгосрыбоохраны ОСОБА_3., путем уговоров и предложения провести телефонный разговор с неустановленным лицом, с целью добиться принятия незаконного решения, а именно несоставления протокола об административном правонарушении.</p>	<p>76 УК Украины обязательства периодически являться для регистрации в органы уголовно-исполнительной системы и уведомлять данные органы о перемене места жительства.</p>
<p>№ 1-204 2009 г. Первомайский суд Луганской области 23 ноября 2009 г.</p>	<p>19.02.08 г. старший инспектор по проведению карантинных ветеринарных мероприятий при УМВД Украины в Луганской области, капитан милиции ОСОБА_5 во исполнение предписания начальника отдела ветеринарной медицины по проведению карантинных ветеринарных мероприятий при УМВД Украины в Луганской области о проведении проверки за ветеринарно – санитарным состоянием рынков совместно с участниками проверки ОСОБА_6А., ОСОБА_7, ОСОБА_8 проводил проверку исполнения требований действующего ветеринарного законодательства на рынке г. Первомайска – рынке ЧП «Шабанова», расположенном в г. Первомайске Луганской обл., ул. 19 Партсъезда.</p> <p>При проведении проверки торгового модуля ЧП ОСОБА_9 ОСОБА_5 был установлен факт использования продукции животного происхождения, а именно куриных окороков фирмы «Perdue» производства США для экспорта в Россию, с нарушением правил маркирования, а также без соответствующих документов подтверждающих происхождение данной продукции, ее качество и безопасность. В соответствии с Законом Украины « О безопасности и качестве пищевых продуктов» в редакции от 06.09.2005 г. Пищевой продукт считается неправильно маркированным, если информация на этикетке представлена не на государственном языке. Ст. 36 Закона Украины « О безопасности и качестве пищевых продуктов» запрещен оборот объектов санитарных мероприятий , если эти объекты опасны, непригодны к употреблению, неправильно маркированы. Такие пищевые продукты подлежат изъятию в порядке, установленном этим законом.</p> <p>В соответствии с Положением о подразделениях ветеринарной милиции по проведению карантинных и ветеринарных мероприятий, утв. Постановлением Кабинета Министров Украины от 29,03,2002 г.№ 395, с изменениями и N 1106 (1106-2003-п) 17.07.2003</p>	<p>ОСОБА_3 признать виновным в совершении преступления, предусмотренного ч.1 ст.343 УК Украины и назначить наказание в виде штрафа в доход государства в размере ста необлагаемых минимумов доходов граждан, в сумме 1 700 гривен.</p> <p>ОСОБА_4 признать виновным в совершении преступления, предусмотренного ч.1 ст.343 УК Украины и назначить наказание в виде штрафа в доход государства в размере ста необлагаемых минимумов доходов граждан, в сумме 1 700 гривен.</p>

1573 (1573-2003-п) от 02.10.2003 N 478 (478-2004-п) от 14.04.2004 № 306 (306-2008-п) от 02.04.2008 } к полномочиям подразделений ветеринарной милиции относится осуществление государственного ветеринарно-санитарного контроля за производством и оборотом продуктов животного, а на агропродуктовых рынках и растительного происхождения, ветеринарных препаратов, субстанций, кормовых добавок, кормов, репродуктивного материала, а также средств ветеринарной медицины и средств по уходу за животными. Работники подразделений ветеринарной милиции имеют право беспрепятственного доступа без предупреждений к мощностям (объектам) с целью осуществления ветеринарно-санитарного надзора в любое время их работы.

При проверке данного торгового модуля в нем находился ОСОБА_4, который представился участникам проверки хозяином данного торгового модуля, при этом на требование ОСОБА_5 документы подтверждающие происхождение, качество и безопасность куриных окороков, находящихся в данном торговом модуле, не предъявил за их отсутствием. ОСОБА_5 пояснил ОСОБА_4, что факт отсутствия таких документов, а также тот факт, что упаковки с данными окороками маркированы не на государственном языке — украинском языке, является основанием для изъятия данной продукции из оборота, сообщил ОСОБА_4 о своем намерении изъять данные куриные окорока для принятия решения об их дальнейшем использовании.

ОСОБА_4, имея, умысел на воспрепятствование выполнению ОСОБА_5 его служебных обязанностей, на пояснения ОСОБА_5 ответил, что изымать данные куриные окорока он не позволит, что он намерен оказывать сопротивление ОСОБА_5 в случае, если тот будет изымать данные окорока. При этом позвонил по мобильному телефону своему отцу ОСОБА_3 и сообщил о действиях ОСОБА_5

Прибывший к данному торговому модулю ОСОБА_3, представился ОСОБА_5 и другим участникам проверки хозяином данного торгового модуля и продукции находящейся в данном торговом модуле, в связи с чем ОСОБА_5 представился ОСОБА_3 и предъявил свое удостоверение и предписание на проведение проверки.

ОСОБА_5 пояснил ОСОБА_3, что он производит изъятие куриных окороков находящихся в торговом модуле в связи с отсутствием документов,

	<p>подтверждающих происхождение, качество и безопасность данных куриных окороков, на что ОСОБА_3, имея умысел на воспрепятствование ОСОБА_5 в исполнении им служебных обязанностей, ответил, что ничего ОСОБА_5 изъять в данном торговом модуле не удастся. Кроме того, неоднократно требовал у ОСОБА_5 покинуть помещение данного торгового модуля, говорил, что он его сейчас в нем закроем, на что ОСОБА_5 ответил отказом и продолжал находиться в помещении торгового модуля. ОСОБА_5 продолжал составление акта изъятия из оборота некачественной и опасной продукции. После этого он попытался вытолкнуть ОСОБА_5 из помещения данного торгового модуля, вынес из помещения данного торгового модуля 2 коробка с куриными окороками фирмы «Perdue» производства США для экспорта в Россию, подлежащих изъятию из оборота в соответствии с законными требованиями ОСОБА_5 и загрузил эти коробки в стоявший неподалеку от данного торгового модуля принадлежащий ему микроавтобус «Мерседес».</p> <p>После этого, ОСОБА_3 совместно с ОСОБА_4 имея умысел на воспрепятствование выполнению работником правоохранительного органа - капитаном милиции ОСОБА_5 его служебных обязанностей, прикрыли двери данного торгового модуля, при том, что в помещении модуля находился ОСОБА_5, после чего, ОСОБА_3, закрыл двери данного торгового модуля на замок и передав ключ от этого замка ОСОБА_4 уехал на принадлежащем ему автомобиле с территории Первомайского рынка, в результате чего ОСОБА_5 был заперт в данном торговом модуле, и тем самым лишен возможности исполнять свои служебные обязанности. ОСОБА_5 был выпущен из торгового модуля по первому требованию работников милиции, приехавших по вызову ОСОБА_5</p>	
<p>№1-178/2008р. Долинський районний суд Івано-Франківської області 26 листопада 2008 року</p>	<p>Працівниками Долинської міжрайпрокуратури ОСОБА_2 та ОСОБА_3, за участі працівників міліції ОСОБА_4 і ОСОБА_5, інспектора праці ОСОБА_6 проводилась рейдова перевірка з питань дотримання трудового законодавства на пилорамі приватного підприємця ОСОБА_7, що в ІНФОРМАЦІЯ_4.</p> <p>Під час перевірки виявлено, що на даній пилорамі працює неповнолітній ОСОБА_8, ІНФОРМАЦІЯ_5 р.н., якому на день перевірки ще не виповнилось 16-ти років. Членами рейдової перевірки прийнято рішення про проведення його опитування в присутності матері. Тому, учасники рейдової</p>	<p>ОСОБА_1 визнати винним у вчиненні злочину передбаченого ст. 343 ч.1 КК України та призначити покарання у вигляді штрафу в розмірі 1105 (одна тисяча сто п'ять) гривень.</p>

	<p>перевірки сіли в службовий автомобіль міліції марки ВАЗ-2106, д.н. НОМЕР_1, на якому був напис ІНФОРМАЦІЯ_6, куди також добровільно сів ОСОБА_8, та поїхали до нього додому. При цьому він показував куди їхати.</p> <p>Однак, по дорозі, в ІНФОРМАЦІЯ_7, приблизно біля 15 години 00 хвилин, рух службового автомобіля міліції зупинив автомобіль марки ВАЗ 2105, д.н. НОМЕР_2 під керуванням підсудного ОСОБА_1, перегородивши дорогу. Вищевказаний громадянин вийшов із зазначеного автомобіля, відкрив передню дверку автомобіля міліції, різко витягнув з машини неповнолітнього ОСОБА_8 та вказав йому втікати. На запитання працівників правоохоронних органів, чому він це зробив та що він собі дозволяє, ОСОБА_1 мовчки сів у свій автомобіль та поїхав геть. При цьому, ОСОБА_8, через підмовництво до втечі ОСОБА_1, від працівників правоохоронних органів втік.</p>	
<p>№ 1-28 Категорія 35</p> <p>Маневицький районний суд Волинської області</p> <p>20 квітня 2007 року</p>	<p>Підсудні ОСОБА_2., ОСОБА_1., ОСОБА_3 9 січня 2007 року, біля 9-ї години 30 хвилин, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, за попередньою змовою між собою та трьома нестановленими слідством особами, матеріали відносно яких виділено в окреме провадження, приїхавши гужовою підводою в 11 квартал Холоневицького лісництва ДП „Цуманський лісгосп“, який згідно рішення обласної ради № 9/2 від 29.10.1999 року „Про внесення змін та доповнень до рішення обласної ради № 12/3 від 04.11.1997 року „Про надання мисливських угідь користувачам в області“ закріплений за Цуманським держлісгоспом для ведення мисливського господарства, де умисно, всупереч встановленим правилам полювання, в порушення вимог ст. 17 Закону України „Про мисливське господарство та полювання“, не отримавши відповідної ліцензії та в заборонений час, оскільки згідно наказу Волинського обласного управління лісового господарства № 64 від 25.04.06 року, зареєстрованого у Волинському обласному управлінні юстиції № 28/863 від 16.05.2006 року, днями полювання є лише субота та неділя, незаконно розпочали полювання. При цьому кожен з учасників полювання виконував наперед домовлені і встановлені обов'язки, направлені на колективне здобуття тварини. В ході проведення полювання було застрелено самця лося, віком три роки, чим заподіяно істотну матеріальну шкоду на загальну суму 1530 гривень, розрахунок якої проведений у відповідності до наказу</p>	<p>ОСОБА_2 визнати винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 248 КК України, призначивши покарання - 1700 (одна тисяча сімсот) гривень штрафу з конфіскацією знарядь і засобів полювання та всього добутого.</p> <p>ОСОБА_1 визнати винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 248 КК України, призначивши покарання - 1700 (одна тисяча сімсот) гривень штрафу з конфіскацією знарядь і засобів полювання та всього добутого.</p> <p>ОСОБА_3 визнати винним у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 248 КК, ч. 1 ст. 343 КК, ч. 1 ст. 347 КК України, призначивши покарання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • за ч. 2 ст. 248 КК України - 1700 (одна тисяча сімсот) гривень штрафу з конфіскацією знарядь і засобів полювання та всього добутого; • за ч. 1 ст. 343 КК України - 1020 (одна тисяча двадцять) гривень штрафу; • за ч. 1 ст. 347 КК України - 1020 (одна тисяча двадцять) гривень штрафу. <p>На підставі ст. 70 КК України за сукупністю злочинів шляхом часткового складання призначених</p>

	<p>Міністерства лісового господарства та Міністерства охорони природного середовища та ядерної безпеки України № 24/32 від 12.03.1996 року, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України № 137/1162 від 22 березня 1996 року „Про затвердження такс нарахування розміру стягнення за збитки, заподіяні незаконним добуванням або знищенням диких звірів і птахів (крім видів, занесених до Червоної книги України), їх жител, біотехнічних споруд”.</p> <p>Крім того, коли 9 січня 2007 року, біля 16-ї години, слідчо-оперативна група в складі слідчого СВ Маневицького РВ УМВС України у Волинській області ОСОБА_6., експерта-криміналіста ОСОБА_7., дільничних інспекторів ОСОБА_4., ОСОБА_8 проводила в лісовому масиві поблизу села Майдан-Липно Маневицького району Волинської області та у вказаному селі дослідчу перевірку по факту незаконного полювання ОСОБА_3., ОСОБА_2., ОСОБА_1 та трьома невстановленими особами, в результаті якого було застрелено самця лося, ОСОБА_3., почувши на вулиці Дружби Народів, поблизу будинку ОСОБА_9., крик ОСОБА_2., вважаючи, що його товариша затримали за вчинення злочину, кинувся йому на допомогу. На вказаній вулиці села ОСОБА_3. побачив автомобіль „ВАЗ-2105” червоного кольору з працівниками міліції і вирішив, що вони затримали ОСОБА_2. З метою перешкодити працівникам міліції затримати ОСОБА_2. та доставити його в Маневицький РВ УМВС, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, він вискочив на капот вказаного автомобіля і ударом ноги повністю розбив лобове скло. Однак, після попередження слідчого ОСОБА_6. про неприпустимість такої поведінки та, дізнавшись від односельчан, що ОСОБА_2. повезли в службовому автомобілі працівників лісової охорони ДП „Цуманський лісгосп”, ОСОБА_3. припинив свої злочинні дії.</p>	<p>покарань остаточно визначити покарання - 3400 (три тисячі чотириста) гривень штрафу з конфіскацією знарядь і засобів полювання та всього добутого.</p>
<p>№ 1-120 2003 рік</p> <p>Місцевий суд Городоцького району Львівської області</p> <p>10 липня 2003 року</p>	<p>Підсудний Вовк М.Є., 27 квітня 2003 року, приблизно о 8 год. 00 хв. в с. Суховоля Городоцького району у приміщенні будинку № 18 з метою перешкодити виконанню обов'язків працівником правоохоронного органу, а саме затримання Вовка М.Є., що перебував у розшуку, втрутився в діяльність працівника Городоцького РВ УМВСУ у Львівській області лейтенанта міліції Карапінки В.Я., який перебував у форменному одязі виконуючи постанову місцевого суду Городоцького району про затримання Вовка М.Є. та перешкодив затриманню останнього, в результаті чого Вовк М.Є. утік від працівника міліції та уник затримання.</p>	<p>Засудив Вовка Мирона Євстаховича за ч. 2 ст. 343 КК України на два роки обмеження волі.</p> <p>Застосувати у відношенні Вовка М.Є. ст. 75 КК України та звільнити його від відбуття покарання з випробуванням з іспитовим строком на два роки, якщо він протягом цього року не вчинить нового злочину.</p>

Додаток В

Витяги з
рішень судів України
у найбільш типових справах про вчинення злочину
передбаченого ст. 376 КК України

Номер справи, найменування суду, дата постановлення рішення	Фабула злочину	Рішення суду
<p>№1-21/2007г. Токмакский районный суд 22 августа 2007 года</p>	<p>05.04.2005 г. примерно в 17-00 час. подсудимая ОСОБА_3., находясь в здании Бердянского горрайсуда, расположенного по ул.Красной, 38 в г.Бердянск, умышленно, грубо нарушая общественный порядок и выражая явное неуважение к обществу, проявляя особую дерзость, ворвалась в совещательную комнату №14 судьи ОСОБА_4., при этом бросила в судью заранее заготовленный предмет (камень), оскорбила ее нецензурной бранью, сфотографировала судью, после чего с места преступления скрылась.</p> <p>В момент совершения вышеуказанных хулиганских действий ОСОБА_3. заведомо зная, что судья Бердянского горрайонного суда ОСОБА_4 находится в совещательной комнате, где составляет судебное решение имея умысел на вмешательство в деятельность судьи, с целью воспрепятствовать исполнению ею служебных обязанностей, ворвалась в совещательную комнату №14 бросила в судью ОСОБА_4. камень, оскорбила ее нецензурной бранью, сфотографировала и скрылась с места преступления, при этом нарушила тайну совещательной комнаты и сорвала судебное разбирательство по уголовному делу в отношении ОСОБА_5.</p>	<p>ОСОБА_3 признать виновной в совершении преступлений предусмотренных ст.376 ч.1 ,ст 296ч.4УК Украины и определить ей наказание: -по ст.376 ч.1 УК Украины в виде ареста сроком на 3 месяца, -по ст.296 ч.4 УК Украины в виде 3 (трех) лет лишения свободы, В соответствии с ч.1 ст.70 УК Украины по совокупности преступлений путем поглащения менее строго наказания более строгим определить ОСОБА_3. Наказание в виде 3 (трех) лет лишения свободы.</p> <p>Применив ст.75 УК Украины от отбывания наказания освободить с годичным испытательным сроком.</p> <p>Применив ст.76 УК Украины в отношении осужденной обязав ее без согласия органа уголовно-исполнительной системы не изменять место жительства и раз в месяц являться на регистрацию.</p>
<p>№1-46/2008 год Червонозаводский районный суд города Харкова 16 сентября 2008 года</p>	<p>11 сентября 2002 года в Дзержинский районный суд гор Харькова с жалобой на неправомерные действия ОАО «Укртелеком» обратились ОСОБА_1 и ОСОБА_2 19 сентября 2002 года определением судьи Слободина М. Н. указанная жалоба была оставлена без движения и предоставлен срок для устранения имеющихся в ней недостатков. 23 сентября 2002 года указанные лица повторно обратились с жалобой в суд, 29 сентября 2002 определением судьи Дзержинского районного суда гор. Харькова Слободина М. Н. жалоба была возвращена заявителям. 10 октября 2002 года ОСОБА_1 и ОСОБА_2 подали апелляции на определение судьи, 14 октября 2002 года копия указанной жалобы была направлена начальнику Харьковской дирекции ОАО «Укртелеком» для</p>	<p>ОСОБА_1 признать виновным в совершении преступления, предусмотренного ст. 376 ч. 1 УК Украины и назначить ему наказание в виде ареста сроком на 3 /три/ месяца.</p> <p>В соответствии со ст. 49 УК Украины освободить ОСОБА_1 от отбытия назначенного судом наказания в связи с истечением сроков давности.</p>

	<p>предоставления возражений в срок до 15 ноября 2002 года.</p> <p>11 ноября 2-002 года около 17 часов ОСОБА_1, находясь в здании Дзержинского районного суда гор. Харькова, расположенного в гор. Харькове по пр. Победы № 52-В, зашел в кабинет судьи Слободина М. Н. на прием и, имея умысел на воспрепятствование исполнению судьей Слободиним М. Н. своих служебных обязанностей по отправлению правосудия, а именно в грубой, непристойной форме стал требовать от судьи Слободина М. Н. отмены ранее принятого ним решения о предоставлении Харьковской дирекции ОАО «Укртелеком» срока на предоставление возражений на апелляционную жалобу ОСОБА_1 и ОСОБА_2, а также немедленно отправить материал № 2-8798 по их жалобе на неправомерные действия ОАО «Укртелеком» в апелляционный суд Харьковской области, не ожидая истечения назначенного срока и предоставления указанной организацией возражений на апелляцию. При этом ОСОБА_1 неоднократно оскорблял и унижал человеческую и профессиональную честь и достоинство судьи Слободина М. Н. в присутствии секретаря Острогиной О.Н. Не реагируя на требования судьи Слободина М. Н. не препятствовать осуществлению приема граждан, а также не препятствовать исполнению судьей своих обязанностей по отправлению правосудия, ОСОБА_1 разбросал со стола судебные дела и официальные документы, находящиеся в кабинете судьи, после чего стал топтать эти дела и документы на полу. Возмущенный его действиями судья Слободин М. Н. принял меры к их пресечению и попросил секретаря судебных заседаний ОСОБА_3 вызвать в кабинет работников милиции и только после этого ОСОБА_1 покинул кабинет судьи Слободина М. Н. В результате данного инцидента, длившегося около 5 минут, был сорван прием граждан судьей Слободиним М. Н., последний был публично унижен. Также было сорвано судебное заседание по заявлению ГНА о признании незаконными действий дознавателя Дзержинского РО ХГУ УМВДУ в Харьковской области ОСОБА_4, назначенное на 17 час. 11 ноября 2002 года.</p>	
<p>1А-1318/2007р Апеляційний суд Херсонської області.</p>	<p>Колегія суддів судової палати у кримінальних справах апеляційного суду Херсонської області в складі:</p> <p>...</p> <p>розглянувши у відкритому судовому засіданні в м. Херсоні кримінальну справу за апеляцією засудженого ОСОБА_1 та апеляцією прокурора, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, на вирок Суворовського районного</p>	<p>Апеляцію засудженого ОСОБА_1 залишити без задоволення.</p> <p>Апеляцію прокурора, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, -задовольнити частково.</p> <p>Вирок Суворовського районного</p>

	<p>суду м. Херсона від 03 жовтня 2007 року, - ВСТАНОВИЛА:</p> <p>Цим вироком засуджено: ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1 народження, громадянина України, раніше не судимого, - за ст. 376 ч. 1 КК України до штрафу в розмірі 510 гривень.</p> <p>Вироком суду першої інстанції ОСОБА_1 визнаний винним і засуджений за вчинення злочину при наступних обставинах:</p> <p>ОСОБА_1 в період часу з 10 січня 2005 року по 19 жовтня 2006 року під час розгляду в Новокаховському міському суді Херсонської області цивільних справ, в яких він виступав позивачем, представником позивача, відповідачем, шляхом надання прямих вказівок, вимог, рекомендацій не процесуального характеру та критики в засобах масової інформації умисно здійснював втручання в діяльність голови Новокаховського міського суду Херсонської області - ОСОБА_2 та суддів цього ж суду - Бойко М. Є., Ведяшкіної Ю.В., Матвєєвої Н.В., Сапронової Л.В. з метою перешкоджання виконання ними своїх службових обов'язків, а також добитись винесення неправосудних рішень.</p> <p>Так, ОСОБА_1 в своїй заяві від 10.01.2005 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в судову діяльність, з метою винесення неправосудного рішення суддею Бойко М. Є., здійснив на неї вплив у формі критики професійної діяльності останньої, до розгляду справи по суті, за позовом гр. ОСОБА_3 (ОСОБА_1 - представник позивача) до ПП „ОСОБА_4" про зарахування до трудового стажу, стягнення заробітної плати, компенсації за невикористану відпустку та відшкодування моральної шкоди, рішення судом по якій було ухвалено 20.12.2004 р. та яке станом на 10.01.2005 р. не набуло чинності в зв'язку з оскарженням до апеляційного суду Херсонської області, виклав наступне: „... відмовляють безпідставно судці ... Бойко в застосуванні ТЗ, порушують присягу судді, грубо порушують норми процесуального права, протоколи судових засідань настільки перекручують, „підганяють" під незаконні рішення, що слів немає, щоб висловити обурення. Останнім часом (справа ПП ОСОБА_4 ") стали зникати документи з справи..., не долучаються подані в судовому засіданні документи... Хто і як карає суддів за правове безмежжя ?"</p> <p>Він же, в своїй скарзі від 17.03.2005 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в судову</p>	<p>суду м. Херсона від 03 жовтня 2007 року щодо ОСОБА_1 залишити без зміни.</p> <p>На підставі ст. ст. 409, 411 КПК України запропонувати суду першої інстанції вирішити питання про стягнення судових витрат з засудженого ОСОБА_1 або прийняття їх на рахунок держави.</p>
--	---	--

діяльність, з метою добитись винесення неправосудного рішення суддею Сапроною Д.В., здійснив на неї вплив у формі критики її професійної діяльності, до розгляду справи по суті, за його позовом до гр. ОСОБА_5 про захист честі, гідності, ділової репутації, відшкодування моральної шкоди, рішення судом по якій було ухвалено 15.03.2005 р. та яке станом на 17.03.2005 р. не набуло чинності в зв'язку з оскарженням до апеляційного суду Херсонської області, виклав наступне: „... вона порушила ст. 10 гл. 1 закону „Про статус суддів”, тобто присягу судді. Отже суддя йшла на свідомий обман і здійснила сл. підлог, а це ст. 366 ККУ. ... порушила об'єктивність, неупередженість, виступила зацікавленою особою.... З огляду на те, що суддя здійснила дисциплінарний проступок, прошу Вас на підставі ч. 1 ст. 34 цього ж закону зробити подання на адресу голови ап. суду п. Іванищука для порушення проти неї дисциплінарного провадження”.

Він же, в своїй скарзі від 21.03.2005 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність судді Ведяшкіної Ю.В., з метою добитись винесення неправосудного рішення в цивільній справі на його позовом до гр.ОСОБА_5 про захист честі, гідності, ділової репутації, відшкодування моральної шкоди, яка станом на 21.03.2005 р. перебувала провадженні судді Ведяшкіної Ю.В., виклав наступне: „... суддя Ведяшкіна Ю.В. вимагає від мене незаконної доплати в сумі 89 гривень.... В черговий раз суддя здійснює дисциплінарний проступок.”, чим здійснив вплив на суддю у формі критики її професійної діяльності до розгляду справи по суті.

Він же, в своїй заяві від 23.05.2005 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність судді Сапроною Л.В., з метою добитись винесення неправосудного рішення в цивільній справі за його позовом до гр. ОСОБА_5 про захист честі, гідності, ділової репутації, відшкодування моральної шкоди, рішення судом по якій було ухвалено 15.03.2005 р. та станом на 23.05.2005 р. не набуло чинності в зв'язку з оскарженням до апеляційного суду Херсонської області, виклав наступне: „... судді ... відкрито висловлюють діями і поведінкою прихильність і зацікавленість до однієї з сторін процесу, не готують справи до розгляду, ... упереджено ставляться до свідчень свідків, оцінки доказів, не оголошують рішення відразу і не роз'яснюють їх ... відмовляють безпідставно у відшкодуванні завданих моральної і фізичної шкоди...” , чим здійснив вплив на суддю у формі

критики її професійної діяльності до розгляду справи по суті.

Він же, в своїй скарзі від 31.05.2005 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність судді Ведяшкіної Ю.В., з метою добитись винесення неправосудного рішення в цивільній справі за його заявою про перегляд рішення в зв'язку з нововиявленими обставинами, судове рішення по якій було ухвалено 30.05.2005 р. та станом на 31.05.2005 р. не набуло чинності в зв'язку з оскарженням до апеляційного суду Херсонської області, виклав наступне: „... Досвід винесення ухвал заднім числом суддя Ведяшкіна вже має, раніше вона заднім числом виносила ухвалу про мій відвід їй при розгляді мого позову до п.ОСОБА_5. А це не що інше як службовий підлог, тобто ст. 366 ККУ, та ще й повторення (рецидив)...”, чим здійснив вплив на суддю у формі критики її професійної діяльності до розгляду справи по суті.

Він же, в своїй заяві від 14.10.2005 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду Коровайко О.І., маючи умисел на втручання в діяльність голови суду, з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків, виклав наступне: „... коли Ви з своїми підлеглими будете говорити державною мовою? Дурний приклад заразний.”, чим здійснив вплив на голову суду у формі критики його професійної діяльності щодо здійснення останнім своїх службових обов'язків.

Він же, в своїй заяві від 09.12.2005 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність голови суду, з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків, виклав наступне: „... На неї слід робити подання для відкриття провадження і розгляду його в дисц-кв-комісії... Дайте мені відповідь на останнє запитання: „Ви і підлеглі вам судді професійно не підготовлені, чи злочинці?... Відповідь давайте конкретну, нумеруючи її так як це зробив я, по порядку заданих запитань...”, чим здійснив вплив на голову суду у формі критики його професійної діяльності та шляхом надання голові суду прямих вказівок щодо здійснення останнім своїх службових обов'язків.

Він же, в своїй скарзі від 24.01.2006 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність судді Бойко М. Є., з метою добитись винесення неправосудного рішення в цивільній справі за його позовом до редактора газети „Ключи” гр.ОСОБА_6, яка станом на 24.01.2006 р. перебувала в провадженні судді, виклав

наступне: „... Особливо цинічно, нахабно і злочинно веде себе суддя Бойко... 2 доби суддя „знаходилась" в нарадчій кімнаті, а 23.01.2006 р. винесла ідіотське рішення...”, чим здійснив вплив на суддю у формі критики її професійної діяльності до розгляду справи по суті.

Він же, в своїй скарзі від 24.01.2006 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність голови суду, з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків, як голови суду, виклав наступне: „Незважаючи на мої... прохання про нелогічність і злочинність призначення моїх позовів для розгляду суддями Бойко, Ведяшкіною, Сапроновою, ви вперто продовжуєте, всупереч закону і здоровому глузду, робити це... Негайно проведіть службове розстеження і: 1.1. примусьте п.Бойко провести додаткове судове засідання і винести рішення по п.1.1. позову..., 1.2. З'ясуйте, чому раптом „поломалися" ТЗ і суд не фіксувався ТЗ. 1.3. Зобов'яжіть п.Бойко надати відповідь на мою заяву від 23.01.2006 р. 1.4. Зробіть подання голові ап.суду. про дисц. проступок п.Бойко з вимогою відкрити проти неї дисц. провадження. 1.5. Непризначайте більше моїх позовів для розгляду суддями Бойко, Ведяшкіною і Сапроновою...”, чим здійснив вплив на голову та суддів Новокаховського міського суду у формі критики їх професійної діяльності та шляхом надання прямих вказівок щодо здійснення останніми своїх службових обов'язків.

Він же, в своїй заяві від 07.02.006 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність голови суду, з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків, як голови суду, виклав наступне: „Вимагаю: провести роз'яснювальну роботу з судцями з метою виконання ними вимог ст. 209 ЦКПУ... Проведіть роз'яснювальну роботу...”, чим здійснив вплив на голову суду шляхом прямих вказівок щодо здійснення останнім своїх службових обов'язків.

Він же, в своїй скарзі від 12.02.2006 р. на ім'я голови Новокаховського міського ^суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність голови суду, з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків, як голови суду, виклав наступне: „... Користуючись тим, що ви голова суду, ви обираєте собі зручні для себе справи... Негарно, аморально і злочинно! Ви зловживаєте службовим становищем, а це вже ст. 364 ККУ...”, чим здійснив вплив на голову суду у формі критики професійної діяльності останнього, перешкоджаючи здійсненню службових обов'язків.

Він же, в своїй скарзі від 01.04.2006 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність голови суду, з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків, виклав наступне: „...Чому в Новокаховському міському суді не виконуються вимоги ст. 10 Конституції України на постанови Пленуму Конституційного суду України від 14.12.1999 р., конкретно, чому приймаються позови недержавною мовою? ... Цим ви і ваші підлеглі не лише порушуєте низку законів і статей Конституції, а й принижуєте мою громадянську і людську гідність...”, чим здійснив вплив на голову суду у формі критики професійної діяльності останнього, перешкоджаючи здійсненню службових обов'язків.

Він же, в своєму зверненні від 03.05.2006 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність голови суду, з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків, як голови суду, виклав наступне: „... Надалі, так як немає ніякої необхідності вам розглядати мої звернення до суддів прошу дати розпорядження секретарям канцелярії передавати їх в день їх здачі мною суддям. ..”, чим здійснив вплив на голову суду шляхом надання останньому прямих вказівок щодо здійснення своїх службових обов'язків.

Він же, в своїй скарзі від 04.05.2006 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність голови суду, з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків, як голови суду, виклав наступне: „... В зв'язку з тим, що на мої 2 останні заяви ... ви відбулися відпискою і свідомо пішли на обман, вдруге пропоную відповісти вам на запитання:... як покарана суддя п.Ведяшкіна за порушення трудової дисципліни?...”, чим здійснив вплив на голову суду у формі критики професійної діяльності останнього, а також шляхом надання голові суду прямих вказівок щодо здійснення останнім своїх службових обов'язків.

Він же, в своїй скарзі від 24.05.2006 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність голови суду, з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків, як голови суду, виклав наступне: „...Коли ви прилинете зловживати владою? Коли мої клопотання, адресовані безпосередньо судді, будуть вчасно потрапляти до неї ? ... Назвіть статтю закону, згідно якої всі матеріали (клопотання), адресовані судді, яка розглядає справу, повинні проходити через ваш кабінет...”, чим здійснив

вплив на голову суду у формі критики професійної діяльності останнього, а також шляхом надання прямих вказівок щодо здійснення головою суду своїх службових обов'язків.

Він же, в своїй скарзі від 04.07.2006 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність голови суду, з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків, як голови суду, виклав наступне: „... Вимагаю надання мені копії рішення, диску, можливості ознайомитися з протоколом суду і матеріалами справи негайно!...”, чим здійснив вплив на голову суду шляхом надання останньому прямих вказівок щодо здійснення своїх службових обов'язків.

Він же, в своїй заяві від 18.09.2006 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність голови суду, з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків, як голови суду, виклав наступне: „... пропоную вам розглянути його (позов), щоб зняти всі недоречності у розподілі і розгляді позовів (моїх) у суді...”, чим здійснив вплив на голову суду шляхом надання останньому прямих вказівок щодо здійснення своїх службових обов'язків.

Він же, в своїй скарзі від 18.09.2006 р. на ім'я судді Новокаховського міського суду Матвєєвої Н.В., маючи умисел на втручання в професійну діяльність, її, як судді, з метою добитись винесення неправосудних рішень в цивільній справі за його позовом до судді апеляційного суду Херсонської області Бауль Н.М. , судді Новокаховського міського суду Ведяшкіної Ю.В. про визнання дій неправомірними, відшкодування моральної шкоди, в цивільній справі за його позовом до голови гаражного кооперативу „Славутич” ОСОБА_7. про відшкодування моральної шкоди, які станом на 18.09.2006 р. перебували в провадженні апеляційного суду Херсонської області, виклав наступне: „... В зв'язку з винесенням вами незаконних ухвал про відмову в відкритті проваджень за 'моїми позовами до голови г.к. „Славутич” ОСОБА_7 суддів Ведяшкіної і Бауль ... я змушений був іздити в ап. суд, через що, з вашої вини, зазнав матеріальних збитків і втратив 2 робочі дні. ...Пропоную: щоб я не подавав позовну заяву проти вас про відшкодування матер, і моральної шкоди, сплатити мені затрачені мною гроші в сумі 92 грн...”, чим здійснив вплив на суддю у формі критики професійної діяльності, її як судді, до розгляду справи по суті, шляхом

	<p>надання останній прямих вказівок щодо здійснення своїх службових обов'язків.</p> <p>Він же, в своїй заяві від 25.09.2006 р. на ім'я судді Новокаховського міського суду Матвєєвої Н.В., маючи умисел на втручання в професійну діяльність, її, як судді, з метою добитись винесення неправосудних рішень в цивільній справі за його позовом до редактора газети „Новий день”ОСОБА_8, редактора газети „Ключи”ОСОБА_6 про захист честі та гідності, відшкодування моральної шкоди, яка станом на 25.09.2006 р. перебувала в провадженні судді, виклав наступне: „... пристуність судді ап. суду в суді... 29.09.2006 р. обов'язкова, тому вживіть заходи примусового приводу п.ОСОБА_9 в суд”, чим здійснив вплив на суддю у формі надання останній прямої вказівки щодо розгляду справи по суті.</p> <p>Він же, в своїй заяві від 04.10.2006 р. на ім'я голови Новокаховського міського суду ОСОБА_2 маючи умисел на втручання в діяльність голови суду, з метою перешкоджання виконанню останнім службових обов'язків, виклав наступне: „... ви ухиляєтесь від розгляду моїх позовів не тому, що вони не попадають до вас в порядку черговості розгляду позовів, а навмисно, тобто зловживаючи службовим становищем, і ваші дії попадають під ст. 365 ККУ. Пропоную вам реабілітувати себе, щоб я не звернувся з адмін. позовом до вас. ..”, чим здійснив вплив на голову суду у формі критики професійної діяльності останнього, шляхом надання голові суду прямих вказівок щодо здійснення своїх службових обов'язків.</p>	
<p>5-3594км08 Верховний Суд України</p> <p>(Ухвала стосовно вищенаведеної справи)</p>	<p>Колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України у складі:</p> <p>...</p> <p>розглянула в судовому засіданні в м.Києві 16 грудня 2008 року кримінальну справу за касаційною скаргою засудженого ОСОБА_1 на вирок Суворовського районного суду м.Херсона від 03 жовтня 2007 року та ухвалу Апеляційного суду Херсонської області від 11 грудня 2007 року.</p> <p>Цим вироком ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1 народження, такий, що судимості не має, засуджений за ч.1 ст.376 КК України до покарання у виді штрафу в розмірі 510 грн.</p> <p>Ухвалою Апеляційного суду Херсонської області вирок щодо ОСОБА_1 залишений без зміни.</p> <p>За вироком суду ОСОБА_1 визнаний винним у тому, що він у період з 10 січня 2005 року по 19 жовтня 2006 року, за обставин, наведених у</p>	<p>- Касаційну скаргу засудженого ОСОБА_1 задовольнити.</p> <p>- Вирок Суворовського районного суду м.Херсона від 03 жовтня 2007 року та ухвалу Апеляційного суду Херсонської області від 11 грудня 2007 року щодо ОСОБА_1 скасувати, справу направити на новий судовий розгляд до Суворовського районного суду м.Херсона.</p>

вироку, під час розгляду у Новокаховському міському суді Херсонської області цивільних справ, в яких він виступав позивачем, представником позивача, відповідачем, шляхом надання прямих вказівок, вимог, рекомендацій непроцесуального характеру та критики у засобах масової інформації, умисно здійснював втручання у діяльність голови Новокаховського міського суду Херсонської області Коровайка О.І. та суддів цього ж суду Бойко М.Є., Ведяшкіної Ю.В., Матвеевої Н.В., Сапронової Л.В. з метою перешкодити виконувати їм свої службові обов'язки та примусити виносити неправосудні рішення.

У касаційній скарзі засуджений ОСОБА_1 посилається на неправильне застосування кримінального закону та істотне порушення кримінально-процесуального закону. З цих підстав просить вирок щодо нього скасувати, справу направити на новий судовий розгляд.

Заслухавши доповідача, думку прокурора, який вважав касаційну скаргу необґрунтованою і просив залишити її без задоволення, а постановленні щодо ОСОБА_1 рішення - без зміни, перевіrivши матеріали справи та обговоривши доводи касаційної скарги, колегія суддів вважає, що вона підлягає задоволенню.

Відповідно до вимог ст.334 КПК України, мотивувальна частина обвинувального вироку повинна містити формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, з зазначенням місця часу, способу вчинення та наслідків злочину, форми вини і мотивів злочину. В цій частині вироку наводяться обставини, які визначають ступінь тяжкості вчиненого злочину, та докази, на яких ґрунтується висновок суду щодо винності підсудного, з зазначенням мотивів, з яких суд відкидає інші докази.

Проте, при судовому розгляді справи ці та інші вимоги кримінально-процесуального закону дотриманні не були.

ОСОБА_1 визнано винуватим у тому, що він умисно здійснював втручання в діяльність голови та суддів цього суду з метою перешкоджання виконання ними своїх службових обов'язків, а також добитись винесення неправосудних рішень, тобто вчинив злочин, передбачений ст.376 КК України.

Відповідно до ст.376 КК України, втручанням в діяльність судових органів визнається втручання в будь-якій формі в діяльність судді з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення.

Цей злочин може бути вчинено лише з прямим умислом і при наявності спеціальної мети - перешкодити виконанню суддею

службових обов'язків чи домогтися винесення неправосудного рішення. Відповідальність за цим законом настає за умови, якщо втручання спрямоване на діяльність, яка пов'язана зі здійсненням правосуддя, тобто на схилення судді до здійснення дій процесуального характеру чи постановлення рішення з конкретної справи. Якщо втручання стосується загальної діяльності суду, то застосування ст.376 КК України виключається.

Як убачається з вироку суду, дії ОСОБА_1, які кваліфіковані як втручання в діяльність судових органів, полягають у тому, що він після винесення рішень у справах судьями Бойко М.С., Ведяшкіною Ю.В., Матвеєвою Н.В. та Сапроновою Л.В., звертався зі скаргами на ім'я голови Новокаховського міського суду Херсонської області Коровайко О.І. з метою домогтися постановлення цими судьями неправосудних рішень, які не набрали законної сили.

Однак, обвинувачення ОСОБА_1, яке суд визнав доведеним, сформульовано не чітко і не конкретно, ознаки об'єктивної та суб'єктивної сторони цього складу злочину не зазначені. У вироку суду не зазначено, вчинення яких дій процесуального характеру вимагав ОСОБА_1 від суддів після постановлення ними судових рішень, до вчинення яких дій процесуального характеру, які пов'язанні зі здійсненням правосуддя, схиляв ОСОБА_1 голову Новокаховського міського суду Херсонської області Коровайко О.І. та які обставини свідчать про наявність у ОСОБА_1 спеціальної мети - добитись постановлення неправосудних рішень чи перешкодити виконанню службових обов'язків службовими особами Новокаховського міського суду Херсонської області.

Допущені місцевим судом порушення вимог закону залишились поза увагою і не були усунуті при апеляційному розгляді справи, а доводи апеляції ОСОБА_1, всупереч вимогам ст.377 КПК, не були спростовані.

Витяг

з постанови Військового місцевого суду Київського гарнізону
від 22 січня 2007 р.

Військовий місцевий суд Київського гарнізону у відкритому судовому засіданні у складі:

ВСТАНОВИВ:

15 грудня 2006 року старшим слідчим військової прокуратури Центрального регіону України підполковником юстиції ОСОБА_7, за результатами перевірки обставин, викладених в скарзі адвоката ОСОБА_1, була винесена постанова про відмову в порушенні кримінальної справи у відношенні співробітників СБУ ОСОБА_2 та ОСОБА_3 на підставі п.2 ст.6 КПК України - за відсутністю в їх діях складів злочинів, передбачених ч.2 ст. 397. ч.2 ст.359 КК України.

До військового місцевого суду Київського гарнізону надійшла скарга ОСОБА_1 на вищевказану постанову, в якій скаржник просить її скасувати.

В обґрунтування своєї скарги скаржник посилається на те, що заступником начальника УВБ СБУ ОСОБА_2 та безпосередніми виконавцями, щодо нього, адвоката ОСОБА_1, вчинено незаконне використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації та втручання в діяльність захисника особи 02.08.06 року в приміщенні військової прокуратури Центрального регіону про що він, ОСОБА_1, звернувся до прокуратури регіону з відповідною заявою, однак слідчий виніс постанову про відмову в порушенні кримінальної справи, яка на думку скаржника є необґрунтованою. незаконною і підлягає скасуванню.

Так, адвокат ОСОБА_1 у своїй скарзі вказує на його думку незаперечні докази втручання та перешкоджання його діяльності як адвоката, зокрема факт прослуховування його розмов з його клієнтом ОСОБА_4 та візуальне спостереження за ним під час надання правової допомоги 02.08.06 року в коридорі військової прокуратури Центрального регіону.

Суду з цього приводу ОСОБА_1 також пояснив, що докази втручання в його адвокатську діяльність викладені в листі НОМЕР_1 на адресу ВП ЦРУ.

В судовому засіданні прокурор відділу ВП ЦР України пояснив, що порушень закону при проведенні перевірки за скаргою адвоката ОСОБА_1 виявлено не було. При перевірці фактичних обставин справи встановлено, що використання будь-яких технічних засобів під час розмови ОСОБА_1 з ОСОБА_4 не було, таким чином будь-яких дій про перешкоджання та втручання в діяльності захисника по наданню правової допомоги клієнту слідчим не вчинено, а тому постанова старшого слідчого військової прокуратури Центрального регіону від 15.12.2006 року про відмову в порушенні кримінальної справи у відношенні співробітників СБУ ОСОБА_2 та ОСОБА_3 винесена на підставі чинного законодавства.

Проаналізувавши скаргу, заслухавши пояснення ОСОБА_1, прокурора та дослідивши матеріали прокурорської перевірки за даним фактом, суд не

знаходить підстав для скасування постанови старшого слідчого військової прокуратури Центрального регіону України підполковника юстиції ОСОБА_7 від 15.12.2006 року про відмову в порушенні кримінальної справи у відношенні співробітників СБУ ОСОБА_2 та ОСОБА_3, виходячи з наступного.

Так, у відповідності до ст. 94 КПК України, приводами до порушення кримінальної справи є заяви або повідомлення громадян про злочин. У відповідності до ч. 2 ст. 94 КПК України підставами для порушення кримінальної справи є наявність достатніх даних що вказують на наявність ознак злочину.

У відповідності до ст. 359 КК України, предметом даного злочину є спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації, перелік яких затверджений наказом ДКУ з питань регулятивної політики та підприємництва, СБ НОМЕР_2. Даний злочин характеризується лише активними діями, що вчинюються з прямим умислом і є закінченим з моменту фактичного незаконного використання спеціальних технічних заходів негласного отримання інформації.

Що стосується положень ст. 397 КК України, то втручання в діяльність захисника полягає у вчиненні в будь-якій формі перешкод до здійснення його правомірної діяльності.

З пояснень старшого уповноваженого по ОВС УВБ СБ України ОСОБА_3 видно, що знаходячись в коридорі військової прокуратури Центрального регіону та очікуючи слідчого ОСОБА_5, випадково почув розмову невідомих йому чоловіка і жінки. Будь-яких технічних засобів негласного отримання інформації не застосовував, візуального спостереження не здійснював.

З пояснень заступника начальника УВБ СБУ ОСОБА_2) вбачається, що будь-якого візуального спостереження, негласного отримання інформації, використання технічних засобів під час розмови ОСОБА_1 з ОСОБА_4 не велося і не використовувалось. Випадково почута ОСОБА_3 розмова для відома була повідомлена на адресу військової прокуратури Центрального регіону листом НОМЕР_1.

У той же час адвокат ОСОБА_1 суду пояснив, що він припускає можливе застосування в коридорі прокуратури регіону щодо нього технічних засобів зняття інформації та візуального спостереження, однак будь-яких ґрунтовних доказів цього не навів. Не містять таких відомостей і матеріали прокурорської перевірки.

З постанови «Про відмову в порушенні кримінальної справи» від 15.12.06 року, винесеною старшим слідчим військової прокуратури Центрального регіону України, про відмову в порушенні кримінальної справи у відношенні співробітників СБУ ОСОБА_2 та ОСОБА_3, вбачається, що під час проведення прокурорської перевірки були ретельно перевірені обставини, викладені в скарзі ОСОБА_1.

За таких обставин, всупереч твердженням, викладеним в скарзі будь-яких фактичних доказів втручання в правомірну діяльність адвоката

ОСОБА_1, чи вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності по наданню правової допомоги ОСОБА_6, зокрема негласного зняття інформації, тобто наявності приводів і підстав для порушення кримінальної справи у відношенні співробітників СБУ ОСОБА_2 та ОСОБА_3, в судовому засіданні не встановлено, і скарга ОСОБА_1 не містить жодних, будь-яких даних, які б могли стати необхідними та достатніми приводами та підставами для порушення кримінальної справи у відношенні вказаних співробітників за ознаками в їх діях складів злочинів, передбачених ч.2 ст. 397, ч.2 ст.359 КК України.

Більш того, громадянин ОСОБА_1 в своїх поясненнях суду заперечував зміст своєї розмови з ОСОБА_4, що викладений в листі НОМЕР_1 і який на його думку був зафіксований співробітниками УВБ СБУ.

Як вбачається з тексту постанови про відмову в порушенні кримінальної справи у відношенні службових осіб військової прокуратури регіону, старший слідчий при її винесенні керувався ст. 99 КПК України.

З урахуванням викладеного, суд не вбачає процесуальних порушень в боку старшого слідчого військової прокуратури Центрального регіону України підполковника юстиції ОСОБА_7 при винесенні постанови від 15.12.2006 року, про відмову в порушенні кримінальної справи у відношенні співробітників СБУ ОСОБА_2 та ОСОБА_3, які б могли стати законною та достатньою підставою для її скасування, а тому приходиться до висновку, що скарга ОСОБА_1 задоволенню не підлягає.

На підставі викладеного та керуючись ст. 236-2 КПК України, суд, -
ПОСТАНОВИВ:

Скаргу адвоката ОСОБА_1 на постанову старшого слідчого військової прокуратури Центрального регіону України ОСОБА_7 від 15.12.06 року, про відмову в порушенні кримінальної справи у відношенні співробітників СБУ ОСОБА_2 та ОСОБА_3, залишити без задоволення.

На постанову може бути подано апеляцію до військового апеляційного суду Центрального регіону України протягом семи діб з дня її винесення через військовий місцевий суд Київського гарнізону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Л.А. Ответственность за посягательства на лиц, выполняющих служебный или общественный долг // Соц. законность, 1976. № 1. – С. 42-44.
2. Андрусів Г.В., Бантишев О.Ф., Романюк Б.В. Кримінальне право України: частина особлива: Посібник для підготовки до іспитів. – К.: Вид. Паливода А.В., 2002. – 292 с.
3. Андрушко П.П. Соціальна сутність, зміст, структура і значення суспільної небезпечності діяння / П.П. Андрушко // Вісник Київськ. держ. ун-ту., 1991. – Вип. 2. – С. 90-96.
4. Аскеров С.С. Відповідальність за вплив на суддів і втручання в їх діяльність за законодавством України / С.С. Аскеров // Від громадянського суспільства до правової держави: Матеріали I міжнародної науково-практичної конференції. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2006. – 487 с.
5. Бажанов М.І. Структура диспозиції статей Кримінального кодексу України як протидія фінансовим злочинам // Злочини у сфері кредитно-фінансової та банківської діяльності. – Х.: Харківський Центр вивчення організованої злочинності при Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого. – 2000. – С. 32-36.
6. Балобанова Д.О. Теорія криміналізації: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Д.О. Балобанова; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2007. – 17 с.
7. Беляев Н.А. Объект преступления // Курс советского уголовного права. – Т.1 – Ленинград, 1968. – С.86-105.
8. Берзін П.С. Суспільна небезпечність діяння: загальна характеристика / П.С. Берзін // Альманах кримінального права: [збірн. стат.] Вип. 1. [відпов. ред. П.П. Андрушко, П.С. Берзін]. – К.: Правова єдність, 2009. – С. 108-150.
9. Брайнін Я.М. Основні питання загального вчення про склад злочину. – К., 1964. – 188 с.

10.Брич Л.П. Розмежування суміжних складів злочинів за об'єктом / Л. Брич // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : Матеріали XIII регіональної науково-практичної конференції (м. Львів, 8–9 лютого 2007 р.) / Львівський національний університет ім. І. Франка: ЛНУ ім. І.Франка, 2007. – С.440-443.

11.Бублик Г.В. Делегування повноважень місцевими органами влади: організаційно-правовий аспект: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія держ. управління при Президентові України. – К., 2005. – 178 с.

12.Буева Л.П. Человек: деятельность и общение. – М.: Мысль, 1978. – 216 с.

13.Бурдін В.М. Кримінально правове значення непереборної сили / Вісник Львівського університету. Серія юридична, 2008. – Вип. 46. – С. 193-202.

14.Великий тлумачний словник сучасної української мови / В.Т.Бусел. – К.: Ірпінь, 2001. – 1186 с. // <http://www.slovnyk.net/>

15.Венгеров Б.А. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов. – М., 1998. – 281 с.

16.Волков Б.С. Детерминистическая природа преступного поведения. Издательство казанского университета, 1975. – 127 с.

17.Ворошилин Е.В., Кригер Г.А. Субъективная сторона преступления. Учеб. пособие. – М.: Изд-во МГУ, 1987. – 76 с.

18.Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства. – К.: Б.в., 2002. – 634с.

19.Газдайка-Василишин І.Б. До питання соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за некорисливі злочини проти власності // Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ, 2006. – № 3. – С. 248-258.

20.Готін О. Підстави криміналізації діянь / О. Готін // Право України, 2005. – № 2. – С. 95-98.

21. Гришук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина: Навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 568 с.

22. Грошев А.В. Правосознание в системе оснований криминализации общественно опасных деяний // Российский юридический журнал, 1997. – №1. – С. 126-134.

23. Дагель П.С. Вина и состав преступления // Материалы III Дальневосточной межвузовской зональной научной конференции. Секция гос. и права. – Владивосток, 1968. – 119 с.

24. Дагель П.С. Проблемы вины в советском уголовном праве. Учен. зап. ДВГУ. – Владивосток, 1968. – Вып. 21: Ч. 1. – 187 с.

25. Дагель П.С. Субъективная сторона преступления и ее установление / П.С. Дагель, Д.П. Котов – Воронеж.: Изд-во Воронеж. ун-та, 1974. – 243 с.

26. Денисов С. А. Актуальные проблемы уголовной ответственности за преступления против правосудия: Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Спб., Университет МВД России, 2002. – 51 с.

27. Деятельность: теории, методология, проблемы. – М.: Политиздат, 1990. – 365 с.

28. Джуган М.П. Класифікація злочинів проти правосуддя // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ, 2004. – № 1. – С. 83–86.

29. Елизаров П.С. Ответственность за посягательства на жизнь, здоровье и достоинство работников милиции и народных дружинников: Учебное пособие. – К.: НИиРИО КВШ МВД СССР, 1973. – 80 с.

30. Еникеев М.И. Общая социальная и юридическая психология. Краткий энциклопедический словарь / М.И. Еникеев, О.Л. Кочетков. – М.: Юридическая литература, 1997. – 448 с.

31. Загальна теорія держави і права. Навчальний посібник / За ред. В. В. Копейчикова. – К: Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.

32. Загородников Н.И. Иные преступления против порядка управления: Учеб. пособие. – М.: Высшая школа МВД СССР, 1957. – 49 с.

33.Залялова І. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, вчинене службовою особою з використанням свого службового становища / І. Залялова // Підприємництво, господарство і право, 2006. – № 2. – С. 124-126.

34.Залялова І. М. Диференціація кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – Донецьк, 2005. – № 3. – С. 219-226.

35.Залялова І. М. Суспільно небезпечні наслідки втручання в діяльність працівника правоохоронного органу // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – Сімферополь, 2006. – Вип.9. – С. 42-46.

36.Залялова І.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Донецький юридичний ін-т Луганського держ. ун-ту внутрішніх справ. – Донецьк, 2006. – 186 с.

37.Залялова І.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Донецький юридичний інститут Луганського державного ун-ту внутрішніх справ. – Д., 2007. – 18 с.

38.Зелинский А.Ф. Криминология: Курс лекций. – Харьков: Прапор, 1996. – 260 с.

39.Зимбардо Ф., Ляйппе М. Социальное влияние. – СПб, 2000. – 448 с.

40.Зьолка В.Л. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері оборони: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2004. – 18с.

41.Иванов В.П. Человеческая деятельность – познание – искусство. – Киев, 1977. – 251 с.

42.Кваша О.О. Кримінально-правова охорона незалежності суду від протиправного впливу на осіб, які беруть участь у відправленні правосуддя / О.О. Кваша // Кримінальне право України, 2006. – № 6. – 74 с.

43.Кваша О.О. Проблеми кримінальної відповідальності за втручання в діяльність судових органів/ Проблеми пенітенціарної теорії і практики. Щорічний бюлетень. – К.: Київський юридичний інститут Київського національного університету внутрішніх справ, 2005. – С. 228-236.

44.Кенни К. Основы уголовного права. Пер. с англ. В.И Каминской. / Под ред. и со вступит, ст. Б.С.Никифорова. – М.: Изд-во иностр.л-ры. – 1949. – 600 с.

45. Клименко В.А. Деякі питання удосконалення законодавства про відповідальність за протидію законній діяльності працівників правоохоронних органів // Правова система України: теорія та практика. Науково-практична конференція. – К, 1993. – С. 396-397.

46.Клименко В.А. Квалификация вмешательства в деятельность работника прокуратуры, органа внутренних дел, государственной безопасности, если воздействие осуществлялось путем совершения другого преступления // Проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. Київ: Інститут Держави і Права АН України, 1992. – С. 57-59.

47.Ковалев М.И. Понятие преступления в советском уголовном праве. – Свердловск. : Издат-во Уральского унив-та, 1987. – 203 с.

48.Коваленко В.П. Кримінальна відповідальність за зловживання владою чи службовим становищем, вчинене працівником правоохоронного органу: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Львівський державний ун-т внутрішніх справ. – Л., 2009. – 18 с.

49.Копейчиков В.В. Загальна теорія держави і права: Навч. Посібник/ А.М. Колодій, С.Л. Лисенков та інші. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.

50.Коржанський М.Й. Предмет і об'єкт злочину: Монографія. – Д.: Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ; Ліра ЛТД, 2005. – 252 с.

51.Коробеев А.И. Советская уголовно-правовая политика: Проблемы криминализации и пенализации. Владивосток, Изд-во Дальневосточного ун-та, 1987. – 268 с.

52.Коченов М.М. Теоретические основы судебно–психологической экспертизы: Автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.06 / Акад. МВД СССР. – М., 1991. – 44 с.

53.Красницький І.В. Окремі проблеми визначення поняття складу злочину у сучасному кримінальному праві // Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи. Матеріали Другої звітної конференції. – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – С. 316-319.

54.Красницький І.В. Поняття, підстави та форми кримінальної відповідальності за кримінальним правом Франції та України: порівняльний аналіз: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / І.В. Красницький. – Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Л., 2005. – 18 с.

55.Кримінальне право і законодавство України. Частина Особлива. Курс лекцій / [за ред. М.Й. Коржанського]. – К.: Атіка, 2001. – 544 с.

56.Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл./ Кузнецов В. О., Стрельбицький М. П., Гіжевський В.К. – К. : Істина, 2005. – 380 с.

57.Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини: Навч. посібник / Херсонський держ. ун-т / Стратонов Василь Миколайович, Сотула Олександр Сергійович / В.М. Стратонов (заг.ред.). – К. : Істина, 2007. – 400с.

58.Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник. (Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько та ін.). Вид. 3-тє, переробл. та допов./ За ред. М. І. Мельника, В.А. Клименка. – К.: Юридична думка, 2004. – 352 с.

59. Кримінальне право України. Загальна частина: Посібник для підготовки до іспитів / Андрусів Г. В., Бантишев О. Ф., Романюк Б. В. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2003. – Вид. 2-е. – 124 с.

60.Кримінальне право України. Особлива частина: підруч. для студ. ВНЗ / Баулін Ю. В., Борисов В. І., Гавриш С. Б., Гуторова Н. О., Гродецький Ю. В., Дорош Л. В/ В.В. Сташис (ред.), В.Я. Тацій (ред.). – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 622с.

61.Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник. (Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін.)/ За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К.: Юридична думка, 2004. – 656 с.

62.Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М.І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.

63.Кримінальне право України: частина Особлива. Підруч. для студентів юрид. вузів і фак. / Андрусів Г.В., Андрушко П.П., Лихова С.Я. та ін. – Київ: Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 896 с.

64.Кримінальний кодекс України: Наук.-практ. коментар / Академія правових наук України; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого / Баулін Ю.В., Борисов В.І., Гавриш С.Б., Гізімчук С.В., Гуторова Н.О./ В.В. Сташис (заг.ред.), В.Я. Тацій (заг.ред.) – 3-е вид., перероб. та доп. – Х. : Одіссей, 2006. – 1183 с.

65.Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / [за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація]. – К.: Ін Юре, 2003. – 1196 с.

66. Кримінальний кодекс Української РСР 1960 року / Відомості Верховної Ради Української СРСР, 1961. – № 2. – Ст.14.

67. Кримінально-виконавчий кодекс України / Відомості Верховної Ради України, 2004. – № 3-4. – Ст. 21.

68. Кримінологія: Підручник для студентів вищих навч. закладів /За заг. ред. О.М. Джужі. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.

69.Крылова Н.Е. Основные черты нового Уголовного кодекса Франции. – М.: Издательство «СПАРК». – 1996. – 124 с.

70.Кудрявцев В.М. Проблеми визначення ознак об'єктивної сторони посягання на життя носіїв судової влади або їхніх близьких родичів у зв'язку зі здійсненням правосуддя // Прокуратура. Людина. Держава, 2004. – № 7. – С. 54-62.

71.Кудрявцев В.Н. Что такое преступление. – М.: Юриздат, 1959. – 128 с.

72. Кулешов Ю.И. Воспрепятствование осуществлению правосудия: проблемы уголовной ответственности и законодательной регламентации // Сибирский юридический вестник, 2004. – № 3. – С. 55-57.

73. Куманин Е.В., Уголовно-правовая охрана должностных лиц и граждан в связи со служебной или общественной деятельностью. – М.: Законность, 1996. – №1. – С. 14-19.

74. Курс уголовного права. В 5 томах. // Под ред. Кузнецовой И.М, Тяжковой И.М, Борзенкова Г.Н, Комисарова В.С. Том 1. Общая часть. Учение о преступлении. – М.: Зерцало, 2002. – 624с.

75. Кутафин О.Е. Компетенция местных Советов: Учеб. пособие / О.Е. Кутафин, К.Ф. Шеремет – М. : Юрид. лит., 1982. – 232 с.

76. Лазарев Б.М. Компетенция органов управления. – М., 1972. – 210 с.

77. Лашук Є.В. Поняття і структура об'єкта злочину // Проблеми пенітенціарної теорії і практики, 2005. – № 10 (юв. вип.). – С. 197-207.

78. Лебон Г. Психология народов и масс. Пер. с фр. А. Фридмана и Э. Пименовой. – С.-Петербург: изд. Ф. Павленкова, 1896. – 329 с.

79. Лихова С.Я. Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-правове дослідження): дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006. – 529 с.

80. Лихова С.Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2006. – 573 с.

81. Лісовий кодекс України: Закон України від 21 січня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України, 1994. – № 17. – Ст. 99.

82. Мальцев В. Ответственность за воспрепятствование осуществлению правосудия и производству предварительного расследования // Законность. – 1997. – № 10. – С. 12-16.

83.Мальцев В. Ответственность за воспрепятствование служебной деятельности прокурора, следователя и лица, производящего дознание // Законность, 1994. – № 11. – С. 19-21.

84.Манипулятивное воздействие и рефлексивное управление / В.Е. Лепский/ Психологический журнал – 1996. – № 6. – С. 139 – 144.

85.Марін О. К. Конкуренція кримінально-правових норм: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2001. – 235 с.

86.Марцев А.И. Вопросы совершенствования норм о преступлении // Советское государство и право, 1988. – №11. – С. 85-88.

87.Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник. – К.: А.В.С., 2001. – 352 с.

88.МВС виявило факти втручання в діяльність суддів Київського апеляційного адміністративного суду [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.sokol-law.org

89.МВС: Люди Ющенко втручаються в діяльність судів, 16 жовтня 2008 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.novynar.com.ua

90.Медіна Л.П. Кримінально-правова характеристика злочинів проти виборчих прав громадян України (ст. ст. 157, 158, 159 КК України): Дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 226 с.

91.Медіна Л.П. Кримінально-правова характеристика злочинів проти виборчих прав громадян України (ст. ст. 157, 158, 159 КК України): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2004. – 20 с.

92.Милюков С.Ф. Преступления против правосудия / С.Ф. Милюков. – СПб., 1999. – 44 с.

93.Митний кодекс України: Закон України від 11 липня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України, 2002. – № 38-39. – Ст. 288.

94. Михеев Р.И. Проблемы вменяемости, вины и уголовной ответственности (Теория и практика): Автореф. дис.... д-ра юрид. наук. – М., 1995. – 43 с.

95. Москвич Л.М. Статус суддів: теоретичний та порівняльно-правовий аналіз: Монографія. – Х., 2004. – 224 с.

96. Мульченко В. Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного // Право України, 2004. – № 7. – С. 75-76.

97. Навроцький В.О. Кримінальне право України. Особлива частина: Курс лекцій./ В.О. Навроцький – К. : Т-во „Знання”, 2000. – 771с.

98. Навроцький В.О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації. – К.: Атіка, 1999. – 418 с.

99. Намнясев В.В. Воспрепятствование осуществлению правосудия и производству предварительного расследования в российском уголовном праве: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 // Волгоград, 1999. – 22 с.

100. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 5-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2008. – 1216 с.

101. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [за заг. ред. С.С. Яценка]. – К.: А.С.К., 2002. – 936 с.

102. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / Александров Ю.В., Андрушко П.П., Антипов В.І., Клименко В.А., Матишевський П.С. / С.С. Яценко (ред.). – 4-е вид., перероб. та доп. – К. : А.С.К., 2006. – 848с.

103. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / Андрушко П.П., Арсенюк Т.М., Бантишев О.Ф., Бахуринська О.О., Берзін П.С., Бояров В.І./ П.П. Андрушко (ред.). – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : Дакор, 2008. – 1427с.

104. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2-х ч. / [під заг. ред. М.О. Потєбенька, В.Г. Гончаренка]. – К. : Форум, 2001. – Ч. 1. – 388 с.

105. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. у 2-х ч. / [під заг. ред. М.О. Потебенька, В.Г. Гончаренка]. – К. : Форум, 2001. – Ч. 2. – 942с.

106. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2007. – 1184 с.

107. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / [за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка]. – К.: Атіка, 2003. – 1056 с.

108. Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву. – М.: Госюриздат, 1960. – 251 с.

109. Никифоров Б.С. Субъективная сторона в „формальных преступлениях” // Советское государство и право, 1971. – № 3. – С. 115-120.

110. Ніколаєнко Н. Кваліфікація злочинів, що стосуються втручання в діяльність посадових осіб / Н. Ніколаєнко // Право України, 2004. – № 6. – С. 92-95.

111. Новоселов Г.П. Объект преступления // Уголовное право: Общая часть: Учебник для вузов. / Отв. ред. И.Я. Козаченко и З.А. Незнамова. - М., 1997. – С.125-143.

112. Осадчий В. Відмежування заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу від суміжних посягань // Право України, 1994. – № 3-4. – С. 24-26.

113. Осадчий В. Зміст правосуддя у злочинах проти правоохоронної діяльності // Право України, 2000. – № 11. – С. 110-112.

114. Осадчий В. Мета в злочинах проти правоохоронної діяльності // Право України, 1999. – № 10. – С. 82-85.

115. Осадчий В. Об'єкт і система злочинів, передбачених розділом XV КК України // Право України, 2004. – № 2. – С. 96-99.

116. Осадчий В. Особливості суб'єкта в злочинах проти правоохоронної діяльності // Право України, 2001. – № 2. – С. 108-112.

117. Осадчий В. Правоохоронній діяльності – спеціальний кримінально-правовий захист // Право України, 1996. – № 8. – С. 43-45.
118. Осадчий В.І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності: Монографія. – К.: Атіка, 2004. – 336 с.
119. Осадчий В.І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності: Дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2004. – 469 с.
120. Осадчий В.І. Проблемні питання кримінальної відповідальності // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України, 2003. – Вип.2. – С.17-22.
121. Пикуров Н.И. Уголовное право в системе межотраслевых связей: Монография. – Волгоград: ВЮИ МВД России, 1998. – 220 с.
122. Поленов Г.Ф. Демократические основы советского правосудия / Г.Ф. Поленов. – Алма-Ата, «Казахстан», 1965 р. – 44 с.
123. Попович С. Административное право. Общая часть: Пер. с сербохорватского Ю.С. Гиренко / Под ред. и вступит. статьей д-ра юрид. наук У.А. Ямпольской. – М.: Прогресс, 1968. – 544 с.
124. Популярна юридична енциклопедія / Гол. авт.: В.К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський (кер.) та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.
125. Приступа С.Н. Концептуальні засади компенсаційної функції цивільного права // Вісник Академії правових наук України, 1999. – № 6. – С. 153–160.
126. Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 7 березня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 32. – Ст. 225.
127. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за порушення виборчих прав громадян: Закон

України від 23 лютого 2006 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 33. – Ст. 280.

128. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Української РСР: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 4 травня 1990 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1990. – № 20. – Ст. 313.

129. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.

130. Про державну виконавчу службу: Закон України від 24 березня 1998 року / Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 36-37. – Ст. 243.

131. Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні: Закон України 26 січня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 13. – Ст. 110.

132. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 року / Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №30. – Ст. 409.

133. Про державну податкову службу в Україні: Закон України від 4 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 6. – Ст. 37.

134. Про Державну прикордонну службу: Закон України від 3 квітня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 27. – Ст. 208.

135. Про застосування законодавства, що забезпечує незалежність суддів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 квітня 1996 року із змінами від 3 грудня 1997 року. (втратила чинність)// доступно з <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0004700-96>

136. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність: постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2004р. №2 // Вісник Верховного Суду України. – 2004. - № 4 (44). – С. 16-19.

137. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і

працівників правоохоронних органів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 червня 1992 р № 8 (з наступними змінами і доповненнями) // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: Навчально-практичний посібник / Укл. Б. О. Кириш – Львів: Ліга-прес, 2008. – С. 248-255.

138. Про затвердження „Тимчасового порядку ведення рибного господарства та здійснення рибальства”: постанова Кабінету Міністрів України від 28 вересня 1996 р. за № 1192.

139. Про затвердження Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України: Постанова КМУ УРСР від 29 липня 1991 р. за № 114.

140. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

141. Про незалежність судової влади: постанова Пленуму Верховного Суду України №8 від 13 червня 2007 року // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 6. – С. 2-6.

142. Про пожежну безпеку: Закон України від 17 грудня 1993 року / Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 5. – Ст. 21.

143. Про положення про Державний департамент України з питань виконання покарань: Указ Президента України від 31 липня 1998 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 31. – Ст. 3.

144. Про посилення правового захисту працівників правоохоронних органів: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 18 січня 1991 р. № 647–12 // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1991. – № 7. – Ст. 45.

145. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру: постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 15 травня 2006 р. // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 7. – С. 11-16.

146. Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією: постанова Пленуму Верховного Суду

України № 13 від 25 травня 1998 р. // доступно з <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0013700-98>

147. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 796.

148. Про розвідувальні органи України: Закон України від 22 березня 2001 року / Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 19. – Ст. 94.

149. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.

150. Про судову практику у справах про необхідну оборону: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002р. № 1 // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 3 (31). – С. 2-4.

151. Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. за № 5 // Постанови Пленуму Верховного Суду України 1972–2002: Офіц. вид. /За заг. ред. В.Т. Маляренка. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – С. 364-371.

152. Про судоустрій України: Закон України від 7 лютого 2002 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 27-28. – Ст. 180.

153. Про третейські суди: Закон України від 11 травня 2004 р. // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 35. – ст. 412.

154. Райкес Б.С. Воспрепятствование осуществлению правосудия и производству предварительного расследования (ст. 294 УК РФ) // Уголовная ответственность за преступления против правосудия. Под ред. А.В. Галаховой. – М.: РАП, 2003. – 296 с.

155. Райкес Б.С. Формы воспрепятствования осуществлению правосудия и производству предварительного расследования (ст. 294 УК РФ) // Российский судья, 2003. – № 9. – С. 14-17.

156. Рарог А.И. Вина в советском уголовном праве. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1987. – 186 с.

157. Рарог А.И. Вина и квалификация преступлений: Учеб. пособие. – М.: ВЮЗИ, 1982. – 63 с.

158. Рішення 2622078 у справі № 11-а-2237/07 / Архів Апеляційного суду міста Києва.

159. Рішення 2787943 у справі № 10-18/08 / Архів Апеляційного суду Житомирської області.

160. Рішення 320218 у справі № 11-10512006р. / Архів Апеляційного суду Київської області.

161. Рішення 4513117 у справі 5-3594км08 / Архів Верховного Суду України.

162. Рішення у справі № 1А-1318/2007р. / Архів Апеляційного суду Херсонської області.

163. Розенфельд В.Г., Фролов А.В. О функциях и организации деятельности прокуратуры // Журнал российского права, 1999. – № 2. – С. 69-83.

164. Романова А.Е. Уголовная ответственность за преступления, совершенные в отношении лиц, осуществляющих правосудие или предварительное расследование от Русской Правды до советского законодательства / Вестник ТИСБИ, 2008. – № 1.

165. Сарапин Н. Суди не захотіли слухатися через втручання політиків у правосуддя / Н. Сарапин // Закон & Бізнес, № 21 (801).

166. Сібільова Н.В. Роль судебной власти в борьбе с организованной преступностью / Правові проблеми боротьби зі злочинністю. Книга 2 / Н.В. Сібільова. – Харків: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2002. – С.222-226.

167. Смирнов К. Безробітні закони / К. Смирнов // Український діловий тижневик «Контракты» / № 52 від 26-12-2005. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kontrakty.com.ua/>

168. Сміх В.В. Загальна характеристика об'єктивної сторони злочинів, що порушують право особи на правову допомогу / В.В. Сміх. – Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія

юридична: Збірник наукових праць / голов. ред. В. Л. Ортинський: ЛьвДУВС, 2006. – Вип. 3. – С. 308-318.

169. Соціально-психологічні механізми впливу людини на людину // доступно з <http://ua.textreferat.com/referat-10432.html>

170. Спиридонов Л.И. Теория государства и права: Учебник. – М., 1996. – 304 с.

171. Справа № 1-21/2007 р. / Архів Токмакського районного суду Запорізької області.

172. Справа № 1-10/2009 р. / Архів Первомайського міського суду Луганської області.

173. Справа № 1-120/2003 р. / Архів Місцевого суду Городоцького району Львівської області.

174. Справа № 1-172/2009 р. / Архів Нововолинського міського суду Волинської області.

175. Справа № 1-197/2009 р. / Архів Гуляйпольського районного суду Запорізької області.

176. Справа № 1-204 2009 р. / Архів Первомайського міського суду Луганської області.

177. Справа № 1-221/2008 р. / Архів Київського районного суду м. Полтави.

178. Справа № 1-237/2007 р. / Архів Красноградського районного суду Харківської області.

179. Справа № 1-25/2009 р. / Архів Шосткінського міськрайонного суду Сумської області.

180. Справа № 1-27/2010 р. / Архів Любешівського районного суду Волинської області.

181. Справа № 1-28 / Архів Маневицького районного суду Волинської області.

182. Справа № 1-301/2008 р. / Архів Шевченківського районного суду м. Чернівці.

183. Справа № 1-4/2008 р. / Архів Ржищівського міського суду Київської області.
184. Справа № 1-46 / Архів Баришівського районного суду Київської області.
185. Справа № 1-465/2007 р. / Архів Бердянського міськрайонного суду Запорізької області.
186. Справа № 1-475/2008 р. / Архів Бердянського міськрайонного суду Запорізької області.
187. Справа № 1-68/2009 р. / Архів Шевченківського районного суду м. Чернівці.
188. Справа № 1-8/2010 р. / Архів Семенівського районного суду Чернігівської області.
189. Справа № 1-994/2008 р. / Архів Луцького міськрайонного суду Волинської області.
190. Справа № 4-2413/2008 р. / Архів Печерського районного суду міста Києва.
191. Справа № №1-46/2008 год. / Архів Червонозаводського районного суду міста Харкова.
192. Справа №1-105-04 / Архів Личаківського районного суду м. Львова.
193. Справа №1-133/2008 р. / Архів Миронівського районного суду Київської області.
194. Справа №1-144/2008 р. / Архів Богуславського районного суду Київської області.
195. Справа №1-178/2008 р. / Архів Долинського районного суду Івано-Франківської області.
196. Справа №1-26/2010 р. / Архів Красноградського районного суду Харківської області.
197. Справа №1-75/2009 р. / Архів Кельменецького районного суду Чернівецької області.

198. Справа №1-80/2007 р. / Архів Комсомольського міського суду Полтавської області.
199. Справа №1-895/2007 р. / Архів Берлінського міськрайонного суду Запорізької області.
200. Сучасне кримінальне право України: Курс лекцій / А. Савченко, В.В. Кузнецов, О.Ф. Штанько – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2005. – 640 с.
201. Таубер Л.Я. Жалоба потерпевшего при преступлениях неофициальных. - Харьков: Типография и литография М. Зильберберг и сыновья, 1909. – 411 с.
202. Тепляшин П.В. Вопросы квалификации воспрепятствования осуществлению правосудия и производству предварительного расследования / Сибирский Юридический Вестник, 2004. – № 2. доступно з <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1167287>
203. Тихонов К.Ф. Субъективная сторона преступления. Проблема социального содержания вины в советском уголовном праве. – Саратов: Приволжское книжное изд-во, 1967. – 104 с.
204. Трайнин А.Н. Состав преступления по советскому уголовному праву. – М.: Юрид. лит., 1951. – 508 с.
205. Тугаринов В.П. Личность и общество. – М.: Мысль, 1965. – 191 с.
206. Уголовное право России : Часть Особенная : Учеб. для вузов / [Волженкин Б. В., Галиакбаров Р. Р., Горелик А. С. и др.]; Отв. ред. Л.Л. Кругликов. - М. : БЕК, 1999. - 799, [1] с.
207. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть. Под ред. Борзенкова Г.Н. и Комиссарова В.С. – М.: Олимп, 1997. – 752 с.
208. Уголовное право. Особенная часть: Учебник для вузов /ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова, Г.П. Новоселов. – М.: Изд. группа НОРМА-ИНФРА. М, 1998. – 768 с.
209. Уголовный кодекс Украины. Комментарий /Под ред. Ю.А. Кармазина и Е.Л. Стрельцова. – Харьков: ООО «Одиссей», 2001. – 960 с.

210. Филимонов В.Д. Обстоятельства, определяющие содержание и конструкцию состава преступления // Уголовное право, 2003. – №2. – С. 83-85.
211. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. 2-ге видання, доповнене і перероблене. – К.: Атіка, 2009.– 512 с.
212. Хавронюк М. Поняття злочинного діяння за законодавством європейських країн // Підприємництво. Господарство. Право, 2004. – № 9. – С. 112-117.
213. Хавронюк М.І. Дещо про мету, мотив і спрямованість суспільно небезпечного діяння // Життя і право, 2004. – № 4. – С. 60-64.
214. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія. – К.: Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.
215. Хохлова І.В. Кримінальне право України (Особлива частина): Навчальний посібник/ І.В. Хохлова, О.П. Шем'яков. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 688 с.
216. Чубарев, В. Л. Тяжесть преступного деяния /В. Л. Чубарев. – Киев: Вища школа, 1992. – 171 с.
217. Шибутани Т. Социальная психология. – М.: «Прогресс», 1969. – 536 с.
218. Штанько А. О. Теоретико-правові аспекти суспільної небезпеки і соціальної шкідливості правопорушення: критерії розмежування // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. Збірник наукових праць. – Харків, 2009.– № 44. – С. 18-24.
219. Штогун С. Проблеми правових гарантій незалежності суддів в Україні // Право України, 2003. – № 3. – С. 42-46.
220. Шуберт Л. Об общественной опасности преступного деяния. М.: Госюриздат, 1960. – 239 с.
221. Щукина Г.И. Возрастные особенности школьника.– Л.: Изд-во Ленинг. гос. пед. ин-та, 1955. – 33 с.

222. Энциклопедия уголовного права. – Издание профессора Малинина. – СПб., 2005. – Т. 4 : Состав преступления. – 798 с.

223. Юзікова Н.С. Категорія суспільної безпеки в кримінальному законодавстві України // Науковий вісник Юридичної академії МВС, 2003. – № 3 (12). – С. 214 – 216.

224. Юридичні терміни. Тлумачний словник. / В.Г. Гончаренко, П.П. Андрушко, Т.П. Базова та ін.; за ред. В.Г. Гончаренка. – К.: Либідь, 2003. – 320 с.

225. Ярмыш Н.Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ): Монография. – Харьков: «Право», 2003. – 512 с.